3 1761 08824240 9

C. Dziatzko.

P. Wessner, Anz. v. Sabbadini, Schol. z. Eun. act. I u. II. in Berlin. Phil. Woch. schr. 1893 N. 14. Sp. 426 ff.

J. Hartman, De Ter. et Don. commentatio. Lugd. 1895. S. 92 f. Lob d. Donatcomm. i. allg. u. bes.: genauer Kenner der ars scenica, gibt genau d. Abweichgn v. d. griech. Vorlage an. &

S. 83 ff. Unterschied d. Kunst des Ter. v. der des Men. u. Apollod.
A. lässt nichts ἄπρεπον zu. (humanitas, lenitas) B. strebt stets nach Wahrscheinlichkeit (vigilantia).

S. 87 f. Ferner achtete Don. auf d. nova bei Ter. S. 88 ff. 1) artis scen. peritissimus; 2) hebt ...g. Feinheiten hervor; 3) zeigt d. Färbung d. Rede an.

S. 97 „adverbium" bez. bei Don. eine „loquendi formula"; ferner erkl. „sicine agis?"

S. 101 ff. Irrtümer bei Don. — S. 113 f. Hartm.'s eigene Ansicht üb. d. Zusammensetzg des Com.: Grundlage d. scen. Kern; dazu 1) rhet. u. 2) gramm. Bemerk. (Syntax, aus Varro viell. excerpiert).

S. 114 f. sind d. gramm. Bemerkgn alle excerpiert;
3) Philos. Bemerk. nicht ohne Werth, zumeist aus Plato.

S. 119 ff. 3. Cap. Z. Kritik d. Don. will m. Recht nicht warten auf d. Apparat.

LL
T316K.3

Terence

Comoediae; cum scholis Aeli Donatii, et Eugraphi commentariis; edidit Reinholdus, Klotz.

Vol. I[3]

TERENTI EUNUCHUS.

ACTA LUDIS MEGALENSIBUS L. POSTUMIO ALBINO L. CORNELIO MERULA AEDILIBUS CURULIBUS. EGERE L. AMBIVIUS TURPIO L. ATTILIUS PRAENESTINUS. MODOS FECIT FLACCUS CLAUDI TIBIIS DUABUS DEXTRIS. GRAECA MENANDRU. ACTA II. M. VALERIO C. FANNIO COSS.

88894
30/9/07

PERSONAE.

PHAEDRIA adulescens.
PARMENO servos.
THAIS meretrix.
GNATHO parasitus.
CHAEREA adulescens.
THRASO miles.
PYTHIAS ancilla.
CHREMES adulescens.
ANTIPHO adulescens.
DORIAS ancilla.
DORUS eunuchus.
SANGA coquos.
SOPHRONA nutrix.
LACHES senex.

C. SULPICI APOLLINARIS PERIOCHA IN EUNUCHUM.

Sororem falso dictitatam Thaidis,
Id ipsum ignorans miles advexit Thraso,
Ipsique donat. Erat haec civis Attica.
Eidem eunuchum, quem emerat, tradi iubet
Thaidis amator Phaedria, ac rus ipse abit,
Thrasoni oratus biduum concederet.
Ephebus frater Phaedriae puellulam
Quom deperiret, dono missam Thaidi,
Ornatu eunuchi induitur: suadet Parmeno:
Introiit, vitiat virginem. Set Atticus
Civis repertus frater eius collocat
Vitiatam ephebo: Phaedriam exorat Thraso.

AELI DONATI ARGUMENTUM IN EUNUCHUM TERENTI.

Haec masculini generis nomine nuncupata fabula est Eunuchus, et est palliata Menandri vetus: quam ille auctor de facto adolescentis, qui se pro eunucho deduci ad meretricem passus est, nominavit. Itaque ex magna parte motoria est. Atque in hac comoedia qui personam Parmenonis actor sustinet, primas habet partes: secundae sunt Chaeream: tertiae ad Phaedriam spectant. Huius prologus sane est concitatior. Nam et obiicit crimina adversantibus et comminatur in posterum et accusatorie narrat iniuriam Terentio factam, et ad ultimum tumultuose et cum magna invidia defendit poetam. Haec et *πρόταοιν* et *ἐπίτασιν* et *καταστροφὴν* ita aequales habet, ut nusquam dicas longitudine operis Terentium delassatum dormitasse. Actus sane implicatiores sunt in ea, et qui non facile a parum doctis distingui possint: ideo, quia tenendi spectatoris caussa vult poeta noster omnes quinque actus velut unum fieri, ne respiret quodam modo atque distincta alicubi continuatione succedentium rerum ante aulaea sublata fastidiosus spectator exsurgat.

Acta plane est ludis Megalensibus L. Postumio L. Cornelio

V. 1. Ed. Ven. 1485. *nuncupatū.*

V. 6. *ad Phaedriam* Ed. pr. Venet. 1485. Volgo *Phaedriam* errore typographi.

V. 7. *obiicit* etiam Edd. pr. Ven. 1485. Volgo: *obiecit.*

V. 8. *in postremum* Ed. Venet. 1485.

V. 10. *Haec et prothesin et catastrophen ita aequales habet, ut nusquam dicat.* Edd. pr. Venet. 1485.

V. 13. *ut qui* Ed. Ven. 1485.

V. 18. *plane ludis* Edd. pr. Ven. 1485.

V. 18. *L. Cornelio con. edilibus curam edium habentibus* Ed. pr. *L. Cornelio cō. aedilibus ·i· curam aedium habentibus* Ed. Venet. 1485. Volgo explicatio, *id est, curam aedium habentibus*, omissa est.

curulibus aedilibus [id est curam aedium habentibus], etiam tunc personatis L. Numidio Prothymo L. Ambivio Turpione: item modulante Flacco Claudii tibiis dextra et sinistra ob iocularia vel multa permixta gravitate. Et acta est tanto successu, ac plausu atque suffragio, ut rursus esset vendita et ageretur iterum pro nova: proque ea pretium, quod nulli ante ipsam fabulam contigit, octo milibus sestertium numerarent poetae. Proverbia multa saepe pronuntiata et cantica saepe mutatis modis exhibita sunt. *Προτατικὸν πρόσωπον* nusquam habet, sed suis tantum personis utitur. In hac Terentius delectat facetiis, prodest exemplis et vitia hominum paulo mordacius quam in ceteris carpsit. Exempla autem morum hic trina praecipue proponuntur: urbani scilicet, parasitici et militaris. Haec edita tertium est et pronuntiata Terentii Eunuchus, quippe iam adulta commendatione poetae ac meritis ingenii notioribus populo. Facta autem ex duabus Graecis una est Latina. Nam ex Eunucho et Colace Menandri fabulis haec Eunuchus Terentiana scripta est, non sine crimine, quod multa in hanc translata sint ex multis poetis Latinis, quod totum per prologum purgat atque defendit.

Capta quaedam ex Attica virgo nobilis atque adducta est Rhodum, ibique matri Thaidis meretricis ab amico dono data est et educata velut soror una cum filia. Sed Thais relicta matre Rhodo cum amatore quodam Athenas se contulit ab eoque heres instituta mortuo: mox a milite Thrasone diligebatur nimis. Qui cum matrem Athenis profectus Thaidis mortuam Rhodi com-

---

V. 2. *prothimo* Ed. pr. *prothino* Ed. Venet. 1488. Volgo: *Posthumio.*

V. 3. *Flacco Claudio* Edd. — *Vel multa* Edd. pr. Venet. 1485. Volgo: *multa.*

V. 9. Verba Graeca om. Edd. pr. Venet. 1485.

V. 11. *carpsit* Edd. pr. Ven. 1485. Volgo: *carpit.* — *trina praecipue praeponuntur* Edd. pr. Venet. 1485. Volgo: *tria praecipua proponuntur.*

V. 13. *parasitici* Edd. pr. Ven. Volgo: *parasiti.*

V. 13. *et tertium* Ed. Venet. 1485.

V. 17. *n sine crimineō quod multam hanc.* Ed. Venet. 1385.

V. 22. *cum filia* Edd. pr. Venet. Volgo: *cum filia Thaide.*

V. 24. *mox milite* Ed. Venet.

V. 25. *Qui cum matrem Athenis profectus* Edd. pr. Venet. Volgo: *Qui cum Athenis profectus matrem.*

Bo u Rh. M. 38, 324. 1. tertia

perisset, et eam virginem, quam diximus, ab heredibus mortuae animadvertisset venum esse propositam: quamvis ignarus rerum omnium, emit tamen et dono amatae Thaidi vexit Athenas. Verum postquam adveniens rivalem Phaedriam apud amicam repperit, quem per eius absentiam sibi meretrix conciliarat, affirmavit se non ante daturum promissam virginem, quam Thais foras aemulum pepulisset. Illa igitur, etsi amaret Phaedriam, cupiditate tamen recuperandae virginis et civis Atticae et quam a parvula ut sororem dilexerat, excludit Phaedriam. Hinc ille primo irascitur: post accepta facti ratione a Thaide lenitur et, in bidui spatium sponte concedens militi, rus proficiscitur: statimque ne ab aemulo milite muneribus superaretur, eunuchum et puellam Parmenoni iubet abiens ad Thaidem deducere. Verum Chaerea frater Phaedriae tunc ephebus, visa in via virgine, inflammatur amore eius. Atque eo evasit vehementi ardore, ut pro eunucho ipse deduceretur ad Thaidem. Hac occasione vitiata virgo et mox civis et nobilis cognita datur uxor Chaereae: Phaedria vero et miles rivales ambo, concordes per parasitum redditi, communi amica sine certamine potiuntur.

In primo actu Phaedria exclusus a Thaide, et secum primo et mox cum Parmenone conqueritur fortunas suas, et ad postremum eorum accusat Thaidem. Rursus permulcetur ab eadem et voluntate digrediens rus sese concessurum in spatium bidui esse promittit. Secundus actus profectionem Phaedriae continet delegantis servo deductionem eunuchi et puellae ad Thaidem: tum parasitum loquentem, per quem virgo a milite dono amicae missa est: tum interventum Chaereae amantis virginem eiusdemque cum Parmenone consilium de eadem potienda per fallaciam, quia pro eunucho ipse supponitur Thaidi. Tertius actus characterem exprimit militis et parasiti per ridiculum colloquium: tum invitationem ad coenam Thaidis: tum oblationem velut eunuchi Chaereae et puellae ex Aethiopia per Parmenonem factam: tum

---

V. 2. *veno esse* Ed. pr.

V. 14. *visa nimio virgine* Ed. Venet. 1485.

V. 18. *ex rivalibus concordes* Ed. Venet. 1485.

V. 24. *et delegantis* Ed. Venet. 1485.

verba Chremetis ad Thaidem venientis perductique ad militem: Antiphonis, Chaereaeque colloquium de vitiata per dolum virgine. In quarto actu Dorias primum nuntiat iurgium inter militem et Thaidem, tum reditum habet ex villa Phaedriae et querelam Pythiae de vitiata virgine apud Phaedriam et eiusdem stupentis, quod audiebat: errorem ebrii Chremetis et verba petulantia Thaidis adversum militem et militis adversum Thaidem: parata praelia ridiculeque deposita. Quintus actus haec continet: querelam Thaidis de vitiata virgine, primo cum Pythia, postea cum ipso Chaerea: tum interventum Chremetis atque nutricis: tum perturbationem Parmenonis per dolum Pythiae atque eius indicio per senem, qui rure tunc advenerat, confirmatas nuptias et ad ultimum reditum in gratiam militis cum Phaedria et Chaerea.

V. 3. *Dorias cum nuntiat* Edd. V. 4. *Thaidem reditum ex villa* pr. Venet. 1485. Volgo: *Dorias Phaedriae* Edd. pr. Venet. 1485. *nuntiat.*

TERENTI EUNUCHUS.

PROLOGUS.

Si quísquam est, qui placére se studeát bonis
Quam plúrumis et mínume multos laédere,
In hís poeta hic nómen profitetúr suum.
Tum sí quis est, qui díctum in se incleméntius
Exístumavit ésse, sic exístumet:
Respónsum, non dictum ésse, quia laesít prior,

DIVERSITAS EXEMPLI BENTLEIANI.

V. 1. *studeánt.*
V. 5. *exístimarit.*

SCHOLIA AELI DONATI.

V. 1. SI QUISQUAM EST, QUI PLACERE STUDEAT BONIS: Attendenda poetae copia, quod in tot prologis ab eadem causa, iisdem fere sententiis, variis verbis utitur. ⌈*S.* BONIS QUAM PLURUMIS: Commendat personam.⌉ *S.* BONIS QUAM PLURIMIS ET MINIME MULTOS LAEDERE: *Πρῶτον ἀντίθετον.*

V. 3. IN HIS POETA HIC NOMEN PROFITETUR SUUM: Cum dixisset QUISQUAM, intulit IN HIS, et alibi:

Cuius nos maxime est consimilis vestrum, hi se ad vos applicant.

V. 4. TUM SI QUIS: Et bene SI QUIS, cum Luscium Lanuvinum significet, ne vel ipsum a se laesum esse fateretur, et TUM praeterea, ut

Tum canit Hesperidum.

S. INCLEMENTIUS: Pro inclementer, ut:

Iam senior, sed cruda deo viridisque senectus.

V. 5. EXISTIMAVIT: Pro existimat.

V. 6. ⌈RESPONSUM, NON DICTUM ESSE: Deest *ei*, ut in Phormione:

Si quis quid reddit, magna habenda est gratia.

V. 8. *Alibi Heautont.* Act. I. sc. 4. v. 13.
V. 12. *Ut Virgilius Eclog.* VI. v. 61.
V. 14. *Ut Virgilius Aen.* lib. VI. v. 304.
V. 18. *In Phormione* Act. I. sc. 2. v. 6.

Qui béne vertendo, et eásdem scribendó male,
Ex Graecís bonis Latínas fecit nón bonas:
Idém Menandri Phásma nunc nupér dedit:

V. 7. S. *Qui béne vertendo, et eásdem scribendó male, ex Graecís bonis Latínas fecit nón bonas.*
V. 9. *Item út Menandri.*

J. NON DICTUM ESSE: Superius DICTUM participium est, inferius nomen: a quo etiam dicaces dicuntur, qui iocosis salibus maledicunt. *J.* RESPONSUM, NON DICTUM ESSE: Figura *πλοκή*. Nam DICTUM modo bis numero positum supra nomen significat, infra participium, ut in Heautontimorumeno:

In quem quidvis harum rerum convenit,
Quae sunt dicta in stultum.

V. 7. QUI BENE VERTENDO: BENE pro valde et vertendo in linguam Latinam transferendo. Plautus: *Plautus vertit barbare*, aut VERTENDO corrumpendo.

V. 9. IDEM MENANDRI PHASMA NUNC NUPER DEDIT: *Τὸ αὐτὸ* apparet pronuntiatum, quasi hoc ipso admonuerit spectatorem, quam turpiter et imperite haec fabula scripta sit. Et bene: NUNC NUPER, ut ex vicinitate facti ostendat nihil esse dicendum, quam displicuerit haec comoedia Luscii Lanuvini, propterea quod res recens sit et omnes meminerint. PHASMA autem nomen est fabulae Menandri, in qua noverca, superducta adolescenti, virginem, quam ex vicino quodam conceperat, furtive eductam, cum haberet in latebris apud vicinum proximum, hoc modo secum habebat assidue nullo conscio. Parietem, qui medius inter domum mariti ac vicini fuerat, ita perfodit, ut in ipso transitu sacrum locum esse simularet, cumque transitum intenderet sertis ac fronde felici, rem divinam saepe faciens, evocaret ad se virginem. Quod cum animadvertisset adolescens, primum aspectu pulcrae virginis, velut numinis visu perculsus, exhorruit. Unde PHASMA est nomen fabulae. Deinde paulatim re cognita exarsit in amorem puellae: ita ut remedium tantae cupiditatis nisi ex nuptiis non reperiretur. Ita ex commodo matris ac virginis et ex voto amatoris consensuque patris, nuptiarum celebratione finem accipit fabula. Utrum ergo hoc dicat, quod totam fabulam transferendo laeserit Luscius Lanuvinus, an non hoc tantum, de quo reprehendat, sed his signis velit ostendere, quem dicat vitiose Thesaurum composuisse, ut in Thesauro sit culpa, non in Phasmate? *J.* NUNC NUPER DEDIT: NUPER ex illis verbis est, quae veteres propter ambiguitatem cum adiectione proferebant. Nam nisi adderet NUNC, hoc NUPER, olim, pridem, etiam signifi-

V. 9. *Plautus Trinum.* prol. v. 16.

JH.153

Leo u. Bh. Mus. 38 p. 322 macht sehr scharfsinnig darauf aufmerksam, dass das Argument des Thesaurus nach einem metrischen (u. Genaren) paraphrasirt sei. Allerdings auch sonst im Donatcomm. eine auffallende Menge regulärer Trimeter.

Atque ín Thesauro scrípsit, caussam dícere
Prius únde petitur aúrum, qua re sít suum,
Quam ille quí petit, unde ís sit thesaurús sibi:
Aut únde in patrium mónumentum pervénerit.
Dehinc, né frustretur ípse se, aut sic cógitet:

V. 12. *Quam illíc qui petit.*

casset. *J.* IDEM MENANDRI PHASMA NUNC NUPER DEDIT: Hanc fabulam totam damnat, ut apparet, silentio: Thesaurum vero, non totum, sed ex uno loco.

V. 10. ATQUE IN THESAURO SCRIPSIT CAUSAM DICERE: Thesaurum Latini veteres secundum Graecos sine N litera proferebant. *J.* ATQUE IN THESAURO SCRIPSIT CAUSAM DICERE: Arguit Terentius quod Luscius contra consuetudinem litigantium defensionem ante accusationem induxerit. Huiusmodi enim est Luscii argumentum. Adolescens, qui rem familiarem ad nequitiam prodegerat, servum mittit ad patris monumentum, quod senex sibi vivus magnis opibus apparaverat, ut id aperiret, illaturus epulas, quas pater post annum decimum caverat sibi inferri. Sed cum agrum, in quo monumentum erat, senex quidam avarus ab adolescente emerat. Servus ad aperiendum monumentum auxilio usus est senis, thesaurum cum epistola ibidem repperit. Senex thesaurum tamquam a se per tumultum hostilem illic defossum retinet et sibi vendicat. Adolescens iudicem capit, apud quem prior senex, qui aurum retinet, causam suam sic agit:

Athenienses, bellum cum Rhodiensibus
Quod fuerit, quid ego hic praedicem? etc.

quae contra naturam iurisque consuetudinem posita arguit et notat Terentius: quod ille ordo potior erat, ut adolescens proponeret causam, qui petitor inducitur.

V. 11. PRIUS UNDE PETITUR AURUM: UNDE, a quo. Virgilius:

Genus unde Latinum.

Nam possessorem fecit priorem agere, quam petitorem: quod abhorret a consuetudine et iuris et litium.

V. 12. QUAM ILLE QUI PETIT: Deest *dicat*. *J.* QUI PETIT: Id est petitor. *J.* QUAM ILLE QUI PETIT: Esset recta locutio, si diceret: QUAM PETITOREM, aut: QUAM ILLUM QUI PETIT. Sed QUAM ILLE maluit, ut subaudiamus CAUSAM DICAT, per ζεῦγμα a superiore figuratum.

V. 14. DEHINC: Si loquatur. *J.* NE FRUSTRETUR IPSE

V. 27. *Virgilius Aen.* lib. I. v. 6.

Defúnctus iam sum, níhil est quod dicát mihi.
Is ne érret, moneo, et désinat lacéssere.
Habeo ália multa, quaé nunc condonábitur:
Quae próferentur póst, si perget laédere,
Ita ut fácere instituit. Quám nunc acturí sumus
Menándri Eunuchum, póstquam aediles émerunt,
Perfécit, sibi ut inspíciundi esset cópia.
Magistrátus cum ibi adésset, occeptást agi.
Exclámat, furem, nón poetam, fábulam
Dedísse, et nihil dedísse verborúm tamen:

V. 17. *núnc quae condonábitur.*
V. 22. *adéssent.*

SE: *Παρὰ προσδοκίαν* dicitur, sed post addit. *S.* AUT SIC COGITET: Si taceat.

V. 15. DEFUNCTUS IAM SUM: *Σχῆμα διανοίας, ἠθοποιΐα.* Id est, omni labore liberatus sum, auctoritate iam confirmata et inviolabili. *S.* DEFUNCTUS IAM SUM: Id est, iam egi fabulas meas, aut iam destiti periclitari in edendis comoediis, aut certe iam edidi, quam tu reprehendis, fabulam. *S.* DEFUNCTUS IAM SUM: NIHIL EST QUOD DICAT MIHI: Non sit, inquit, de suis vitiis securus propter vetustatem, nihilo minus enim a me reprehendetur.

V. 16. IS NE ERRET, MONEO, ET DESINAT MALEDICERE: *Σχῆμα ἐπιείκεια.*

V. 17. HABEO ALIA MULTA, QUAE NUNC CONDONABITUR: Sic in Phormione:

Argentum, quod habes, condonamus te.

Nam et DONO ablativo casui iungebant veteres, *condono* vero accusativo.

V. 19. NUNC QUAM ACTURI SUMUS: Obliqua narratio facti est, secundum casum accusativum.

V. 20. POSTQUAM AEDILES EMERUNT: Mire, cum ordo melior videretur, si sic diceret: POSTQUAM AEDILES EMERUNT, QUAM NUNC ACTURI SUMUS, PERFECIT SIBI UT INSPICIUNDI ESSET COPIA. EMERUNT autem mediam corripe, ut

Matri longa decem tulerunt fastidia menses.

V. 21. PERFECIT: Mire, quasi difficile et illicitum.

V. 23. EXCLAMAT FUREM, NON POETAM: Mire reprehendit ante vitium, quam de causa maledicti dicat.

V. 24. ET NIHIL DEDISSE VERBORUM TAMEN: Aut, neminem fefellisse: aut, nihil apposuisse de suo.

V. 14. *In Phormione* Act. V. sc. 8. v. 54.
V. 23. *Ut Virgilius Eclog.* IV. v. 61.

Colacem ésse Naevi et Plaúti, veterem fábulam:
Parasíti personam índe ablatam et mílitis.
Si id ést peccatum, péccatum inprudéntiast
Poétae, non quo fúrtum facere stúduerit.
Id ita ésse, vos iam iúdicare póteritis.
Coláx Menandri est: ín ea est parasitús Colax,
Et míles gloriósus. Eas se nón negat
Persónas transtulísse in Eunuchúm suam
Ex Graéca: set eas fábulas factás prius
Latínas, scisse sése, id vero pérnegat.
Quod sí personis ísdem huic uti nón licet:

V. 25. *Colacem ésse nempe, Plaúti.*
V. 31. *eas se hic nón negat.*
V. 35. *ísdem uti aliis nón licet.*

*V. 23. EXCLAMAT FUREM, NON POETAM: Adhuc nulla reprehensio est: si quidem licet transferre de Graeco in Latinum.

*V. 24. ET NIHIL DEDISSE VERBORUM TAMEN: Aut neminem fefellisse: dare enim verba decipere est, quia qui rem exspectat et nihil praeter verba invenit, deceptus est. Unde alibi:

Verba istaec sunt.

Et e contrario:

Rem cum videas, censeas.

Aut aliter: nihil addidisse de stilo suo Terentium.

V. 27. SI ID EST PECCATUM, PECCATUM IMPRUDENTIA EST: Id est ignorantia: ut *imprudens harum rerum:* non enim stultitia.

*V. 26. PARASITI PERSONAM INDE ABLATAM: Et hoc mire: non versus obiicit, sed personam esse translatam. Quid stultius aut calumniosius dici potest?

*V. 27. SI ID EST PECCATUM, PECCATUM IMPRUDENTIA EST POETAE: Primo enim negat peccatum, deinde concedit et purgat. *J.* IMPRUDENTIA: Ignorantia, non imperitia. *J.* SI ID EST PECCATUM: *Πλοχή.* Nam PECCATUM superius nomen est et sequens participium. Et primo negat peccatum, deinde si peccatum est, purgat id ipsum veniali qualitate ab imprudentiae partibus.

V. 32. IN EUNUCHUM SUAM: Ad fabulam, non ad hominem rettulit, ut Virgilius:

Centauro invehitur magna.

V. 7. *Alibi in Phormione* Act. III. sc. 2. v. 32.
V. 9. *Rem in Heautontimorumeno* Act. V. sc. 3. v. 21.
V. 24. *Virgilius Aen.* lib. V. v. 122.

Qui mágis licet, curréntem servom scríbere:
Bonás matronas fácere: meretricés malas,
Parasítum edacem, glóriosum mílitem,
Puerúm supponi: fálli per servóm senem:
Amáre, odisse, súspicari? dénique
Nullum ést iam dictum, quód non dictum sít prius.
Qua re aéquom est vos cognóscere atque ignóscere,
Quae véteres factitárunt, si faciúnt novi.
Date óperam, cum siléntio animum adténdite,
Ut pérnoscatis, quíd sibi Eunuchús velit.

V. 36. *curréntis servos.*
V. 44. *Date óperam, et cum.*

V. 37. BONAS MATRONAS: Ut Nausistratam. *ſ.* MERETRICES MALAS: Ut Thaidem atque Bacchidem. Sic est in Heautontimorumeno:

Scortari crebro nolunt, volunt crebro convivarier.

Et artificiose ostendit omnem materiam comicorum.

V. 38. PARASITUM: Ut Gnathonem. *ſ.* GLORIOSUM MILITEM: Ut Thrasonem. *ſ.* GLORIOSUM MILITEM: *Facere* subauditur.

V. 39. FALLI PER SERVUM SENEM: Ut Demeam et Simonem.

V. 40. AMARE, ODISSE, SUSPICARI?: Mire a personis ad gesta cum varietate transitum fecit. Omne enim, quod in orationem venit, vel persona vel factum est. *ſ.* ODISSE: Quia *odere* non est Latinum in infinitivo modo.

V. 41. NULLUM EST IAM-DICTUM, QUOD NON DICTUM SIT PRIUS: *Σχῆμα λόγου, πλοκή.* Nam DICTUM bis positum, ut superius PECCATUM, diversa significat.

V. 42. QUARE AEQUUM EST VOS COGNOSCERE ATQUE IGNOSCERE: *Σχῆμα λόγου παρόμοιον.*

V. 43. QUAE VETERES FACTITARUNT, SI FACIUNT NOVI: Et varie dixit FACTITARUNT et FACIUNT, et cum magna defensione TERENTII, semel facientis id, quod saepe veteres.

V. 44. ANIMADVERTITE: Nos *ἐλλειπτικῶς* dicimus *advertite*, quod veteres plene *animum advertite.*

V. 45. UT PERNOSCATIS, QUID SIBI EUNUCHUS VELIT: *Ἀρχαϊσμὸς*, VELIT SIBI. Ut alibi:

Nam proh deum atque hominum fidem, quid vis tibi, aut quid quaeris?

V. 4. *In Heautontimorumeno* Act. I. sc. 2. v. 32.
V. 25. *In Heautontimorumeno* Act I. sc. 1. v. 9.

Probus

Bartels p. 27

ACTUS PRIMI SCAENA PRIMA.

PHAEDRIA. PARMENO.

PH. Quid ígitur faciam? Nón eam? Ne núnc quidem
Cum adcérsor ultro? an pótius ita me cónparem,
Non pérpeti meretrícum contumélias?

V. 1. QUID IGITUR FACIAM?: In hac *προτάσει* exemplum ponitur, quam non suae potestatis sit, qui amat: quam sapiat, qui non amat neque aliter affectus est. *J.* QUID IGITUR FACIAM?: *Διαλογισμός, σχῆμα διανοίας.* Apparet et multa tacitum cogitasse adolescentem et tandem in haec verba prorupisse. *J.* IGITUR: Pro deinde, ut Plautus in Amphitruone:

Si aliter fuerint animati neque dent, quae petat:
Sese igitur summa vi virisque eorum oppidum oppugnassere.

J. QUID IGITUR FACIAM? Menander: *εἶτα τί ποιήσω;* Hinc Virgilius:

Heu quid agam?

Et est *διαλογισμὸς* perditae mentis post multam frustra cogitationem. *J.* NON EAM, NE NUNC QUIDEM: Hoc videtur non esse contrarium, sed est. Nam dubitat utrum meretricis satisfactionem exspectet an illam omnino non quaerat. *J.* NON EAM, NE NUNC QUIDEM: NON EAM Probus distinguit: iungunt, qui Menandri exemplum legunt.

V. 2. COMPAREM: Constituam, ut:

Quam inique comparatum est.

V. 3. NON PERPETI MERETRICUM CONTUMELIAS: Sic in Andria:

Prius quam harum scelera et lacrumae confictae dolis.

Cum uni sit iratus, de omnibus queritur.

V. 7. *Plautus in Amphitruone* Act. I. sc. 1. v. 59.
V. 11. *Virgilius Aen.* lib. IV. v. 534.
V. 19. *Ut in Phormione* Act. I. sc. 1. v. 7.
V. 22. *In Andria* Act. III. sc. 3. v. 26.

Exclúsit: revocat: rédeam? Non, si me óbsecret.
PAR. Si quidem hércle possis, níl prius, neque fórtius:
Verúm si incipies, néque pertendes náviter:
Atque úbi pati non póteris, cum nemo éxpetet,
Infécta pace, ultro ád eam venies, índicans
Te amáre, et ferre nón posse: actumst: ílicet:
Perísti. Eludet, úbi te victum sénserit.

V. 4. EXCLUSIT: REVOCAT: Utrumque iniuriam fecit ex verbo, dicendo: EXCLUSIT potius, quam: *non admisit*, et REVOCAT potius, quam: *petit*, *ut redeam*, quod erat moderatius. *S.* REDEAM? NON SI ME OBSECRET: Vides ergo superiorem partem dubitationis in eo fuisse, ut rogatus rediret: inferiorem, ut ne rogatus quidem. *S.* NON, SI ME OBSECRET: Bene de ea, quae totum proterve agens exclusit et revocat, non *petat* nec *oret* nec *roget*, sed OBSECRET inquit, quod horum omnium in maiorem partem est ultimum.

V. 5. SI QUIDEM HERCULE POSSIS: *Διαλογισμὸς* quasi ad alterum, ut:

Nescis heu perdita necdum
Laomedonteae sentis periuria gentis.

S. NIHIL PRIUS NEQUE FORTIUS: Deest *est*, ut:

Multum ille et terris iactatus et alto.

Et PRIUS modo ad laudem, non ad ordinem pertinet, ut Sallustius: *Quae prima mortales ducunt*, et ipse in Heautontimorumeno:

Et suavia quae essent, prima habere.

V. 6. NAVITER: A *navi* ductum, a qua in alto nullum diversorium est.

V. 8. INFECTA PACE: Emphasis per metaphoram. *S.* INDICANS TE AMARE: Re, non verbis indicans, ut alibi:

Ibi tum exanimatus Pamphilus
Bene dissimulatum amorem et celatum indicat.

V. 9. ACTUM EST: De iure translatum. ILICET: De iudicio. PERISTI: De supplicio. *S.* ACTUM EST: Ad ULTRO AD EAM VENIES relatum est: ILICET ad INDICANS TE AMARE: PERISTI ad FERRE NON POSSE. *S.* ILICET: Semper in fine transactae rei ponitur.

V. 10. PERISTI: Hyperbole. *S.* ELUDET, UBI TE VICTUM SENSERIT: Eludere proprie gladiatorum est, cum vicerint.

V. 12. *Ut Virgilius Aen.* lib. IV. v. 541.
V. 15. *Multum Virgilius Aen.* lib. I. v. 3.
V. 17. *Salustius Catil.* Cap. 36.
V. 34. *Alibi in Andria* Act. I. sc. 1. v. 104 sq.

Proin tú, dum est tempus, étiam atque etiam cógita.
Here, quaé res in se néque consilium, néque modum
Habet úllum, eam consílio regere nón potes.
In amóre haec omnia ínsunt vitia: iniúriae,
Suspíciones, ínimicitiae, indúciae,
Bellúm, pax rursum: incérta haec si tu póstules,
Ratióne certa fácere, nihilo plús agas,
Quam sí des operam, ut cúm ratione insánias.
Et quód nunc tute técum iratus cógitas,
Egone íllam? quae illum? quaé me? quae non? síne modo,

V. 11. *etiam hoc cógita,*
Ere, Quaé res.
V. 13. *eam rem consílio.*

Cicero: *Quam diu etiam furor iste tuus nos eludet?* Eludere est finem ludo imponere.

V. 11. PROIN TU: Ut *exin* et *exinde*, sic *proin* et *proinde* dicitur.

V. 12. HERE, QUAE RES IN SE NEQUE CONSILIUM NEQUE MODUM HABET ULLUM: Concessum est in palliata poetis comicis servos dominis sapientiores fingere, quod idem in togata facere non licet.

V. 13. EAM CONSILIO REGERE NON POTES: Nunc domino servus est sapientior, quia nec amator nec amans. Ut idem in Andria:

Facile omnes, cum valemus, recta consilia aegrotis damus.

V. 14. IN AMORE HAEC OMNIA INSUNT VITIA: Duas praepositiones IN AMORE et INSUNT.

V. 15. INDUCIAE: INDUCIAE sunt pax in paucos dies, vel quod in diem dentur vel quod in dies otium praebeant.

V. 16. PAX RURSUM: Bene, ut consolaretur, ultimam pacem posuit. *S.* HAEC SI TU POSTULES: Id est, si velis vel coneris.

V. 17. NIHILO PLUS AGAS: Id est, nihil agas.

V. 19. ET QUOD TUTE TECUM IRATUS COGITAS: Pro *quae*, ut sit consequens HAEC VERBA. Sic in Andria:

Quod plerique omnes faciunt adolescentuli,
Horum ille nihil egregie.

V. 20. EGONE ILLAM, QUAE ILLUM?: Familiaris ἔλλειψις

V. 1. *Cicero in L. Catilinam* orat. I. Cap. 1. §. 1.
V. 12. *In Andria* Act. II. sc. 1. v. 9.
V. 23. *In Andria* Act. I. sc. 1. v. 30.

Morí me malim: séntiet qui vír siem:
Haec vérba una mehércle falsa lácrumula,
Quam oculós terendo mísere vix vi exprésserit,
Restínguet: et te ultro áccusabit: ét dabis
Ei ultró supplicium. PH. O indígnum facinus! núnc ego
Et illám scelestam esse, ét me miserum séntio:
Et taédet: et amore árdeo: et prudéns sciens,

V. 22. *Haec vérba ea una.*
V. 23. *terendo mísera.*
V. 25. *Ultro eí.*

irascentibus. Nam singula sic complentur: EGONE ILLAM, non ulciscar? QUAE ILLUM recepit? Scilicet quae exclusit me, quae non admisit? Etenim nec necesse habet nec potest explere orationem, qui et secum loquitur et dolore vexatur. Nam amat aposiopesim nimia indignatio, ut Virgilius:

Quos ego! sed motos praestat componere fluctus.

V. 22. HAEC VERBA: VÉRBA ἐμφατικῶς dixit, quae scilicet nihil effectura sint. ℐ. UNA MEHERCLE FALSA LACRIMULA: Expressio ad αὔξησιν ducens. Et non *vera*, sed FALSA, et non *lacrima*, sed LACRIMULA, et non *ultro flens*, sed OCULOS TERENDO, et non *facile*, sed VI, et non *exstillaverit*, sed EXPRESSERIT. Sic Virgilius:

Captique dolis lacrimisque coacti.

V. 23. QUAM OCULOS TERENDO MISERE VIX VI EXPRESSERIT: Totum sensum verbis significantibus protulit, ut:

Stridenti miserum stipula disperdere carmen,

Et:

Una dolo divum si femina victa duorum est.

V. 25. NUNC EGO ET ILLAM SCELESTAM: NUNC, id est, sero. Ut Virgilius:

Nunc scio quid sit amor.

Et:

Nunc augur Apollo,
Nunc Lyciae sortes.

V. 27. ET PRUDENS SCIENS: PRUDENS est, qui intelligentia sua aliquid sentit: SCIENS, qui alicuius indicio rem cognoscit: ergo PRUDENS per sese, SCIENS per alios.

V. 6. *Virgilius Aen.* lib. I. v. 135.
V. 12. *Virgilius Aen.* lib. II. v. 196.
V. 15. *Stridenti Virgilius Eclog.* III. v. 27.
V. 17. *Una Virgilius Aen.* lib. IV. v. 95.
V. 20. *Virgilius Eclog.* VIII. v. 43.
V. 22. *Nunc augur Virgilius Aen.* lib. IV. v. 376.

Vivós vidensque péreo: nec quid agám scio.
PAR. Quid agás? nisi ut te rédimas captum quám queas
Minumó: si nequeas paúllulo, at quantí queas:
Et né te adflictes. PH. Ítane suades? PAR. Sí sapis,
Neque, praéterquam quas ípse amor moléstias
Habet, áddas: et illas, quás habet, recté feras.
Set ecca ípsa egreditur, nóstri fundi cálamitas.
Nam quód nos capere opórtet, haec intércipit.

V. 28. VIVUS VIDENSQUE PEREO: Mire et nove VIVUS PEREO, et propterea sic dixit, ut intelligamus occidor et VIDENS quasi sapiens et sentiens. *S.* VIVUS VIDENSQUE PEREO: Bene addidit VIDENS: nam vivus perit, qui etiam dormiens opprimitur: videns autem, qui vigilans vim patitur et perit. Nam *videre* pro vigilare posuit. Unde etiam sic Virgilius, cum de silentio dicat:

Iamque videnti
Sanguineis frontem moris et tempora pingit.

Ergo VIVUS non mortuus, VIDENS non dormiens.

V. 29. CAPTUM: Salustius: *Sin captis pravis cupidinibus.* *S.* QUAM QUEAS MINIMO: Perseveravit in translatione, quam iam dudum sumpsit a bello.

V. 31. SI SAPIS: Id est, SI SAPIAS: ad inferiora iungendum est. Nam aliter non intelligitur.

V. 34. NOSTRI FUNDI CALAMITAS: Proprie calamitatem rustici grandinem dicunt, quod comminuat calamum, hoc est, culmum ac segetem.

V. 35. INTERCIPIT: Proprie quasi totum capit. Plautus in Aulularia: *Quae sola interbibere Corinthiensem fontem et Pirenaeum potest.*

V. 6. *Virgilius Eclog.* VIII. v. 21.
V. 11. *Salustius bell. Iug.* Cap. 1.
V. 20. *Plautus in Aulularia* Act. III. sc. 6. v. 22.

ACTUS PRIMI SCAENA SECUNDA.

THAIS. PHAEDRIA. PARMENO.

TH. Miserám me! vereor ne íllud gravius Phaédria
Tulerít, neve aliorsum, átque ego feci, accéperit,
Quod heri íntromissus nón est. PH. Totus, Pármeno,
Tremo hórreoque, póstquam aspexi hanc. PAR. Bóno animo es:
Accéde ad ignem hunc: iám calesces plús satis.

V. 1. MISERAM ME: VEREOR, NE ILLUD GRAVIUS TULERIT PHAEDRIA, NEVE ALIORSUM: ALIORSUM in aliam partem, ut *seorsum*, *retrorsum* dicitur.

V. 3. QUOD HERI INTROMISSUS NON EST: Haec levius, ut de facto suo loquens: at Phaedria: *Exclusit*, *revocat*, inquit: *redeam? Non, si me obsecret!*

V. 4. TREMO HORREOQUE: Ex amore nimio. Nimius ignis effectum frigoris reddit, ut ex frigore nimio effectus ignis exsistit, secundum illud, quod physici aiunt. Hinc et Virgilius:

Aut Boreae penetrabile frigus adurat.

J. TREMO HORREOQUE, POSTQUAM ASPEXI HANC: Natura magni caloris etiam horrorem incutit, ut nimiae febres.

V. 5. ACCEDE AD HUNC IGNEM: Aptius IGNEM meretricem accipimus, quam aram Apollinis, vel quia amator uritur, ut Virgilius:

At mihi sese offert ultro meus ignis Amyntas,

vel quia avida et avara est alimentorum, ut ignis. *J.* IAM CALESCES PLUS SATIS: Nove, sed intelligitur *quam*, id est, *plus aequo*, ut alibi:

Quam ne quid in illum iratus plus satis faxit, pater.

J. IAM CALESCES PLUS SATIS: Nove, sed intelligitur: *plus satis quam horrueras.* Hoc quidam putant: at mihi de his videtur esse, quae a veteribus geminabantur, ut *plerique omnes*, hoc

V. 10. *Virgilius Georg.* lib. I. v. 93.
V. 16. *Virgilius Eclog.* III. v. 66.
V. 20. *Alibi in Heautontimorumeno* Act. I. sc. 2. v. 24.

J. Hartman.

TH. Quis hic lóquitur? chem, tun híc eras, mi Phaédria?
Quid hĩc stábas? cur non récta introibas? PAR. Céterum
De exclúsione vérbum nullum. TH. Quíd taces?
PH. Sané, quia vero hae míhi patent sempér fores:
Aut quía sum aput te prímus. TH. Missa istaéc face.
PH. Quid míssa? o Thais, Tháis, utinam essét mihi
Pars aéqua amoris técum, ac pariter fíeret,
Ut aút hoc tibi doléret itidem, ut míhi dolet:
Aut égo istuc abs te fáctum nihili pénderem.

---

est, *omnes*, et *pleraque omnia*, id est, *omnia:* sic et PLUS SATIS pro satis.

V. 6. QUIS HIC LOQUITUR?: Non imperite intelligunt, qui existimant meretricem etiam hoc simulare, quod non praeviderit Phaedriam. Nam et personae et dictis eius ceteris convenit: et tunc erunt gratiosa omnia, quae supra dixit.

V. 7. CUR NON RECTA INTROIBAS VIA?: Quasi parum fuerit INTROIBAS, satis mire additum RECTA.

V. 8. DE EXCLUSIONE VERBUM NULLUM: Plus admirationis est nec accusationi nec satisfactioni locum reliquisse meretricem callida et dissimulata iniuria. *J.* QUID TACES?: Et hoc callide, quasi innocens ne suspicetur quidem, quid succenseat adolescens.

V. 9. SANE QUIA VERO SEMPER HAE MIHI PATENT FORES: Tolle SANE. Et VERO ad pronuntiandi adiumenta vultumque dicentis, ut in verbis non negatio, sed confessio esse credatur. Nam VERO semper ironiae convenit, ut Virgilius:

Egregiam vero laudem et spolia ampla refertis.

V. 10. AUT QUIA SUM APUD TE PRIMUS: Duo dixit, quae doleat, et quia clausae fores et quia posterior habetur praelato milite. *J.* AUT QUIA SUM APUD TE PRIMUS: Subauditur: Non recta introivi. *J.* MISSA ISTAEC FACE: Alia dissimulatio et durior post admonitionem. Sed bene intelligit, qui hoc a meretrice vidente molliter et osculum porrigente dici accipit.

V. 11. QUID MISSA?: Magna virtus poetae est, non sententias solum de consuetudine ac de medio tollere et ponere in comoedia, verum etiam verba quaedam ex communi sermone, quale est, quod ait nunc: QUID MISSA? *J.* O THAIS, THAIS, UTINAM ESSET MIHI PARS AEQUA AMORIS TECUM: Vel amandi vel non amandi scilicet.

V. 12. AC PARITER FIERET: PARITER similiter. Salustius: *Cui nisi pariter ob viam iretur.* *J.* AC PARITER FIERET, UT HOC AUT TIBI DOLERET ITIDEM UT MIHI DOLET, AUT: Si ambo amaremus.

V. 17. *Virgilius Aen.* lib. IV. v. 93.

TH. Ne crúcia te obsecro, ánime mi, mi Phaédria. 15
Non pól, quo quemquam plús amem aut plus díligam,
Eo féci: set ita erát res: faciundúm fuit.
PAR. Credo, út fit, misera praé amore exclusti húnc foras.
TH. Sicíne agis, Parmeno? áge: set huc qua grátia
Te adcérsi iussi, auscúlta. PH. Fiat. TH. Díc mihi 20
Hoc prímum: potin est híc tacere? PAR. Egone? óptume.
Verum heús tu, hac lege tíbi meam astringó fidem:

V. 15. ANIME MI, MI PHAEDRIA: Mi vocativus est ab eo, quod est *meus*. Vide quam familiariter hoc idem repetit blandimentum. Vult enim Terentius velut peculiare verbum hoc esse Thaidis: ideo totiens dictum est: TUNE HIC ERAS, MI PHAEDRIA. *J.* NE CRUCIA TE, OBSECRO, ANIME MI, MI PHAEDRIA: Haec rursum nisi amplectens adolescentem mulier dixerit, videbitur: NE CRUCIA, sine affectu dicere. Sed sic dicit: NE CRUCIA TE, in eo gestu, quasi in eo etiam ipsa cruciaretur. Nam ideo subiecit: ANIME MI, hoc est, animus meus.

V. 16. NON POL QUO QUEMQUAM PLUS AMEM: Hoc totum nimis blande et cum contrectatione adolescentis dicit meretrix.

V. 17. FACIUNDUM FUIT: Legendum, faciundum, scribendum, totum hoc semper necessitati adiungitur. Virgilius:

Aut pacem Troiano ab rege petendum.

Et alibi:

Arma acri facienda viro.

V. 18. CREDO, UT FIT, MISERA PRAE AMORE EXCLUSTI HUNC FORAS: Oratorie ac facete additum MISERA. Et cum illa a derivatione causae argumentetur, mire a Parmenone correpta est: veri simile non esse, ut si quis quempiam amet, eundem possit excludere. *J.* EXCLUSISTI HUNC FORAS: *Παρὰ προσδοκίαν* intulit intuens puellam et ei ostendens Phaedriam, ut ostendat quam falsa et repugnantia loquatur meretrix.

V. 19. AGE: SED HUC QUA GRATIA TE ARCESSI IUSSI, AUSCULTA: Corripientis est modo AGE, non hortantis adverbium. *J.* TE ACCERSI IUSSI, AUSCULTA: Hoc est, quod supra ait: *Non eam, ne nunc quidem, quom arcessor ultro?*

V. 20. DIC MIHI: Meretricia calliditate commendat, quae dictura est.

V. 21. EGONE: OPTIME: Bene non exspectavit servus, ut pro se dominus responderet Thaidi.

V. 22. VERUM HEUS TU HAC LEGE TIBI: Astute servus

V. 14. *Virgilius Aen.* lib. XI. v. 236.
V. 16. *Alibi Aen.* lib. VIII. v. 441.
V. 27. *Supra* Act. I. sc. I. v. 1.

7. Hartman, de Ter. et Don. p. 10 adn. 1.

= Lücke

Quae véra audivi táceo et contineo óptume:
Sin fálsum aut vanum aut fictumst, continuó palamst.
Plenús rimarum sum, hác atque illac pérfluo.
Proin tú, taceri sí vis, vera dícito.
TH. Samía mihi mater fúit: ea habitabát Rhodi.
PAR. Potést taceri hoc. TH. Ibi tum matri párvolam

V. 24. *Sin fálsum audierim ac fictum, continuó palamst.*
V. 25. *pérpluo.*

reponit Thaidi vicem. Nam illa ut magnum voluit exspectari, quod dictura est, iste ut falsum contemnit. *J.* MEAM ASTRINGO FIDEM: Fidem promitto, quia vincula fidei dicuntur.

V. 23. QUAE VERA AUDIVI, TACEO: Mire fidem Parmeno reddidit meretrici. Nam ut servum difficile est tacere commissa, ita meretricem rarum est vera dicere. *J.* QUAE VERA AUDIVI: Figura haec *παρασχευή*. *J.* CONTINEO OPTIME: Proprie a metaphora vasorum transtulit verba.

V. 24. SIN FALSUM AUT VANUM AUT FICTUM EST, CONTINUO PALAM EST: FALSUM est, quo tegitur id, quod factum est: VANUM, quod fieri non potest: FICTUM, quod non est factum et fieri potuit. Vel FALSUM est fictum mendacium simile veritati: VANUM nec possibile nec veri simile: FICTUM totum sine vero, sed veri simile. Falsum loqui mendacis est, fictum callidi, vanum stulti. Falsum loqui culpae est, fictum virtutis, vanum vecordiae. Falsis decipimur, fictis delectamur, vana contemnimus.

V. 25. HAC ATQUE ILLAC PERFLUO: Contra: *Contineo optime* CONTINUO PALAM EST: PLENUS RIMARUM SUM. *J.* HAC ATQUE ILLAC PERFLUO: Vilis atque abiecta translatio et apta apud meretricem loquenti: translata autem est ab aquario vase fictili.

V. 26. PROIN TU TACERI SI VIS, VERA DICITO: Utrum TE TACERI aut tuum dictum, an impersonaliter aut infinito modo?

V. 27. SAMIA MIHI MATER FUIT: Puduit dicere Thaidem: *Meretrix mihi mater fuit*, quod tamen significavit dicendo, alibi unde civem alibi habitasse. Nam ideo meretrices peregrinae dictae sunt in comoediis, ut in Andria:

Adeon est demens? ex peregrina?

V. 28. POTEST TACERI HOC: Id est, veri simile est: nec hoc ad laudem proficit, sed ad dedecus meretricis. *J.* POTEST TACERI HOC: Scilicet peregrinam nasci meretricem, et ideo potest verum videri.

V. 28. *In Andria* Act. III. sc. 1. v. 11.

Puéllam dono quídam mercatór dedit,
Ex Áttica hinc abréptam. PAR. Civemne? TH. Árbitror:
Certúm non scimus: mátris nomen ét patris
Dicébat ipsa: pátriam et signa cétera
Neque sciébat neque per aétatem etiam pótuerat.
Mercátor hoc addébat, e praedónibus,
Unde émerat, se audísse abreptam e Súnio.
Matér ubi accepit, coépit studiose ómnia

V. 33. *Neque scíbat, neque per aétatem etiam pótis erat.*

V. 29. PUELLAM DONO QUIDAM: Aetas et sexus sunt amoris causa, cur eam Thais puellam diligat. *J.* PUELLAM QUIDAM MERCATOR DONO DEDIT: Propter hoc ostendit meretricem fuisse matrem, et dono ideo accipere puellam potuisse.

V. 30. EX ATTICA HINC ABREPTAM: Quia Athenis est constituta scaena. *J.* ARBITROR: Bene ARBITROR et nihil certi. Quando enim ausurus esset Parmeno adornare Chaeream ad vitiandam hanc virginem, si praescisset civem esse?

V. 31. MATRIS NOMEN ET PATRIS DICEBAT IPSA: Quae infantis memoriae proxima sunt. Nam quid prius aetas ipsa illa, quam patrem matremque cognosceret?

V. 32. ET SIGNA CETERA NEQUE SCIEBAT: Id est, domum patris regionemque eius.

V. 33. NEQUE PER AETATEM ETIAM POTUERAT: Hoc ideo addidit, ne esset minus elegans quae nesciret.

V. 34. MERCATOR HOC ADDEBAT: Ad matris scilicet nomen et patris, quod puella dicebat.

V. 35. UNDE EMERAT: Id est, a quibus: ut Virgilius:

Genus unde Latinum.

Et quomodo *E Davo audivi* et *Causam dicere prius, unde petitur aurum.* *J.* SUNIO: Sunium promontorium est Atheniensium et in eo rerum venalium emporium est.

V. 36. MATER UBI ACCEPIT: Haec figura in narratione *βάσις* dicitur, cum omnia pedetentim dicuntur insinuandi gratia, ut nunc: *Matri mercator dono dedit: Mater ubi accepit.* Et simul convenit mulieri loquenti huiusce modi mora. *J.* COEPIT STUDIOSE OMNIA DOCERE: Mire: nam non docuit, sed COEPIT DOCERE *τῷ μελλησμῷ*. Et vide quam satis muliebriter. *J.* MATER UBI ACCEPIT: ACCEPIT simpliciter, an ubi audivit ingenuam, ut *capiendi et c. a. t. b.* Sed melius prius.

V. 19. *Virgilius Aen.* lib. I. v. 6.

intelligim

ut o

(vers. ... accipere)

Docére, educere, ita út si esset fília.
Sorórem plerique ésse credebánt meam.
Ego cum íllo, quo cum tum úno rem habebam hóspite,
Abii húc: qui mihi relíquit haec, quae habeo ómnia.
PAR. Utrúmque hoc falsum est: écfluet. TH. Qui istúc?
PAR. Quia
Neque tu úno eras conténta, neque solús dedit.
Nam hic quóque bonam magnámque partem ad te ádtulit.
TH. Itást: set sine me pérvenire quó volo.
Intérea miles, quí me amare occéperat,

V. 37. *Docére, educere, íta uti si esset fília.*
V. 39. *quicum.*

V. 37. ITA UT SI ESSET FILIA: Ergo velut soror habenda esset Thaidis, et ideo sequitur: SOROREM PLERIQUE ESSE CREDEBANT MEAM. Et oratorie cumulat dignitatem et amorem puellae, ut eius comparatione leniatur iniuria facta Phaedriae.

V. 39. EGO CUM ILLO, QUOCUM UNO TUNC REM HABEBAM HOSPITE: Totum dixit et quod hospitem et quod rem habebat. Et bene TUNC, non *nunc*. Nam nunc cum duobus. *S.* QUOCUM UNO REM HABEBAM: Id est, consuetudinem, amorem. *S.* HOSPITE: Id est, Attico.

V. 40. ABII HUC: Id est, Rhodo Athenas scilicet. *S.* QUI MIHI RELIQUIT HAEC, QUAE HABEO, OMNIA: Hoc ideo ne tantumdem obsequii exigat Phaedria. Ideo contra Parmeno:

V. 41. UTRUMQUE HOC FALSUM EST EFFLUET: Ipse exponit HOC UTRUMQUE quid dicat. Et contra dicendum est, quia praesens amator gravatur hoc dicto.

V. 42. NEQUE TU UNO CONTENTA ERAS: Quippe quae admiseris militem. *S.* NEQUE SOLUS DEDIT: Quippe quia non omnia tua illius fuere mortui.

V. 43. NAM HIC QUOQUE: *Δεικτικῶς* non *Phaedria*, sed HIC dixit, tangens illum, quasi invito illo hoc exprobret. *S.* BONAM MAGNAMQUE PARTEM AD TE ATTULIT: Haec dicuntur *ἰσοδυναμοῦντα*, ut *Abs te petere et poscere*, an potius BONAM specie, MAGNAM quantitate? Et nunc discretive dictum est. Nam alias *bona* pro magna et multa accipimus.

V. 44. ITA EST: Non erat negandum meretrici quod dixit Parmeno, satis facere cupienti et non tacenti culpam in conscientia esse.

V. 22. *Abs te in Heautontimorumeno* Act. V. sc. 1. v. 53.

In Cáriam est proféctus: te intereá loci
Cognóvi: tute scís, postilla quam íntumum
Habeám te: et mea consília ut tibi credam ómnia.
PH. Ne hoc quídem tacebit Pármeno. PAR. O dubiúmne id est?
TH. Hoc ágite amabo: máter mea illic mórtuast
Nupér: eius frater áliquantum ad rem est ávidior:

V. 49. *Neque hóc tacebit Pármeno.*

V. 45. TE INTEREA LOCI COGNOVI: Oratorie priorem amatorem facit militem quam Phaedriam. Nam posterius dicit hunc cognitum per absentiam militis. Ergo cum militi Phaedria rivalis superductus sit, consequens est, ut miles queri debuerit, non Phaedria, et propterea nihil peccatum, si ordine servato miles antepositus fuerit amatori postmodum cognito. Et hoc sine puellae et munerum causa multum pro milite contra Phaedriam valet. Sed vide meretricem, quia rem dixit perurentem: quot et qualia blandimenta subiicit dicendo:

Tute scis postilla quam intimum
Habeam te et cetera.

V. 47. COGNOVI: Proprie COGNOVI. *S.* TUTE SCIS POST ILLA QUAM INTIMUM: Ἐπιπλοκὴ figura. Nam hoc ad narrationem non pertinet.

V. 48. ET MEA CONSILIA TIBI UT CREDAM OMNIA: Ex praesenti actu sumpsit argumentum, quod eum nunc tamquam consultorem adhibuerit. Et bene CREDAM secundum illud: *Potin est hic tacere?*

V. 49. NE HOC QUIDEM: Id est, hoc quoque falsum est. *S.* DUBIUMNE ID EST?: Me taciturum scilicet.

V. 50. HOC AGITE, AMABO: Pro adverbio corripientis est positum, aut certe pro adhortatione audientiae praebendae. Sic Plautus:

Hoc agite sultis spectatores.

Et convenit velut nutu audientiam significantis, et gestu hoc ipsum adiuvari. *S.* HOC AGITE: Id est, illud desinite et hoc attendite.

V. 51. NUPER: EIUS FRATER: Ut adhuc amore flagrare videatur, addidit NUPER. *S.* ALIQUANTULUM AD REM EST AVIDIOR: Vultu accommodato ad reprehensionem pronuntiandum est. *S.* AD REM AVIDIOR: Proprie AD REM AVIDIOR: pecuniam modo dicit.

V. 24. *Plautus Asinariae* Prolog. v. 1.

Is ubi hánc forma vidét honesta vírginem,
Et fídibus scire, prétium sperans ílico
Producit: vendit. Fórte fortuna ádfuit
Hic méus amicus: émit eam donó mihi,
Inprúdens hárum rérum ignarusque ómnium.
Is vénit: postquam sénsit me tecúm quoque
Rem habére, fingit caússas ne det sédulo:
Ait: sí fidem habeat, se íri praepositúm tibi

V. 52. *Is, úbi esse hanc forma vídet honesta vírginem.*

V. 52. IS UBI HANC FORMA VIDET: Ex aliena persona vult ostendere praeter affectum quanti sibi aestimanda sit: et quanto munere miles Phaedriae meruerat anteponi.

V. 53. ET FIDIBUS SCIRE: Vetusta ἔλλειψις. *J.* PRECIUM SPERANS: Id est, magnum. Ut

Et stabulo frenos audire sonantes.

V. 54. PRODUCIT AC VENDIT: Nam propric produci res venales dicuntur. *J.* PRODUCIT: VENDIT: Haec celeritas vendibilem indicat mercem. *J.* FORTE FORTUNA: Id est, bona fortuna.

V. 55. HIC MEUS AMICUS: Quia locus est meritorum, non iam miles, sed MEUS AMICUS: Vide enim quid sequatur: EMIT, inquit, EAM DONO MIHI.

V. 56. IMPRUDENS HARUM RERUM: Hic ostenditur, quam avidus hic faceret, si rem penitus nosset: simul etiam ostenditur, quanta secreta dicat Phaedriae, utpote quae rivalis nesciat. *J.* IMPRUDENS HARUM RERUM IGNARUSQUE OMNIUM: Prudentia naturalis est, gnaritas extrinsecus venit. Imprudens per se, ignarus per alios, hoc est, quod nec suspicatus sit neque ex aliquo audierit.

V. 57. POSTQUAM ME SENSIT TECUM QUOQUE REM HABERE: Non dictum, sed quasi celatum. *J.* SENSIT ME TECUM QUOQUE REM HABERE: Magno pondere dixit: TECUM QUOQUE, tamquam irascendi iusta magis sit causa militi quam Phaedriae. Nam SENSIT et TECUM et QUOQUE hoc significat.

V. 58. REM HABERE: Sic dixit, ut honeste res impura dicatur. *J.* NE DET, SEDULO: Sine dolo, hoc est, impense.

V. 59. AIT: Semper AIT dicimus, quom vel invisa nobis vel audientibus aut vana dicta narramus alicuius. *J.* SI FIDEM HABEAT: Hoc est, si faciam aliqua, unde credat se tibi praeponi. *J.* SI FIDEM HABEAT: Si credere cogatur, id est, si credat, unde fideiussor dicitur, hoc est, auctor credendi. *J.* SE IRI PRAEPOSITUM APUD ME: Ἀναστροφὴ in verbo: *praepositum iri.* Necessaria implicatio in his, quae dure dicta sunt.

V. 6. *Ut Virgilius Georg.* lib. III. v. 184.

Apút me: ac non id métuat, ne, ubi accéperim,
Sesé relinquam: vélle se illam míhi dare:
Verum íd vereri. Sét ego quantum súspicor,
Ad vírginem animum adiécit. PH. Etiamne ámplius?
TH. Nihil: nám quaesivi. Núnc ego eam, mi Phaédria,
Multaé sunt caussae, quámobrem cupiam abdúcere:
Primúm quod soror est dícta: praeterea út suis
Restítuam ac reddam: sóla sum: habeo hic néminem,

V. 62. SED EGO QUANTUM SUSPICOR: Alta et acuta inventio. Scit meretrix hoc solo amatores inimicos esse, quod idem diligunt. Magnifice igitur, ut rivalis odium deliniret, vult persuadere Phaedriae non se amari, sed virginem.

V. 63. AD VIRGINEM ANIMUM ADIECIT: Cur hoc inferatur? Ut vel laedendi militis causa Phaedria patiatur eum, quam amet et nollet, virginem dono dare. *J.* ETIAMNE AMPLIUS?: Munde Terentius, ut solet, res huius modi per eclipsim suam.

V. 64. NIHIL: NAM QUAESIVI: NUNC EGO: Optume purgavit Terentius, quod mox liberalibus nuptiis fuerat obfuturum, si vitiatam virginem duceret Chaerea: optime ergo defenditur, tamquam quae honeste nuptura est.

V. 65. QUAMOBREM CUPIO ABDUCERE: Etiam hoc verbo gratificatur Phaedriae, non enim accipere, ut ab amico remunerante, sed abducere, ut ab stulto et inexperto.

*V. 64. NUNC EGO EAM, MI PHAEDRIA, MULTAE SUNT CAUSAE: Non indiligenter consideraverunt hanc meretricis orationem, qui illam instar controversiae rettulerunt. Nam et principium est: ME MISERAM: VEREOR NE ILLUD GRAVIUS PHAEDRIA TULERIT, et narratio: SAMIA MIHI MATER FUIT, et partitio cum confirmatione, ut: NUNC EGO EAM, MI PHAEDRIA, MULTAE SUNT CAUSAE, QUAMOBREM CUPIO ABDUCERE: PRIMUM QUOD SOROR EST DICTA ET CETERA. Reprehensio quoque: EGONE ID TIMEO? et: EGONE NON EX ANIMO ID MISERA DICO? et conclusio per conquestionem, ut: QUAM IOCO REM VOLUISTI A ME TANDEM QUIN PERFECERIS? EGO IMPETRARE ABS TE NEQUEO BIDUUM SALTEM UT CONCEDAS SOLUM?

V. 66. UT SUIS RESTITUAM AC REDDAM: Restituimus his, quibus nos volumus, reddimus his, qui nos volunt: ergo restituimus volentes, reddimus volentibus. Sed in hac utrumque est.

V. 67. SOLA SUM: HABEO HIC NEMINEM: SOLA SUM ad familiarium refertur absentiam: HABEO HIC NEMINEM ad alienorum amicitiam. Potest enim sola domi esse, habere tamen aliquem foris. Et HABEO HIC NEMINEM plus sonat, quam: NEMINEM HIC

Hartman p. 13 inundat

Neque amícum, neque cognátum: quam ob rem, Phaédria,
Cupio áliquos parere amícos benefició meo.
Id amábo adiuta mé, quo id fiat fácilius.
Sine illúm priores pártis hosce aliquót dies
Apút me habere. Níl respondes? PH. Péssuma,
Egon quídquam cum istis fáctis tibi respóndeam?
PAR. Eu nóster! laudo: tándem perdoluít: vir es.
PH. Haud égo nesciebam quórsum tu ires: párvola

V. 68. *Neque nótum neque cognátum.*
V. 75. *At égo nescibam.*

HABEO. Et SOLA SUM ab iis, quos natura conciliat per se, HABEO NEMINEM, eorum, qui voluntate iunguntur.

V. 68. NEQUE AMICUM: Bene hoc apud amatorem. An quia aliud est amator et amicus? Amator ad tempus, amicus, qui perpetuo amat. An quia in patris potestate est Phaedria? *J.* QUAM OB REM, PHAEDRIA: Ne in necessariis * inopem videretur, in necessariis interponi non licet audientis nomen.

V. 69. CUPIO ALIQUOS PARARE AMICOS BENEFICIO MEO: Hic ostendit specialiter cuiusmodi amicos quaerat, ne Phaedriam contemnere videatur. *J.* PARARE AMICOS BENEFICIO MEO: Quia parantur et suo, sed minus diligunt.

V. 70. ID, AMABO, ADIUTA ME, QUO ID FIAT FACILIUS: *Παρέλκον*: bis ID posuit. *J.* ADIUTA ME: Mira coactio: pro patere excludi ADIUTA ME dixit.

V. 71. SINE ILLUM: Blande SINE ILLUM, tamquam in manu eius sit iniuriam non pati et excludi militem. Non enim dixit FER aut PATERE, sed SINE. *J.* PRIORES PARTES HOSCE ALIQUOT DIES: Honeste circumloquitur et oratorie, ne dicat: *Abi foras atque excludi te patere.*

V. 72. NIHIL RESPONDES?: Iam silentium accusat, quia scit nihil responsurum contrarium. Et satis blande NIHIL MIHI dixit, tamquam cui debeas amoris vicem.

V. 73. EGON QUIDQUAM: Facete exprimitur illud: *Amantium irae amoris redintegratio est.*

V. 74. TANDEM PERDOLUIT: VIR ES: Doluit, id est, persensit dolorem. Et TANDEM quasi qui nimis patiens fuit. *J.* TANDEM PERDOLUIT: VIR ES: Eleganter variavit personam secundam et tertiam. *J.* VIR ES: Non puer, sed iam vir, qui meretricem contemnis.

V. 75. PARVULA HINC EST ABREPTA: EDUXIT MATER PRO SUA: Vide *μίμησιν* cum odio inductam et depravatam pronuntia-

V. 23. *Illud Andriae* Act. III. sc. 3. v. 23.

Hinc ést abrepta: edúxit mater pró sua:
Soror díctast: cupio abdúcere, ut reddám suis:
Nempe ómnia haec nunc vérba huc redeunt dénique,
Ego exclúdor: ille récipitur: qua grátia?
Nisi íllum plus amás, quam me: et istam núnc times,
Quae advéctast, ne illum tálem praeripiát tibi.
TH. Egon id tímeo? PH. Quid te ergo áliud sollicitát? cedo.
Num sólus ille dóna dat? num ubí meam.
Benígnitatem sénsisti in te claúdier?
Nonne, úbi mihi dixti cúpere te ex Aethíopia

V. 80. *Nisi si íllum plus-quam mé amas.*
V. 82. *Ego id tímeo.*
V. 83. 84. *num tibí meam*
Benígnitatem sénsisti intercludier?

tione, ita ut et ὁμοιοτέλευτα non vitarentur de industria: ABREPTA: PRO SUA: SOROR EST DICTA.

V. 78. HAEC NUNC VERBA: Id est, falsa dicta. *J.* HUC REDEUNT: Ut excludar.

V. 80. NISI ILLUM PLUS AMAS, QUAM ME: Repudiatis causis, quas illa attulerat, per derivationem causae, hic aliud dicit esse cur repellatur. *J.* ET ISTAM NUNC TIMES, QUAE ADVECTA EST: Adeo, inquit, amas militem, ut etiam invideas, si quam amaverit.

V. 81. TALEM PRAERIPIAT TIBI: Ironia stomachantis amatoris.

V. 82. QUID TE ERGO ALIUD SOLLICITAT?: Quid est, inquit, si hoc non est?

V. 83. NUM SOLUS ILLE DONA DAT: Iam quasi quaestiones tractantur: „Sed ille munus advexit.“ *J.* NUM SOLUS ILLE DONA DAT: Possunt enim dona dari, sed exigua aut minus libenter et ideo mentionem benignitatis adiecit. *J.* NUM UBI MEAM BENIGNITATEM: „Sed ille benignus est.“ *J.* NUM UBI? Num quid alicubi, aut si NUNCUBI legimus, erit adverbium temporis, ut *sicubi*, quo in loco, qua in re. *J.* NUM UBI MEAM BENIGNITATEM: Intelligit se et dona obtulisse et id benigne saepe fecisse. Nam plerumque ingrata dona sunt, in quibus benignitas non apparet, quae aut in quantitate rerum est aut in facilitate praestantis.

V. 84. CLAUDIER: Claudi aut claudicare. Salustius: *Neque enim ignorántia claudit res*, et: *Nihil socordia claudebat.*

V. 85. NONNE MIHI UBI DIXTI: Plus dixit: UBI DIXTI CUPERE TE, quam si diceret: *Fecisti ut emerem.* Plus est enim id praestitisse, quod qui acceperit, non ausus fuerit postulare.

Ancíllulam relíctis rebus ómnibus
Quaesívi? Porro eunúchum dixti vélle te,
Quia sólae utuntur hís reginae, répperi.

J. CUPERE TE: Vult rem parvi pretii ex illius cupiditate et sŭo labore perpendi. *J.* EX AETHIOPIA: Non *Aethiopissam*, sed honestius: *ex Aethiopia.*

V. 86. RELICTIS REBUS OMNIBUS QUAESIVI: Haec iam omnia in beneficiis considerari solent.

V. 87. QUAESIVI: Vide quemadmodum exhibeat aerumnas sibi difficilium munerum imposuisse meretricem. EX AETHIOPIA ANCILLULAM, inquit, DIXTI TE CUPERE: Quid ego feci in re caeli et solis et pene orbis alterius? QUAESIVI. Non enim in promptu erat. Deinde non *petisti*, sed DIXISTI, nec *velle te*, sed CUPERE: non *nigram*, sed EX AETHIOPIA: nec *dedi*, sed RELICTIS REBUS OMNIBUS QUAESIVI. Quid hic non exquisitum? Quid non ita expressum, ut nihil addi possit? *J.* PORRO EUNUCHUM: Deinde vel postea vel multo post. *J.* EUNUCHUM VELLE: Eunuchos a Persis institutos putant ex captivis. A Babyloniis enim Hellanicus auctor exstat id habuisse. *J.* PORRO EUNUCHUM DIXTI VELLE: Vide quemadmodum, ut maius faciat, quod praestitit, non semel imputat duo mancipia, sed primo puellam, deinde eunuchum.

V. 88. QUIA SOLAE UTUNTUR HIS REGINAE: Illam, quia ex Aethiopia, hunc, quia solae his reginae utuntur. Quid tale Thaidi rivalis dedit?

*V. 87. EUNUCHUM: *Εὐνοῦχος εἴρηται ὡς εὐνὴν ἔχων, τοῦτ' ἔστι φυλάττων OCOCeIN ryNeN KeKANΔROC.*

*V. 88. REGINAE: Id est, divites, sed *ἐμφατικώτερον* est. *J.* QUIA SOLAE UTUNTUR HIS REGINAE: Varie EUNUCHUM dixit et intulit HIS, ut:

Si quisquam est qui se placere studeat bonis
Quam plurimis et minime multos laedere,
In his poeta nomen profitetur suum.

J. REPPERI: Plus est quam *emi.* Et vide: quam propriis et amplissimis verbis usus est: quia et ancillam ex Aethiopia et eunuchum illam quaesivi et hunc repperi. Neutrum enim horum facile positum erat. *J.* QUIA SOLAE UTUNTUR HIS REGINAE: Nota, quum eunuchum in singulari numero praeposuerit, HIS subiunxisse, sed HIS non ad eunuchum rettulit, sed ad delicias aut quid tale: quia solae utuntur huius modi deliciis servitiisque reginae. Et oratorie hic subdidit, quod in ancillula praetermisit, quia nulla Aethiopissa honeste dici potuit.

V. 28. *Ut supra* Prol. v. 1 sqq.

Herí minas vigínti pro ambobús dedi.
Tamén contemptus ábs te haec habui in mémoria:
Ob haéc facta abs te spérnor. TH. Quid istic, Phaédria?
Quamquam íllam cupio abdúcere, atque hac re árbitror
Id fíeri posse máxume: verúm tamen,
Potiús quam te inimicum hábeam, faciam ut iússeris.

V. 89. *Herí minas pro ambóbus vigintí dedi.*
V. 93. *Id pósse fieri.*

Et reginas has modo divites dicit, ut in Phormione: *Regem me esse oportuit.*

V. 89. HERI MINAS VIGINTI PRO AMBOBUS DEDI: Recentiora beneficia graviora adversum ingratos sunt, ergo a tempore inducitur exprobratio. *J.* PRO AMBOBUS DEDI: Melius amborum pretium, quam si separatim diceret, quantillo emeret ancillulam nigram: de qua mox dicetur: HIC SUNT TRES MINAE. Nam constat eunuchum solum emptum esse minis viginti, ut ipse Parmeno confitetur seni.

V. 90. TAMEN CONTEMPTUS ABS TE: Et hoc servatur in beneficiis: nam maiora sunt cessantibus meritis eorum, quibus praestantur.

V. 91. OB HAEC FACTA ABS TE SPERNOR: Sic Virgilius:

Nos munera templis
Quippe tuis ferimus, famamque fovemus inanem.

Et

Vel quas tulit.

Cum interrogatione aut cum increpatione proferri potest. *J.* OB HAEC FACTA ABS TE SPERNOR: Hic duplex est pronuntiatio, vel per invidiosam exprobrationem vel per interrogationem. Et melius indicativo modo quam interrogativo profertur. Hic enim est multo gravior illo. *J.* QUID ISTIC?: Hoc adverbium consentire incipientis est, et est ellipsis. Deest enim *rememoramur*, aut quid tale.

V. 93. QUAMQUAM ILLAM CUPIO ABDUCERE: ABDUCERE dixit tamquam ab stulto nec per verum meritum, sed per fraudem. Cicero: *Per vim atque dolum abducta ab Rhodio tibicine.* *J.* ATQUE HAC RE ARBITROR: Non dicit, *qua*, hoc est, ex te. Verum tamen scit meretrix contentione quaedam negari, qua fingit, se vinci ut adolescentem molliat, et ipsa cedit, ut et ille remittat pertinaciam.

V. 94. POTIUS QUAM TE INIMICUM HABEAM: Hoc totum loquitur, tamquam magis ipsa amet Phaedriam, quam ab illo

V. 14. *Virgilius Aen.* lib. IV. v. 217.
V. 27. *Cicero in C. Verrem.* act. II. lib. III. cap. 34. §. 78.

PH. Utinam ístuc verbum ex ánimo ac vere díceres:
Potiús quam te inimicum hábeam: si istuc créderem
Sincére dici, quídvis possem pérpeti.
PAR. Labáscit: victus úno verbo: quám cito!
TH. Ego nón ex animo mísera dico? quám ioco

V. 98. *Victust, úno verbo.*

ametur. *J.* TE INIMICUM HABEAM: Huic contrarium est: *ut te amicum habeam.* *J.* FACIAM, UT IUSSERIS: Nec voluntate nec vultu consentientis haec meretrix agit, sed callide tentat omnia. Nam quia persistendo non perficit, quod exspectat, docet Phaedriam etiam ipsum negligentius negare, quod poscitur. Et adeo hoc subtile est, ut statim impetraverit. Pervulgatum est enim, quod summa vi defenderis, quom extorqueretur, hoc idem postmodum remittere remittenti.

V. 95. UTINAM ISTUC VERBUM: Et ISTUC VERBUM pro tota sententia. VERBUM pro dicto, sed proprie ἀξίωμα, id est, sententia, vel enuntiatio, quae uno ligatur et astringitur verbo, hoc VERBUM a veteribus dicebatur. *J.* EX ANIMO AC VERE DICERES: Certe est, quia qui ex animo dicat, fallatur tamen.

V. 96. POTIUS QUAM TE INIMICUM HABEAM: Tantum in animum Phaedriae hoc descendit, ut etiam repetat, quod amica dixerit adulando.

V. 97. SINCERE DICI, QUIDVIS POSSEM PERPETI: SINCERUM purum, sine fuco et simplex, ut mel s i n e c e r a. Bene ergo, ut mel, blandimentum meretricis dulce fatetur, sed negat esse s i n c e r u m.

V. 98. VICTUS UNO VERBO: Ut UTINAM ISTUC VERBUM. Et UNO VERBO, ut diximus, si accipe, ut VERBUM dictum intelligas, quod verbo complectitur, et completae sententiae pronuntiationem, quod ἀξίωμα nominatur. *J.* LABASCIT: Omnia inchoativa trisyllaba fere media producta enuntiantur. *J.* VICTUS UNO VERBO: QUAM CITO!: QUAM CITO ait, qui illum falsa lacrimula vinci crediderat posse: plus factum est: u n o v i c t u s e s t v e r b o e t c i t o.

V. 99. EGO NON EX ANIMO MISERA DICO?: Quod sensit, multum valuisse, hoc Thais inculcat animo amici sui. Et EGO, vide quanta significet. Convenit hoc pronomen blanda multa exprobranti, ut V i r g i l i u s:

Mene fugis?

J. QUAM IOCO REM VOLUISTI A ME TANDEM: Contra illud refertur, quod ait Phaedria: *Nonne ubi dixti cupere te ex Aethiopia ancillulam: relictis rebus omnibus quaesivi?* Sed hoc vehementius et

V. 32. *Virgilius Aen.* lib. IV. v. 314.

Rem vóluisti a me tándem, quin perféceris? 100
Ego ímpetrare néqueo hoc abs te, bíduum
Saltem út concedas sólum. PH. Si quidem bíduum:
Verúm ne fiant ísti vigintí dies.
TH. Profécto non plus bíduum, aut . . . PH. aut? níhil moror.
TH. Non fíet: hoc modo síne te exorem. PH. Scílicet 105
Faciúndumst quod vis. TH. Mérito amo te. PH. Béne facis.
Rus íbo: ibi hoc me mácerabo bíduum:

V. 106. *mérito te amo.*

disertius. Non *quod munus*, inquit, *voluisti*, sed quod plus est: REM, et non dixit *serio*, sed IOCO a facilitate praestantis et VOLUISTI, non etiam *dixisti*. Mirandum obsequium ex voto animi pendens. Non exspectat imperium, ne voluntati mora sit, dum iubetur. Tum illud, quod ait PERFECERIS, nonne pondus hoc verbi et potentiam Phaedriae circa amicam et illius obsequium vehemens et rerum difficultatem, quae extortae sint, monstrat, atque omnem obterit querelam Phaedriae?

V. 101. EGO IMPETRARE NEQUEO HOC ABS TE?: Tu et IOCO non petisti, cum perfeceris tamen: at ego impetrare non possum.

V. 102. SALTEM UT CONCEDAS, SOLUM: Argute additum et SALTEM et SOLUM. Et bene CONCEDAS, ut voluntatis sit. Sic enim dixit supra: *Sine illum priores partes hosce aliquot dies apud me habere.*

V. 103. VERUM NE FIANT ISTI VIGINTI DIES: Facete biduum decuplavit, et simul, quia ex eadem ratione sunt viginti, ex qua duo, et ex qua viginti, ducenti, duo millia et sic deinceps.

V. 104. PROFECTO NON PLUS BIDUUM AUT: Ἀποσιώπησις secunda.

V. 105. HOC MODO SINE TE EXOREM: Nove nunc non *de te exorem*, sed TE EXOREM, et HOC absolute.

V. 106. FACIUNDUM EST, QUOD VIS: Non *quod oportet* dicendo multum addidit obsequio suo. *S.* BENE FACIS: In consuetudinem venit BENE FACIS et BENE FECISTI. Non iudicantis est, sed gratias agentis. *S.* MERITO AMO TE: Bene amoris mentionem ad auferendam suspicionem contemptus Phaedriae fecit.

V. 107. RUS IBO: Et hoc amatorium est odisse urbem sine amica. Nec dixit: *ibi ero*, sed: IBI ME MACERABO. *S.* HOC BIDUUM: Pronuntiandum est BIDUUM, ac si dixisset: *biennio.*

Ita fácere certumst: mós gerundust Thaídi.
Tu, Pármeno, huc fac illi ádducantur. PAR. Máxume.
PH. In hoc bíduum Thaís vale. TH. Mi Phaédria, 110
Et tú. Num quid vis áliud? PH. egone quíd velim?
Cum mílite isto praésens absens út sies:
Diés noctesque mé ames: me desídores:
Me sómnies: me exspéctes: de me cógites:

V. 113. *Noctés diesque.*

V. 108. ITA FACERE CERTUM EST: Ex his apparet verbis, quam sibi amator hoc aegre imperet. *J.* MOS GERENDUS EST THAIDI: Cum pronuntiatione et gestu, ut ostendat, quae vis amoris sit, ut Thaidi mos geratur.

V. 109. HUC FAC ILLI ADDUCANTUR: Eunuchus et ancilla: figurate ILLI, sed praevalet genus masculinum. *J.* ADDUCANTUR: Pro *adducito eos.* Et bene adiectum est, ne dilatis ob retentionem muneribus non procederet actus fabulae, et simul, quia absentia Phaedriae opus est, dum per Chaeream ludificatur meretrix.

V. 110. IN HOC BIDUUM, THAIS, VALE: Nunc VALE abscessum significat, non salutationem. Nam si mera salutatio est, biduo solum amicam valere optat, sed praescribere conatur, quanto tempore abfuturus sit, et simul ostendit, quam invitus abscedat. *J.* IN HOC BIDUUM, THAIS, VALE: Accusativo utens casu expressit amatoris impatientiam: BIDUUM dicens praescripsit de tempore. *J.* VALE: Maiorem vim habet ex dolore discedentis quam obsequio salutantis.

V. 111. ET TU: NUM QUID VIS ALIUD?: *Vale* subaudiendum salutatorium, et intelligendum post osculum dici: NUM QUID VIS ALIUD: quasi recte factum.

V. 112. CUM MILITE ISTO: ISTO bene additum quasi odioso, ut alibi: *Iam vero mitte, Demea, tuam istam iracundiam.* Et Virgilius:

Aut quid petis istis?

Haec enim pronomina spernentis sunt odiumque monstrantis. *J.* PRAESENS ABSENS UT SIES: *Κακόζηλον.*

V. 113. ME DESIDERES: *Ἄϋξησις*, quia plus est ab amore desiderium.

V. 114. ME EXSPECTES: ME SOMNIES: *Ἐπαναφορὰ* prima, cum amare et desiderare sit voluntatis atque animi et obsequii: SOMNIARE satis amatorio dictum est.

V. 23. *Alibi Adelph.* Act. IV. sc. 7. v. 36.
V. 25. *Virgilius Aen.* lib. IX. v. 94.

Me spéres: me te obléctes: mecum tóta sis:
Meus fác sis postremo ánimus, quando ego súm tuus.
TH. Me míseram! forsitan híc mihi parvam habeát fidem,
Atque éx aliarum ingéniis nunc me iúdicet.
Ego pól, quae mihi sum cónscia, hoc certó scio,
Neque mé finxisse fálsi quidquam: néque meo
Cordi ésse quemquam cáriorem hoc Phaédria:
Et quídquid huius féci, caussa vírginis

V. 117. *forsan párvam hic habeat míhi fidem.*

V. 115. ME SPERES: Cum ME EXSPECTES iam dixerit, quid sibi vult iterum ME SPERES? Inter spem et exspectationem hoc interest, quia exspectatio certorum est, spes vero incertorum: et exspectatio propinquarum rerum, spes longinquarum. Et exspectatio destinat tempus, spes non destinat. An ME SPERES *idem facere*, id est, de te cogitare, ut sit SPERES credas, ut statim in subditis invenies: NAM EIUS FRATREM SPERO IAM PROPE MODUM REPPERISSE. *S.* ME TE OBLECTES: Septimus casus ME. *S.* MECUM TOTA SIS: Toto animo. Nam illam vult animum nunc esse, non corpus. Et simul, quod ipse ab eius corpore patitur, id vult militi eius mente contingere, tamquam penitus excluso ab amica.

V. 116. QUANDO EGO SUM TUUS: Animus scilicet.

V. 117. ME MISERAM: FORSITAN HIC MIHI PARVAM HABEAT FIDEM: Recte Thais nunc partem argumenti exsequitur tacitam apud Phaedriam propter praesentiam servi, quem poeta vult ita nescire, ut audeat ad vitiandam virginem subornare Chaeream.

V. 118. ATQUE EX ALIARUM INGENIIS NUNC ME IUDICET: Hic Terentius ostendit virtutis suae hoc esse, ut pervulgatas personas nove inducat et tamen a consuetudine non recedat: ut puta meretricem bonam cum facit, capiat tamen et delectet animum spectatoris.

V. 120. NEC ME FINXISSE QUICQUAM FALSI: Aut *dixisse* debuit dicere aut abundat FALSI, aut quia et vanum aliquid fingi potuit, ut supra: *Si vanum aut falsum aut fictum est.* *S.* NEQUE MEO CORDI ESSE QUEMQUAM CARIOREM: Melius QUEMQUAM, quam si dixisset *militem.* *S.* QUEMQUAM CARIOREM: Quasi meretrix non carum alterum, sed cariorem negat.

V. 122. ET QUIDQUID HUIUS FECI, CAUSA VIRGINIS FECI: HUIUS absolute ut per ellipsim desit *rei.* In Hecyra: *Ne quid*

V. 25. *Supra* v. 24.

V. 29

Fecí: nam me eius spéro fratrem própemodum
Iam répperisse, aduléscentem adeo nóbilem:
Et is hódie venturum ád me constituít domum.
Concédam hinc intro, atque éxspectabo, dúm venit.

V. 125. *Et is se hódie.*

sit huius oro. In Heautontimorumeno: *Nihil me istius facturum, pater.* Virgilius:

Aut quid petis istis?

S. QUIDQUID HUIUS: REI subaudiendum est, quod eum exclusi foras.

V. 123. SPERO PROPE MODUM: Nove SPERO pro credo vel confido. *S.* SPERO PROPE MODUM: Ideo PROPE MODUM, quia hominem novit, sed fratrem esse virginis nondum probavit.

V. 124. ADEO NOBILEM: ADEO enim pro nimis positum est, aut pro expletiva particula.

V. 126. ATQUE EXSPECTO DUM VENIAT: Futurum actum voluit promittere, non quo aliquis gestus sit exspectantis.

V. l.

V. 3. *Virgilius* loco modo laudato.

ACTUS SECUNDI SCAENA PRIMA.

PHAEDRIA. PARMENO.

PH. Fác, ita ut iussi, déducantur ísti. PAR. Faciam.
PH. At díligenter.
PAR. Fíet. PH. At matúre. PAR. Fiet. PH. Sátine
hoc mandatúmst tibi? PAR. Ah!
Rogitáre? quasi difficile sit.
Útinam tam aliquid ínvenire fácile possis, Phaédria,
Quam hóc peribit. PH. Égo quoque una pérco, quod
mihi est cárius.

V. 1. FAC ITA UT IUSSI: Iam amatorium multiloquium et vaniloquium continet ista actio. Nam et repetit, quod iam dictum est, et id facete magis et odiose minus.

V. 3. AH ROGITARE: QUASI DIFFICILE SIT: Deest *vis* vel *pergis:* ut sit, *rogitare pergis?* Vel *te*, si ipsum respicit, vel *hunc*, si aversus haec dicit, ut sit: *Ah, rogitare te?* aut, *rogitare hunc?* Et distinctione interposita inferendum vultuose, quasi difficile sit, id quod mandat. Ita et ineptiam nimiam circa haec solliciti amatoris expressit, et ostendit nihil esse facilius, quam deducere ad meretricem munera: cum contra illud sit difficillimum, poscenti aliquid non dare. *S.* ROGITARE?: Subauditur *te.* Mirum est, quasi sit difficile complere quod iubes.

V. 4. UTINAM TAM ALIQUID INVENIRE FACILE POSSES, PHAEDRIA: INVENIRE, acquirere. Sic in Heautontimorumeno:

Non quaeris patri
Quo modo obsequare: et ut serves quod labore invenerit.

Nam ideo a praecedenti etiam *quaestus* dicitur.

V. 5. QUAM HOC PERIBIT: Deest: *facile*, ut sit: *Facile hoc peribit.* *S.* QUOD MIHI EST CARIUS: Pro: qui mihi sum carior. Sed *ego* dixit absolute, occurrens huic pronomini QUOD.

V. 15. *In Heautontimorumeno* Act. V. sc. 4. v. 16 sq.

Phaedra [illegible]: [illegible] auf d. [illegible], [illegible], [illegible], [illegible]

Ne istúc tam iniquo pátiare animo. PAR. Mínume: quin effectúm dabo.
Set núm quid aliud ímperas?
PH. Múnus nostrum ornáto verbis, quód poteris: et istum aémulum
Quod póteris, ab ea péllito. PA. Au:
Mémini, tametsi núllus moneas. PH. Ego rus ibo, atque íbi manebo.
PAR. Cénseo. PH. Set heús tu. PAR. quid vis? PH. cénsen posse me óbfirmare, et
Pérpeti, ne rédeam interea? PAR. Téne? non hercle árbitror.
Nam aut iám revertere aút mox noctu te ádigent horsum insómnia.

V. 6. *Ne ístuc tam iniquo pátiare animo. PA. mínime: quin factúm dabo.*
V. 9. *PA. Ah.*
V. 13. *ádiget.*

V. 6. QUIN EFFECTUM DABO: QUIN pro immo, ut in Heautontimorumeno: *Quin nolo mentiare.*

V. 7. SED NUM QUID ALIUD IMPERAS?: In his servus nihil vult, nisi coactus facere, propter maiorem dominum. Sic et alibi: *Iubesne?* inquit, respondente Chaerea: *Cogo atque impero.*

V. 8. MUNUS NOSTRUM ORNATO VERBIS: Ἠθικῶς, non dixit *meum*, quasi et Parmenonis sit. *S.* ET ISTUM: Deest *molestum* et *odiosum*: nam hoc significat ISTUM.

V. 9. AB EA PELLITO: AB EA, ab eius animo. Et non: *pelli facito*, sed PELLITO.

V. 10. MEMINI, TAMETSI NULLUS MONEAS: Properat servus carpere vaniloquium domini. *S.* NULLUS: Pro *non*. Sic in Hecyra: *Nullus dixeris*. Plautus in Trinummo: *Nullus credas*. *S.* EGO RUS IBO: Et hoc iam dictum est, sed ostendit, quam moleste id incipiat Phaedria.

V. 11. CENSEN ME POSSE OBFIRMARE ET PERPETI: Arbitraris, ut censores, qui morum alienorum habent summum arbitrium. Ideo hunc putat non censere, quia ipse desiderat fieri. *S.* POSSE OBFIRMARE ET PERPETI: Verba sunt desperantis, non *firmare*, sed OBFIRMARE: non *pati*, sed PERPETI.

V. 12. TENE?: TE quod ait, hanc vim habet, ut significet perditum amatorem Phaedriam esse.

V. 13. NAM AUT IAM REVERTERE: Modo IAM pro statim.

V. 5. *Alibi infra* Act. II. sc. 3. v. 98.
V. 13. *Plautus in Trinummo* Act. III. sc. 1. v. 5.

PH. Opus fáciam, ut defetíger usque, ingrátiis ut dórmiam.
PAR. Vigilábis lassus: hóc plus facies. PH. Áh, nihil dicis, Pármeno.
Eiíciunda hercle haec ést mollities ánimi: nimis me indúlgeo.
Tandém non ego illa cáream, si sit ópus, vel totum tríduum? PAR. Hui!
Únivorsum tríduum? vide quíd agas. PH. Stat senténtia.
PAR. Dí boni, quid hoc mórbi est? adeon hómines inmutárier

V. 16. *est haéc.*

J. MOX NOCTU TE ADIGENT HORSUM: Hoc est, ad urbem agent. *J.* INSOMNIA: Vigiliae. Legitur et ADIGET, ut sit INSOMNIA numeri singularis.

V. 14. UT DEFATIGER USQUE: Ordo est: USQUE UT DEFATIGER. *J.* INGRATIIS UT DORMIAM: Id est, etiam invitus et coactus. Nam INGRATIIS non ultro significat, quia ultronea grata sunt: ingrata, quae ab invitis fiunt ac recusantibus.

V. 16. NIMIS ME INDULGEO: Me sic veteres, quod nos *mihi* dicimus. Alibi: *Te indulgebant, tibi dabant.*

V. 17. TANDEM NON EGO ILLA CAREAM, SI SIT OPUS, VEL TOTUM TRIDUUM?: Sic coepit tamquam aliquid foret dicturus magnificum. Non autem est *παρὰ προσδοκίαν*, sed vere amator magnum hoc putat. *J.* VEL TOTUM TRIDUUM: Magna professio virtutis, cum biduo sit opus, triduo posse durare. Et TOTUM TRIDUUM dicit UNIVERSUM TRIDUUM, *εἰρωνικῶς*, quasi sit triduum in multo numero.

V. 18. VIDE QUID AGAS: Sic dicitur magna aggredientibus. *J.* STAT SENTENTIA: Et vultu et gestu magis spectabile, quod dixit: STAT SENTENTIA: vel maxime eo, quod tanto sonitu haec de se promittat Phaedria continuo rediturus, vel potius non accessurus ad villam. Tantum autem abierit, quantum temporis opus est ad vitiandam virginem.

V. 19. QUID HOC MORBI EST?: Excusatio amoris, quando non culpa, sed morbus est. *J.* ADEON HOMINES IMMUTARIER EX AMORE, UT NON COGNOSCAS EUNDEM ESSE: More suo a plurali numero ad singularem se convertit. *J.* EX AMORE UT NON COGNOSCAS EUNDEM ESSE?: Non solent stulti induci adolescentes, et ideo ad amorem rettulit stultitiam Phaedriae.

V. 9. *Alibi in Heautontimorumeno* Act. V. sc. 2. v. 35.

Ex amore, ut nón cognoscas eúndem esse? hoc nemó fuit
Mínus ineptus, mágis severus quísquam, nec magis cóntinens.
Sét quis hic est, qui huc pérgit? attat! híc quidem est parasitús Gnatho
Mílitis: ducít secum una vírginem dono huíc: papae!
Fácie honesta: mírum, ni ego me túrpiter hodie híc dabo
Cúm meo decrepito hóc eunucho: haec súperat ipsam Thaídem.

V. 21. MINUS INEPTUS, MAGIS SEVERUS: Nisi enim hoc esset, quid esset quod illum mulier praeferret militi? aut quid relinqueretur proprium personae militis, si et hic stolidus est? *J.* MAGIS SEVERUS QUISQUAM, NEC MAGIS CONTINENS: Animadverte, ut amet Terentius MAGIS addere positivo potius, quam comparativum facere. Nam neque *severior* neque *continentior* tam voluit dicere, quam MAGIS SEVERUM et MAGIS CONTINENTEM.

V. 22. HIC EST PARASITUS GNATHO: Haec apud Menandrum in Eunucho non sunt, ut ipse professus est, parasiti persona et militis, sed de Colace translatae sunt.

V. 24. FACIE HONESTA: *Οἰκονομία*, qua ostenditur amaturus Chaerea, si quidem hanc Parmeno ipse miratur. *J.* FACIE HONESTA: Sic Virgilius:

Et latos oculis afflarat honores.

Et mox idem:

Ita me di ament, honestus.

J. NI EGO HODIE ME TURPITER HIC DABO: NI DABO pro dedero. Virgilius:

Quamvis solus avem caelo deiecit ab alto.

V. 25. CUM MEO DECREPITO HOC EUNUCHO: Facete MEO ad parasitum rettulit cum pulcro munere venientem. Et praeparatio est ad ducendum Chaeream potius, quam deformem eunuchum. *J.* DECREPITO HOC EUNUCHO: Decrepiti sunt dicti, quorum crepitu et plangore familiae fuerant iam conclamata funera. *J.* HAEC SUPERAT IPSAM THAIDEM: Hoc sic accipias, non tamquam vituperaturi Thaidem, sed *ὑπερβολικῶς* est. Ideo addidit IPSAM quasi nimiae pulcritudinis. Et bene IPSAM, propter quam datur.

V. 14. *Virgilius Aen.* lib. I. v. 595.
V. 19. *Virgilius Aen.* lib. V. v. 542.

ACTUS SECUNDI SCAENA SECUNDA.

GNATHO. PARMENO.

GN. **D**i ínmortales, hómini homo quid praéstat: stulto intéllegens?
Quíd interest? hoc ádeo ex hac re vénit in mentém mihi.
Cónveni hodie advéniens quemdam meí loci hinc atque órdinis,

V. 1. DI INMORTALES, HOMINI HOMO QUID PRAESTAT?: In hac scaena non stans, sed quasi ambulans persona inducitur. Constitit tamen aliquantulum, intuens spectatores, dum secum loquitur. Exprimit autem parasitum et sub eius verbis corruptos mores in assentationem ostendit: prorsus ut honestae quoque personae in eius modi culpa inventae sint, ut alibi:

Obsequium amicos, veritas odium parit.

J. DI IMMORTALES: Hoc iam mire, et pro saeculi ac temporum reprehensione satyrice Terentius, quod apud eum stultum vocat simplicem parasitus et intelligentem malum. *J.* DI INMORTALES: Admirantis exclamatio est, cum parasiti gesticulatione. *J.* DI INMORTALES! HOMINI HOMO QUID PRAESTAT?: Morata narratio a sententia incipi solet, quae dicitur προμύθιον. *J.* HOMINI HOMO QUID PRAESTAT?: Alii distinguunt: QUID PRAESTAT STULTO INTELLIGENS? Alii: STULTO INTELLIGENS QUID INTEREST? quia sic veteres loquebantur.

V. 2. QUID INTEREST?: Hoc admirantis est, et ideo sic pronuntiandum.

V. 3. CONVENI HODIE ADVENIENS: Convenisse non vidisse tantum, sed etiam collocutum fuisse significat. *J.* MEI LOCI ATQUE ORDINIS: LOCI ingenuum, ORDINIS pauperem. Illud natalium, hoc fortunae est. *J.* QUEMDAM HOMINEM HAUD INPURUM: Dixit prodigum, quia hoc ipsum probat, sed non avarum, non improbum. Et sic laudamus eos, in quibus nihil est, quod magnopere efferamus.

V. 7. *Alibi in Andria* Act. I. sc. 1. v. 41.

Hóminem haud inpurum, ítidem patria qui ábligurierát bona.
Vídeo sentum, squálidum, aegrum, pánnis annisque óbsitum.
Quíd istuc, inquam, ornáti est? Quoniam míser quod habui, pérdidi: en,
Quó redactus sum? ómnes noti me átque amici déserunt.
Híc ego illum contémpsi prae me. Quíd, homo, inquam, ignavíssume?

V. 4. ITIDEM PATRIA QUI OBLIGURIERAT BONA: Hoc ioculari vultu dicitur. Et eleganter ex persona parasiti non culpatur, quod comederit bona. *S.* OBLIGURIERAT: Suavibus escis consumpserat. Nam *ἀπὸ τοῦ λιγυρεῖν* est *ligurire*. et *λιγυρὸν* Graeci suave appellant.

V. 5. VIDEO SENTUM: O quam bene VIDEO, postquam dixit CONVENI: et tempus mutavit et verbum. *S.* SENTUM: Horridum. *S.* SENTUM: Ad horrorem rettulit. *S.* SQUALIDUM: Ad sordes. *S.* AEGRUM: Ad maciem. *S.* PANNIS ANNISQUE OBSITUM: Ad vestitum et ad tristitiam. Sed PANNIS et ANNIS *μωρολογίαι* parasitorum sunt. *S.* PANNIS ANNISQUE OBSITUM: Vel parasitica vernilitate *καθ' ὁμοιοτέλευτον* dictum, vel quia Homerus dixit:

Αἶψα γὰρ ἐν κακότητι βροτοὶ καταγηράσκουσιν.

Et est miseriae senium debitum. Unde huic magis tristitia gravitasque displicuit, aliena semper ab omnibus parasitis. *S.* ANNISQUE OBSITUM: Bene addidit ANNIS, quia ut quisque miser est, ita senex videtur. *S.* OBSITUM: Ut SENTUM dixit OBSITUM: *μεταφορὰ* ab agro.

V. 6. QUID ISTUC, INQUAM, ORNATI EST?: Scire nos convenit, cum recto casu profertur interrogatio, non esse contumeliosum, ut si dicas: *Quis hic homo est?* Si autem in obliquo, contemptum significari, ut: *Quid hoc est hominis? quid mulieris? quid ornatus?* *S.* QUID ISTUC, INQUAM, ORNATI?: ORNATUS *τῶν μέσων* est, ad decus et ad turpitudinem. Vel simpliciter hoc accipe vel *εἰρωνικῶς*. Et ORNATI, ut *senati*, antiquus genitivus. *S.* QUOD HABUI, PERDIDI: Non dixit, id quod erat *comedi* aut *consumpsi*. *S.* EN, QUO REDACTUS SUM?: Vel habitum suum vel corpus ostendens hoc dicit. Nec quicquam hic nisi ex media consuetudine collocatum est.

V. 7. OMNES NOTI ME ATQUE AMICI DESERUNT: Sententiose atque mordaciter in mores.

V. 8. HIC EGO ILLUM CONTEMPSI PRAE ME: Hoc est illud: *Homo homini quid praestat? stulto intelligens?*

K 13. 33.

Ítan parasti te, út spes nulla rélliqua in te essét tibi?
Símul consilium cúm re amisti? víden me ex eodem ortúm loco?
Quí color, nitór, vestitus, quaé habitudo est córporis?
Ómnia habeo, néque quidquam habeo: níhil cum est, nihil defít tamen.

V. 9. *in te sít tibi.*
V. 11. *Quí color, qui nítor.*

V. 9. ITAN PARASTI TE: Quam obiurganter, tamquam in illo sit, quod miser est. Et alibi,

Nam nemo illorum quisquam, scite, ad te venit,
Quin ita paret se, abs te ut blanditiis suis,
Quam minimo pretio, suam voluptatem expleat.

Et hoc proprie verbum ad exprimendam inhumanitatem et ignaviam factum est. *S.* UT SPES NULLA RELIQUA IN TE SIET TIBI: Sententiose, ad illud quod et Virgilius ait:

Ponite: spes sibi quisque.

S. UT SPES NULLA RELIQUA IN TE SIET TIBI: Bene, quasi qui rem a fortuna acceperit.

V. 10. SIMUL CONSILIUM AMISISTI: Virgilius:

Nec si miserum fortuna Sinonem
Finxit: vanum etiam mendacemque improba finget.

Et Salustius: *Neque fortuna eget: quippe quae probitatem, industriam aliasque bonas artes neque dare neque eripere cuiquam potest.* Ergo haec interrogatio increpantis est, nec desiderat responsionem. Nam consilium in bonis animi, res in potestate fortunae. *S.* EX EODEM LOCO: Ex eadem fortuna.

V. 11. QUI COLOR, NITOR, VESTITUS, QUAE HABITUDO EST CORPORIS?: Hoc contra illud: *Video sentum, squalidum, aegrum, pannis annisque obsitum.* COLOR ergo ad *sentum:* NITOR ad *squalidum*, VESTITUS ad *pannis annisque obsitum:* HABITUDO corporis ad *aegrum* refertur.

V. 12. OMNIA HABEO: Ad *quod habui, perdidi.* *S.* NEQUE QUIDQUAM HABEO: Ad *mei loci atque ordinis hominem.*

*V. 11. QUAE HABITUDO EST CORPORIS: Plautus in Epidico:

Corpulentior hercle atque habitior.

*V. 12. OMNIA HABEO: Ad industriam rettulit. *S.* NEQUE

V. 3. *Alibi in Hecyra* Act. I. sc. 1. v. 11 sqq.
V. 9. *Virgilius Aen.* lib. XI. v. 309.
V. 13. *Virgilius Aen.* lib. II. v. 79.
V. 15. *Salustius bell. Iug.* cap. 1.
V. 29. *Plautus in Epidico* Act. I. sc. 1. v. 8.

Át ego infelix néque ridículus ésse neque plagás pati
Póssum. Quid? tu his rébus credis fíeri? Tota errás via.
Olim isti fuit géneri quondam quaéstus aput saeclúm prius.
Hóc novom est aucúpium: ego adeo hanc prímus invení viam.
Ést genus hominum, qui ésse primos se ómnium rerúm volunt,
Néc sunt: hos conséctor: hisce ego nón paro me ut rídeant,
Sét eis ultro adrídeo, et eorum íngenia admirór simul.

QUIDQUAM HABEO: Ad fortunae culpam. Et item denuo fortunae crimen: CUM NIHIL EST, ad suam laudem, NIHIL DEFIT TAMEN. *S.* OMNIA HABEO, NEQUE QUIDQUAM HABEO: Alterum horum neutrumve potest cuivis accidere, utrumque nulli. *S.* NIHIL CUM EST, NIHIL DEFIT TAMEN: Figura ὀξύμωρον. Ut apud Virgilium:

Sequiturque sequentem.

Et Cicero: *Cum tacent, clamant.*

V. 13. AT EGO INFELIX NEQUE RIDICULUS: Iam transit ἀπὸ τοῦ μιμητικοῦ πρὸς τὸ πρακτικόν. *S.* AT EGO INFELIX NEQUE RIDICULUS: Vehementer invectus est in tempora et mores poeta sub hac persona, in qua hominem ita inducit poenitere probitatis suae, ut se infelicem, non honestum dicat. Et non *nolo*, sed *non possum*.

V. 14. QUID TU HIS REBUS CREDIS FIERI?: Dum quis ridetur aut vapulat. *S.* TOTA ERRAS VIA: *Παρόμοιον* per *μεταφοράν*.

V. 15. APUD SAECULUM PRIUS: Scilicet cum essent tempora meliora.

V. 16. HOC NOVUM EST AUCUPIUM: Vide quid intersit, cum illud QUAESTUM dicat, hoc AUCUPIUM: illud de sapientibus, hoc de stultis. *S.* INVENI VIAM: Adeo novum est aucupium.

V. 17. EST GENUS HOMINUM: Quia multi sunt huiusmodi, non dixit *homines sunt*, sed EST GENUS HOMINUM.

V. 18. HISCE EGO NON PARO ME UT RIDEANT: Quia ille dixerat: *Ego infelix neque ridiculus esse, neque plagas pati possum.*

V. 19. SED HIS ULTRO ARRIDEO: Quid est: HIS ARRIDEO? aut veluti pareo, id est exsequor, venio, aut veluti dictis delector. Atque ARRIDEO, non sicut in parasitis fieri solet, ut

V. 6. *Apud Virgilium Aen.* lib. IX. v. 695.
V. 7. *Cicero in L. Catil.* orat. I. cap. 8. §. 21.

Quídquid dicunt, laúdo: id rursum sí negant, laudo íd quoque.
Négat quis, nego: ait, áio. Postremo ímperavi egomét mihi
Ómnia adsentári. Is quaestus núnc est multo ubérrumus.
PAR. Scítum hercle hominem! hic hómines prorsum ex stúltis insanós facit.

---

his arrideatur a regibus, quom potius ipsi dictis factisque rideant alienis, hic esse intelligendum, etiam res ipsa indicat e contrario. Nam quod ait supra: *His ego non paro me ut rideant:* hoc e contrario ostendit, quod subiiciatur ex dictis. *J.* SED HIS ULTRO ARRIDEO: ULTRO, versa vice, an prior? An etiam insuper, hoc est ultra? *J.* ADMIROR SIMUL: Plus intulit, quam si *laudo* dixisset.

V. 20. QUIDQUID DICUNT, LAUDO: Non: *quod dicunt*, sed QUIDQUID DICUNT, id est, bene vel male, ne vel si interclusa fuisset assentatio, se impediat, quod contrarium laudaverit. *J.* ID RURSUM SI NEGANT, LAUDO ID QUOQUE: Praeclare Terentius, quod a satyrico de aliis diceretur, id hic de se dicentem inducit, facetius multo, quam si aliter fecisset: scilicet *καθαπτόμενος* mores temporum iam tum vitiatos per assentationem, quod fere in plerisque fabulis monstrat. Ut etiam in Andria:

Nam hoc tempore
Obsequium amicos, veritas odium parit.

Et in Adelphis:

Quod te isti facilem et festivum putant
Id non fieri ex vera vita: neque adeo ex aequo et bono:
Sed ex indulgendo vel assentando et largiendo, Micio.

V. 21. NEGAT QUIS: NEGO: Bene sic dixit: NEGAT et AIT contraria sunt. Ut Plautus in Rudente: *Vel tu ais vel tu negas.*

V. 22. IS QUAESTUS NUNC EST MULTO UBERRIMUS: Quam ille apud saeculum prius fuerat. Et vide quemadmodum illiberalem vitam honestiore nomine primo AUCUPIUM, post etiam QUAESTUM nominaverit. *POΠoKAPhC** hic inducens.

V. 23. SCITUM HERCLE HOMINEM: Mire Terentius longae orationi interloquia quaedam adhibet, ut fastidium prolixitatis evitet, velut nunc Parmeno, procul audiens Gnathonem, haec loquitur.

V. 16. *In Andria* Act. I. sc. 1. v. 40 sq.
V. 19. *In Adelphis* Act. V. sc. 9. v. 29 sqq.
V. 23. *Plautus in Rudente* Act. V. sc. 2. v. 44.

mant. v. Leo in Bk-N-28, 16.

GN. Dum haec lóquimur, intereá loci ad macéllum ubi adventámus,
Concúrrunt laeti mi óbviam cupédinarii ómnes,
Cetárii, lanií, coqui, fartóres, piscatóres,
Quibus ét re salva et pérdita profúeram et prosum saépe:
Salútant: ad coenám vocant: advéntum gratulántur.
Ille úbi miser famélicus videt me ésse tanto honóre et

V. 24. *ubi advenímus.*
V. 25. *cuppédiarii.*

V. 24. INTEREA LOCI: Duae partes orationis cum coniunctae unam fecerint, mutant accentum.

V. 25. CONCURRUNT LAETI MIHI OBVIAM: Et multos et properos uno verbo ostendit et ex adverso ad se festinantes. *S.* CUPEDINARII OMNES: Varro humanarum rerum: *Numerius Equitius Cupes*, inquit, *et Romanius Macellus, singulari latrocinio multa loca habuerunt infesta. His in exsilium actis publicata sunt bona, et aedes ubi habitabant dirutae: eque ea pecunia scalae deum penatum aedificatae sunt, Ubi habitabant locus, ubi venirent ea, quae vescendi caussa in urbem erant allata. Itaque ab altero Macellum, ab altero forum Cupedinis appellatum est.* *S.* CUPEDINARII OMNES: Qui esculenta et poculenta vendunt, a rebus cupedinis ob alimentum cupedinarii appellantur. Et ipse subiecit, qui accipiendi sint cupedinarii.

V. 26. LANII: Qui laniant pecora. Unde et lanistae dicti, qui laniandis praesunt gladiatoribus. Sic et MACELLUM a mactandis pecoribus dictum. *S.* PISCATORES: Qui recentem piscem praebent. *S.* FARTORES: Qui insitia et farcimina faciunt. *S.* CETARII: Qui cete, id est magnos pisces, venditant et bolonas exercent. *S.* CETARII, LANII, COQUI, FARTORES: Ἀμάρτημα comicum. Nam in palliata Romanas res loquitur.

V. 27. QUIBUS ET RE SALVA: Cum de meo impenderem. *S.* ET PERDITA PROFUERAM: Cum de alieno manticinor et impendo. *S.* SAEPE: Expletivae significationis est.

V. 28. AD COENAM VOCANT: Utrum ad emendam coenam, an ad convivium? *S.* ADVENTUM GRATULANTUR: Accusativum casum pro dativo, pro *adventui gratulantur.* Et ADVENTUS proprie exspectatorum necessariorumque dicitur.

V. 29. ILLE UBI MISER FAMELICUS VIDET ME: Hic ostendit, quae res coegerit ad discendum, et simul vide secundum vulgi opinionem loqui parasitum: miserum et famelicum hominem honestis moribus praeditum. *S.* ILLE UBI MISER FAMELICUS VIDET ME: Vide ut sententiose demonstret malos ex bonis contagione

Tam fácile victum quaérere: ibi homo coépit me obsecráre,
Ut síbi liceret díscere id de mé. Sectari iússi,
Si pótis est, tamquam philosophorum habent disciplinae ex ípsis
Vocábula, parasíti item ut Gnathónici vocéntur.
PAR. Viden, ótium et cibus quíd facit aliénus? GN. Set ego césso
Ad Thaídem hanc dedúcere et rogáre ad coenam ut véniat?

V. 32. *habent discipuli ex ipsis.*

fieri, exemplis in parvum praevalentibus. Videt mihi hoc prodesse, et discere optat, quod negabat se posse. *S.* IN TANTO HONORE: Quia concurrunt, salutant. *S.* FAMELICUS: A fame et edendo dictus est, quasi famedicus.

V. 30. TAM FACILE VICTUM QUAERERE: Quia ad coenam vocant. *S.* IBI: Pro tunc. *S.* HOMO: Mire addidit HOMO, aut additum supervacue HOMO, ut

Donat habere viro decus et tutamen in armis.

V. 31. UT SIBI LICERET DISCERE: Quasi disciplinam aut artem. Tantum auctoritatis criminum felicitas sumpsit. *S.* DISCERE ID DE ME: Magis *de illo* et *de me* veteres dicebant, quam ut nos dicimus: *a me* aut *ab illo*. *S.* SECTARI IUSSI: Proprie. Nam et sectae philosophorum ab eo dictae sunt.

V. 32. EX IPSIS: Philosophis scilicet. *S.* EX IPSIS VOCABULA: Ut Pythagorica, Platonica. Hoc igitur non est consequens ad illud, quod vult dicere, nisi forte DISCIPLINAM pro discipulis posuerit.

V. 33. PARASITI ITEM UT GNATHONICI VOCENTUR: Non hoc intulit, quod coeperat dicere, nisi forte DISCIPLINAM pro discipulis accipimus.

V. 34. VIDEN OTIUM ET CIBUS QUID FACIAT ALIENUS: Rursus Parmeno et facetias dicit et distinguit longiloquium parasiti. *S.* QUID FACIAT: Legitur et QUID FACIT, ut sit figura per modos pro QUID FACIAT.

V. 35. HANC DEDUCERE: Proprie. Num ducitur quis ad supplicium, deducitur ad laetitiam. *S.* ET ROGARE AD COENAM: Vide parasitum magis optare ad coenam Thaidem vocari, quam munus capere.

V. 9. *Virgilius Aen.* lib. V. v. 262.

Set Pármenonem ante óstium Thaídis hic tristem vídeo,
Rivális servom: sálva res est, nímirum homines frígent.
Nebulónem hunc certumst lúdere. PAR. Hisce hoc múnere arbitrántur
Suam Thaídem esse. GN. Plúruma salúte Parmenónem
Summúm suum impertít Gnatho. Quid ágitur? PAR. Statur. GN. Vídeo.
Numquídnam hic quod nolís vides? PAR. Te. GN. Crédo. At num quid áliud?
PAR. Qui dúm? GN. Quia tristi's. PAR. Níhil equidem. GN. Ne sís: set quid vidétur

---

V. 36. *ante óstium opperíri tristem vídeo.*
V. 37. *sálva res. nimírum hice homines frígent.*
V. 38. *hice hoc múnere.*
V. 42. *níl quidem.*

V. 36. THAIDIS: Et THAIS legitur.

V. 37. SALVA RES EST: Quia et ANTE OSTIUM et TRISTEM, ideo: SALVA RES EST. Nec valet ad laetitiam, quod Parmeno est, sed quod rivalis servus. *J.* SALVA RES EST: Proverbialiter.

V. 38. NEBULONEM: Vel furem, quia nebulas obiiciat, vel mollem, ut nebulam, vel inanem et vanum, ut nebula est. *J.* HISCE: Pro HI, vetuste. Virgilius:

His certe neque amor caussa est, vix ossibus haerent:

quia *hisce* debebat dicere. *J.* HISCE HOC MUNERE ARBITRANTUR: Non immerito Gnathonem deridet Parmeno, qui penitus noverit meretricis consilium.

V. 40. SUMMUM SUUM: *Ἔλλειψις. J.* SUMMUM SUUM IMPERTIT GNATHO: Haec tota locutio parasiticae elegantiae et simul *εἰρωνείας* plena est. Nam et plurimam dicit ei salutem, quem ne exiguam quidem velit continere, et summum dicit eum, qui nec levis amicus sit sibi: et PARMENONEM GNATHO, non *ego te. J.* SUMMUM SUUM: Quam venuste, quod summum amicum non resalutet Parmeno. *J.* QUID AGITUR?: Pro blandimento, non pro interrogatione nunc ponitur, ut: *O noster, quid fit? quid agitur? J.* QUID AGITUR? STATUR: Pro: *quid agis? sto.* Et facete: nam stat, cum ingredi non licet.

V. 41. AT NUM QUID ALIUD?: Cum iurgio hic de illo respondit, et ideo repetit dictum Gnatho.

V. 42. QUI DUM?: Interrogat interrogantem, ne ipse respondeat. *J.* NIHIL EQUIDEM: Dicens NIHIL, mutavit vultum Parmeno in laetitiam. Ideo illi facete Gnatho agenti hoc ipsum: NE SIS, dixit, ut probaret tristem fuisse. *J.* NIHIL EQUIDEM: Pro *non.* Ut infra: *Nihil dixit, ut sequerere sese.*

V. 8. *Virgilius Eclog.* III. v. 102.

Hoc tíbi mancupium? PAR. Nón malum hercle. GN. Uro hóminem. PAR. Ut falsus ánimi est!
GN. Quam hoc múnus gratum Thaídi arbitráre esse? PAR. Hoc nunc dícis.
Eiéctos hinc nos: ómnium rerum heús vicissitúdo est.
GN. Sex égo te totos, Pármeno, hos mensís quietum réddam:
Ne súrsum deorsum cúrsites: neve úsque ad lucem vígiles.
Ecquíd beo te? PAR. Mén? Papae! GN. Sic sóleo amicos. PAR. Laúdo.
GN. Detíneo te: fortásse tu proféctus alio fúeras.
PAR. Nusquám. GN. Tum tu igitur paúllulum da mi óperae, fac ut admíttar

---

V. 43. *ánimi es.*

V. 43. HOC TIBI MANCIPIUM?: *Ταπείνωσις.* MANCIPIUM dicit puellam aut virginem. *S.* NON MALUM HERCLE: Inimica laudatio. *S.* URO HOMINEM: Sibi hoc gestu et voltu parasitico dicit: et URO pro eo, quod est, *dolere cogo.* *S.* UT FALSUS ANIMI EST: Similiter et Parmeno secum gestu servili. Et ANIMI pro *animo*, *ἀντίπτωσις* veterum, qui *ingens es virium*, et *dives es opum*, amabant dicere. *S.* UT FALSUS ANIMI EST: Ex hoc falsus animi est, quot putat huiusmodi munere capi posse Thaidem.

V. 44. QUAM HOC MUNUS GRATUM THAIDI: Mire insultat Gnatho. Quanto enim magis munus gratum fuerit, tanto erit rivalis exclusior.

V. 45. HEUS, OMNIUM RERUM VICISSITUDO EST: Vide locum, in quo erumpere dolor Parmenonis potuit, nisi commissa servaret et celaret Thaidis consilium.

V. 46. SEX EGO TE TOTOS, PARMENO, HOS MENSES QUIETUM REDDAM: Quid est TOTOS? an diebus et noctibus, utpote amatoris servum, ac per hoc sine ulla cessatione et intermissione. *S.* HOS MENSES: Hos, qui nunc aguntur, id est, hoc tempore. *S.* QUIETUM REDDAM: Facete, quasi hoc ipse fecerit, et hoc est, quod ait: *Plurima salute Parmenonem summum suum impertit Gnatho*, tamquam amico consulat.

V. 47. NE SURSUM DEORSUM CURSITES: Quod est laboris. *S.* NEVE USQUE AD LUCEM VIGILES: Quod est exitii.

V. 48. SIC SOLEO AMICOS: Hoc *εἰρωνικῶς.*

V. 49. DETINEO TE: Valde teneo. *S.* FORTASSE TU PROFECTUS ALIO FUERAS: Vult exprimere confessionem, cur ad Thaidem venerit, sed intrare non possit.

V. 50. PAULULUM DA MIHI OPERAE: Hoc quasi supplicantis

Hartman S. 24 bezweifelt, dass dies richtig sei.

Ad íllam. PAR. Age modo, nunc tíbi patent fores haé, quia istam dúcis.
GN. Num quem évocari hinc vís foras? PAR. Sine bíduum hoc praetéreat.
Qui míhi nunc uno dígitulo fores áperis fortunátus,
Ne tu ístas faxo cálcibus saepe ínsultabis frústra.
GN. Etiám nunc hic stas, Pármeno? Eho! numnam híc relictus cústos,
Ne quís forte internúntius clam a mílite ad istam cúrset?
PAR. Facéte dictum. Míra vero míliti quae pláceant.

V. 51. *patet foris haec.*
V. 53. *forem áperis.*
V. 54. *Ne tu ístam.*
V. 55. *Etiámne tu hic stas.*

vultu ad irrisionem dicitur. *S.* PAULULUM DA MIHI OPERAE: Proprie sic dicitur: *Adixva me.* Sic in Adelphis: *Haec opera ut data sit.*

V. 51. AGE MODO: NUNC TIBI PATENT FORES HAE: Ex eo, quantum licere oportuit, ostendit, quam misere nihil ibi liceat Parmenoni. *S.* QUIA ISTAM DUCIS: Hoc quasi ad Gnathonem, sed lente ac sub lingua murmurat.

V. 52. NUM QUEM EVOCARI HINC VIS FORAS?: Quia ipse intrare non potest. *S.* SINE BIDUUM HOC PRAETEREAT: Et hoc lentius. Nam si aliter pronuntiaveris, secreta produntur.

V. 53. QUI MIHI NUNC: MIHI τῷ ἀττικισμῷ dictum est. *S.* FORTUNATUS: Ut ipse videris tibi.

V. 54. NE TU ISTAS FAXO: NE valde. *S.* NE TU ISTAS FAXO CALCIBUS INSULTABIS FORES: Salustius: *Multos tamen ab adolescentia bonos insultavit.* *S.* NE TU ISTAS FAXO CALCIBUS: Mira eloquentia, in qua utraque ὑπερβολὴ expressissima est. Nam neque UNO DIGITULO minus aliquid dici potest, neque CALCIBUS SAEPE INSULTABIS aut amplius aut ingentius.

V. 55. NUMNAM: Hic NAM abundat, ut *quidnam.* *S.* RELICTUS CUSTOS: Bene RELICTUS, quasi ab excluso.

V. 56. NE QUIS FORTE INTERNUNTIUS: Ex his verbis datur intelligi, parasitum e domo meretricia egredi. Proprie INTERNUNTIUS. *S.* NE QUIS FORTE INTERNUNTIUS CLAM A MILITE AD ISTAM CURSITET?: Et hoc facete, quasi ipse sibi Thaidem totam vendicaverit, quod miles facit.

V. 57. FACETE DICTUM: Εἰρωνικῶς, quia infacete. *S.* MIRA VERO MILITI QUAE PLACEANT: MIRA pro mirum. Virgi-

V. 2. *In Adelphis* Act. IV. sc. 1. v. 14.

Set vídeo herilem fílium minórem huc advenire.
Mirór, quid ex Piraeo ábierit: nam ibi cústos publice
ést nunc.
Non témere est: et properáns venit: nescío quid circumspéctat. 60

---

lius: *Nota tibi.* Et est εἰρωνεία. Quid mirum est, inquit, facete loqui eum, qui militi placeat? Potest tamen et pluraliter intelligi.

V. 58. SED VIDEO HERILEM FILIUM: Non potest Terentius τρόφιμον proprie dicere, et ideo HERILEM FILIUM dicit.

V. 59. MIROR QUID EX PIRAEO ABIERIT: Hic causa ostenditur, cur potest ignotus esse vicinis et pro eunucho fingi. *J.* MIROR: Pro nescio. *J.* MIROR QUID EX PIRAEO ABIERIT: Ut ex Piraeo discederet, symbola amicorum, ut huc perveniret omisso negotio, aspectus virginis fecit. *J.* NAM IBI CUSTOS PUBLICE: Adversus praedonum incursus illic excubabat iuventus Attica. Piraeum, ut Sunium, est maritima et accessu littoris pars clementior. *J.* PUBLICE EST NUNC: NUNC ambigua distinctione positum est.

V. 60. ET PROPERANS VENIT: Mire locuturum ante formavit, ut gestus verba praecedant, verba habitum consequantur. *J.* NON TEMERE EST: Ut Virgilius:

Haud temere est visum

V. 1. *Virgilius Aen.* lib. I. v. 669.
V. 18. *Virgilius Aen.* lib. IX. v. 375.

ACTUS SECUNDI SCAENA TERTIA.

CHAEREA. PARMENO.

CH. Óccidi.
Neque vírgo est usquam: néque ego, qui illam e cónspectu amisí meo.
Ubi quaéram? ubi investígem? quem percónter? quam insistám viam?
Incértus sum: una haec spés est, ubi ubi est, diú celari nón potest.
O fáciem pulcram! Déleo omnis dehínc ex animo múlieres.

V. 3. *qua insistám via.*

V. 1. OCCIDI: NEQUE VIRGO EST USQUAM: In hac scaena novus amor adhuc ephebi et consilium potiundae virginis demonstratur, tanta virtute poetae comici, ut hoc commentum non quaesitum esse, sed occurrisse sua sponte videatur. *J.* OCCIDI: NEQUE VIRGO EST USQUAM: Non habuit quid dicere debeat aliud, properans et circumspiciens, nisi OCCIDI. *J.* OCCIDI: Produc mediam syllabam verbi huius, et contrarium significat.

V. 2. NEQUE EGO, QUI ILLAM E CONSPECTU AMISI MEO: Amatorie: dum illam non invenit, et se perdidit.

V. 3. UBI QUAERAM?: Hoc circumspectantis est. *J.* UBI INVESTIGEM?: Plus intulit. *J.* QUEM PERCONTER?: Hoc plus iterum. Nam ubi nec vestigia reperiuntur, superest interrogatio. *J.* QUAM INSISTAM VIAM?: Si nec qui interrogetur apparet. *J.* QUAM INSISTAM VIAM? Et QUA VIA legitur.

V. 4. UBI UBI EST, DIU CELARI NON POTEST: Ob nimiam scilicet formae gratiam.

V. 5. O FACIEM PULCRAM: Faciem modo non partem corporis dicit, sed totam speciem, quae apparet et cernitur. Virgilius:

Quibus aspera quondam
Visa maris facies.

V. 20. *Virgilius Aen.* lib. V. v. 767.

Taedét cotidiánarum harum fórmarum. PAR. Ecce autem álterum.
Néscio quid de amóre loquitur. Ó infortunatúm senem!
Hic véro est, qui si occéperit,
Ludúm iocumque díces fuisse illum álterum,
Praeut húius rabies quaé dabit.

V. 8. *Ludúm iocumque díces fuisse illum álterum.*

S. DELEO OMNES DEHINC EX ANIMO MULIERES: *Πρὸς πὸ πιθανὸν* argumentatus est, ut ostenderet hunc grandem iam ephebum etiam amoris expertem non fuisse. Sic et alibi:

Cum me ipsum noris quam elegans formarum spectator siem,
In hac commotus sum.

V. 6. TAEDET COTIDIANARUM HARUM FORMARUM: Hoc est, levium et usitatarum. Est quippe huic contrarium:

Nova figura oris: papae!

S. ECCE AUTEM ALTERUM: Sic dicimus, cum propter alterum de altero venit in mentem.

V. 7. NESCIO QUID DE AMORE LOQUITUR: Ut iam dudum Phaedria loquebatur. *S.* O INFORTUNATUM SENEM: Hoc dicto praestruxit ad exitum fabulae catastrophen. Nam perturbatus ad Thaidem ingreditur hic senex per fallaciam Pythiae et indicium Parmenonis: atque ita firmabuntur nuptiae virginis, quam ducet Chaerea.

V. 8. HIC VERO EST: Utrum senex an Chaerea? sed senex potius. *S.* HIC VERO EST: Senex. *S.* QUI: Scilicet Chaerea.

V. 9. ILLUM ALTERUM, PRAEUT HUIUS RABIES QUAE DABIT: Prae ex comparatione significat. Ergo proprie, et est integra locutio. Et ordo est: Praeut illa sunt, quae huius rabies dabit. Et bene DABIT, quasi de re violenta, ut

Dabit ille ruinam
Arboribus.

S. PRAEUT HUIUS RABIES QUAE DABIT: Hic ex parte characteris inscius quidem est personae Chaereae, quem moribus coniicit servus ardentiorem in amore fieri posse, simul ac coeperit. *S.* PRAEUT HUIUS RABIES QUAE DABIT: Et hic ostenditur iam pridem motum in res Venereas Chaeream. Et magna poetae cura est, ne incredibile videatur, adolescentulum, qui pro eunucho deduci potuerit, tam expedite virginem vitiasse. Quocirca artifex summus, quod aetati non potest, naturae attribuit Chaereae, ut

V. 4. *Alibi infra* Act. III. sc. V. v. 18 sq.
V. 8. *Nova infra* v. 25.
V. 23. *Dabit Virgilius Aen.* lib. XII. v. 453.

CH. Ut illúm di deaeque sénium perdant, quí me hodie remorátus est:
Meque ádeo, qui restíterim: tum autem, qui íllum flocci fécerim.
Sét eccum Parmenónem. salve. PAR. Quíd tu es tristis, quídve es alacris?
Únde is? CH. Egone? Néscio hercle, neque únde eam, neque quórsum eam.

V. 10. *CH. Ut illúm di deae omnes sénium perdant, qui hódie me remorátus sit.*

calidior ingenio et ante annos amator, non lubidinem in sese, sed quandam rabiem designaverit in Venereos appetitus.

V. 10. UT ILLUM: Pro utinam. *J.* DI DEAEQUE OMNES SENIUM PERDANT: Plus dixit SENIUM, quam *senem*. Nec mireris post SENIUM QUI additum, ideo quia declinationem ad intellectum rettulit, ut alibi: *In Eunuchum suam.* Et senex ad aetatem refertur: senium ad convicium. Sic Lucilius ait:

At quidem te senium, atque insulse sophista.

J. REMORATUS EST: A remora pisciculo, qui et ἐχενηὶς vocatur, remoratus et remoratio dicitur.

V. 11. TUM AUTEM, QUI ILLUM FLOCCI FECERIM: TUM AUTEM pro *et*. Duas vult enim caussas esse, cur se ipsum di perdant: unam, quod restiterit, alteram, quod senem perveritus diu remanserit a persequenda virgine. Et nota FLOCCI FECERIM et contemnere et non contemnere significare, ut nunc. *J.* QUI ILLAM FOCCI FECERIM, deest *vèl:* ut sit, vel flocci fecerim.

V. 12. QUID TU ES TRISTIS? QUIDVE ES ALACRIS?: Proverbiale est, in hominem perturbatum et incerti vultus. *J.* QUIDVE ES ALACRIS: ALACRIS aut velox aut lactus est. Nam ALACRIS, l litera pro d posita, non tristis, id est ἄδακρυς intelligitur. *J.* QUIDVE ES ALACRIS?: Et alacer et alacris dicitur, ut habes apud Virgilium:

Ergo alacris cunctosque putans excedere pugna.

J. QUIDVE ES ALACRIS?: ALACRITAS est mutatio quaedam vultus gestientis in spem aliquam.

V. 13. UNDE IS?: Modo ad quid venis significat. Sed *eo* de loco ad locum veteres dicebant: quod mox in subiectis probabitur. *J.* QUORSUM EAM: Bene, quia proxime dixerat:

V. 8.

V. 8. *Alibi* in prol. v. 32.
V. 24. *Apud Virgilium Aen.* lib. V. v. 380.

Ita prórsum oblitus súm mei.
PAR. Qui quaéso? CH. Amo. PAR. Hem! CH. Nunc Pármeno, te óstendes, qui vír sies.
Scis té mihi saepe póllicitum esse: Chaérea, aliquid ínveni
Modo quód ames: in ea re útilitatem ego fáciam ut cognoscás meam:
Cum in céllulam ad te pátris penum omnem cóngerebam clánculum.

V. 15. *te osténderis qui vír sies.*
V. 17. *Modo quód ames: utilitátem in ea re fáciam ut cognoscás meam.*

Ubi quaeram? ubi investigem? quem perconter? quam insistam viam?

Incertus sum.

V. 14. ITA PRORSUM OBLITUS SUM MEI: Huic contrarium: *Dum memor ipse mei.* Ergo OBLITUS MEI insanus.

*V. 13. QUORSUM EAM: Hinc, ut diximus, manifestum est *ire* et adventum significare.

*V. 14. ITA PRORSUM OBLITUS SUM MEI: PRORSUM, id est recte vel omnino. Nam PRORSUM est porro versum, id est ante versum. Hinc et *prosa oratio*, quam non inflexit cantilena.

V. 15. HEM: Si cum H, Parmeno: si leniter, Chaerea. *J.* OSTENDES QUI VIR SIES: Non: *si vir sies*, sed: QUI VIR SIES, quod est ἐμφατικώτερον. Si quaesisset quidem, qui vir sies, an debeat praestare, qui virum se sic monstraturus est? Et VIR modo non ad sexum vel ad aetatem dicitur, sed ad laudem: QUI VIR SIES, in veteribus invenitur.

V. 16. SAEPE POLLICITUM ESSE: POLLICITUM, quod promittentem ultro significat, dixit. Et SAEPE POLLICITUM ESSE, an necesse sit praestare eum, qui promiserit? *J.* CHAEREA, ALIQUID INVENI: Induxit μίμησιν pragmatice, more suo: non contentus dicere, quod pollicitus sit tantum, sed quo modo etiam et quibus verbis.

V. 17. MODO QUOD AMES: Tantum modo, quasi haec mora sit promissis complendis *J.* IN EA RE UTILITATEM EGO FACIAM UT COGNOSCAS MEAM: An possit, qui posse se affirmavit? Plus est probasse, quod promiserit, quam ostendere, quod possit.

V. 18. CUM IN CELLULAM AD TE: Sic dicit * * * anus quae et acceperit beneficium. *J.* PATRIS PENUM OMNEM: Ipsum penum, non ex eo aliquid, ὑπερβολικῶς. Et *hoc penus* et *hic penus* et *haec penus* veteres dixerunt. Ergo et OMNEM et OMNE legitur. *J.* CONGEREBAM CLANCULUM: Λάθρα ἢ κρύφα.

V. 5. *Dum Virgilius Aen.* lib. IV. v. 336.

( ) eicit Teuber l.c.

Verba, et melius .... ' transp. ante lemma ~~poste~~ proxime antecedens Teuber (1881) p. 18

adaptive mode

PAR. Age inépte. CH. Hoc hercle fáctumst. Faxis núnc promissa adpáreant:
Sive ádeo digna rés est, ubi tu nérvos intendás tuos.
Haud símilis virgost vírginum nostrárum: quas matrés student
Demíssis humeris ésse, vincto péctore, ut gracilaé sient:

V. 20. *fac sis.*

V. 19. AGE, INEPTE: Qui dubites de promissis, an qui exprobres te multa esse largitum? *S.* HOC HERCLE FACTUM EST: Inveni, quod amem. Hoc, quod dicebas, inquit, morae esse, iam factum est: amo. *S.* PROMISSA APPAREANT: Utilitatem ut cognoscam tuam.

V. 20. SIVE ADEO DIGNA RES EST: Si persona Parmenonis est, SIVE abundat et pro expletiva coniunctione modo est. In quibusdam omnino non legitur. ADEO autem abundat aut nimis significat vel satis. *S.* (SIVE ADEO DIGNA RES EST:) Si Chaerea dicit, hic ordo et sensus est: Fac, si vis nunc, si adeo digna res est, ubi tu nervos intendas tuos, ut promissa appareant. ut sit SIS si vis: et addatur *ut*, quod deest: *Fac ut promissa appareant.* *S.* UBI TU NERVOS INTENDAS TUOS: Utrum obscaene hoc, ut servus, an μεταφορικῶς, ut ubi laborare ac periclitari debeas? Sed melius legunt, qui hoc totum ad personam applicant Chaereae, et melius, quam qui Parmenonem hoc putant loqui: SIVE ADEO DIGNA RES EST, UBI NERVOS INTENDAS TUOS.

V. 21. HAUD SIMILIS VIRGO EST VIRGINUM NOSTRARUM: Civium scilicet, id est, terrae ac patriae nostrae, ut Virgilius:

Non eadem arboribus pendet vindemia nostris.

Et Salustius: *Nostri foeda fuga etc.* *S.* QUAS MATRES STUDENT: Hoc verbo ostendit cultum industriae, non pulcritudinem naturalem.

V. 22. DEMISSIS HUMERIS ESSE, VINCTO PECTORE: Antiqui enim Graeci etiam virginibus suis praebebant palaestram ad componenda corpora. Vel: DEMISSIS HUMERIS ESSE, liquide et molliter deductis neque exstantibus alae in modum. *S.* VINCTO PECTORE: Castigato ac tenui et velut vincto. Deest ergo *velut.* *S.* UT GRACILES SIENT: A singulari *gracilis* venit haec declinatio. *S.* DEMISSIS HUMERIS ESSE, VINCTO PECTORE: Non accipiendum est, quasi hoc dicat: Ad hoc illas student matres demissis humeris esse et vincto pectore, ut graciles sient: quasi

V. 22. *Virgilius Georg.* lib. II. v. 89.

Salust.

Si qua ést habitior paúllo, pugilem esse aíunt, deducúnt cibum:
Tametsí bona est natúra, reddunt cúratura iúnceas.
Itaque érgo amantur. PAR. Quíd tua istaec? CH. Nóva figura oris. PAR. Papae!
CH. Color vérus, corpus sólidum et succi plénum. PAR. Anni? CH. Anni? séxdecim.

V. 24. *Tamétsi bona natúra est.*
V. 26. *sédecim.*

haec duo propter unum illud fiant, sed varie tria dixit, ne diceretur: Student illas demissis humeris, et vinctum pectus, ut graciles sient.

V. 23. SI QUA EST HABITIOR: Inde et *habitudo* dicitur, ut: *Quae habitudo est corporis?* Nam *habilior* aptior intelligitur, ut:

Namque humeris de more habilem suspenderat arcum.

Ergo HABITIOR legendum est. *S.* PUGILEM ESSE AIUNT: Laus in virginem. *S.* DEDUCUNT CIBUM: Mire vituperavit formam, quam accuraverit fames. Et proprie DEDUCUNT.

V. 24. TAMETSI BONA EST NATURA: BONA, id est plena, magna et pinguis. *S.* REDDUNT: Exhibent, perficiunt. *S.* CURATURA: Cura mentis est, curatio medicinae, curatura diligentiae. *S.* IUNCEAS: Tenues et pallidas.

V. 25. ITAQUE ERGO AMANTUR: Itaque, inquit, nemo illas amat. *Εἰρωνεία* est, aut vere amantur, ut eo magis haec amanda sit, quae naturae beneficio, non factis comptibus aut industria facta est pulcra. *S.* ITAQUE ERGO AMANTUR: Atque ita fit, ut amentur, non naturae merito, sed industria. *S.* QUID TUA ISTAEC?: Recte: sic enim ipse dicet videlicet: *At nihil ad nostram hanc.* *S.* NOVA FIGURA ORIS: Laudis genus est: NOVA, quia dixerat: *Taedet cotidianarum harum formarum.* *S.* QUID TUA ISTAEC?: Deest: *qualis est? dic.* *S.* PAPAE: Interiectio mira, subito accipientisque.

V. 26. COLOR VERUS: Quia non de cura est aut de ficto ac de fuco, id est naturalis, non fucatus. *S.* CORPUS SOLIDUM: Quia non vitiatum. *S.* SUCCI PLENUM: Quia nemo deduxit cibum. Nam sucus est humor in corpore, quo abundant bene valentes. Virgilius:

Et sucus pecori, et lac subducitur agnis.

SUCUS proprie quasi *sugus*, quem sibi ex alimentis membra sugunt, ut se repleant. *S.* CORPUS SOLIDUM: Plenum et forte, id

V. 6. *Namque Virgilius Aen.* lib. I. v. 318.
V. 29. *Virgilius Eclog.* III. v. 6.

V. 19. 21.

PAR. Flos ípse. CH. Hanc tu mi vel vi vél clam vel precário
Fac trádas: mea nihil réfert, dum potiár modo.
PAR. Quid? vírgo cuiast? CH. Néscio hercle. PAR. Undést?
CH. Tantumdem. PAR. Ubi hábitat?
CH. Ne id quídem. PAR. Ubi vidisti? CH. In via. PAR.
Qua rátione amisísti?
CH. Id équidem adveniens mécum stomachabár modo:
Nec quémquam esse ego hominem árbitror, cui mágis bonae

V. 27. *[A. Flos ipse. CH.] Hanc tú mihi vel vi vél clam vel precário.*
V. 32. *Neque quémquam ego hóminem esse árbitror.*

est, non flaccidum. *J.* SUCCI PLENUM: SUCCUS est interior pinguedo membrorum. *J.* ANNI? SEXDECIM: Exinde vide quem ad modum aetatem virginis maturae poeta ex occasione demonstraverit.

V. 27. HANC TU MIHI VEL VI VEL CLAM VEL PRECARIO: Haec tria sunt, quibus non rite res agitur: VEL VI, VEL CLAM, VEL PRECARIO: sine pretii mentione, vel quia virgo, non meretrix, vel quia nulla ephebo spes est fallendi senis. *J.* HANC TU MIHI VEL VI VEL CLAM VEL PRECARIO FAC TRADAS: Secundum ius locutus est. Nam his tribus mala fide aliquid possidetur: *vi*, *clam*, *precario*. *Vi*, quia virgo, *clam*, quia custoditur, *precario*, quia pretium non habet Chaerea.

V. 28. MEA NIHIL REFERT, DUM POTIAR MODO: Non hoc personae attribuendum est, sed affectui. Non enim, quia Chaerea est, sed quia amator desiderat, vult facere quem ad modum potiatur, dum potiatur.

V. 29. QUID? VIRGO CUIA EST?: Utrum serva an filia?

V. 30. NE ID QUIDEM: Pulcra varietas: NESCIO: TANTUMDEM: NE ID QUIDEM. *J.* QUA RATIONE AMISTI?: Figura *συγχοπὴ* pro *amisisti*. *J.* QUA RATIONE AMISTI?: Nisi remansisset Chaerea, sed consecutus virginem fuisset aut vidisset, quo deducta fuisset prius, quam Parmenonem conveniret, non ita procederet fabula, ut nunc procedit. Irruisset enim in cognitionem meretricis importune Chaerea, ne pro eunucho adduceretur ulterius.

V. 31. ID EQUIDEM ADVENIENS: Deest *ob* aut *propter*, ut sit *ob id* aut *propter id*. *J.* MECUM STOMACHABAR: Bene MECUM, quia acriorem dolorem sustinet, qui ipse sibi irasci cogitur. MECUM ergo pro *apud me* vel *mihi*.

V. 32. HOMINEM ESSE ARBITROR: Deest *quam me*.

Felícitates ómnes adversaé sient,
PAR. Quid hóc est sceleris? CH. Périi. PAR. Quid factúmst? CH. Rogas?
Patrís cognatum atque aéqualèm Archidémidem
Novístin? PAR. Quid ni? CH. Is, dum hánc sequor, fit mi óbviam.
PAR. Incómmode hercle. CH. Immo énimvero infelíciter:

V. 33. *aversaé.*
V. 34. *Quid hóc est sceleris? périi. PA. Quid factúmst. CH. rogas.*
V. 36. *Nostíne? PA. Quidni? CH. is, dum hánc sequor, fit mi óbviam.*

V. 33. FELICITATES OMNES ADVERSAE SIENT: Felicitas adversa est, cum ex prosperitate quod laedat nascitur.

*V. 32. CUI MAGIS BONAE FELICITATES: BONAE magnae, nimiae. Dixit autem magnas felicitates sibi adversari, eo quod virginem tantae pulcritudinis ex oculis amiserit. Nam vidisse eam tantae felicitatis iudicat, sed amisisse adversae felicitatis. Et: quod BONAE dixit, vel magnae ~~vel~~ et nimiae intelliguntur: vel ἐπίθετον est proprium et perpetuum felicitatum. ℣. BONAE FELICITATES: Ἔμφασις est eo, quod FELICITATES pluraliter posuit. Ἐπίθετα autem de tribus causis nominibus adduntur, discretionis, proprietatis, ornatus. Discretionis, ut:

Phrygiae molimur montibus Idae.

Proprietatis, ut:

Terribili impexum seta et dentibus artis.

Ornatus: ut,

Alma Venus Phrygii genuit Simoentis ad undam.

V. 34. QUID HOC EST SCELERIS?: Propter hoc, quod patior, inquit. Nunc enim scelus dicit a sene commissum.

V. 35. ARCHIDEMIDEM NOSTIN?: Hoc sic pronuntiandum est, ut appareat ex ipso nomine statim odiosum nescio quem occurrisse ac permolestum.

V. 36. QUID NI?: Correptio est ab se manifesta inquirentis. Est enim sensus: Quid nisi aut cur non noverim? Est enim QUID NI aut quid nisi aut cur non, quia veteres NI pro *ne* ponebant et NE pro *non*. Ut Plautus: *Ni stulta sis* pro ne, et *ne vult* pro non vult.

V. 37. IMMO ENIMVERO INFELICITER: Bene hoc interponit, quod incredibile est παράδοξον, tardiorem amatorem fuisse incessu virginis.

V. 12. *Phrygiae Virgilius Aen.* lib. III. v. 6.
V. 14. *Terribili Virgilius Aen.* lib. VII. v. 667.
V. 16. *Alma Virgilius Aen.* lib. I. v. 618.
V. 25. *Plautus Menaechmis* Act. I. sc. 2. v. 1.

Feuber (1881) p. 14 novum lemma (zool.) incipi vult.

Nam incómmoda alia súnt dicenda, Pármeno.
Illúm liquet mi déierare, his ménsibus
Sex séptem prorsum nón vidisse próxumis,
Nisi núnc, cum minume véllem, minumeque ópus fuit.
Eho! nónne hoc monstri símilest? quid aïs? PAR. Máxume.
CH. Contínuo adcurrit ád me, quam longé quidem,
Incúrvos, tremulus, lábiis demissís, gemens:

V. 40. *prorsus.*

V. 38. NAM INCOMMODA ALIA SUNT DICENDA: Quae minora sunt scilicet aut similia.

V. 39. ILLUM LIQUET MIHI DEIERARE: Liquidum est, constans et manifestum et certum. Et sic LIQUET pro liquidum est, ut CLAUDIT pro claudicat, claudum est, ut apud Salustium: *Nihil socordia claudebat.* Et est verbum iuris, quo utebantur iudices, quum *AMPLIUS* pronuntiabant, obscuritate commoti causae magis quam negotii simplicitate. *S.* DEIERARE: Valde iurare, ut *demiror* et *deamo te, Syre*, si *de* producta legeris, si correpta, deos iurare intelligitur.

V. 40. SEX VEL SEPTEM PRORSUS NON VIDISSE PROXIMIS: Quia NON VIDISSE dixit, PROXIMIS praeteritis intelligimus. Proxima enim nobis aut praeterita aut futura sunt, nam praesentia ea sunt, in quibus sumus nunc.

V. 41. NISI NUNC QUUM MINIME VELLEM: Quia semper nolui, ideo nunc minime, utpote adolescens senem.

V. 43. QUAM LONGE QUIDEM: Bene LONGE dixit, quia *a longe* non potuit dicere, an subauditur *erat*, ut sit: *quam longe erat? S.* MINIMEQUE OPUS FUIT: Saepe enim volumus, tamen non est opus.

V. 44. INCURVUS, TREMULUS, LABIIS DEMISSIS, GEMENS: Ut omnia ostendat in contrarium sibi versa esse, etiam cursum attribuit seni. *S.* LABIIS DEMISSIS, GEMENS: Labra sunt superiora, labia inferiora. Labeae simorum proprie dicuntur. GEMENS autem ob continuam tussim. Sic Lucilius:

Ante fores autem et triclini limina quidam
Perditus Tiresia tussi grandaevus gemebat.

S. INCURVUS: Valde curvus. Ac sic Virgilius:

Turnus ut infractos adverso Marte Latinos
Defecisse videt.

V. 30. *Virgilius Aen.* lib. XII. v. 1 sq.

Heus heús, tibi dico, Chaérea, inquit. Réstiti:
Scin quíd ego te volébam? Dic. Cras ést mihi
Iudícium. Quid tum? Ut díligenter núnties
Patri, ádvocatus máne mi esse ut méminerit.
Dum haec dícit, abiit hóra: rogo num quíd velit.
Recte, ínquit. Abeo. Cum húc respicio ad vírginem,
Illa sése interea cómmodum huc advórterat

V. 49. *Dum haec lóquitur.*

Infractos enim valde fractos significat. Nam *in* praepositio nunc auget, nunc minuit dictionem. Recte etiam deformitatem describit senis, qui praeter aetatem post pulcram virginem foedior videbatur. Et quam importune omnia: pro puella senex occurrit, pro virgine incurvus, tremulus, pro pulcra, labiis demissis, gemens: et cum amator sit, inaniter adolescenti ipse iudicium loquitur: dum festinandum sit, remoratur. *S.* LABIIS DEMISSIS: Labia maiora labra, unde *labeones*. Alii *labia* inferiora et *labra* superiora.

V. 45. HEUS HEUS, TIBI DICO, CHAEREA: TIBI DICO, CHAEREA, non adderet, nisi videret Chaeream dissimulantem praeterire. *S.* INQUIT: Aliter INQUIT pronuntiandum est, hoc est concitate. Nam senis verba aliter proferenda sunt.

V. 46. SCIN QUID EGO TE VOLEBAM: Hic ostenditur odiosa tarditas senis apud festinantem Chaeream. Nam non dicit, sed se promittit dicturum.

V. 47. UT DILIGENTER NUNTIES: DILIGENTER nihil tam abundanter, nihil tam moraliter dici potuit.

*V. 46. CRAS EST MIHI IUDICIUM: Huic morae etiam illud additum, quod cum debeat dicere quid velit, prius dicit, quod non est necessarium, quare velit.

V. 48. ESSE UT MEMINERIT: Non, ut sit, sed ut esse meminerit. O prolixitas!

V. 49. DUM HAEC DICIT: Dat tempus verbis, quae non potuit, quamvis imitaretur, exprimere. *S.* ROGO NUM QUID VELIT: Hoc est, significo me abire. Nam abituri, ne id dure facerent: *Num quid vis?* dicebant iis, quibuscum constitissent. Quid est ergo? ROGO NUM QUID VELIT? hoc est, dico quod abeuntes solent.

V. 50. RECTE, INQUIT: Pro eo, quod est *nihil*, et moraliter τῷ ἀττικισμῷ. *S.* CUM HUC RESPICIO: In hanc partem scilicet, qua meretrix habitabat.

V. 51. INTEREA COMMODUM: Tantum est quod vel ipso eodemque tempore commodum fuisset. *S.* INTEREA COMMODUM: Una. Et hoc significat, ut si dicas: *Eodem tempore*,

In hanc nóstram plateam. PAR. Mírum, ni hanc dicít, modo
Huic quaé datast dono. CH. Húc cum advenio, núlla erat.
PAR. Comités secuti scílicet sunt vírginem?
CH. Verúm: parasitus cum áncilla. PAR. Ipsast: ílicet.
Desíne: iam conclamátumst. CH. Alias rés agis.

V. 53. *Huic, quaé data donost.*

quo hoc agebatur. Nam INTEREA nunc coniunctio accipienda est, non, ut alias, pro adverbio ponitur.

V. 52. IN HANC NOSTRAM PLATEAM: Recte, quia vicina est illis Thais, ad quam deducitur.

V. 53. HUC CUM ADVENIO, NULLA ERAT: Etenim ingressa iam fuerat.

V. 54. COMITES SECUTI SCILICET SUNT VIRGINEM: Interrogative quidem hoc dictum est, non ut nescire videatur id, quod quaerit, sed ad hoc quaerere, ut, quod scit, confirmet.

V. 55. VERUM: PARASITUS: VERUM modo inceptiva est, non relativa particula, ut in Andria: *Verum: vidi Cantharam suffarcinatam.*

V. 56. IAM CONCLAMATUM EST: Transactum ac finitum, ut conclamata corpora nihil reliqui iam habent ad vitae officia. *J.* CONCLAMATUM EST: Manifestum significat, ut in conclamatis funeribus nulla dilatio est doloris et luctus. Unde Lucanus ait:

corpora nondum
Conclamata iacent.

Aut CONCLAMATUM satis deploratum satisque vociferatum est, quia dixerat: *O infortunatum senem: si et hic amare coeperit:* tamquam dicat: Iam occisum patrem tandem scimus, iamque deflemus.

*V. 55. IPSA EST: Id est formosa vel pulcra, quia et ipse dixerat: *Haec superat ipsam Thaidem.*

*V. 56. ALIAS RES AGIS: Recte, quia dixit ille: IAM CONCLAMATUM EST. *J.* ALIAS RES AGIS: Aut non attendis ad id, quod dico, significat, ut nulla sit in eo attentio, aut nugatorias res agis, hoc est, iocaris. Nam hinc natum est: *Agite amabo*, quasi dicat: vanas res agis.

V. 11. *In Andria* Act. IV. sc. 4. v. 31.
V. 18. *Lucanus Pharsal.* lib. II. v. 23.

PAR. Istúc ago equidem. CH. Nóstin quae sit? díc mihi: aut
Vidístin? PAR. Vidi, nóvi: scio, quo abdúcta sit.
CH. Eho, Pármeno mi, nóstin? PAR. Novi. CH. Et scis úbi siet?
PAR. Húc deductast ád meretricem Thaídem: ei donó datast.
CH. Quís is est, tam poténs cum tanto múnere hoc? PAR. Milés Thraso,
Phaédriae rivális. CH. Duras frátris partis praédicas.
PAR. Immo enim si sciás, quod donum huic dóno contra cónparet,
Túm magis id dicas. CH. Quódnam quaeso hercle? PAR. Eúnuchum. CH. Illumne óbsecro

---

V. 57. *nóstin quaeso.*
V. 59. *CH. Eho Pármeno mi, nóstin, et scis úbi siet?*
V. 63. *dóno huic.*

V. 58. SCIO, QUO ABDUCTA SIT: Plus dixit, quam interrogabatur, credo taedio interrogantis. Nam properat, ut dicturus est, ad deducendum eunuchum ad Thaidem cum ancilla ex Aethiopia. *J.* SCIO, QUO ABDUCTA SIT: Secunda *ἀποσιώπησις.*

V. 59. EHO, PARMENO MI, NOSTIN? ET SCIS UBI SIET?: Amatorie satis repetuntur, quae semel dicta suffecerant.

V. 60. HUC DEDUCTA EST AD MERETRICEM: Et hoc confundit semel, quom acervatim dicit, velut odio interrogantis saepius et festinatione ad mandata Phaedriae peragenda.

V. 62. PHAEDRIAE RIVALIS: Cum pronuntiatione addendum, quo magis doleat idem Phaedriae rivalis. *J.* DURAS PARTES FRATRIS PRAEDICAS: Scilicet contra aemulum et divitem et largissimum. Et PARTES DURAS *μεταφορικῶς* ab actoribus scaenicis.

V. 63. COMPARET: Hic iam ostenditur miles illustrior per rivalis dona, quam per sua. Et est qualitas comparativa. *J.* COMPARET: Pro emat aut comparandum putet.

V. 64. TUM MAGIS ID DICAS: Duras partes fratris esse. *J.* QUODNAM, QUAESO, HERCLE?: Curiositatem addidit, *παρελκόντων* QUAESO et HERCLE. Et vide quam molliter et sine intellectu spectatoris ad argumenti spectati ordinem poeta perveniat, ut de eunucho facta mentione consilium nascatur supponendi Chaereae. *J.* EUNUCHUM: Mire Terentius primo simpliciter eunucho nomen posuit, huic quoque detracturus.

Hahn, Schol. (II.) p. 8 f. Teuber (1881) 15 [dieser improbabel]

v. 68 vergl. Bd. 648 f.

Ínhonestum hominem, quém mercatus ést heri, senem, múlierem? 65
PAR. Ístunc ipsum. CH. Homó quatietur cérte cum donó foras.
Sét istam Thaidém non scivi nóbis vicinam. PAR. Haúd diust.
CH. Périi, numquamne étiam me illam vídisse? ehodum díc mihi:
Éstne, ut fertur, fórma? PAR. Sane. CH. At níhil ad nostram hanc. PAR. Ália res.

V. 65. INHONESTUM: Foedum, ut contra: *facie honesta*, ut apud Virgilium:

Et laetos oculis afflarat honores.

J. HOMINEM: Opportune HOMINEM dixit, tamquam incerti sexus. *J.* SENEM MULIEREM: Non communi genere dixit SENEM, quippe qui alibi separaverit dicendo: *senex atque anus*, sed subdistinguendum est, ut sit duplex vituperatio; una ab aetate, quod ait SENEM, altera a membrorum mollitie, quod ait MULIEREM.

V. 66. QUATIETUR CERTE CUM DONO FORAS: Mire CUM DONO, tamquam illi repulsae causa donum futurum sit. Tum deinde non reiicietur, sed quatietur. Vide quam contumeliosius dictum sit, QUATIETUR FORAS, vel verberibus impelletur foras, non expulsione, sed detrusione. Vel sic dixit: FORAS QUATIETUR, ut desit *versum*, ut sit FORAS VERSUM VERBERABITUR, ut verberetur et fugetur foras. Nam et pervulgatae consuetudinis dictum est: *Feri canem foras:* hoc est, feriendo canem foras eiice.

V. 67. SED ISTAM THAIDEM NON SCIVI NOBIS VICINAM: *Οἰκονομία.* Quomodo enim pro eunucho veniet, si aut novit aut notus est? Et si mulierem adolescens ne novit quidem, ipse multo maxime nescietur. *J.* SED ISTAM THAIDEM NON SCIVI NOBIS VICINAM: Contra illud, quod meretrix vicina erat. *J.* HAUD DIU EST: Vicina scilicet. Et est causa, an veri simile sit nescire potuisse vicinam. Et nota apud Terentium vicinas poni saepius adolescentibus meretrices, ut haec sit prima amoris illecebra.

V. 68. NUMQUAMNE ETIAM ME VIDISSE ILLAM?: Artificiose inculcat poeta τὸ πιθανόν.

V. 69. ESTNE, UT REFERTUR, FORMA?: Hoc propter illud, quod supra diximus. Sed nimio lepore Terentiano iam illud agitur. Nam hic ostenditur, veri simile esse pro eunucho creditum apud vicinam meretricem Chaeream, qui adeo ignotus sit

V. 3. *Apud Virgilium Aen.* lib. I. v. 595.

CH. Obsecro hercle, Pármeno, fac ut pótiar. PAR. Faciam sédulo ac
Dábo operam: adiuvábo. Num quid me áliud? CH. Quo nunc ís? PAR. Domum,
Út mancipia haec, íta uti iussit fráter, ducam ad Thaídem.
CH. O fortunatum ístum eunuchum, quí quidem in hanc detúr domum!
PAR. Quíd ita? CH. Rogitas? súmma forma sémper conservám domi

---

V. 70. 71. *faciam sédulo,*
Dábo operam, adiutábo.

mulieri, ut nec ipse eam noverit, quod erat facilius et promptius. Et additur color, quod et illa non diu vicina est, et quod adolescens plurimum in Piraeeo commoratus est. *S.* NIHIL AD NOSTRAM HANC: Moraliter NOSTRAM dixit pro meam. *S.* ALIA RES EST: Non potuit melius suam utrique gratiam reservare. Nam et illa et haec amantur.

V. 70. FACIAM SEDULO: Mire in promissis posterioribus difficultas rei ostenditur, cum primum FACIAM dixerit.

V. 71. NUM QUID ME ALIUD VIS?: Hoc dicere abeuntes solent. Et bene: NUM QUID ME ALIUD VIS? quia festinat, et simul quia hinc nascitur dolus fallendae meretricis.

V. 72. UT MANCIPIA HAEC, ITA UT IUSSIT FRATER, DEDUCAM AD THAIDEM: Vide Terentium: ut non quaesita esse haec fallacia, sed ipsa se obtulisse videatur.

V. 73. O FORTUNATUM ISTUM EUNUCHUM: ISTUM saepe annotavimus aut ad contemptum aut ad odium referri, ut Virgilius:

Aut quid petis istis?

Et

Ista quidem, quia nota mihi tua, magne, voluntas,
Iuppiter.

JH.158 *S.* QUI QUIDEM IN HANC DETUR DOMUM: Quid facilius, quam imitari velle, quod laudes? Nec quisquam nisi, qui cupit, eligitur pro eunucho, qui eunuchum putat esse beatum. Vide quam molli descensu ad hoc consilium pervenitur. Res enim hoc suggerit potius, quam Parmeno: ideo quia servum hoc suadere Chaereae nimis temerarium fuit: QUID SI NUNC TUTE FORTUNATUS FIAS: Sic videtur dicere Parmeno, potius ut iocetur, quam ut fieri credat posse.

V. 74. QUID ITA?: Potuit intelligere statim servus, sed ad hoc interrogat, ut spectator doceatur.

V. 17. *Ut Virgilius Aen.* lib. IX. v. 94.
V. 19. *Et Virgilius Aen.* lib. XII. v. 808.

Vidébit: conloquétur: aderit úna in unis aédibus.
Cibúm non nunquam cápiet cum ea: intérdum propter dórmiet.
PAR. Quid sí nunc tute fórtunatus fías? CH. Qua re, Pármeno?
Respónde. PAR. Capias tu íllius vestem. CH. Véstem? quid tum póstea?
PAR. Pro illó te deducam. CH. Aúdio. PAR. Te esse íllum dicam. CH. Intéllego.
PAR. Tu illís fruare cómmodis, quibus tu íllum dicebás modo:
Cibum úna capias, ádsis, tangas, lúdas, propter dórmias:

V. 80. *quibus illum.*

V. 75. VIDEBIT: COLLOQUETUR: ADERIT UNA: Amatorie nimis quinque lineas amoris exsecutus est, adeoque diligenter, ut etiam ordinem custodierit. *S.* VIDEBIT: COLLOQUETUR: ADERIT UNA IN UNIS AEDIBUS: Mire amator non simul effudit hoc bonum, sed particulatim digessit, ut maior voluptas futura esse noscatur. *S.* VIDEBIT: COLLOQUETUR ET CETERA: Istae enim sunt amoris lineae, etsi eas non omnes est persecutus.

V. 78. CAPIAS TU ILLIUS VESTEM: Non semel ostenditur, quod futurum sit, quia particulatim potest etiam, quod turpe est, iam mitti ad persuasionem. Simul in gestum respicitur. Ergo non dixit: *Ibis pro eunucho*, sed primo: CAPIAS ILLIUS VESTEM: tum deinde, hoc ipsum non aspernante domino, pergit servus ad cetera, quae audaciora sunt. *S.* VESTEM: Quam libenter audiat, repetitione dictorum per interrogationem ostendit Chaerea.

V. 79. AUDIO: Id est, libenter hoc admitto et consentio, ut in Phormione: *Audio et fateor*, et contra: *Non audio.* *S.* INTELLEGO: AUDIO et INTELLIGO vim modo non usitatam exprimit, scilicet consentientis immodicum affectum.

V. 81. CIBUM UNA CAPIAS: Bene servus interturbavit supra dictas amandi lineas et ordinem voluptatum, quippe qui amare non noverit. *S.* CIBUM UNA CAPIAS, ADSIS, TANGAS, LUDAS, PROPTER DORMIAS: Etsi satis erat superior versus, tamen incentiva sunt amoris, etiam sigillatim haec enumerata, quae una sententia superior versus ostenderat.

V. 17. *In Phormione* Act. II. sc. 1. v. 6. *et ibidem* Act. III. sc. 2. v. 1.

Quandó quidem illarum néque te quisquam nóvit neque scit quí sies:
Praetérea forma et aétas ipsast, fácile ut pro eunuchó probes.
CH. Díxti pulcre: númquam vidi mélius consiliúm dari.
Age eámus intro núnc iam: orna me, ábduc, duc quantúm potes.
PAR. Quid agís? iocabar équidem. CH. Garris. PAR. Périi. quid ego egí miser?
Quo trúdis? perculerís iam tu me. Tíbi equidem dicó, mane.

V. 83. *Praetérea forma et aétate ipse es.*
V. 85. *quantúm potest.*

V. 82. QUANDOQUIDEM ILLARUM: Pro *ex illis*. *J.* QUISQUAM: Quia *quaequam* dicere absurdum est. *J.* ILLARUM QUISQUAM: QUISQUAM multis exemplis probatur etiam feminino genere veteres protulisse, ita ut in numeris et generibus haec pronomina infinita sint. *J.* NEQUE SCIT QUI SIES: Hoc est quod supra callide poeta praestruxit.

V. 83. FORMA AETAS IPSA EST: Deest: *in te*. *J.* FACILE UT PRO EUNUCHO PROBES: Formam scilicet et aetatem. Formam, quia pulcher es: aetatem, quia ephebus. *J.* FACILE UT PRO EUNUCHO PROBES: Nunc fingas atque persuadeas, ut in consuetudine dicimus: *Homo sacrilegus pro innocente se probavit*. Et Cicero: *Hoc tu his probabis?* Itaque deest *te*, quod subaudiamus, ut sit: *Pro eunucho te probes*. *J.* PROBES: Ut *Migrantes cernas*, aut PROBES persuadeas. Et simul honeste non dixit, quod erat rectum, ut *eunuchum probes*, sed PRO EUNUCHO, ne esset contumeliosum in Chaeream.

V. 85. NUNC IAM ORNA ME: Hortative ORNA dixit, non *despolia* aut *exue me*. *J.* ABDUC: Abducimur unde volumus: ducimur quo volumus. *J.* QUANTUM POTES: Deest *cito*.

V. 86. QUID AGIS?: Callide servus non vult, se auctorem videri tanti facinoris.

V. 87. QUO TRUDIS?: Comici semper ea ostenderunt fieri ab altero verbis alterius personae, quae ostendisse ipse non poterat, ut nunc manu agere per Chaeream Parmenonem, ipso dicente, cognoscimus. *J.* QUO TRUDIS?: Praebet se vi cogendum domino, quem compulit dictis. *J.* PERCULERIS IAM TU ME: Perverteris, unde proverbium: *Bene plaustrum perculit*. *J.* TIBI EQUIDEM DICO, MANE: Singillatim ista pronuntianda sunt, ex

V. 14. *Migrantes Virgilius Aen.* lib. IV. v. 401.

CH. Eámus. PAR. Pergin? CH. Cértumst. PAR. Vide ne nímium calidum hoc sít modo.
CH. Non ést profecto: síne. PAR. At enim istaec ín me cudetúr faba. CH. Ah.
PAR. Flagítium facimus. CH. Án id flagitiumst, si ín domum meretríciam.
Dedúcar, et illis crúcibus, quae nos nóstramque adulescéntiam
Habent déspicatam, et quaé nos semper ómnibus cruciánt modis,

---

V. 92. *Habent déspicatu.*

quibus intelligatur, non cessare Chaeream, quin adhuc impellat et trudat. *S.* PERGISNE?: Quasi vero ioco dixerit, non serio. *S.* NE NIMIUM CALIDUM: Periculosum, sed melius CALLIDUM legitur. *S.* NIMIUM: Proverbiale, quia NIMIUM propria vox est.

V. 90. FLAGITIUM FACIMUS: FLAGITIUM more militari dicitur res flagitatione, hoc est, increpatione digna. Nam flagitatio a strepitu dicitur, unde *flamma* et *flagella* et *flagitare*, id est, personare, intelligimus dici. Nam haec omnia sine sonitu crepituque non sunt. *S.* AN ID FLAGITIUM EST?: An liceat aut deceat, et prius, quia licet.

*V. 89. AT ENIM ISTAEC IN ME CUDETUR FABA: Id est, in me hoc malum recidet, in me haec vindicabitur culpa, ut laborat solum, in quo cuditur, id est batuitur faba, quum siliquis exuitur tunsa fustibus, ut in areis more rusticorum fit. Vel quod quidam male coctam fabam, et quae non maduerit, sed dura permanserit supra caput coqui, velut ipsi fabae irati, eius granum saxo comminuunt, tum universum malum et omnis dolor ad coquum pervenit. Simile et alibi a pulmento proverbium est: *Tute hoc intristi, tibi hoc est exedendum: accingere.*

*V. 90. AN ID FLAGITIUM EST?: Terentius laudat argumentum huius fabulae, in quo exemplum promitur, quod prosit parentibus, obsit meretricibus, et simul deliberationibus tractans id faciendum, ut ad domum meretriciam deducatur. Hoc tale est, ut nulla lex prohibeat, ut defendatur, quod licitum est.

V. 91. ET ILLIS CRUCIBUS, QUAE NOS NOSTRAMQUE ADOLESCENTIAM: Hoc iam ad illud pertinet, ut ostendatur decere, et primo a persona eius, cui fit.

V. 92. HABENT DESPICATAM: Contemptam atque despectam.

V. 18. *Alibi in Phormione* Act. II. sc. 2. v. 4.

Nunc réferam gratiam: átque eas itidem fállam, ut ab illis fállimur?
An pótius haec patri aéquom est fieri, ut á me ludatúr dolis:
Quod quí rescierint, cúlpent: illud mérito factum omnés putent?
PAR. Quid istíc? si certumst fácere, facias: vérum ne post cónferas
Culpam ín me. CH. Non faciám. PAR. Iubesne? CH. Iúbeo: cogo atque ímpero.
Numquám defugiam auctóritatem. PAR. Séquere. Di vortánt bene.

V. 94. *An pótius par atque aéquum est, pater ut á me ludatúr dolis?*

Et est ita ἐπένθεσις et μεταπλασμός. Vel certe alterius verbi declinatio, ab eo quod est *conspicor* et *despicor*. Salustius: *Quum interea Metellus monte digrediens cum exercitu conspicatur, primo dubius quidnam insolita facies ostenderet.*

V. 93. NUNC IAM REFERAM GRATIAM: Non eas, inquit, lacessam, sed quod iustum est, vicem reddam, quasi ipse in aliis lacsus sit. *S.* UT AB ILLIS FALLIMUR?: Non dixit, *alii falluntur.*

V. 94. AN POTIUS HAEC PATI AEQUUM EST FIERI?: Illic vicissitudo exstat in *Pati dolos*. *S.* UT A ME LUDATUR: Σύλληψις, subauditur *pati*.

V. 95. QUOD QUI RESCIERINT: Ex consequentibus argumentum. Nam illud factum vituperatio sequitur, hoc approbatio. *S.* ILLUD MERITO FACTUM OMNES PUTENT: Bene non *iudicent*, quia et hoc ipsum non satis probatum est, vel meretricem fallere.

V. 96. QUID ISTUC?: Adverbium est aegre concedentis. *S.* FACIAS: Pro facito. *S.* VERUM: Deest *vide*. *S.* VERUM, NE POST CONFERAS CULPAM IN ME: Si NE prohibentis est, nihil deest: si percontantis, ut sit *ne forte*, deest timeo. *S.* VERUM, NE POST CONFERAS CULPAM IN ME: In hoc negotio non auctor vult interesse, sed servus.

V. 97. COGO ATQUE IMPERO: Evidenter ostendit plus esse *imperare*, quam *iubere*. NUMQUAM DEFUGIAM AUCTORITATEM: NUMQUAM pro non, ut:

Nunquam omnes hodie moriemur inulti.

S. NUNQUAM DEFUGIAM AUCTORITATEM TUAM: Non, inquit, recusabo facere, dum tu tamen auctor sis facti.

V. 92. *Salustius bell. Iug.* Cap. 49.

ACTUS TERTI SCAENA PRIMA.

THRASO. GNATHO. PARMENO.

TH. Magnás vero agere grátias Thaís mihi?
GN. Ingéntis. TH. Ain tu? laétast? GN. Non tam ipsó quidem
Donó, quam abs te datum ésse: id vero sério
Triúmphat. PAR. Hnc proviso, ut ubi tempús siet
Dedúcam: set eccum mílitem. TH. Est istúc datum
Profécto, ut grata míhi sint quae facio ómnia.

V. 1. MAGNAS VERO AGERE THAIS GRATIAS MIHI: Hic sermo sic prodit, ut et post scaenam inchoatus esse videatur. Continet autem assentationem parasiticam et stultitiam gloriosi militis. *J.* AGERE: Plus sonat infinitus modus finito.

V. 2. INGENTIS: Vide quantum adiiciat parasitus. Ille MAGNAS dixit, hic respondit: INGENTIS: ille LAETA EST, hic TRIUMPHAT.

V. 3. ID VERO SERIO: ID, ob id, ut: *Id amabo adiuta me.* *J.* SERIO: ID, ob id, *id amabo.* Alias *παρέλκεται*: at nunc idem productionis locus est. *J.* QUAM ABS TE DATUM ESSE: Maioris est gratiae, tantum potuisse amorem militis, ut meretrix minus laetaretur ob lucrum.

V. 4. TRIUMPHAT: Nunc militaribus dictis tangit militem parasitus. *J.* HUC PROVISO, UT UBI TEMPUS SIET: Tertia persona venit in scaenam, sed separatim loquitur et secum.

V. 5. SED ECCUM MILITEM: Iniuriose MILITEM: honorifice proprio nomine dicitur, ut in subiectis:

Audire vocem visa sum modo militis.

J. EST ISTUC DATUM: Fato decretoque concessum ut:

Non dabitur regnis, esto, prohibere Latinis.

V. 6. UT GRATA MIHI SINT, QUAE FACIO, OMNIA: Gratae nobis sunt aut res aut personae, sed nunc res dicit.

V. 6. *Ut Virgilius Aen.* lib. VII. v. 313.

V. 13.

GN. Advórti hercle animum. TH. Vél rex semper máxumas
Mihi agébat, quidquid féceram: aliis nón item.
GN. Labóre alieno mágnam partam glóriam
Verbís saepe in se tránsmovet, qui habét salem,
Quod in té est. TH. Habes. GN. Rex te érgo in oculis. TH. Scílicet.
GN. Gestíre. TH. Vero: crédere omnem exércitum,

V. 9. *Labóre alieno mágno partam glóriam.*
V. 10. *qui sál habet.*
V. 12. *GN. Gestáre. T. verum: crédere omnem exércitum.*

V. 7. ADVORTI HERCLE ANIMUM: Approbat dictum et hoc: *ait, aio.* *J.* VEL REX SEMPER MAXIMAS MIHI AGEBAT: Quam intempestive miles ad regem transitum fecit, cum de meretrice agatur.

*V. 6. QUAE FACIO OMNIA: Ἔλλειψις vel σύλληψις.

*V. 7. VEL REX: Ut in Hecyra:

Vel hic Pamphilus iurabat quoties Bacchidi, quam sancte.

J. VEL REX MIHI SEMPER MAXUMAS AGEBAT: Subauditur *gratias*, ab eo, quod supra dixit:

Magnas vero agere Thais gratias mihi.

V. 9. PARTAM GLORIAM: Id est, quae paritur, ut:

Vectus equo spumante Sages.

*V. 10. QUI HABET SALEM: Sal neutraliter condimentum est, masculine sapientia. *J.* VERBIS IN SE SAEPE TRANSMOVET, QUI HABET SALEM: Mire adulatur: hoc attribuit militi, quod minime habet vel verba vel salem.

V. 11. QUOD IN TE EST: Quod tu habes. *J.* HABES: Intelligis. Quod enim tenemus corpore, habemus animo, quodque item animo habemus, intelligimus. *J.* HABES: Pro intelligis. Sic dicitur *accipe* et *da*. *Habes* etiam, id est dicis, ut Sallustius: *Tartessum Hispaniae civitatem, quam nunc Tyrii mutato nomine Gandirum habent.* *J.* REX TE ERGO IN OCULIS. SCILICET. GESTIRE: Vide inconditam properationem laudari se cupientis, adeo ut non sinat verba impleri, quin praefestinet SCILICET et VERUM dicere.

V. 12. CREDERE OMNEM EXERCITUM: Magis irridebis, si consideres militem, motum esse, qui crederet omnem exercitum et consilia. *J.* CREDERE OMNEM EXERCITUM, CONSILIA: Sub obtentu militis ea stultitia descripsit breviter comi-

V. 11. *Virgilius Aen.* lib. XII. v. 651.

cf. Bartels, De Ter. mem. ap. Non. serv. p. 274. 27.

Consília. GN. Mirum. TH. Túm sicubi eum sátietas
Hominum aút negoti sí quando odium céperat:
Requiéscere ubi volébat, quasi: nostín? GN. Scio:
Quasi ubi íllam exspueret míseriam ex animó. TH. Tenes.
Tum mé convivam sólum abducébat sibi. GN. Hui!
Regem élegantem nárras. TH. Immo síc homo

V. 18. *síc homost:*

tem regium acceptumque imperatori. Nam qui nunc credit exercitum, credit et consilia. Virgilius:

Nulla meis sine te quaeretur gloria rebus,
Seu pacem seu bella geram: tibi maxima rerum
Verborumque fides.

V. 13. CONSILIA: *Ἄνξησις.* Plus enim est consilia, quam totus exercitus. *S.* MIRUM: Melius per ironiam pronuntiamus MIRUM, quasi dicat: Quis non crederet tali viro? sed potest etiam simpliciter pro admirantis gestu accipi. *S.* UBI SATIETAS HOMINUM AUT NEGOTI CEPERAT: Rei publicae princeps duas res patitur, homines et negotia, id est personas et res hominum: eos, qui gerunt, et ea, quae geruntur. *S.* SATIETAS HOMINUM AUT NEGOTI SI ODIUM QUANDO CEPERAT: Proprie reddidit et decenter hominum satietas, negoti odium. Non enim par erat rei publicae principem hominum odio laborare.

V. 15. REQUIESCERE UBI VOLEBAT: Bono verbo usus est. Nam cessat desidiosus, requiescit defessus. *S.* QUASI: NOSTIN?: Grate expressit stulti infantiam militis, qui ante vult intelligi, quod sentit, quam ipse dicat. Et proprie hoc morale est stolidi sive ruditer loquentis. *S.* QUASI: NOSTIN?: *Ἀποσιώπησις* pro *Habes hoc?*, hoc est, quod supra: *Intelligis.*

V. 16. QUASI UBI ILLAM EXSPUERET MISERIAM: Ubi pro quando et in his et supra. *S.* EXSPUERET: Exspuere est cum fastidio aliquid reiicere et expellere. Nam *expuere* est extra pus mittere, id est, foras. Nam *pus* est omnis humor corpori onerosus.

V. 17. TUM ME CONVIVAM SOLUM ABDUCEBAT SIBI: Hoc supererat, ut qui scilicet esset magister magnarum rerum, id est, consiliarius, voluptatibus quoque regis princeps esset. Et vide quo significatu dicatur: ME et CONVIVAM et SOLUM et ABDUCEBAT. Nam non vocabat. Et SIBI, quasi non propter me, sed ut sibi bene esset. *S.* TUM ME CONVIVAM: Id est, cum satietas hominum esset, cum odisset negotia.

V. 18. REGEM ELEGANTEM NARRAS: Qui eligere sciat, aut qui ipse sit eligendus.

V. 2. *Virgilius Aen.* lib. IX. v. 278 sqq.

Est pérpaucorum hominum. GN. Ímmo nullorum árbitror,
Si técum vivit. TH. Ínvidere omnés mihi:
Mordére clanculum: égo non flocci péndere.
Illi ínvidere mísere: verum, unús tamen
Impénse, elephantis quem Índicis praefécerat.
Is úbi molestus mágis est: Quaeso, inquám, Strato,
Eone és ferox, quia habés imperium in béluas?

V. 19. *Perpaúcorum hominumst.*

V. 19. PERPAUCORUM HOMINUM: Aut qui paucis utitur, aut qui de paucis est, aut qui paucis placet, hoc est, bonis et sapientibus, qui fere pauci sunt. *J.* IMMO NULLORUM ARBITROR, SI TECUM VIVIT: Hoc aversus, ne miles audiat. Potest tamen et aliter intelligi, maxime cum milite.

V. 20. INVIDERE OMNES MIHI: Plus potest ad significandum infinitum tempus, quam finitum.

V. 21. EGO NON FLOCCI PENDERE: Quod morderent clanculum vel quod inviderent. CONVIVAM SOLUM ABDUCEBAT. Ut:

Solam nam perfidus ille
Te colere.

Significat autem saepiuscule factum.

V. 22. ILLI INVIDERE MISERE: MISER enim est, cui animae miseria inest. *J.* VERUM UNUS: Proprie UNUS. Nam UNUS ex multis dicitur. Et mire est facta nullius ponderis repetitio ad inertiam loquentis exprimendam. Nam postquam dixit: INVIDERE OMNES MIHI, repetit: ILLI INVIDERE MISERE. Quin et IMPENSE et MISERE idem significant, et mox tamen sine ullo auctu addidit: VERUM UNUS TAMEN IMPENSE, aut plus est MISERE, quam IMPENSE. *J.* ELEPHANTIS QUEM INDICIS PRAEFECERAT: Et hoc stulte, cum hoc ad dignitatem sumit et sic pronuntiat, ut magna esse praefectura videatur haec ipsa. Et hoc a stolido milite sic profertur, tanquam magnum hominem velit esse, qui sibi invideret. Et INDICIS *πρὸς ἀντιδιαστολήν* Maurorum, qui et maiores sunt.

V. 24. IS UBI MOLESTUS MAGIS EST: More suo MAGIS addidit, ne diceret *molestior*. *J.* QUAESO, INQUAM, STRATO: STRATO nomen accommodatum militiae.

V. 25. EONE ES FEROX: Causale est: ideone es significatur. *J.* QUIA HABES IMPERIUM IN BELUAS: Mire extulit IMPERIUM IN BELUAS. Sic Virgilius:

illa se iactet in aula
Aeolus et clauso ventorum carcere regnet.

V. 9. *Ut Virgilius Aen.* lib. IV. v. 421.
V. 30. *Virgilius Aen.* lib. I. v. 140.

Euber (1881) p.14 novum schol- (lemma) incipit

GN. Pulcré mehercle dictum et sapientér: papae!
Iugulâras hominem. Quíd ille? TH. Mutus ílico.
GN. Quid ni ésset? PAR. Di vostrám fidem! hominem pérditum
Miserúmque: et illum sácrilegum. TH. Quid illúd, Gnatho,
Quo pácto Rhodium tétigerim in convívio,
Numquám tibi dixi? GN. Númquam: sed narra, óbsecro.
Plus mílies audívi. TH. Una in convívio
Erat híc, quem dico, Rhódius adulescéntulus:
Forte hábui scortum: coépit ad id adlúdere

V. 32. *Plus milies iam audivi.*

V. 26. PULCRE MEHERCLE DICTUM: Immodica laudatione evertit, etiam si quid facete dictum est. Sufficeret enim PULCRE, additum est sapienter: quin et IUGULARAS.

V. 27. IUGULARAS HOMINEM: Pulcre tangit militem, IUGULARAS dicendo, non occideras, quasi gladio, non verbo usus sit. *S.* MUTUS ILLICO: Tam hoc stultum est, quam si diceret: *Statim nihil.* Recte autem diceret: *Ex illo mutus fuit.* Tale est et illud: *Tacere festinat.*

V. 28. QUID NI ESSET: Hoc est, ut posset esse, iugularas. *S.* HOMINEM PERDITUM: Deest: *o*, ut sit, *o hominem perditum*, sed sic melius sonat. Maioris enim stuporis est hoc modo pronuntiatum. *S.* HOMINEM PERDITUM MISERUMQUE: ET SACRILEGUM: Vide, quantum addiderit, qui non hominem simpliciter, sed PERDITUM et miserum illum, nec malum, sed SACRILEGUM dixerit.

V. 30. QUO PACTO RHODIUM TETIGERIM: Luserim, fatigaverim. Nam *tangere* cum multa tum etiam hoc significat.

V. 31. NUMQUAM: SED NARRA, OBSECRO: Callide parasitus intelligit ad hoc se interrogatum, ut audire postulet.

V. 32. PLUS MILIES AUDIVI: Ὑπερβολή. Aut superfutura, ut aequetur, aut subiacet superfuturum aequatur milies subiacet, ut: *tantum non milies.* Convenit stultum eundem et immemorem esse, cui intelligentia non est.

V. 34. FORTE HABUI SCORTUM: Vide quem ad modum miles, dum vult ad dictum suum pervenire, fateatur interim quam contemptus sit atque derisus. Abdomen in corpore feminarum, patiens iniuriae coitus, *scortum* dicitur, et dicitur *scortum*, quia tunc aperiuntur dura coria dicta *scorta.* A parte ergo meretrices sui *scorta* dicuntur, vel ἀπὸ τοῦ ἀσπαίρειν, quod Graece *pal-*

Et me ínridere: Quíd aïs, inquam homini, ímpudens? Lepus túte es, et pulpámentum quaerís. GN. hahahae. TH. Quid ést? GN. Facete, lépide, laute: níl supra. Tuumne, óbsecro te, hoc dictum erat? Vetus crédidi. TH. Audíeras? GN. Saepe, et fértur in primís. TH. Meumst.

V. 35. *Et me ínritare. quíd agis, homini inquam, ímpudens?*
V. 36. *Lepus túte es, et pulméntum quaeris? G. há ha hae.*
V. 38. *Tuum óbsecrone hoc dictum erat?*

pitare intelligitur, quod illae faciunt saltando assidue, vel potius crissando, ut Lucretius ait, ob eam causam, ut concinniorem Venerem exhibeant viris, aut sibi abigant conceptum, quod in vulvam feminae, in ipso coitu non se moventis, incidit.

V. 36. LEPUS TUTE ES ET PULPAMENTUM QUAERIS: LEPUS pro infamia multa ponitur, vel quod magis a posteriori parte, hoc est armis, pulpamentum de se praebeat, cum in convivio carpitur appositus, ut Horatius ait:

Fecundi leporis sapiens sectabitur armos.

vel quod venantur illum et persectantur canes, quos pro amatoribus ἀλληγορικῶς intelligimus, ut ipse Terentius ait:

Cèrvam videre fugere, sectari canes.

vel quod illum sic fugiant omnes, constituat ut hunc libido effeminata: vel quod a physicis dicatur incerti sexus ac esse modo mas, modo femina. *S.* LEPUS TUTE ES ET PULPAMENTUM QUAERIS: Quod in te habes, hoc quaeris in altero, et est τρόπος ἀλληγορία. *S.* AHAHEH: Parasitus hic interiectionem risus addidit, quo magis tunc primum hoc audisse credatur.

V. 37. QUID EST?: Haec interrogatio gestum vultumque continet cuiusdam alacris et certi, quod laudandus sit. *S.* FACETE: Facetus est, qui facit verbis, quod vult. *S.* LEPIDE: Lepidus, qui politus est, ut λεπὶς, id est lamina. *S.* LAUTE: Lautus, qui mundus et splendidus est.

V. 38. TUUMNE OBSECRO HOC DICTUM ERAT: Et dicta et proverbia et adagiones, quod rem agant, facetis hominibus ascribuntur et hoc laudis genus est, ad potiores referre, quod alter probatur dixisse. *S.* VETUS CREDIDI: Quia omnia vetera magna sunt.

V. 39. SAEPE ET FERTUR IN PRIMIS: Non ex ipso, nam esset contrarium superiori. *S.* MEUM EST: Non sensu tantum

V. 2. *Lucretius* lib. IV. v. 1265.
V. 8. *Horatius Serm.* lib. II. s. 4. v. 44.
V. 11. *Terentius Phorm.* Prolog. V. 7.

GN. Dolet dictum inprudenti adulescenti et libero.
PAR. At te di perdant. GN. Quid ille, quaeso? TH.
Perditus:
Risu omnes, qui aderant, emoriri: denique
Metuebant omnes iam me. GN. Non iniuria.
TH. Set heus tu, purgon ego me de istac Thaidi,
Quod eam me amare suspicatast? GN. Nil minus.

---

modo, sed verbis quoque ipsis agreste est, quod nunc dicit: MEUM EST.

V. 40. DOLET DICTUM INPRUDENTI ADOLESCENTI ET LIBERO: Deest *mihi*, ut sit: *Dolet mihi.* Et *dictum* participium est, id est, quod dixisti. Addidit enim parasitus, quo gravius sit dictum, commiserationem eius, in quem dictum est, utpote imprudentem adolescentem et liberum. Scit enim homines stultos malos videri velle. Et vide parasitum in iisdem versari, cum ait supra: *Iugularas*, hic: DOLET DICTUM INPRUDENTI. Scilicet, qui minime crederet, tali se percuti posse convitio, aut cum tali viro sibi rem futuram, et sic laudat militem, ut miseratione iam dignus sit adolescens. Eum nec non infestat* ut etiam misereri inimicorum vacet.

V. 41. AT TE DII PERDANT: Nove inquit Parmeno: non cum ipso, sed de ipso loquitur, non audiente eo. *Εἰρωνικῶς* Parmeno hic male facit: AT TE DI PERDANT, inquit.

V. 42. RISU OMNES, QUI ADERANT, EMORIRI: Disciplina est comicis, stultas sententias verbaque vitiosa ascribere ridiculis imperitisque personis, ut Plautus: *Latrones: ibus ego dinumerem stipendium*, inquit ex persona militis. Itaque hic EMORIRI dixit. At vero Atticus adolescens in Heautontimorumeno: *Emori cupio.* Vide igitur poetam pro loco ac tempore scire quid dicat.

V. 43. METUEBANT OMNES IAM ME: Ne cui dicerem: *Lepus tute es et pulpamentum quaeris.* Aut: *Eone es ferox, quia habes imperium in beluas? S.* NON INIURIA: Hoc sic pronuntia, quem ad modum illud supra: QUIDNI ESSET?

V. 44. PURGON EGO ME DE ISTAC THAIDI: *Οἰκονομία* ad litem futuram inter militem et Thaidem.

V. 45. QUOD EAM ME AMARE SUSPICATA EST: Quia apparet illam militi quoque *κατὰ τὸ σεσιωπημένον* ostendisse, quod dixit Phaedriae.

V. 18. *Plautus Mil. glor.* Act. I. sc. I. v. 74.
V. 20. *In Heautontimorumeno* Act. V. sc. 2. v. 18.

Immo auge magis suspícionem. TH. Cúr? GN. Rogas?
Scin? sí quando illa méntionem Phaédriae
Facit aút si laudat, te út male urat? TH. Séntio.
GN. Id út ne fiat, haéc res solast rémedio:
Ubi nóminabit Phaédriam, tu Pámphilam
Contínuo. Si quando ílla dicet, Phaédriam
Intromíttamus comíssatum: tu Pámphilam
Cantátum provocémus. Si laudábit haec
Illíus formam: tu húius contra. Dénique
Par pró pari referto, quod eam mórdeat.
TH. Si quídem me amaret, tum ístuc prodessét, Gnatho.

V. 52. 53. *Intrómittamus cómissatum: Pámphilam*
Cantúm, tu, provocémus. si laudábit haec.
V. 55. *Par tú pari referto.*

V. 46. IMMO AUGE MAGIS SUSPICIONEM: Haec erit causa reiiciendi militis.

V. 47. SCIN? SI QUANDO: Monentis est dicere SCIN vel *scito*. *S.* SI QUANDO ILLA MENTIONEM: SI QUANDO et prima syllaba acui potest et media: tamen variat sententiam.

V. 49. ID UT NE FIAT: Modo NE non significat. *S.* HAEC RES SOLA EST REMEDIO: Si te suspicetur amare Pamphilam.

V. 50. UBI NOMINABIT: Et locum et tempus significat UBI. *S.* TU PAMPHILAM CONTINUO: Hic magna *οἰκονομία* est, qua Terentius praeparat, quem ad modum iurgium inter Thaidem militemque et Gnathonem per duas partes serpat fabulae. Et bene CONTINUO, ut intelligat meretrix, non tam Pamphilam amari, quam sibi vicem dari.

V. 52. PAMPHILAM CANTATUM PROVOCEMUS: Eleganter, quia ille foris est, haec intus: ILLUM INTROMITTAMUS, ILLAM PROVOCEMUS. Haec est in verbis poetae germana proprietas.

V. 54. TU HUIUS CONTRA: Hic CONTRA vicem significat.

V. 55. QUOD EAM MORDEAT: QUOD par, aut absolute: QUOD, quae res.

V. 56. SI QUIDEM ME AMARET, TUNC ISTUC PRODESSET, GNATHO: His versiculis personam militis et Gnathonis continentibus, *οἰκονομία* inducitur, quod veri simile sit facile militem ferre posse, anteponi sibi Phaedriam, qui se semper intellexerit non amari. Nam si hoc tollas, aut excludendus est Phaedria aut ex dolore militis in hac fabula fit exitus tragicus. Et hoc miles, ut sapiens, locutus est. Ergo meminisse convenit ridiculas personas non omnino stultas et excordes induci a poetis comicis. Nam nulla delectatio est, ubi omnino, qui deluditur, nihil sapit. Stul-

3. Lindsay in Journ. of phil. 20 (1891) 157 f.

Nach Kampe, d. Lustsp. d. Ter. p. 11 spätere Zusatz

GN. Quando íllud, quod tu dás, exspectat átque amat:
Iam dúdum te amat: iám dudum illi fácile fit
Quod dóleat: metuit sémper, quem ipsa núnc capit
Fructúm, ne quando irátus tu alio cónferas.
TH. Bene díxti: ac mihi istuc nón in mentem vénerat.
GN. Ridículum: non enim cógitaras: céterum
Idem hóc tute melius quánto invenissés, Thraso.

V. 63. *Idem hóc aut melius túte invenissés, Thraso.*

titia autem est in his quattuor modis, aut non venire in mentem, quod oportet, aut si venerit, non tenere, aut bonum consilium amittere, aut malum admittere. Vide ergo, ut hoc, quod commode miles viderat, non tenuerit totumque amiserit. Hoc autem idcirco interposuit poeta, ut ostenderet, quid veneni haberet assentatio, per quam non modo errantes decipiuntur ac praecipites eunt, verum etiam sapientes interdum sanique evertuntur.

V. 57. QUANDO ILLUD, QUOD TU DAS, EXSPECTAT: Hac sententia tollitur militi, quod recte senserat, nec persuadetur tamen, quod ametur ab amica.

V. 58. IAM DUDUM TE AMAT: Vel nimium vel valde vel iam pridem.

V. 59. QUOD DOLEAT: Hoc ad illud refertur, quod supra dixit: *Par pro pari referto, quod eam mordeat.*

V. 60. METUET, NE QUANDO IRATUS TU TE ALIO CONFERAS: Et hic locum pro persona posuit, ut ne diceret: *ad aliam.*

V. 61. AT MIHI ISTUC NON IN MENTEM VENERAT: Sic pronuntiandum est, quasi militi monstri simile videatur, sapiens dictum alii prius venisse in mentem, quam sibi.

V. 62. RIDICULUM: Vel hominem vel dictum significamus. *S.* CETERUM IDEM HOC TUTE MELIUS QUANTO INVENISSES, THRASO: Scilicet, si cogitasses.

V. 15

ACTUS TERTI SCAENA SECUNDA.

THAIS. THRASO. PARMENO. GNATHO. PYTHIAS.

TH. Audíre vocem vísa sum modo mílitis:
Atque éccum. Salve, mí Thraso. THR. O Thaís mea,
Meum suávium, quid ágitur? ecquid nós amas
De fídicina istac? PAR. Quám venuste! quód dedit

V. 1. AUDIRE VOCEM VISA SUM MODO MILITIS: Hic inducitur multiplex concursus dissimilium personarum, et tamen virtute et consilio poetae discretarum, ut confusio nulla sit facta sermonis: simul etiam pro se cuique accommodata mire repraesentatur oratio. *J.* AUDIRE VOCEM VISA SUM MODO MILITIS: Omnes sensus visa dicuntur, ab eo, quod est certissimum oculorum. Ergo VISA SUM, sensi, ut Virgilius:

Visaque canes ululare per umbram,
Adventante dea.

V. 2. SALVE, MI THRASO: Quasi nomen MILITIS apud illum non honestum sit. *J.* THRASO: Quia secum, MILITIS: quia apud illum, THRASO. Est quaedam actio, cuius nomen honestum est, sicut orator, philosophus: est quaedam, cuius nomen offensum est, ut miles, lanarius.

V. 3. MEUM SUAVIUM: Tria sunt osculandi genera, osculum scilicet, basium et suavium. Oscula officiorum sunt, basia pudicorum affectuum, suavia lubidinum vel amorum. *J.* MEUM SUAVIUM: Cum oscularetur, dixit. *J.* QUID AGITUR?: Et hoc blandimenti genus est post osculum, sed duri est et agrestis: infert enim: ECQUID NOS AMAS? *J.* ECQUID: Aliquantulumne significat, et ideo illa PLURIMUM recitat. Cicero in Catilinam: *Quid est, Catilina? ecquid attendis? ecquid animadvertis horum silentium.*

V. 4. DE FIDICINA ISTAC?: De propter, ut sit, pro-

V. 7. *Virgilius Aen.* lib. VI. v. 257.
V. 21. *Cicero in Catilinam* orat I. cap. 8. §. 20.

q. 2. Ellis in Journ. of phil. VIII No 15 (1879) S. 123
aus Cod. des Sir Thom Phillips No 4626 (gloss. lat.):
Osculum fit inter amicos _ basium inter coniuges
suavium autem inter eos qui se turpiter amant.
Undequidam ait, Basia coniugibus sed et
oscula dantur amicis Suavia lascivis mi-
scentur grata labellis.

Princípium adveniens! THA. Plúrumum meritó tuo.
GN. Eámus ergo ad coénam: quid stas? PAR. Hem álterum:
Ex hómine hunc natum dícas. THA. Ubi vis, nón moror.
PAR. Adíbo atque adsimulábo, quasi nunc éxeam.

V. 7. *Abdómini hunc natum dícas.*

pter fidicinam. Et vide non puellam, sed FIDICINAM, quasi ab amatore dictam, et eo amatore, qui quasi memor sit artis, qua delectatur, et quia puella sit aemula meretricis. Nam meretricum est fidicinam esse. *J.* QUAM VENUSTE! QUOD DEDIT PRINCIPIUM ADVENIENS: Bene reprehendit Parmeno. Nam in beneficiis debet oblivisci, qui dedit, et meminisse, qui accepit. Et est gravis εἰρωνεία: QUAM VENUSTE!

V. 5. PLURIMUM MERITO TUO: Facete meretrix amorem suum non ad avaritiam rettulit, sed ad officium: et cum de fidicina, inquit, te amem, tum praecipue MERITO TUO. Alii sic respondere intelligunt, ut ipsa de fidicina gratias agat. Nam cum ille dixerit: ECQUID NOS AMAS? illa respondit: PLURIMUM. Quod autem de fidicina hac dixit ille, subiecit haec: MERITO TUO, id est quoniam mereris, dando eam. Sed melius est, ut praeter munus meritum dixerit, quamquam multi munus MERITUM suum intelligant, ut est illud Virgilii:

Quique sui memores alios fecere merendo:

id est, gratos sibi reddidere munerando.

V. 6. EAMUS ERGO AD COENAM: Decuit parasitum de coena etiam importune admonere, cum quadam ἐμφάσει, velut magnae rei. *J.* EN ALTERUM: Bene ALTERUM, quia duo sunt. *J.* HEM ALTERUM: Si hic reprehendatur miles, *alterum dictum*, si parasitus: *alterum hominem.* Vult enim Parmeno et parasito esse versutior, qui et debet esse, cum peioris condicionis sit.

V. 7. EX HOMINE HUNC NATUM DICAS: Recte reprehendit Parmeno duos, quorum unus de beneficio Thaidi exprobrat, alter pro beneficio coenam ostendit, tanquam ad eam currendum sit: nam hoc significat: QUID RESTAS? quasi dicat: QUID STAS? quasi sit causa properandi. *J.* UBI VIS, NON MOROR: Ad *eamus ad coenam*, UBI VIS rettulit: ad *quid stas*, NON MOROR.

V. 8. QUASI NUNC EXEAM: Mire, *nunc exeam*, quasi iam prope accessurus, quippe qui iam dudum procul steterit, ubi videlicet: EN ALTERUM: ubi ALTERUM non respective, sed absolute posuit, ac si dixisset: *Alterum dictum* vel *alterum stultum.*

V. 16. *illud Virgilii Aen.* lib. VI. v. 664.

Itúran, Thais, quópiam es? THA. Ehem, Pármeno,
Bene pól fecisti: hodie itúra? PAR. Quo? THA. Quid,
hunc nón vides?
PAR. Video, ét me taedet. Úbi vis, dona adsúnt tibi
A Phaédria. THR. Quid stámus? cur non ímus hinc?
PAR. Quaeso hércle ut liceat, páce quod fiát tua,
Dare huíc quae volumus, cónvenire et cónloqui.

V. 10. *Bene fécisti: hodie itúra.*

V. 9. ITURAN, THAIS, QUOPIAM ES: Ut experiatur Thaidis animum, fingit nescire quo eat. *J.* HEM PARMENO: Vide deprehensam meretricem velle blandimentis satis facere Parmenoni.

V. 10. BENE POL FECISTI: Quid bene fecit Parmeno? An quasi perturbata haec loquitur, etiam de nihilo blandiens, utpote meretrix faceta? An quod illuserit convitio? *J.* HODIE: Dulciter additum HODIE, quasi cum exceptione, quo se significat, non perpetuo obsecuturam militi: et ut quae promiserit, biduum tantum abfuturum Phaedriam. *J.* QUID, HUNC NON VIDES?: Si dixerit *militem*, laedit praesentem: si *amicum*, laedit Parmenonem. Mire igitur pronomen adinvenit.

V. 11. VIDEO, ET ME TAEDET: Opportune Parmeno fatetur odium militis, ut retrudat ab eo amorem Thaidis. *J.* UBI VIS, DONA ADSUNT TIBI A PHAEDRIA: Nil potuit exitiosius militi contingere, quam ut continuo rivalis mitteret munus, et posterior et coram ipso. *J.* DONA ADSUNT TIBI A PHAEDRIA: Cum illa sub pronomine celaverit nomen militis, ex arte Parmeno pronuntiavit: A PHAEDRIA.

V. 12. QUID STAMUS: QUID STAMUS ad moram refertur. *J.* CUR NON IMUS HINC: Ubi servus rivalis est Parmeno. *J.* QUID STAMUS?: His verbis miles insulsus dolere se indicat.

V. 13. PACE QUOD FIAT TUA: PACE, aut gratia aut voluntate. Et deest *cum*, et sic locutus est, quasi bellum his verbis omnibus indixerit. *J.* PACE QUOD FIAT TUA, DARE HUIC QUAE VOLUMUS, CONVENIRE ET CONLOQUI: Proprie, quia *pax*, *datio*, *deditio*, *conventio*, *colloquium* militiae verba sunt, et invidiose sic ait, quasi per eum non accipere liceat Thaidem. Et sic pronuntiandum, ut subaudiatur *vel*: ut sit, *vel dare vel convenire*. Et COLLOQUI ut inter hostes solet. Salustius: *Quae pacta in conventione non praestitissent.* Et alibi: *Cuius adversa voluntate, colloquio militibus permisso, corruptio facta paucorum et exercitus Syllae datus est.*

V. 14. CONVENIRE ET CONLOQUI: Sic pronuntiandum est, ut quasi dicat, liceat per te, miles, quod etiam inter hostes et

THR. Perpúlcra, credo, dóna: haud nostris símilia
PAR. Res índicabit. Heús, iubete istós foras
Exíre, quos iussi, ócius. Procéde tu huc.
Ex Aéthiopia est úsque haec. THR. Hic sunt trés minae.
GN. Vix. PAR. Úbi tu es, Dore? Accéde huc. Hem eunuchúm tibi:

V. 15. *Perpúlchra credo dóna, aut nostris símilia.*

in bello licet. *S.* DARE HUIC QUAE VOLUMUS: Haec singula cum invidia pronuntianda sunt.

V. 15. PERPULCRA CREDO DONA: *Εἰρωνεία* de fiducia pulcrae virginis. *S.* NOSTRIS SIMILIA: Et *his similia* et *horum similia* dicimus.

V. 16. RES INDICABIT: Scit eunuchi nomen posse contemni, et ideo videri vult potius, quam sperari munera sua, id est Chaeream. *S.* IUBETE ISTOS FORAS EXIRE, QUOS IUSSI, OCIUS: Cum fiducia et alto vultu pronuntiat, et festinat, ne occupet miles prius abire, quam videat. Et est ordo: OCIUS EXIRE.

V. 17. PROCEDE TU HUC: Bene PROCEDE dixit, non *accede*, aut *veni*, ut appareat dignitas in incessu. Et callide ab inferiori incipit munere, hoc est, a puella ad Chaeream venturus, simul ut a vero mancipio incipiens ad falsum sine suspicione transiret.

V. 18. EX AETHIOPIA EST USQUE HAEC: Quod Thais cupiebat. Nam supra: *Nonne ubi dixti cupere te ex Aethiopia ancillulam.* USQUE additum ut longinquitas monstraretur, et hoc est quod facit: *Munus nostrum ornato verbis, quod poteris.* *S.* HIC SUNT TRES MINAE: Callide munus ad pretium revocavit, ut ad avaritiam converteret meretricem, ne officio donantis et gratia lenirctur. Et ideo non dixit, tribus minis valet, sed: HIC SUNT TRES MINAE, quasi iam vendenda sit. *S.* EX AETHIOPIA EST USQUE: Hic ostendit quid sit EX AETHIOPIA addendo USQUE, ut ex longinquitate dignitas muneris ponderetur, et quid erit iam criminis in colore, quando ipse dicere gloriatur, unde sit. Et mire ab inferiore coepit, ut *αὔξησιν* doni faceret in Chaerea et turpi praecedente lenocinium comparet secuturo pulcro. *S.* USQUE: Modo adverbium USQUE de loco est, ut:

Siculo propexit abusque Pachyno.

V. 19. VIX: VIX aut difficile significat aut non, ut sit, nec hoc. Lucilius:

Carcer vix carcere dignus.

S. UBI TU ET, DORE?: Tanquam quaerat cum, ut nomen indicet, quo audito magis dissimulet Chaeream. *S.* UBI TU ES? ACCEDE

V. 18, 19
25
V. 31

V. 31. *Ut Virgilius Aen.* lib. VII. v. 289.

Quam líberali fácie, quam aetate íntegra!
THA. Ita mé di ament, honéstus est. PAR. Quid tu aís, Gnatho?
Num quíd habes quod contémnas? Quid tu autém, Thraso?
Tacént: satis laudant. Fác periculum in lítteris,
Fac ín palaestra, in músicis: quae líberum

V. 23. *periclum.*

HUC: Vultu eo dicitur, quo debuerat dicere, ut dicto aemulorum lacsus et confidentia destitutus, velut in eos dumtaxat conspectu Chaereae confidens. *S.* HEM EUNUCHUM TIBI: Mire, postquam dixit: EUNUCHUM TIBI, intulit: *Quia solae utuntur his reginae, repperi.* Quasi dicat: Eunuchum dixti velle te, eunuchum tibi repperi.

V. 20. QUAM LIBERALI FACIE: Non narrative laudat, sed per interrogationem, quae maior fiducia est. *S.* QUAM AETATE INTEGRA: Id est, qua florent puberes, ut Virgilius:

atque integer aevi
Ascanius.

V. 21. ITA ME DI AMENT, HONESTUS EST: Iuravit ideo, ut non amore Phaedriae, sed veritate cogi ad laudandum videatur coram milite. *S.* HONESTUS EST: Pulcher. Virgilius:

Et laetos oculis afflarat honores.

S. HONESTUS: Hic subdidit, quod in ancilla praetermisit, quia Aethiopissa honesta dici non potuit.

V. 22. NUM QUID HABES QUOD CONTEMNAS: HABES pro invenisti. *S.* QUOD CONTEMNAS: Plus est CONTEMNAS, quam vituperes, et deest, *in hoc*, ut sit: *Numquid habes quod in hoc contemnas?*

V. 25. TACENT: SATIS LAUDANT: Taciturnitas confessionis genus est, praesertim contra adversarii interrogationem. Ideo tacere hoc, vel quasi laudis argumentum est, quia supra tacere vituperavit, ideo et ipse sic ait: *Quid tu ais, Gnatho? Numquid habes quod contemnas: Tacent: satis laudant:* Et: QUID TU, THRASO? quia supra contempserat puellam. *S.* FAC PERICULUM IN LITTERIS, FAC IN PALAESTRA, IN MUSICIS: Si totum singulariter diceret, esset ὁμοιοτέλευτον: *Littera, palaestra, musica.*

V. 24. QUAE LIBEROS SCIRE AEQUUM EST: Quondam liberi pueri his artibus erudiebantur. Et est figura ἔλλειψις: de-

V. 6. *Ut Virgilius Aen.* lib. IX. v. 255.
V. 11. *Virgilius Aen.* lib. I. v. 591.

Euber (1881) p. 1729: Ture p. cum. dix. int. tibi, quia sol. Quai. repperit.

latine (litera

Teuber (1881) p. 15 transponit 2 2)

Teuber (1881) p. 15 nov. schol. incipit. - ib. condicionem omisit

Scire aequomst adulescéntem, sollertém dabo.
THR. Ego íllum eunuchum, sí opus sit, vel sóbrius ....
PAR. Atque haéc qui misit, nón sibi soli póstulat
Te vívere et sua caússa excludi céteros.
Neque púgnas narrat, néque cicatrícés suas

V. 26. *Ego íllum eunuchum, si ópus siet, vel sóbrius.*

est enim: His. *J.* Sollertem adolescentem: Id est disertum. Utrum *haec sollertem*, ut Horatius: *Docte sermones utriusque linguae.* An assumendum sit *his* extrinsecus? *J.* Sollertem: Deest: *his.* Sollers, quasi totus ex arte consistens, ut ὅλος ἀρετῇ, quod Latinis verbis, quasi *solus in arte* sit. Huic *iners* contrarium. Nam *solers*, quasi ὅλος ἀρετῇ dictus: ὅλον *solum*, ut ἕξ *sex*, et ὗς *sus* dicimus.

V. 26. Ego illum eunuchum, si opus siet, vel sobrius: Hoc ut militare est, ita importunum praesente Thaide: extra quam miles, si saperet, nihil amatorie contemplari debuit. Sed et hoc accedit ad eius odium, praeterquam quod iam in suspicione est amicae suae, quod fidicinam magis diligat. Et hoc mire, quod nemo prior eunuchum esse Chaeream, quam miles, credidit: adeo stultus etiam nomine ipso appellavit. Sed statim stulte miles, primo quidem convitium ipsi eunucho facit, in quo potest iam laedere amicam. Deinde attestatur hoc dicto pulcritudinem huius muneris. Quid igitur proficit? Satis autem ioculare est, si cogites Chaeream esse, qui haec de se audiat et tacere cogatur. *J.* Vel sobrius: Honesta ἔλλειψις propter mulieris praesentiam, ut Virgilius:

Novimus et qui te.

Et ipse in Heautontimorumeno: *Qui se vidente amicam patiatur suam.* Hoc tamen miles coactus a Parmenone dicit, quia reprehensus est tacuisse.

V. 27. Atque haec qui misit: Id est, tanta munera. Hoc enim haec significat. *J.* Non sibi soli postulat: Hoc est: *Et istum aemulum, quod potes, ab ipsa pellito.*

V. 28. Sua causa excludi ceteros: Nihil potuit dici invidiosius. Non enim dixit Phaedriam, sed ceteros, quasi futuri amatores fuissent, nisi metuerent exemplum Phaedriae.

V. 29. Neque pugnas narrat: Descriptio militis, tantum excepto nomine. *J.* Neque cicatrices: Insigne foeditatis. Nam apud meretricem quid aliud cicatrices valent? Nam cicatrices,

V. 2. *Horatius* lib. III. *carm.* 8. v. 5.
V. 20. *Virgilius Eclog.* III. v. 8.
V. 22. *ipse in Heautontimorumeno* Act. V. sc. 1. v. 40.

Osténtat: neque tibi óbstat, quod quidám facit.
Verum úbi molestum nón erit, ubi tú voles,
Ubi témpus tibi erit, sát habet, si tum récipitur.
THR. Adpáret servom hunc ésse domini paúperis
Miseríque. GN. Nam hercle némo posset, sát scio,
Qui habéret qui paráret alium, hunc pérpeti.

V. 32. *Ubi témpus tibi erit, sát habet, tum si récipitur.*

etsi semper gloriosae sint, non tamen etiam apud meretrices, quibus post pretium forma placet, ut Salustius quoque fatetur: *Haec sunt virtutis insignia: dehonestamento tamen esse corpori maxime laetabatur.*

V. 30. NEQUE OBSTAT TIBI: Qui a te repellat amatores tuos. *S.* QUOD QUIDAM FACIT: QUIDAM recte. Nam et figuratum et aptum sententiae est et contemptum indicat hoc verbum.

V. 31. UBI MOLESTUM NON ERIT: Ad superiora rettulit, quod nunc dicit, scilicet ad: *Non sibi soli postulat te vivere et sua causa excludi ceteros: neque pugnas narrat etc.* UBI MOLESTUM NON ERIT: UBI TU VOLES: ad *neque tibi obstat*: UBI TEMPUS TIBI ERIT. Et mire occupat animum meretricis, cum illam huius impulsu inducit facere, quicquid dure fecit excludendo Phaedriam. Hic igitur, qui scit praecepta de beneficiis acstimandis, intelligit oratorie in utramque partem dicta omnia. *S.* VERUM URI MOLESTUM: Utrum tibi molestum, an aliis? sed aliis, quia illaturus est:

V. 32. UBI TEMPUS TIBI ERIT: Non amatori. Et UBI TU VOLES: non, ut nunc, sed ubi tempus tibi erit: iam enim in milite pateris. *S.* UBI TEMPUS TIBI ERIT, SAT HABET, SI TUM RECIPITUR: His dictis et militem reppulit ab animo meretricis et commendavit adolescentem, et perfecit, ne iniuria videatur apud Thaidem, quae sponte susceperat Phaedriam.

V. 33. APPARET SERVUM HUNC DOMINI ESSE PAUPERIS: Tristiores enim sunt servi pauperum et ob hoc ipsum nequiores. Et hoc melius erat, quamvis illud aliter parasitus exponat. *S.* DOMINI PAUPERIS MISERIQUE: Bene additum MISERI, quia non continuo pauper etiam miser est.

V. 34. NAM HERCLE NEMO POSSET: Secundum illud: *Ait, aio*: approbat parasitus, quod miles dixit. Et est ordo: *Nam hercle satis scio, nemo posset hunc perpeti, qui haberet qui pararet alium servum.* *S.* NAM HERCLE NEMO POSSET: Aliam causam subtiliorem assignat parasitus, quae praesupponit hanc, quam dixerat miles.

V. 35. QUI HABERET, QUI PARARET: Prius QUI pronomen, sequens adverbium est.

PAR. Tace tú, quem ego esse infra ínfumos omnís puto
Hominés: nam qui huic animum ádsentari indúxeris,
E flámma petere té cibum posse árbitror.
THR. Iamne ímus? THA. Hos prius íntroducam, et quaé volo
Simul ímperabo: póst huc continuo éxeo.
THR. Ego hinc ábeo, tu istanc ópperire. PAR. Haud cónvenit
Una íre cum amica ímperatorem ín viam.
THR. Quid tíbi ego multa dícam? domini símilis es.

V. 36. *infra esse ínfimos.* V. 37. *adséntari animum.* V. 42. *ín via.* V. 43. *símia es.*

V. 36. QUEM EGO ESSE INFRA OMNIS INFIMOS PUTO HOMINES: Multum dixit, INFRA INFIMOS OMNIS HOMINES. Nam hac sententia vult illum hominem servis etiam esse peiorem: quia et servus homo, ut in Phormione: *Servum hominem causam orare leges non sinunt.*

V. 37. QUI ASSENTARI HUIC ANIMUM INDUXERIS: Propric. Nam animus inducitur adversum obiectas difficultates.

V. 38. E FLAMMA TE PETERE CIBUM POSSE ARBITROR: PETERE CIBUM, hoc est alimentum, unde sine damno aut malo nihil potest auferri. *S.* E FLAMMA: Hoc intelligit, non ex foco, sed ex medio igni vel incendio flammae. Nam antiquum verbum est: *Petere cibum e flamma.* Mordaciter utrumque simul, ut nescias, quem peius vituperaverit, huiusne famem an illius immanitatem vel voraginem. Et simul vide convitium redditum, unde coniectum est, id est, de paupertate et egestate.

V. 39. IAMNE IMUS?: Odium Parmenonis et stomachum militis ista indicat festinatio. Et nota IAM: increpatio morae est.

V. 40. POST HUC CONTINUO EXEO: Legitur et POSTEA et POST, ut sit pro *postea*: ἀποκοπή, quomodo pro postremo *post.*

V. 41. EGO HINC ABEO: Consequens erat, ut offenderetur miles, tam diligenter rivalis munus suscipiente meretrice.

V. 42. UNA IRE CUM AMICA IMPERATOREM IN VIA: Vide προπαρασκευὴν futurae litis inter Thaidem et militem. *S.* CUM AMICA: Mirifice AMICAM dixit, non meretricem. *S.* IMPERATOREM IN VIA: Congrue in militem, quasi ipse sit, sub quo est. Et hic servat Parmeno, quod sibi mandatum est: *et istum aemulum, quod poteris, ab ea pellito.* Et bene mutat nomina, hinc ad honorem, hinc ad invidiam. Hanc non meretricem, sed amicam dixit, hunc non militem, sed imperatorem.

V 43. QUID TIBI EGO MULTA DICAM? DOMINI SIMILIS ES: Non habuit aliud miles stultus, et redit ad illa, quae supra di-

V. 4. 2

GN. Hahahaé. THR. Quid rides? GN. Ístuc quod dixtí modo:
Et illúd de Rhodio dictum, cum in mentém venit.
Set Thális exit. THR. Ábi, praecurre, ut sínt domi
Paráta. GN. Fiat. THA. Díligenter, Pýthias,
Fac cúres, si Chremés huc forte advénerit,
Ut óres, primum ut máneat: si id non cómmodumst,
Ut rédeat: si id non póterit, ad me addúcito.
PY. Ita fáciam. THA. Quid? quid áliud volui dícere?
Ehem, cúrate istam díligenter vírginem:
Domi adsítis, facite. THR. Eámus. THA. Vos me séquimini.

V. 45. *in mentem cúm venit.* V. 46. *ábi prae: cura, ut.* V. 48. *si forte húc Chremes.* V. 49. *ut rédeat.* V. 50. *ut máneat.*

xit: *Domini pauperis miserique.* *S.* DOMINI SIMILIS ES: Ineptus iocus, in quo servus iniuriae vice domino comparatur.

V. 44. QUID RIDES?: Et hoc eo vultu dicitur, quasi sibi conscius sit miles actum facete dicti convitii. Nam non, quod nesciat causam risus, eo interrogavit quid riserit, sed ideo, ut denuo laudetur.

V. 45. ET ILLUD DE RHODIO DICTUM: Hoc est illud: *Eorum ingenia admiror simul.* Et huic, ut apparet, fit amicior: ideo facilius ab amica, quam a parasito separabitur.

V. 46. ABI: PRAECURRE, UT SINT DOMI PARATA: Non dixit *quae*, quia intelligitur.

V. 47. FIAT: *Faciam* vel *fiat* diceret servus, liber vero *fiat*, tanquam et ipse iubeat sibi ut sint parata domi. Et haec ἔλλειψις ἠθική, in qua plus vultu significatur, quam verbis.

V. 48. SI FORTE CHREMES HUC AD ME VENERIT: *Οἰκονομία* ad litem futuram et exitum fabulae. Et hoc non audit miles. Nam si audiret, nimis irasceretur.

V. 50. AD ME ADDUCITO: AD ME modo *ubi sum* significat.

V. 51. QUID? QUID ALIUD VOLUI DICERE: Pro: *quid aliud?* hinc est illud Ciceronis: *Quem? quemnam? Recte admones Polycletum esse dicebant.*

V. 52. CURATE ISTAM DILIGENTER VIRGINEM: Haec res est, quae faciet virginem claudi, in lectulo collocari et obdormire. *S.* CURATE DILIGENTER VIRGINEM: Ridiculum, quum contra eventurum sit.

V. 53. VOS ME SEQUIMINI: *Κωφὰ πρόσωπα* sunt puellae, quae sequuntur.

V. 20. *Ciceronis accusat.* lib. IV. cap. 3. §. 5.

Kampe d. Lusiop. d. Ter. p. 12 (auch bei Ter. wohnt Ar. auf d. Lande); später Zusatz.

ACTUS TERTI SCAENA TERTIA.

CHREMES. PYTHIAS.

CH. Profécto quanto mágis magisque cógito:
Nimírum dabit haec Tháis mihi magnúm malum.
Ita mé video ab ea astúte labefactárier.
Iam túm quom primum iússit me ad se adcérsier:
Rogét quis, quid tibi cumílla? ne norám quidem:

V. 3. *Ita me áb ea astute vídeo labefactárier.*
V. 5. *cúm ea.*

V. 1. PROFECTO QUANTO MAGIS MAGISQUE COGITO: Haec persona apud Menandrum adolescentis rustici est, et inconsequens oratio est. Sed conceditur secum loquentibus multa transcendere, quae taciti intelligunt. Est enim integrum hoc modo: Profecto quanto magis magisque cogito, nimirum intelligo vel invenio, quod dabit haec Thais mihi magnum malum. Potest autem NIMIRUM et pro confirmatione accipi, ut nihil desit, ut sit NIMIRUM, sine dubio, pro certo.

V. 2. NIMIRUM DABIT HAEC THAIS MIHI MAGNUM MALUM: Solve NIMIRUM, et fac, non est mirum, et statim consequens erit per *ἀσύνδετον* tota sententia, quasi dixerit, Non est mirum, et subdistinctione interposita mox intulerit: DABIT HAEC THAIS MIHI MAGNUM MALUM. Nam NI ne significat, et *Ne* non. NI pro ne, Virgilius:

Laeti discrimine parvo
Ni teneant.

Ne pro non, Plautus: *Nevult*, inquit, pro non vult. *J.* NIMIRUM DABIT HAEC THAIS MIHI MAGNUM MALUM: His verbis intelligitur, se sentire paullatim labi in amorem meretricis, quamvis invitum et adhuc retinentem mentem.

V. 5. ROGET QUIS: QUID TIBI CUM ILLA?: Prius intulit,

V. 15. *Virgilius Aen.* lib. III. v. 685.
V. 18. *Plautus Epidici* Act. IV. sc. 2. v. 16.

Ubi véni, caussam ut ibí manerem répperit:
Ait rém divinam fécisse: et rem sériam
Velle ágere mecum. Iám tum erat suspício,
Doló malo haec fieri ómnia: ipsa accúmbere
Mecúm: mihi sese dáre: sermonem quaérere.
Ubi fríget, huc evásit: quam pridém pater
Mi et máter mortui éssent, dico: Iám diu.
Rus Súni ecquod habérem et quam longe á mari?

V. 8. *iám erat tum suspício.*
V. 13. *Rus Súnio ecquod hábeam.*

quam interrogavit. *S.* NE NORAM QUIDEM: UBI VENI, CAUSAM UT IBI MANEREM REPPERIT: MANEREM modo non dormirem, sed remanerem significat.

V. 7. AIT REM DIVINAM FECISSE: REM DIVINAM sacrum significat. *S.* ET REM SERIAM VELLE AGERE MECUM: Scilicet, quae non posset nunc agi, cum operetur. An REM SERIAM magis agendam tunc putabat, cum rem divinam fecisset?

V. 9. DOLO MALO HAEC OMNIA FIERI: Dolus a laedendo dictus, id est, a dolando, id est, minuendo. Nam et δόλος Graece *laesio* dicitur, et *dolones* tela quaedam bellica, et *dolare* fabri lignum est ascia scindere. Quod autem addidit MALO, aut ἀρχαϊσμὸς est, quia sic in duodecim tabulis a veteribus scriptum est, aut ἐπίθετον doli est perpetuum, aut diastole est, quia est et bonus, quo a medentibus falli aegros, non tamen decipi Lucretius poeta testatur. *S.* ACCUMBERE MECUM: MECUM penes me significat.

V. 10. MIHI DARE SESE: Non potest magis significari profusa petulantia. *S.* SERMONEM QUAERERE: Sermonem quaerimus, quando non solum, quod dicamus, quaerimus, verum etiam, quo modo alter nobis respondeat et obloquatur, puta cum deficientibus sermocinandi causis: *Quota sit hora*, et *An satis recte quis valuerit*, percontamur.

V. 11. QUAM PRIDEM PATER MIHI ET MATER MORTUI ESSENT: Hoc propter aetatem puellae inquisitum est. *S.* HUC EVASIT: Tamquam imprudenter contenderit ad hanc inquisitionem.

V. 12. IAM DIU: Iam olim.

V. 13. ET QUAM LONGE A MARI: Hoc ideo meretrix inquisivit, ut sciret, utrum rapina praedonibus fuisset, ECQUA INDE PARVA PERIISSET SOROR: quippe ad mediterraneum locum, qui accessus esse potuit piratis? Sed tamen non abhorret a suspicione huius meretricis, quod et scire vellet, cuius pretii fundum

V. 14. *Lucretius* lib. IV. v. 11.

Credo éi placere: hoc spérat se a me avéllere.
Postrémo, ecqua inde párva periissét soror:
Ecquís cum ea una: quíd habuisset, quóm perit:
Ecquís eam posset nóscere. Haec cur quaéritet?
Nisi si ílla forte, quae ólim périit párvola
Soror, hánc se intendit ésse, út est audácia.
Verum éa, si vivit, ánnos nátast sédecim:
Non máior: Thais, quám ego sum, maiúsculast.
Misít porro orare, út venirem, sério:
Aut dícat quod volt aút molesta né siet:
Non hércle veniam tértio. Heus heus. PY. Écquis hic?
CH. Ego súm Chremes. PY. O cápitulum lepidíssumum.

V. 14. *Credo ei placere hoc: spérat se a me avéllere.*
V. 16. *ecquíd habuisset, cúm perit.*
V. 19. *Eam sése intendit ésse.*
V. 23. *Aut dícat quid volt.*
V. 24. *Heus heus, écquis hic?*
Ego súm Chremes., ut omnia haec Chremeti continuentur.

habeat Chremes, hoc est, quam amoenum vel quam maritimum.

V. 14. HOC SPERAT SE A ME AVELLERE: Bono usus est verbo AVELLERE, tamquam a pertinaciter retinente.

V. 16. QUID HABUISSET, CUM PERIT. CUM pro quando, aut cum periret.

V. 17. HAEC CUR QUAERITET: In gestu ac vultu id, quod restat, ostenditur. Nam deest: *nescio.*

V. 19. HANC SE INTENDIT ESSE, UT EST AUDACIA: Proprie INTENDERE est crimen in adversarium iacere.

V. 21. MAIUSCULA EST: Diminutive dixit, ut ostenderet utramque esse primaevam.

V. 22. MISIT PORRO ORARE: PORRO pro postea. *ſ.* UT VENIREM SERIO: Utrum, UT VENIREM SERIO an ORARE SERIO?

V. 23. AUT DICAT QUID VOLT, AUT MOLESTA NE SIET: Pro *quid velit.* In Hecyra: *Ac vide quam immerito aegritudo haec oritur mihi abs te, Sostrata.* *ſ.* AUT MOLESTA NE SIET: Aut hoc moraliter: nam cui hoc imperat? aut cum quo hoc agit?

V. 24. HEUS HEUS, ECQUIS HIC EST: Haec separatim pronuntianda sunt. Nam apparet inter haec verba pulsatam ianuam personare.

V. 25. EGO SUM CHREMES: Vide quantum distet ac varia

V. 16. *In Hecyra* Act. II. sc. 1. v. 26.

CH. Dico égo mi insidias fíeri. PY. Thais máxumo
Te orábat opere, ut crás redires. CH. Rús eo.
PY. Fac amábo. CH. Non possum, ínquam. PY. At tu aput nos híc mane,
Dum rédeat ipsa. CH. Níl minus. PY. Cur, mí Chremes?
CH. Malám rem hinc abis? PY. Si ístuc ita certúmst tibi,
Amábo, ut illuc tránseas, ubi illást. CH. Eo.
PY. Abi, Dórias, cito húnc deduce ad mílitem.

V. 30. *ibis.*
V. 32. *cito húnc deduc ad mílitem.*

sit huius rusticitas: EGO SUM CHREMES, a faceta meretricis disciplina: O CAPITULUM LEPIDISSIMUM: Nam rusticum esse statim magis apparebit, ubi dixerit: RUS EO: Et DICO EGO MIHI INSIDIAS FIERI?: Blandimentum rusticus insidias putat. *S.* O CAPITULUM LEPIDISSIMUM: Ὑποκορίσματα σὺν ΠΟΝΙCΜΩ.

V. 27. RUS EO: Pro potiore negotio RUS posuit, et maior negatio est, quam si diceret: *Non huc venio.*

V. 28. NON POSSUM, INQUAM: Plus est, quam *nolo.*

V. 29. DUM REDEAT IPSA: IPSA vel domina vel ipsa, de qua agitur. *S.* NIHIL MINUS: Deest *faciam.*

V. 30. MALAM REM ABIS?: Hoc adverbialiter dixit, quem ad modum dicimus: *Domum abis.* Et apparet illum manu tactum esse, qui sic irascitur, quia dixit Pythias: *Cur, mi Chremes?* quasi dicat: Cur meus sic indignatus est adolescens? Nam ab eo, quod est *meus*, vocativus *mi* facit.

V. 31. AMABO, UT ILLUC TRANSEAS, UBI EA EST: Vide non esse otiosum, quod omnia praetenta sunt potius, quam res importuna fieret, ut cum ad militis domum Chremes deduceretur. Neque enim hoc conveniebat personae Bacchiali: quoniam aut infacetum et praeter usum aut importunum, ideo hoc ipsum Doriae praecepit. *S.* UT ILLUC TRANSEAS, UBI EA EST: Ut brevem viam demonstraret, non *eas*, sed TRANSEAS dixit. *S.* AMABO: Interiectio est amantis: sic verbum sonat.

ACTUS TERTI SCAENA QUARTA.

ANTIPHO.

Heri áliquot adulescéntuli coímus in Piraéo,
In húnc diem ut de sýmbolis essémus. Chaeream eí rei
Praefécimus. Dati ánnuli: locus, témpus constitútumst.
Praetériit tempus. Quo ín loco dictúmst, parati níhil est.
Homo ípse nusquamst: néque scio quid dícam aut quid
coniéctem.
Nunc mi hóc negoti céteri dedére, ut illum quaéram:
Idque ádeo visam, sí domist. Set quisnam hínc a
Thaide éxit?

V. 1. *coiimus in Piraéo.*
V. 7. *set quisnam a Thaide éxit?*

V. 1. HERI ALIQUOT ADOLESCENTULI COIMUS IN PIRAEO: In hoc proloquio insinuatio personae eius est, cui narraturus est Chaerea, quae a se post scaenam facta sunt. Fit autem hoc populi causa, ut spectator auribus accipiat, quod subiicere oculis poeta non potuit. *S.* COIMUS: COIMUS, consensimus ac pepigimus, ne sit soloecismus. IN PIRAEO pro *in Piraeum*. *S.* HERI ALIQUOT ADOLESCENTULI: Bene inventa persona est: cui narret Chaerea, ne unus diu loquatur, ut apud Menandrum.

V. 2. UT DE SYMBOLIS ESSEMUS: Plautus in Menaechmis: *Minore nusquam fui dispendio.* Sed melius ESSEMUS producta E littera.

V. 3. PRAEFECIMUS: Id est *συμποσιάρχην* fecimus. *S.* DATI ANNULI: Nihil interim de scorto. Apparet enim ephebos esse.

V. 4. PRAETERIIT TEMPUS: Quia TEMPUS CONSTITUTUM EST. *S.* QUO IN LOCO: Quia LOCUS CONSTITUTUS EST.

V. 5. HOMO IPSE: Quia CHAEREAM EI REI PRAEFECIMUS.

V. 6. CETERI DEDERE: CETERI exceptis me atque illo.

V. 7. QUISNAM HINC A THAIDE EXIT?: Causa sciscitandi est admiratio de habitu commutato et vix sibi agnitus est Chaerea.

Is ést, an non est? ípsus est. Quid hoc hóminis! qui hic ornátust?
Quid illúd malist? Nequeó satis mirári neque coniícere: Nisi quídquid est procul hínc lubet prius quíd sit sciscitári.

V. 8. *quid hoc ornátist?*

V. 8. QUID HOC HOMINIS?: Vide an longam narrationem possit audire, qui nondum amico narrat, et iam affectus pendet. *J.* IS EST AN NON: IPSUS EST: Vide an potuerit meretricem ignotam hoc habitu atque ornatu fallere, qui ab Antiphone vix agnoscitur. *J.* QUID HOC HOMINIS?: Quod a Thaide ephebus exit. *J.* QUID HOC ORNATUS?: Quia eunuchi veste indutus est.

V. 9. QUID ILLUC MALI EST?: Quod timidus egreditur.

V. 10. QUID SIT SCISCITARI: SCISCITARI est occulta magis et secretiora rimari ac velle cognoscere, ut:

Suspensi Eurypilum scitatum oracula Phoebi
Mittimus.

V. 9. *ut Virgilius Aen.* lib. II. v. 114.

Bartels p. 27.

ACTUS TERTI SCAENA QUINTA.

CHAEREA. ANTIPHO.

CH. Númquis hic est? Némo est. Numquis hínc me sequitur? Némo homost.
Iámne erumpere hóc licet mihi gaúdium? Pro Iúppiter!
Nunc ést profecto intérfici, quom pérpeti me póssum,
Ne hoc gaúdium contáminet vita aégritudine áliqua.

V. 2. *Iámne rumpere hóc mihi licet? pró supreme Iúppiter!*

V. 1. NUMQUIS HIC EST: NEMO EST: In hac scaena verba gestum vultumque indicant exeuntis: cui obvia persona obiicitur, sub cuius occasione spectatoribus gesta narrabuntur. *J.* NUMQUIS HIC EST? NEMO EST. NUMQUIS HINC ME SEQUITUR?: Duo metuit, ne quis obvius comprehensor occurrat, et ne quis sui persecutor exsistat.

V. 2. IAMNE ERUMPERE HOC MIHI LICET GAUDIUM: ERUMPERE quasi activum verbum posuit pro neutrali, ut sit: Licetne mihi erumpere hoc gaudium? Aut ERUMPERE quasi exire. MIHI pro *a me*.

*V. 1. NEMO HOMO EST: Quamvis per NEMO homo intelligatur, tamen addidit HOMO, ut veteres solent, τῷ ἀρχαϊσμῷ.

*V. 2. ERUMPERE: Utrumne ERUMPERE pro emittere posuit, an ERUMPERE pro exclamare, ut *erumpere vocem* dicitur, qui exclamat? Nam: PRO IUPPITER, dicturus est.

V. 3. NUNC EST PROFECTO: Tempus. Ordo et sensus hic est: NUNC EST PROFECTO TEMPUS, CUM PERPETI ME POSSIM INTERFICI. Hoc autem, cur ipse dixerit, statim subiicit causam. *J.* CUM PERPETI ME POSSIM: Ubi animadvertendum est, quod si CUM coniuncte legeris, *quando* significat: si separatim vero, *dum* significat. *J.* NUNC EST PROFECTO: Figurate ac coniuncte lege sine disiunctione.

V. 4. CONTAMINET VITA AEGRITUDINE ALIQUA: Mire vitae crimen ostendit, velut ipsa sit campus possessioque fortunae instabilis variorum.

Set néminemne cúriosum intérvenire núnc mihi,
Qui mé sequatur, quóquo eam: rogitándo obtundat, énecet:
Quid géstiam aut quid laétus sim: quo pérgam, unde emergam: úbi siem
Vestítum hunc nactus: quíd mihi quaeram: sánus sim anne insániam?
AN. Adíbo: atque ab eo grátiam hanc, quam vídeo velle, iníbo.

V. 5. SED NEMINEMNE CURIOSUM INTERVENIRE NUNC MIHI?: Apparatus ad intentionem futurae narrationis dicit.

V. 6. QUI ME SEQUATUR: Id cupit gaudens, quod tristibus molestum est. Nam contra Menedemus gravatur narrare, quae dolet. *S.* OBTUNDAT: Instet ac repetat. *S.* OBTUNDAT: Molestus et odiosus sit. *S.* ENECET: Quasi ENECET.

V. 7. QUID GESTIAM: Deest *quaerens*, ut sit: *Rogitando obtundat et enecet quaerens, quid gestiam. Gestire* est motu corporis monstrare, quid sentias: constat autem a pecudibus ad homines esse translatum. *S.* QUID GESTIAM: *Gestire* proprie est sensum corporis gestu indicare, quod magis brutorum est animalium. Virgilius:

Et studio in cassum videas gestire lavandi.

S. AUT QUID LAETUS SIM: Propter quid. *S.* UNDE EMERGAM: Proprie dixit EMERGAM, ut ex lustris atque inhonestis locis, utpote meretricis domo. Cicero: *At ne tum quidem emersisti, lutulente, quaeso, ex naturae tuae sordibus.*

V. 8. VESTITUM HUNC NACTUS: Bene NACTUS dixit, ut qui non sumeret, nisi suasisset haec occasio.

V. 9. ADIBO, ATQUE AB EO GRATIAM: Sensus et ordo hic est: ADIBO, ATQUE AB EO GRATIAM HANC INIBO. *Gratiam inire* est dare beneficium ac per hoc alicuius inire gratiam, id est, amicitiam. Sed haec est elocutio: GRATIAM AB EO INIBO pro eius gratiam merebor. Nam adeo amat Terentius *ab eo* pro *eius* ponere, ut in Andria: *Primum animadvertenda ab eo iniuria est*, id est, eius iniuria. *Inire* autem *gratiam* est mereri gratiam. Plautus:

Iniet tamen solidam et grandem gratiam.

V. 12. *Virgilius Georg.* lib. I. v. 387.
V. 16. *Cicero in L. Pisonem* cap. 12. §. 27.
V. 25. *in Andria* Act. I. sc. I. v. 129.
V. 27. *cf. Plautus Curcul.* Act. III. v. 35.

Chaérea, quid est quód sic gestis? quíd sibi hic vestítus quaerit?
Quíd est, quod laetus sís? quid tibi vis? sátine sanus? quíd me adspectas?
Quid taces? CH. O festús dies homínis! amice sálve.
Nemóst hominum, quem ego núnc magis cuperém videre quám te.
AN. Narra ístuc quaeso, quíd siet. CH. Immo ego te óbsecro hercle ut aúdias.

V. 11. *laetus és.*
V. 12. *Quid díces? CH. O festús dies! o méus amicus! sálve:*
V. 13. *Nemo ómniumst, quem ego núnc magis vidére cuperem, quám te.*
V. 14. *quíd sit.*

V. 10. QUID EST, QUOD SIC GESTIS? AUT QUID SIBI HIC VESTITUS QUAERIT?: Facete repetit verba eius interrogationis, ut sciat se iam pridem esse praesentem. *J.* QUID SIBI HIC VESTITUS QUAERIT?: Facete et figurate dictum est. Sic et alibi:

Ut pernoscatis quid sibi Eunuchus velit.

V. 11. QUID EST QUOD LAETUS SIS?: Vide aliud esse gestire, aliud laetum esse. *J.* QUID TIBI VIS?: *Πρὸς τὸ*: Quid mihi velim? *J.* SATIN SANUS ES?: *Πρὸς τὸ*: Sanus sum an vesanus? *J.* QUID ME ASPECTAS? QUID TACES?: His duabus interrogatiunculis descripsit vultum dicturi.

V. 12. O FESTUS DIES HOMINIS! AMICE, SALVE: Decet a salutatione incipere luculente dicturum. Illud autem veri simile est et percussum re nova et audiendi cupidum immemorem exstitisse salutandi. *J.* O FESTUS DIES: Utrum quia causa est festi ac laeti dici? an quia ipse tantus sit, quantus festus dies? *J.* O FESTUS DIES HOMINIS: Pro *homo festi diei.* Sic dicitur etiam *scelus homo.* Ennius: *O pietas animi.* *J.* AMICE, SALVE. NEMO EST OMNIUM, QUEM EGO NUNC MAGIS: Bene additum MAGIS, ut his amicis se antepositum intelligat, quos cum optet videre Chaerea, tamen eum magis, adeo ut aliis amicis antepositum neminem cupit.

V. 13. IMMO EGO TE OBSECRO HERCLE, UT AUDIAS: Bonum compendium, ne multa diceret ad commendandam, ut solet, narrationem futuram. *J.* IMMO TE OBSECRO HERCLE UT AUDIAS: Bene contulit verba, ut ex his appareat quid agere velit. Ille dixit: QUAESO, hic: OBSECRO.

V. 5. *alibi* supra Prol. v. 45.

Nostín hanc, quam amat fráter? AN. Novi: némpe opinor Thaídem.
CH. Istam ípsam. AN. Sic conmémineram. CH. Quaedam hódie est ei donó data
Virgó: quid ego eius tíbi nunc faciem praédicem aut laudem, Antipho,
Quom ipsúm me noris, quam élegans formárum spectatór siem.
In hác conmotus sum. AN. Aín tu? CH. Primam díces, scio, si víderis.

V. 15. *Nostíne hanc.*
V. 16. *CH. Hodie quaédam.*
V. 17. *Virgo: éius quid ego tíbi nunc.*
V. 18. *Cum me ípse noris.*

V. 15. NOSTIN HANC, QUAM AMAT FRATER?: Quaeritur an veri simile sit Antiphoni notam esse Thaidem, quam frater ipse nesciverit. Sed intelligere debemus modo notitiam non vultus, sed famae positam esse: quam famam potuit ex Phaedria et Antipho scire. At vero aliam notitiam negaverat Chaerea sibi fuisse cum Thaide, hoc est visus vultus, oris et corporis. *S.* NOVI: NEMPE, OPINOR, THAIDEM: Veri simile est haec scire Antiphonem, qui adeo sit familiaris Chaereae. Et est ordo hic: NOVI: NEMPE, OPINOR, THAIDEM. *S.* OPINOR, THAIDEM: Optime et ab illo tacitum et ab hoc nomen oblatum est, ut appareat quam noverit et quam possit assequi, quae dicentur.

V. 17. QUID EIUS TIBI FACIEM PRAEDICEM AUT LAUDEM: Praedicamus, ut res sunt, laudamus, extollimus. Vel praedicamus voce, laudamus argumentis.

V. 18. QUAM ELEGANS FORMARUM SPECTATOR SIEM: Elegans est cunctantis et fastidiosi iudicii, cui non quid placet facile.

*V. 17. QUID EGO EIUS TIBI: Ordo hic esse debet: QUID EGO EIUS TIBI NUNC FACIEM PRAEDICEM AUT LAUDEM, ANTIPHO? IN HAC COMMOTUS SUM: CUM ME IPSUM NORIS, QUAM ELEGANS FORMARUM SPECTATOR SIEM, ut sit sensus: In hac commotus sum, ille, qui solet et scit formas eligere ac fastidire pro merito.

*V. 18. SPECTATOR: Probator, ut *pecuniae spectatores* dicuntur.

V. 19. IN HAC COMMOTUS SUM: Non est consequens: esset autem, si diceretur: *In hac commotum me scias.* Erit ergo ordo et sensus, qui supra. *S.* PRIMAM DICES, SCIO: O fiduciam elegantiae et de alienis oculis iudicare.

Quid múlta verba? Amáre coepi. Fórte fortuná domi
Erat quídam eunuchus, quém mercatus fúerat frater Thaídi:
Neque ís deductus étiam dum ad eam. Súbmonuit me Pármeno
Ibi sérvos, quod ego adrípui. AN. Quid id est? CH. Tácitus, citius aúdies.
Ut véstem cum eo mútem, et pro illo iúbeam me illoc dedúcier.
AN. Pro eunúchon? CH. Sic est. AN. Quid éx ea re tándem ut caperes cómmodi?
CH. Rogás? viderem, audírem, essem una, quácum cupiebam, Antipho.
Num párva caussa aut párva ratiost? Tráditus sum múlieri.

V. 21. *fráter fuerat Thaídi.*
V. 22. *étiam tum.*
V. 24. *Ut véstem cum illo mútem, et pro illo iúbeam me illoc dúcier.*
V. 25. *A. quíd ut ex ea re tándem caperes cómmodi?*
V. 26. *quícum.*
V. 27. *aut práva.*

V. 20. QUID MULTA VERBA? AMARE COEPI: Ordine egit. Nam prius est commoveri: inde amare. Et bene non ante dicit, quid aggressus fuerit, nisi amoris mentione praelata, quo cogente nihil est infectum cupientibus.

V. 22. SUBMONUIT ME PARMENO: Leviter monuit, et recte, quia ARRIPUI dicturus est. Et totum optime. Nam ut non erat boni adolescentis hanc technam reperire, sic ab illo repertam fuit plane veri amatoris arripere.

V. 23. TACITUS SIS, CITIUS AUDIES: In oratione solemus corripere extra ordinem percontantem. Et bene celeritatem promisit, qua facile tenetur auditor. Et mire, tanquam sola interrogatio morae sit.

V. 24. ET PRO ILLO IUBEAM ME ILLUC DUCIER: IUBEAM amico dixit, tanquam inter honesta sit, quod vile sit: et turpe factum plerumque perseverante impudentia relevatur.

V. 25. QUID EX EA RE TANDEM CAPERES COMMODI?: Transit a reprehensione facti ad causam ipsius facti.

V. 27. NUM PARVA CAUSSA AUT PARVA RATIO EST?: Sic illata interrogatio est, quasi ad hanc annuere et vultu consentire Antipho sit coactus.

Illa ílico ubi me accépit, laeta véro ad se abducít domum:
Conméndat virginém. AN. Cui? tibine? CH. Míhi. AN. Satis tutó tamen.
CH. Edícit, ne vir quísquam ad eam adeat: ét mihi, ne abscedam, ínperat:
In ínteriore párte ut maneam sólus cum sola: ádnuo,
Terram íntuens modéste. AN. Miser. CH. Ego, ínquit, ad coenam hínc eo:
Abdúcit secum ancíllas: paucae, quaé circum illam essént, manent
Novíciae puéllae. Continuo haéc adornant út lavet:
Adhórtor properent. Dum ádparatur, vírgo in conclaví sedet,

V. 28. LAETA VERO AD SE ABDUCIT DOMUM: COMMENDAT VIRGINEM: Omnia mire, quod laeta, quod abducit domum, quod commendat virginem. Specta singularem et miram virtutem poetae. Hic enim commendandus est locus erroris initium continens apud Thaidem.

V. 29. COMMENDAT VIRGINEM. CUI? TIBINE?: Non interrogat, sed miratur. *S.* SATIS TUTO TAMEN: Quid hic facit TAMEN? Utrum hoc, etsi meretrix, tamen satis tuto agit, an etsi Chaereae, satis tuto tamen, quia nullus accedat alius?

V. 30. EDICIT: Edicimus, iubemus, vel iure dicimus. EDICTA enim Imperatoris sunt. *S.* ET MIHI NE ABSCEDAM, IMPERAT: Certe nullus vir accedit.

V. 31. MANEAM SOLUS: Remaneam perseveremque in loco, ac per hoc sum miser, utpote dono datus et serviens meretrici, et est εἰρωνεία.

V. 32. EGO, INQUIT, AD COENAM HINC EO: *Μίμησις* ad imprudentiam mulieris exprimendam, quae hoc die erit secura de custode eunucho.

V. 33. ABDUCIT SECUM ANCILLAS: Memoriter. Nam dixerat abiens: *Vos me sequimini.* *S.* PAUCAE, QUAE CIRCA ILLAM ESSENT: Relictae nonnullae, ut lavari possit ea virgo, quae sub vitii huius occasione nuptura est. Hoc enim totum sic inducit poeta, ut non abhorreat a legitimis nuptiis in ea praesertim, quae uxor futura est. *S.* MANENT: Pro remanent ἀφαίρεσις.

V. 34. NOVITIAE PUELLAE: *Αὔξησις* novitiae et puellae. *S.* CONTINUO HAEC ADORNANT, UT LAVET: HAEC pluraliter pro *hae*, ut in Phormione: HAEC ILLAE ERANT ITIONES. ADORNANT autem ex medio significatu pro apparant.

V. 35. DUM APPARATUR, VIRGO IN CONCLAVI SEDET: Im-

2

Teuber (1881) p. 20 certe ne ullus vir accedat.

Zu impendio vergl. Mai, class. auct. VIII 564 (Usener Rh. Mus. 23 S. 496)

Suspéctans tabulam quámdam pictam: ibi ínerat pictura haéc, Iovem
Quo pácto Danaae mísisse aiunt quóndam in gremium imbrem aúreum.
Egomét quoque id spectáre coepi: et quía consimilem lúserat
Iam olim ílle ludum, inpéndio magis ánimus gaudebát mihi:

V. 36. *ubi ínerat.*

personaliter dixit. Et DUM APPARATUR pro *dum apparetur*, et SEDET pro sedebat. *S.* VIRGO IN CONCLAVI SEDET: *Conclave* est separatior locus in interioribus tectis, vel quod intra eum loca multa et cubicula clausa sint adhaerentia triclinio.

V. 36. SUSPECTANS QUANDAM TABULAM PICTAM: Bene accedit repente pictura ad hortamenta aggrediendae virginis, ideo quia non ad hoc venerat Chaerea, ut continuo vitiaret puellam, sed ut videret, audiret essetque una: cum nihil amplius cogitaret, ausus incitatusque dum picturam cerneret. *S.* IOVEM QUO PACTO: Mira inventio, quia haec pictura domui tribuitur meretricis: adversus omnium pudicitiam amorum, contra parsimoniam, contra dignitatem, contra pudicitiam est Iuppiter.

V. 37. QUO PACTO MISISSE AIUNT: Bene AIUNT et quia fabula est et quia tam turpis Iovi, quam apta meretrici. *S.* QUO PACTO DANAAE MISISSE AIUNT QUONDAM IN GREMIUM IMBREM AUREUM: Quae aptior pictura domui meretricis ad amatorum illecebras, quam haec, quae exemplum continet amoris et amoris puellae et amoris ad Iovem pertinentis, et amoris non gratuiti nec parvo propositi, sed auro in gremium fluente venalis. Tum quod in gremium Danaae etiam ipse Iuppiter, ut splendidus imber illabitur: nonne videtur meretrix dicere adulescentulis, illam corporis partem auctore Iove velut inauratam fuisse? *S.* IMBREM AUREUM: Non rorem vel pluviam, sed IMBREM addiderat. O avaritiam meretricis!

V. 38. EGOMET QUOQUE ID SPECTARE COEPI: Moris est ad id oculos vertere, quod videmus et eum, quem aspicimus, intueri.

V. 39. IAM OLIM ILLE LUDUM. Bene non scelus, sed LUDUM dixit. *S.* IMPENDIO: Id est, magis magisque luserat. Et LUSERAT IAM OLIM ILLE LUDUM, ut:

Hunc oro sine me furere ante furorem.

Figura ἀρχαϊσμός.

V. 30. *ut Virgilius Aen.* lib. XII. v. 680.

Deum sése in hominem cónvertisse, atque ín alienas tégulas
Venísse clanculúm per impluvium fúcum factum múlieri.
At quém deum? qui témpla caeli súmma sonitu cóncutit.
Ego homúncio hoc non fácerem? ego illud véro ita feci, ác lubens.
Dum haec mécum reputo, adcérsitur lavátum interea vírgo:

V. 40. *Deum sése in pretium cónvertisse, et pér alienus tégulas.*
V. 41. *Vénisse clanculúm: per pluviam fúcum factum múlieri.*
V. 43. *non fécerim? ego vero illud fecerim ác lubens.*

V. 40. DEUM SESE IN HOMINEM CONVERTISSE: Philosophice nunc Terentius demonstravit, quam cladem moribus hominum et civitatibus afferant figmenta poetarum, cum exempla scelerum afferant. *J.* ATQUE IN ALIENAS TEGULAS: Hic apparet Iovem separatim, separatim aurum fuisse pictum. *J.* DEUM SESE IN HOMINEM CONVERTISSE: Utrum quia Iuppiter humana forma aurum infundens pictus erat in tabulis, non pro Iove aurum, an IN HOMINEM, id est, in hominis audaciam atque flagitia? *J.* ATQUE IN ALIENAS TEGULAS: Satis comico charactere locutus est et presso stilo.

V. 41. VENISSE CLANCULUM PER IMPLUVIUM: Haec omnia non ut difficilia factu, sed ut humilia et Iove indigna proferuntur, ut merito sequatur: EGO HOMUNCIO HOC NON FACEREM, quod non solum non Iovi, sed ne homini quidem, nisi furi, aptum erat? *J.* FUCUM FACTUM MULIERI: Id est, ut fucum faceret, hoc est, insidias et fraudem. *J.* FUCUM: Astutiam fraudem, et MULIERI pro feminae.

V. 42. QUI TEMPLA CAELI SUMMA SONITU CONCUTIT: Ab auctoritate personae, ut fit in exemplis. *J.* SONITU CONCUTIT: *Παροδία* de Ennio. *J.* TEMPLA CAELI: Sententia tragica, sed de industria, non errore.

V. 43. EGO HOMUNCIO HOC NON FACEREM?: Oratorie: Ut Iovem extulit, ita detraxit sibi: utputa: Ille est deus et magnus: ego non homo, sed homuncio.

V. 44. DUM HAEC MECUM REPUTO, ACCERSITUR LAVATUM INTEREA VIRGO: Servavit ordinem nuptiarum et proprio verbo, quasi de nuptura dixit: ACCERSITUR, ut alibi: *Quam mox virginem accersant?* Nunc ipse illam est habiturus uxorem. *J.* DUM HAEC MECUM REPUTO: Hic ostendit, non sibi primum haec nunc in mentem venisse, sed tunc etiam cogitata fuisse, cum esset in domo meretricis.

V. 27. *alibi Adelph.* Act. V. sc. 6. v. 2.

V. 20.

o: aeri (Parisii scilicet [illegible] et [illegible])

[illegible], [illegible] nach o e [illegible]!

G. F. in N. Jahrb. 1890 S. 466 ff.]

It, lávit, rediit: deínde eam in lectum íllae conlocárunt.
Sto exspéctans, si quid mi ínperent. Venit úna, heus tu, inquit, Dóre,
Cape hóc flabellum, véntulum huic sic fácito, dum lavámur:
Ubi nós laverimus, sí voles, laváto. Accipio trístis.
AN. Tum equidem ístuc os tuum ínpudens vidére nimium véllem:
Qui essét status, flabéllulum tenére te asinum tántum.

V. 45. *Iit, lávit, rediit; deínde.*
V. 47. *Cape hóc flabellum, et véntulum.*

V. 45. IT, LAVIT, REDIIT: *Συντομία*, qua solet, utitur quia his separatim utimur. *J.* DEINDE EAM IN LECTO COLLOCARUNT: Vide an aliquid deest ita legitimis nuptiis. Nam et ipsum verbum COLLOCARUNT proprium est et adscribitur pronubis.

V. 46. STO EXSPECTANS, SI QUID MIHI IMPERENT: *Ενέργεια.* Non enim dixit *stabam*. *J.* STO EXSPECTANS: Desiderans. Et mire omne tempus exsecutus est salva veritate, in qua Virgilius negligens invenitur, cum post occisum Mezentium, non facta noctis mentione, statim intulit:

Oceanum interea surgens aurora reliquit.

V. 47. CAPE HOC FLABELLUM: VENTULUM: Praeclare non sensum, sed verba ipsa per *μίμησιν* induxit, per quam puellaris error exprimitur. *J.* VENTULUM HUIC SIC FACITO, DUM LAVAMUR: Demonstrativum et gestu explicandum. *J.* CAPE HOC FLABELLUM: VENTULUM HUIC SIC FACITO: Quam particulatim, cum qua diligentia! Et *δειχτικῶς* iubet, quasi novitio et imperito.

V. 48. UBI NOS LAVERIMUS, SI VOLES, LAVATO: Vide usum verbi tam cito variatum: DUM LAVAMUR, et: UBI LAVERIMUS. *J.* ACCIPIO TRISTIS: Id est, tristi similis, ut:

Namque ut conspectu in medio turbatus inermis
Constitit.

J. SI VOLES, LAVATO: Quasi satis facientis est, cum solum illum relinquant cum virgine. *J.* ACCIPIO TRISTIS: Bene TRISTIS tanquam aliud magis vellet, hoc est lavare aut ludere. Metuit enim ne, quod cupit, prodatur gaudio.

V. 49. TUM EQUIDEM ISTUC OS TUUM IMPUDENS VIDERE VELLEM: Licet iocanti et amico convicium iocunde facere.

V. 50. QUI ESSET STATUS: Statura corpori adscribitur,

V. 7. *Virgilius Aen.* lib. XI. v. 1.
V. 20. *ut Virgilius Aen.* lib. II. v. 67.

CH. Vix élocutast hóc, foras simul ómnes proruúnt se:
Abeúnt lavatum: pérstrepunt, ita út fit, domini ubi ábsunt.
Intérea somnus vírginem opprimít: ego limis spécto
Sic pér flabellum clánculum: simul ália circumspécto
Satin éxplorata sínt. Video esse: péssulum ostio óbdo.
AN. Quid túm? CH. Quid? quid tum? fátue. AN. Fateor. CH. Án ego occasiónem

---

V. 56. *AN. Quid túm? CH. quid tum? quid, fátue?*

status ad habitum refertur. Ergo status est *σχῆμα*, statura longitudo corporis. *S.* FLABELLUM TENERE TE ASINUM TANTUM: Quia hoc ministerium delicatorum servorum est.

V. 51. OMNES PRORUUNT SE: Verbo neutrali, quasi activo usus est.

V. 52. DOMINI UBI ABSUNT: UBI et temporis et loci potest esse.

V. 53. INTEREA SOMNUS VIRGINEM OCCUPAT: Utpote compressam somno et oblectatam flabello atque ab eunucho nihil metuentem. *S.* EGO LIMIS ASPECTO: LIMIS, si nominativus singularis est, transversus significat: si septimus pluralis, deest *oculis*. Nam LIMIS est transversus, unde *limen* dicitur quoque, quod ingredientibus exeuntibusque transversum est. Quum igitur dissimulant homines se videre, quod vident, et non recta facie, sed transversa intuentur, LIMES dicuntur ASPICERE.

V. 54. SIC PER FLABELLUM CLANCULUM: SIC *δεικτικὸν* est et necessario additum. Nam et LIMIS et PER FLABELLUM, sine demonstratione parum intelligitur.

*V. 53. LIMIS ASPECTO: Cum limi dicantur obliqui generaliter, hoc tamen proprie de oculis dicitur.

V. 55. PESSULUM OSTIO OBDO: Scilicet ut amoveret arceretque auxilium virginis.

V. 56. QUID TUM? FATUE: Quid enim praeter vitium superest, ubi amator est adolescens et virgo dormiens et inclusa? Grate explicata narratio est, quam audientis curiositas finit, et cuius in extrema parte maior attentio est. *S.* FATEOR: Me fatuum, qui hoc quaesierim, subauditur. *S.* AN EGO OCCASIONEM MIHI OSTENTATAM, TANTAM, TAM BREVEM, TAM OPTATAM, TAM INSPERATAM AMITTEREM: Vide quanta dixerit: non voluntatem, sed OCCASIONEM: non animadversam, sed OSTENTATAM: non hanc, sed TANTAM: non angustam, sed BREVEM: non appetitam, sed OPTATAM: non repentinam, sed IN-

Mi osténtam tantam, tám brevem, tam optátam, tam insperátam
Amítterem? Tum pól ego is essem véro, qui simulábar.
AN. Sane hércle ut dicis. Sét interim de sýmbolis quid áctumst?
CH. Parátumst. AN. Frugi es: úbi? domin? CH. Immo áput libertum Díscum.
AN. Perlóngest: set tanto ócius properémus. Muta véstem.
CH. Ubi mútem? perii, nám domo exsuló nunc: metuo frátrem,
Ne intús sit: porro autém, pater ne rúre redierít iam.
AN. Eámus ad me: ibi próxumumst ubi mútes. CH. Recte dícis.

V. 58. *qui adsimulábar.*
V. 61. *AN. Perlóngest. CH. set tanto ócius properémus. A. Muta véstem.*
V. 62. *nam éxulo domó nunc.*
V. 63. *porro autém patrem, ne rúre redierít iam.*

SPERATAM. Et bene INSPERATAM. Aliud enim sibi promiserat, ut supra diximus, non quod pictura occasioque persuasit.

V. 58. TUM POL EGO IS ESSEM: Eunuchus scilicet.

V. 59. SANE HERCLE UT DICIS: Deest: *ita est.* *S.* SED INTERIM DE SYMBOLIS QUID ACTUM EST?: Bene memor est personae, quam induxit poeta, per hanc interrogationem. *S.* SED INTERIM DE SYMBOLIS: *Παροιμιῶδες· Ἀλλὰ περὶ τοῦ χοιριδίου.*

V. 60. FRUGI ES: Utilis et necessarius, ut fruges humano generi. Frugi est ergo, in quo est aliquid, quo fruamur, id est utamur. *S.* DISCUM: Nomen est proprium DISCUM.

V. 61. SED TANTO OCIUS PROPEREMUS: PROPEREMUS dixit pro ambulemus. *S.* MUTA VESTEM: Haec *οἰκονομία* est ad id, quod in domum Thaidis rediturus est Chaerea.

V. 62. UBI MUTEM? PERII: Vultu ostendit, quod subaudiatur *nescio.* *S.* NAM DOMO EXSULO: Deest *prope* aut *veluti*, ut sit: Prope iam exsulo. *S.* EXSULO: Duobus modis dicitur, et de loco, in quo exsul est, et de loco, in quo deiectus est. *S.* METUO FRATER NE INTUS SIT: Causas ostendit, cur domo penitus veluti exsulet.

V. 63. PATER NE RURE REDIERIT: Praeparatur iam inventus senis, et est *ζεῦγμα* ad superiora. Nam et hic METUO est subaudiendum.

V. 64. IBI PROXIMUM EST UBI MUTES: Hoc est, domus mea.

Eámus: et de istác simul, quo pácto porro póssim
Potíri, consiliúm volo capere úna tecum. AN. Fíat.

---

5. RECTE DICIS: EAMUS: Ipsa verba quodam modo festinationem sonant.

V. 65. QUO PACTO PORRO: PORRO postea, deinceps.

ACTUS QUARTI SCAENA PRIMA.

DORIAS.

Íta me di ament, quántum ego illum vídi, non nil tímeo misera,
Né quam ille hodie insánus turbam fáciat aut vim Tháidi.
Nam póstquam iste advenít Chremes aduléscens, frater vírginis,
Mílitem rogat, út illum admitti iúbeat: ille contínuo irasci:
Néque negare audére: Thais pórro instare, ut hóminem invitet.
Íd faciebat rétinendi illius caússa: quia illa, quáe cupiebat

---

V. 3. *Nám postquam iste advénerat aduléscens, frater vírginis.*

V. 1. ITA ME DI AMENT, QUANTUM EGO ILLUM: Ea persona quaesita est, quae terribilem credat militem, ut eo magis in experiendo vanus ac ridiculus esse possit. *S.* ITA ME DI AMENT: Hoc loco quid post scaenam gestum sit, hoc est in convivio militis, ancilla demonstrat, ut iam quae in proscaenio geruntur, ex his possimus agnoscere.

V. 2. NE QUAM ILLE HODIE INSANUS: ILLUM et ILLE INSANUS sic effertur, ut omnibus insuavis miles esse noscatur.

V. 3. NAM POSTQUAM ISTE ADVENIT: Admonet, quis scilicet sit Chremes.

V. 4. MILITEM ROGAT: Et hoc quasi de odioso: MILITEM dixit, non Thrasonem. *S.* CONTINUO IRASCI: Ut rivali.

V. 5. NEQUE NEGARE AUDERE: Ut amicae poscenti. *S.* INSTARE UT HOMINEM INVITET: Vide impudentiam meretricis. Primum petit, ut iubeat eum admitti: postea, ut invitet, quod est maius.

V. 6. ID FACIEBAT RETINENDI ILLIUS CAUSA: Admonet spe-

Dé sorore eius índicare, ad cám rem tempus nón erat:
Invítat tristis: mánsit: ibi illa cum íllo sermonem óccipit:
Míles vero síbi putare addúctum ante oculos aémulum:
Vóluit facere cóntra huic aegre. Heús, inquit, puer, Pámphilam
Ádcerse, ut deléctet hic nos. Ílla exclamat: Mínume gentium:
In convivium íllam? Miles téndere inde ad iúrgium.

V. 8. *Invitatust, mánsit: ibi illa cum íllo sermonem óccipit.*
V. 9. *Míles vero síbi putans.*
V. 10. *Vóluit facere cóntra huic aegre: heus, ínquit, puer, i, Pámphilam.*

ctatorem, ne existimet alteri rivali iniuriam fieri Phaedriae. Et simul est hic relictus locus προπαρασκευῆ virginis agnoscendae.

V. 8. INVITAT TRISTIS: MANSIT IBI CUM ILLA: Adolescens scilicet. Et MANSIT pro remoratus est, id est recubuit, nec recessit MANSIT significat. Simile est MANSIT passus est. Sic Chremes mansit, immoratus est, conviva necessitate discessit, accipiendus est. *S.* TRISTIS: Invitus, non lubenter, ut e contrario Virgilius:

Vobis laetus ego hunc candentem in littore taurum
Constituam ante aras, voti reus.

Et *accipio tristis* eodem modo. *S.* SERMONEM OCCIPIT: SERMONEM colloquium dicit.

V. 9. MILES VERO PUTARE ANTE OCULOS SIBI ADDUCTUM AEMULUM: Plus dixit ADDUCTUM, quam admissum: et simul quia videbat furibundum Chremem, totum crimen revocat ad Thaidem. Et haec est causa, cur a milite in eius domo nullam rixam patitur Chremes.

V. 10. VOLUIT FACERE CONTRA HUIC AEGRE: Huic Thaidi, non adducto. *S.* HEUS, INQUIT, PUER: Hic ostenditur, quod supra apparatum est.

V. 11. ACCERSE PAMPHILAM: Non provoca, sed ACCERSE, quia non aptum militi. *S.* UT DELECTET HIC NOS: Quasi dicat, quod haec non facit. Sed delectare fidicinae est, quia supra de illa dixerat: *Et fidibus scire.* Et bene HIC quasi insuaviter nunc tractemur. *S.* ILLA EXCLAMAT: Non respondit, inquit, sed EXCLAMAT. *S.* MINIME GENTIUM: Hoc magis mirum: MINIME GENTIUM, quam *nusquam gentium.*

V. 12. IN CONVIVIUM ILLAM?: Ἐμφατικῶς, ut: *Cantando*

V. 28. *ut Virgilius Ecl.* III. v. 25.

Ínterea aurum síbi clam mulier démit: dat mihi ut aúferam.
Hóc est signi, ubi prímum poterit, se íllinc subdúcet, scio.

---

tu illum? *S.* ILLAM?: Deest: accerses, et est figura ἀποσιώπησις. *S.* MILES TENDERE: Proprie dixit TENDERE, quod significat pertinacem contentionem. Virgilius:

Vasto certamine tendunt.

S. INDE AD IURGIUM: Subauditur: *ventum est.*

V. 13. INTEREA AURUM CLAM SIBI MULIER DEMIT: Ne aurum pro virgine, quod retinebat, amitteret. Vel AURUM DEMIT, ut esset ad fugam expeditior vel ad rixam. Et opportune MULIEREM dixit, non Thaidem, ut ostenderet malitiam sexus.

V. 15. HOC EST SIGNI: UBI PRIMUM POTERIT: Ad quam rem SIGNI: Utrum HOC EST SIGNI: *quam ob rem metuam ne quam ille hodie insanus turbam faciat, aut vim Thaidi?* An HOC EST SIGNI: *unde scio, quod, ubi primum poterit, se illinc subducet?* Erit igitur subaudiendum sic: *unde* et *quod*: ut sit: Unde scio, quod, ubi primum poterit.

V. 3. *Virgilius Aen.* lib. XII. v. 553.

ACTUS QUARTI SCAENA SECUNDA.

PHAEDRIA.

Dum rús eo, coepi égomet mecum intér vias,
Ita út fit, ubi quid ín animo est moléstiae,
Aliám rem ex alia cógitare, et ea ómnia in
Peiórem partem. Quíd opust verbis? Dum haéc puto,
Praetérii inprudens vílam: longe iam ábieram,
Quom sénsi: redeo rúrsum, male veró me habens:
Ubi ad ípsum veni déverticulum, cónstiti:

V. 3. *et ea ómnia.*
V. 4. *Peiórem in partem.*
V. 6. *male me véro habens.*
V. 7. *Ubi ad ípsum venio déverticulum.*

V. 1. DUM RUS EO, COEPI EGOMET: Hic nunc causa narratur, cur statim in urbem redeat Phaedria, qui discesserat abfuturus biduum ad tollendum iurgium militis, sed importune redit. *S.* DUM RUS EO, COEPI EGOMET: Iam tempus est revocandi in scaenam Phaedriam, postquam acta sunt omnia, quae illius absentiam desiderabant. *S.* COEPI EGOMET MECUM: Ordo: *Coepi aliam rem ex alia re cogitare.* *S.* INTER VIAS: Figurate et nove INTER VIAS.

V. 3. ET EA OMNIA IN PEIOREM PARTEM: Utrum subaudiatur *cogitare*, an *ibant*, aut *vergebant* aut quid tale?

V. 4. DUM HAEC PUTO: Id est, existimo, ut Virgilius:

Multa putans, sortemque animo miseratus iniquam.

Et est ἀφαίρεσις pro reputo. Putamus enim instantia, reputamus praeterita.

V. 7. UBI AD IPSUM VENI DIVERTICULUM: DIVERTICULUM est, ubi iter de via flectitur: et proprie diverticula dicuntur in via domicilia, ad quae de itinere divertendum sit. *S.* CONSTITI: Plus est nunc scientem stetisse, quam praeterisse nescientem.

V. 11. *Virgilius Aen.* lib. VI. v. 332.

Occépi mecum cógitare: Hem, bíduum hic
Manéndumst soli síne illa? Quid tum póstea?
Nihil ést? Quid? nil? Si nón tangendi cópia est:
Eho né videndi quídem erit? Si illud nón licet,
Saltem hóc licebit. Cérte extrema línea
Amáre haud nihil est. Vílam praetereó sciens.
Set quid hóc, quod timida súbito egreditur Pýthias?

V. 8. HEM, BIDUUM HIC MANENDUM EST: HEM interiectio laborantis animi. BIDUUM sic pronuntia, ut longum nimiumque tempus. Tum deinde HIC tamquam in loco solo atque tristi.

V. 9. SOLI SINE ILLA?: Aut sine alio oblectamento? *S.* SINE ILLA: Satis amanter. *S.* SINE ILLA?: Iam causa est, cum biduum gravetur loco tristi, cur solatium conquirendum. Sunt autem, qui idem putent SOLI, et SINE ILLA, ut SINE ILLA ἐξήγησις eius sit, quod dixerat: SOLI.

V. 10. NIHIL EST: QUID? NIHIL? SI NON: Amantium disputationes intermiscent quaedam consilia sanae mentis, quae tamen statim resurgentis amoris saevitia devincuntur.

V. 11. EHO, NE VIDENDI QUIDEM ERIT?: EHO, ridicule additum, tamquam omnino non secum loquatur, sed cum altero. *S.* SI ILLUD NON LICET, SALTEM HOC LICEBIT: Bene bis dictum LICET, LICEBIT, quasi de re magna loquatur. Totum ergo amatorie.

V. 12. CERTE EXTREMA LINEA: Et hoc recte: quia quinque lineae perfectae sunt ad amorem. Prima visus, secunda loqui, tertia tactus, quarta osculari, quinta coitus. An sic dixit *extrema linea*, quem ad modum dicatur *longis lineis quid fieri*? id est, de longinquo.

V. 13. AMARE HAUD NIHIL EST: AMARE modo frui amore dicit. Plautus in Bacchidibus:

Prius hic adero, quam te amare desinam.

Et: *Sine te amem.*

S. VILLAM PRAETEREO SCIENS: SCIENS quidem, sed non minus amator, quam prius.

V. 14. SED QUID HOC, QUOD SUBITO TIMIDA EGREDITUR PYTHIAS?: Ex huius verbis persona in scaenam veniens et locutura describitur et timida. *S.* TIMIDA: Modo aegra, turbata, commota. Plautus: *Manum ex mari timide.* Et hic ipse: *Uxorem*, inquit, *Philumenam pavitare, nescio quid, dixerunt.* Timidum aliud naturale, aliud eventu est, ut:

Addit se sociam, timidisque supervenit Aegle.

V. 22. *Plautus in Bacchidibus* Act. I. sc. 2. v. 67.
V. 30. *Hic ipse Hec.* Act. III. sc. 1. v. 41.
V. 32. *ut Virgilius Eclog.* VI. v. 20.

ACTUS QUARTI SCAENA TERTIA.

PYTHIAS. PHAEDRIA. DORIAS.

PY. Úbi ego illum scelerósum misera atque ínpium inveniam? aút ubi quaeram?
Hóccine tam audax fácinus facere esse aúsum? PH. Perii, hoc quíd sit vereor.
PY. Quín etiam insupér scelus, postquam lúdificatust vírginem,

---

V. 2. *aúsum? perii. PH. hoc quíd sit vereor.*

V. 1. UBI EGO ILLUM SCELEROSUM MISERA ATQUE IMPIUM INVENIAM: In hac scaena operae pretium est delectationis spectatoribus ex querela ancillae Thaidis atque errore Phaedriae. *S.* UBI EGO ILLUM: Hoc initio ostenditur, tamquam persequentem fugientem progressam esse personam. *S.* SCELEROSUM MISERA: Scelerosus est multorum, sceleste vel unius. *S.* SCELEROSUS: Proprie auctor est sceleris, sceleratus, in quo scelus sit constitutum vel commissum. *S.* SCELEROSUM: Accusatio personae. *S.* SCELEROSUM ATQUE IMPIUM: SCELEROSUM in Thaidem, IMPIUM in virginem.

V. 2. AUDAX FACINUS FACERE ESSE AUSUM: FACINUS FACERE figura *ἀρχαϊσμός*. *S.* HOC QUID SIT VEREOR: Pro duobus unum dixit, scilicet VEREOR pro et nescio et vereor.

V. 3. QUIN ETIAM INSUPER: Accusatio facti. *S.* SCELUS: *Αὔξησις*. Plus enim est SCELUS, quam scelestus. Ut Lucilius:

Carcer vix carcere dignus.

S. POSTQUAM LUDIFICATUS EST VIRGINEM: Argumentum ab his, quae sunt post negotium gesta. Et mire: POSTQUAM LUDIFICATUS EST, et CONSCIDIT dixit, cum ille videlicet, dum virgo reluctatur, hoc faceret. Et mire expressit vitium illatum virgini ab eo quidem, qui vitiare iam posset, sed tamen eius modi ab adolescentulo, cuius propter teneras adhuc vires ad explendam venerem, longiore noxa adversus virginem utendum fuit. Nam

Vestem ómnem miserae díscidit: tum ipsám capillo cón-
scidit.
PH. Hem. PY. Quí nunc si detúr mihi,
Ut ego únguibus facileílli in oculos ínvolem venéfico!
PH. Néscio quid profécto absente nóbis turbatúmst domi.
Adíbo. Quid istuc? quíd festinas? aút quem quàeris,
Pýthias?
PY. Ehem Phaédria, ego quem quaéram? In hinc quo
dígnus cum donís tuis
Tam lépidis? PH. Quid istuc ést rei?

---

ideo praeter occasionem familiae discedentis tempus, locus et cetera attributa negotio, etiam somnus virginem opprimens adiuvat Chaeream. Et mire LUDIFICATUS potius, quam complexus est, aut tale aliquid, quod amorem indicaret.

V. 4. VESTEM OMNEM MISERAE DISCIDIT: Adeo ut non amore fecerit, sed iniuria. Et vide, ut ex his appareat multum virginem reluctatam esse. *S.* TUM IPSAM CAPILLO CONSCIDIT: Multo melius, quam si diceret: CAPILLUM ILLI CONSCIDIT.

V. 6. UT EGO UNGUIBUS FACILE ILLI IN OCULOS INVOLEM: Nonne credis Pythiam id comminari, quod a virgine minus factum sit? quod, quia puella, non potuit. *S.* UNGUIBUS: Quibus armatur hic sexus. *S.* IN OCULOS: Quasi amatori. *S.* VENEFICO: Mutanti homines et ex virginibus mulieres facienti. An VENEFICO amatori, quia amor venenum occultum est, ut Virgilius:

Occultum inspires ignem, fallasque veneno.

Et:

Longumque bibebat amorem.

V. 7. NESCIO QUID PROFECTO ABSENTE NOBIS TURBATUM EST DOMI: Aut subdistinguendum est et subaudiendum me, aut ἀρχαϊσμὸς figura est: ABSENTE NOBIS pro *nobis absentibus*. Pomponius: *Sine ergo istuc, praesente amicis, inter coenam.* Varro in Marcellum: *Id praesente legatis omnibus, exercitu, pronuntiat.* *S.* ABSENTE NOBIS: Cum sic dicit, pro praepositione ponit: ABSENTE, ac si diceret: *Coram amicis.*

V. 8. QUID FESTINAS?: Properas, turbaris et trepidas? Salustius: *Properantibus vel festinantibus in summa inopia patribus.*

V. 9. EGON QUEM QUAERAM?: Deest *rogas.*

V. 14. *ut Virgilius Aen.* lib. I. v. 688. et ibid. v. 749.

PY. Rogás me? eunuchum quém dedisti nóbis, quas turbás dedit!
Vírginem, quam herae dóno dederat míles, vitiavít. PH. Quid ais?
PY. Périi. PH. Temulénta es. PY. Utinam sic sint, qui mihi mále volunt.
DO. Au, óbsecro, mea Pýthias, quod ístuc nam monstrúm fuit?

V. 11. *PY. Rógan? eunuchum.*
V. 12. *déderat dono.*
V. 13. *mihi qui mále volunt.*

V. 11. EUNUCHUM QUEM DEDISTI NOBIS, QUAS TURBAS DEDIT: Aut *ἀντίπτωσις* est casus pro casu, ut:

Urbem quam statuo, vestra est.,

aut QUEM cum interrogatione pronuntiandum, ut sit: *qualem.* *S.* EUNUCHUM QUEM DEDISTI: Quidam volunt QUEM distinguere, quasi dicat: *qualem*, sed nesciunt hac figura multum veteres usos esse. EUNUCHUM enim ad DEDISTI verbum rettulit. Nunc ergo addit propter aliud *ἀξίωμα* assumendum extrinsecus: *is eunuchus.* Nam quotiens uno nomine aut pronomine diversae declinationis enuntiationes conprehenduntur, necesse est, quod alteri accommodatum fuerit, ab altero discrepare. *S.* QUEM DEDISTI, QUAS TURBAS: Et QUEM et QUAS sic licet accipere, quasi dixerit: *qualem eunuchum*, et *quales turbas.*

V. 12. QUID AIS?: Hoc admirantis est magis, quam interrogantis.

V. 13. TEMULENTA ES: Ebria, a temeto, quo nomine antiqui grave vinum appellabant, eo quod tentaret mentem, id est, labefactaret. Virgilius:

Tenuisque Lagaeos
Tentatura pedes olim, vincturaque linguam.

S. UTINAM SIC SIENT, QUI MIHI MALE VOLUNT: Bene se non ebriam esse in maledictum verbum probat: quasi vero temulentam esse felicitatis sit. Procul dubio, quia non negat se esse ebriam, sed non vino, verum malo ebriam, malo vult intelligi?

V. 14. AU OBSECRO, MEA PYTHIAS: Mea et MEA TU et AMABO et alia huiusce modi mulieribus apta sunt blandimenta. *S.* QUID ISTUC NAM MONSTRI FUIT?: Quippe MONSTRUM est omne contra naturam. Si igitur eunuchus est et vitiavit virginem, contra rerum naturam factum est et recte monstrum est. Et ordo est: *Quidnam istuc monstri fuit?*

V. 2. *ut Virgilius Aen.* lib. I. v. 573.
V. 18. *Virgilius Georg.* lib. II. v. 93.

Tuber (1881) p. 20 ad 'dedit'

PH. Insánis: qui istuc fácere eunuchus pótuit? PY. Ego illum néscio,
Qui fúerit: hoc quod fécit, res ipsa índicat.
Virgo ípsa lacrumat, néque quom rogites, quíd sit audet dícere.
Ille aútem bonus vir núsquam adparet: étiam hoc misera súspicor,
Aliquíd domo abeuntem ábstulisse. PH. Néqueo mirarí satis,
Quo ílle abire ignávos possit longius, nisi sí domum
Forte ád nos rediit. PY. Víse amabo, núm sit. PH. Iam faxó scies.
DO. Perii, óbsecro tam infándum facinus, méa tu, ne audiví quidem.
PY. At pól ego amatorés mulierum esse aúdieram eos máxumos:

V. 15. *PY. Ego illum néscio: hoc.*
V. 16. *Quod fécit, res ipsa índicat*, omissis verbis: *Qui fúerit.*
V. 20. *Qui hinc ílle.*
V. 23. *audieram múlierum esse eos máxumos.*

V. 15. QUI ISTUC FACERE EUNUCHUS POTUIT?: ISTUC FACERE honestius apud puellam, quam si *vitiare* dixisset. Et potest videri aliquid nutu significare. *J.* EGO NESCIO ILLUM, QUI SIET: HOC, QUOD FECIT: *Σύλληψις*. Bene vitavit eunuchi nomen, ut vitiasse virginem obtinere possit.

V. 17. VIRGO IPSA LACRUMAT: Nunc ostendit quid fecerit et ostendit argumentis. *J.* NEQUE CUM ROGITES QUID SIT, AUDET DICERE: Quid si verberata esset? sed non puderet queri. Haec autem iniuria apud virginem non habet nomen.

V. 18. BONUS VIR: *Εἰρωνικῶς*. Non enim eunuchus dixit iam. *J.* NUSQUAM APPARET: Nescias, utrum fuga eius queratur an culpa. Sed constat haec argumenta esse, quod ipse virginem vitiaverit. *J.* BONUS VIR: Bene VIR, quia hoc illum esse contendit. *J.* ETIAM MISERA HOC SUSPICOR: Bene ETIAM, quia et hoc suspicatur virginem vitiatam.

V. 19. NEQUEO MIRARI SATIS: Bene hic omnes suspiciones ad eunuchum, quem novit, revocat: nescit Chaeream si quidem hunc esse. Et mira locutio, pro et quod est: *nescio*. *J.* NEQUEO MIRARI SATIS, QUO ILLE ABIRE IGNAVUS POSSIT LONGIUS:
. . . . . .

V. 21. VISE AMABO, NUM SIT: *Domi* subaudiendum est, aut: *Num sit, quod dicis.*

Set níl potesse: vérum miserae nón in mentem vénerat:
Nam illum áliquo conclusíssem, neque illi cónmisissem
vírginem.

V. 24. SED NIHIL POTESSE: Ut voluntatis rei sint, non etiam facti. *S.* VERUM MISERAE NON IN MENTEM VENERAT: Non, nihil posse eos, sed amatores esse maximos. Ad partem enim sententiae pertinet, quod dicit: NON IN MENTEM VENERAT: non ad totum, quod audivisse se dudum. Etiam, nisi penitus negative consideraveris, controversia inerit. Si enim nihil posse audieras, quid est quod in mentem non venerit, ut vitares? Utrum igitur amatores mulierum esse maximos audieras? quod ipsum vitandum fuit. Neque enim hoc satis est ad pudicitiam, stuprum vitasse, cum impudica fieri vel solo osculo possit, quam omnino integram et illibatam velis. An VERUM, non erit coniunctio, sed nomen? ut illud quasi falsum audierit, hoc autem, quod verum inventum est, non ipsa suspicata sit. Nam *in mentem venire* non reminisci tantum, sed etiam cogitare significat. Sic Cicero: *In mentem tibi non venit causam publicam sustinere,* id est, non cogitas, non suspicaris. *S.* VERUM MISERAE: Si VERUM pro coniunctione accipimus, subaudiendum erit: AMATORES MULIERUM EOS ESSE MAXIMOS. *S.* IN MENTEM NON VENERAT: Non, quod audieram, sed, quod hic fecit. An non aliud in mentem venerat? non, scilicet facturum fuisse, quod fecit. *S.* NON IN MENTEM VENERAT: Aut non erat cogitatum, aut ab ea recordatum.

V. 25. NAM ILLUM ALIQUO CONCLUSISSEM: Mire CONCLUSISSEM dixit, ut saevam feram. Sic alibi: *Conclusam hic habeo uxorem saevam.* *S.* NEQUE ILLI COMMISISSEM VIRGINEM: Si vel amatorem tantum meminissem.

V. 15. *Cicero pro Sex. Rosc. Amerino* cap. 21.
V. 24. *alibi Phorm.* Act. V. sc. I. v. 17.

ACTUS QUARTI SCAENA QUARTA.

PHAEDRIA. DORUS. PYTHIAS. DORIAS.

PH. Exí foras sceléste: at etiam réstitas,
Fugitíve? Prodi, mále conciliate. DO. Óbsecro. PH. Oh!
Illúd vide os ut síbi distorsit cárnufex.
Quid huc tíbi reditiost? quíd vestis mutátio?

V. 3. *Illúc vide.*
V. 4. *véstis quid mutátiost?*

V. 1. EXI FORAS SCELESTE! AT ETIAM RESTITAS, FUGITIVE?: Iocundus error, in quo non dubitet Phaedria ipsum esse, qui quaeritur, verum insuper sic aggreditur, tamquam sit ipse. *J.* SCELESTE: Quale est scelestum appellari, qui nihil sciat. *J.* RESTITAS?: Necessario restitat, qui miratur se protrahi.

V. 2. FUGITIVE: Et scelestum et fugitivum increpat, in hunc crimen transferens Chaereae. *J.* PRODI, MALE CONCILIATE: Opportune adolescens hic exprobrat munus magno emptum. *J.* MALE: Magno significat, ut Plautus in Amphitruone:

Haec nox scita est exercendo scorto conducto male.

Ergo MALE CONCILIATE magno empte significat. Nam omnis conventio *conciliatio* nominatur. CONCILIATUM ergo magno emptum.

V. 3. OS UT SIBI DISTORSIT: Et hic memor adolescens insinuandi muneris, dicit illum sibi os distorsisse, qui natura sit pulcher. Os autem dicimus illi distorquere, quem natura pulcrum deturpamus.

V. 4. QUID TIBI HUC REDITIO EST?: Eleganter ei reditio obiicitur, qui re vera loco se non moverit. *J.* QUID VESTIS MUTATIO?: Sic veteres. Plautus in Trinummo: *Quid tibi interpellatio, aut in concilium huc accessio est?* Caecilius Ἁρπαζομένῃ:

V. 10. *Plautus in Amphitruone* Act. I. sc. 1. v. 132.
V. 20. *Plautus in Trinummo* Act. III. sc. 2. v. 83.

Quid nárras? paullulum sí cessassem, Pýthias,
Domi nón offendissem: íta iam adornarát fugam.
PY. Habesne hóminem, amabo? PH. Quídni habeam?
PY. Factúm bene!
DO. Istúc pol vero béne. PY. Ubi est? PH. Rogitas?
Nón vides?
PY. Videam? óbsecro, quem? PH. Hunc scílicet. PY.
Quis hic ést homo?
PH. Qui ad vós deductus hódiest. PY. Hunc oculís
suis
Nostrárum nunquam quísquam vidit, Phaédria.

V. 5. *paulum.*
V. 7. *PY. Habes hóminem, amabo? PH. quidni habeam? PY. e factum bene.*

Quid tibi occupatio est argumentum aut de meo amore verificatio est patri?

V. 5. PAULULUM, SI CESSASSEM, PYTHIA: Familiare est iratis advertere se ad aliam personam ab ea, in quam commoventur.

V. 6. ITA IAM ADORNARAT FUGAM: Veste mutatus, nam liberi vestem habebat, utpote Chaeream, servi vero atque eunuchi deposuerat. *S.* ITA IAM ADORNARAT FUGAM: Ut supra: *Adornant, ut lubet.*

V. 7. HABESNE HOMINEM, AMABO?: Haec omnia Pythias cernens eunuchum loquitur. Id enim erit iocundum, ut quaerat illum quem videt. *S.* QUID NI HABEAM!: QUID NI, quid, nisi? hoc est: cur non habeam?

V. 8. UBI VERO EST!: Dorionem contemplata, dicit: UBI EST? quia non ipsum, sed alterum novit. *S.* ROGITAS! NON VIDES!: Stomachatur uterque errans mirifice: illa, quod eunuchum credidit, Chaeream videns: hic, quod eunucho obiecit, quod commisit Chaerea.

V. 9. HUNC SCILICET: Hoc iam tangens eunuchum dicit Phaedria.

V. 10. HUNC OCULIS SUIS NOSTRARUM NUNQUAM QUISQUAM VIDIT, PHAEDRIA: Ἀφηιμένως est figura pro *nostrorum* vel *nostrarum*, id est, quae familiae nostrae sunt, ut parum sit non vidisse Thaidem, nisi addatur, ne familiarium quidem ullam esse, quae hunc viderit.

V. 11. QUISQUAM: Antiqua locutio est.

V. 8. *supra* Act. III. sc. 5. v. 34.

Rev. d. phil. 1890 p. 120: at Hymnis, Sori. / Ex facie fl. del.

PH. Non vídit? PY. An tu hunc crédidisti esse, óbsecro,
Ad nós deductum? PH. Námque alium habui néminem. PY. Au!
Nec cónparandus híc quidem ad illumst: ílle erat
Honésta facie et líberali. PH. Ita vísus est
Dudúm, quia varia véste exornatús fuit:
Nunc eó tibi videtur foédus, quia illam nón habet.
PY. Tace, óbsecro: quasi véro paullum intérsiet.
Ad nós deductus hódie adulescéntulus,
Quem tú videre véro velles, Phaédria.

V. 14. *Ne cónparandus.*
V. 17. *Nunc eó videtur.*

V. 12. NON VIDIT?: Totidem iisdemque verbis repetit. Et interrogatio stuporem admirantis ostendit et iam veluti consentientis.

V. 13. NAM QUEM ALIUM HABUI? NEMINEM: Bene ad illud, quod ait: AN TU HUNC? quasi ex multis. *S.* AU, NE COMPARANDUS HIC QUIDEM EST: AU interiectio est conturbatae feminae nec constantis sibi.

V. 14. ILLE ERAT HONESTA FACIE ET LIBERALI: *Τῷ ἰδιωτισμῷ* ERAT, quasi de mortuo aut qui non est in domo Thaidis, quia fugit.

V. 15. HONESTA FACIE ET LIBERALI: Commode descriptus est Chaerea.

V. 17. NUNC EO TIBI VIDETUR FOEDUS: Facete VIDETUR FOEDUS. Non enim est.

V. 18. TACE, OBSECRO: Apte dictum est TACE, femineo stomacho, quasi impudenter assistenti formae improbae, et argumenta inaniter pertinaciterque invocanti. *S.* TACE, OBSECRO: De consuetudine dictum est TACE et bene additur OBSECRO, ne TACE ipsum videatur iniuria.

V. 20. QUEM TU VIDERE VERO VELLES, PHAEDRIA: Commota adversus Phaedriam cogitur eum laudare, cui irata est: et ideo totum callide. *S.* QUEM TU VIDERE: Facete, quasi nec hunc nec ipsum, qui misit, conspectum velit. *S.* QUEM TU: QUEM, talem. Et breviter forma eius laudata est: cum prolixius illius sit describenda deformitas. *S.* QUEM TU VIDERE VERO: VERO, pulcre. Pulcher enim est, cuius forma nec odium nec convitium commeruit. Lucilius in satira * *Athymnidis sacci ex facie florem delegeris.* *S.* QUEM TU VIDERE: Quare TU? an quia ista iam non velit videre, irata scilicet ob vitiatam virginem?

Hic ést vietus, vétus, veternosús, senex,
Colóre mustellíno. PH. Hem, quae haec est fábula?
Eo rédiges me, ut, quid émerim, egomet nésciam.
Eho tu, émin ego te? DO. Emísti. PY. Iube mihi
dénuo

V. 22. *Colóre stelljonino.*

An TU, quasi spectator elegans formarum, et qui amator sis Thaidis?

V. 21. HIC EST VIETUS, VETUS, VETERNOSUS, SENEX: Sic hoc totum pronuntiandum, quasi irascatur huic, propter quem laudaverit Chaeream. *S.* VIETUS: Mollis, flaccidusque et flexibilis corpore. Unde et *vimina*, *vimenta*, *vites*, *vietores* dicuntur, et *viere* religare dicitur, quia vietis virgis religare possumus quidlibet. Lucretius *araneae* dixit *vietam vestem*, id est putri mollitie praeditam. *S.* VETUS: Ad vituperationem modo, non ad laudem ponitur: ut: *Veteris poetae maledictis respondeat.* VETUS est, cuius diminutium est *vetulus*. *S.* VETERNOSUS: Morbo vetere confectus, id est, veterno: quales sunt, qui hydropem patiuntur. Et recte. Nam saepe eunuchi in senecta veternosi fiunt, et cito hoc laborant morbo. *S.* SENEX: Ex morbo aegritudineque rugosus. *S.* SENEX: Utrum senex, an quia ita videtur ob deformitatem?

V. 22. COLORE MUSTELLINO: Erravit Terentius, non intelligens Menandricum illud: *οὗτοσὶ δὲ γαλεώτης γέρων*. Ait autem stellionem animal, quod lacertae non dissimile est, maculoso corio: namque ad id genus coloris facies exprimitur eunuchorum corporum, quia plerique lentiginosi sunt. Hinc ergo erravit ideo, quia *γαλῆ mustela* dicitur, *γαλεώτης stellio*, *ὡς παρ' Ἀριστοφάνει ἐν Νεφέλαις·*

ἤσθην γαλεώτῃ καταχέσαντι Σωκράτους.

Ego Adesionem sequor, qui recte intellexit, Terentium dicentem MUSTELINO COLORE eunuchum dixisse coloratum, velut sublivido: quia vere eunuchi aut ex candidissimis lentiginosi fiunt, ut ex Gallis et huius modi occidentalibus, aut ex fuscis sublividi, ut ex Armeniis et aliis orientalibus.

V. 23. UT QUID EMERIM, EGOMET NESCIAM: Pro non meminerim vel non agnoscam.

V. 24. EHO TU: EMIN EGO TE?: Irato stomacho sic ait, et an hoc fecerit, ut ex alio conatur audire: quatenus haec audiat, an hoc fecerit, dubitat. *S.* IUBE MIHI DENUO RESPONDEAT:

V. 8. *Lucretius* lib. III. v. 384.
V. 10. *ut in Andria* Prolog. v. 7.
V. 23. *ὡς παρ' Ἀριστοφάνει ἐν Νεφέλαις* v. 174.

Carl. Buecheler, Obs. crit. in Petron. (Bonn 18[illegible])
Thes. VIII: ... in scriptura libri Lindenbruchiani „Edisionium" latere videtur „Suetonium"

O. edis[illegible]

v. 27 cf. Kampe p. 13. [Mit e. solchen Redensart pflegte Plaut. ein Wortspielerei einzuleiten].

Respóndeat. PH. Roga. PY. Venístin hodie ad nós? Negat.
At ille álter venit ánnos natus sédecim,
Quem sécum adduxit Pármeno. PH. Agedum, hoc mi éxpedi
Primum: ístam, quam habes, únde habes vestém? Taces?
Monstrum hóminis, non dictúru's? DO. Venit Chaérea.
PH. Fratérne? DO. Ita. PH. Quando? DO. Hódie.
PH. Quam dudúm? DO. Modo.
PH. Quicúm? DO. Cum Parmenóne. PH. Norasne eúm prius?

V. 25. *PY. Vénisti hodie ad nós? negat.*
V. 26. *nátus annos sédecim.*
V. 30. *PH. Meus fráterne? D. ita. PH. quando? D. hódie. PH. quam dudúm. D. modo.*

Hoc est, quod in Rhetoricis Cicero ait: *Contra firmam argumentationem aut aliquam aeque firmam aut firmiorem opponimus.* Haec est autem aeque firma. DENUO autem ad RESPONDEAT pertinet, non ad IUBE. *S.* DENUO RESPONDEAT: Iube vero mihi denuo, intelligendum est.

V. 25. ROGA: Mire utriusque fiducia confertur et apud utrumque veritas, cum uterque fallatur.

V. 26. AT ILLE ALTER VENIT: Bene institit, quasi ex parte iam obtinuerit Pythias.

V. 27. AGE DUM, HOC MIHI EXPEDI: Haec Plautina, cum in iisdem longa sit disputatio, sed mire a Terentio proferuntur ad eius exemplum, et, quod est plus, carent Plautinis nugis. *S.* AGE DUM: Hortantis est et adiuvat ex animo loquentem.

V. 28. TACES?: Et recte tacet, quia metuit Chaeream.

V. 29. MONSTRUM HOMINIS: Bene eunucho dictum est MONSTUM HOMINIS, hoc est, nec mas nec femina exsistens. Sic et supra *senem mulierem* dixit.

V. 30. QUAM DUDUM? MODO: Nota MODO aperte pro praeterito tempore dictum esse, id est, iam dudum. Nam qui vitiaverat virginem, non modo, sed longe ante vestem mutavit cum eunucho Phaedriae.

V. 31. QUICUM: Praepositio CUM his dictionibus supponitur: *quicum, nobiscum, vobiscum.* In ceteris vero, ita ut ipsum nomen praescribit, praeponitur, ut: *Cum amicis, cum exercitu, cum advocatis.*

1.1. 10. 18

DO. Non. PH. Únde igitur fratrem meum ésse sciebas?
DO. Pármeno
Dicébat eum esse: ís dedit mi hanc. PH. Óccidi.
DO. Meam ipse índuit: post úna ambo abierúnt foras.
PY. Iám satis credis sóbriam esse me, ét nil mentitám tibi?
Iám satis certumst vírginem vitiátam esse? PH. Age nunc, bélua,
Crédis huic quod dicat? PY. Quid isti crédam? Res ipsa índicat.
PH. Cóncede istuc paúllulum. Audin? Étiam nunc paullulúm. Sat est.

V. 32. *D. Non. PH. Únde fratrem méum esse scibas? D. Pármeno.*
V. 33. *Dicébat eum esse. is mi hánc dedit vestem. PH. Óccidi.*
V. 38. *étiam nunc paulúm: sat est.*

V. 32. UNDE IGITUR FRATREM MEUM ESSE SCIEBAS: Utpote novitius, et eum, qui ex Piraeeo raro discesserit: et longo intervallo in Astu venerit. Et hae sunt obliquae interrogationes, quibus uti oratores videmus, cum derivare testimonium nituntur. Et ideo sic ait Phaedria, ut frustretur omnia, quae confessus est Dorus. Vult enim fratri esse consultum. *S.* PARMENO DICEBAT EUM ESSE: Prope infirmatum testimonium est. Quod enim sic ait: PARMENO DICEBAT EUM ESSE, falsum esse potest. Et mire sic ait, ut:

Sola mihi talis casus Cassandra canebat.

Sic autem dicimus, quando non semel, quod factum fuerit, sed saepius demonstramus.

V. 35. IAM SATIS CREDIS SOBRIAM ESSE ME: Quia supra dixit: *Temulenta es*: et quasi gravem iniuriam hoc dicto passa sit, memoriter dictum rettulit, ut: *En ego victa situ? et Pulsus ego?*

V. 36. IAM SATIS CERTUM EST VIRGINEM VITIATAM?: Ordine agit, cum primum de se, tum de adversario loquitur.

V. 37. CREDIS HUIC QUOD DICAT: A personae qualitate derogat fidem. Nam quid credendum est servo eunucho fugitivo? *S.* QUID ISTI CREDAM? RES IPSA INDICAT: Hic a persona, quae convincebatur, oratorie ad factum se rettulit.

V. 38. CONCEDE ISTUC PAULULUM: Ad se versum dicit ISTUC, ut longe sit a Pythia. Eunucho enim dixit Phaedria.

V. 9. *ut Virgilius Aen.* lib. III. v. 183.
V. 14. *ut Virgilius Aen.* lib. VII. v. 452.
V. 15. *et Virgilius Aen.* lib. XI. v. 392.

Díc dum hoc rursum, Chaérea, tuam véstem detraxít tibi?
DO. Fáctum. PH. Et east indútus? DO. Factum.
PH. Et pró te huc deductúst?
DO. Ita.
PH. Iúppiter magne, ó scelestum atque aúdacem hominem! PY. Vaé mihi:
Étiam nunc non crédis, indignis nós esse inrisás modis?
PH. Mírum ni tu crédas quod iste dícat. Quid agam néscio.
Heús negato rúrsum: possumne égo hodie ex te excúlpere
Vérum? vidistíne fratrem Chaéream? DO. Non. PH. Nón potest

V. 40. *et eam est indútus?*
V. 42. *Étiam nunc credés indignis nós esse.*
V. 44. *Heús negato rúrsus. possumne hódie ego.*

V. 41. O SCELESTUM ATQUE AUDACEM HOMINEM: Chaeream scilicet vel Parmenonem. Sed sic pronuntiandum est, ut putet ancilla de eunucho dici hoc ipsum qui praesto est. Ideo illa infert: VAE MIHI, ETIAM NUNC NON CREDIS INDIGNIS NOS ESSE INRISAS MODIS. *S.* VAE MIHI: Hoc totum: VAE MIHI quidam a Pythia usque ad INRISAS MODIS dici existimant.

V. 43. MIRUM NI TU CREDAS, QUOD ISTE DICAT: Utrum, an serva, quod servus? an stulta, quod stultus? an femina, quod eunuchus? *S.* MIRUM NI TU: Clare dicit: quidam pressius putant.

V. 44. HEUS TU NEGATO RURSUM: RURSUM non ad negationem pertinet, sed ad interrogationem, ut sit rursus interrogatus. *S.* RURSUS: Retro, id est, e contrario, ac per hoc contrarium superioribus dicito.

V. 45. NON POTEST SINE MALO FATERI, VIDEO: Ampliatio et dilatio quaestionis, argumentum est nihil constitisse. Adde, quod poenam minatur, non tamquam iam incerto, sed etiam falso testi. Deinde ipsum FATERI consideremus, quale sit. Non est testis fateri, sed rei. Hic igitur ut in illum culpam transferat universam, FATERI dixit, non indicare: ut ipse reus non alieni facti testis esse dicatur. *S.* NON POTEST SINE MALO: Quasi nec haec fuerit nec illa confessio, in quibus nulla veritas sit.

Síne malo fatéri, video: séquere hac: modo ait, módo negat.
Óra me. DO. Obsecró te vero, Phaédria. PH. In intro núnc ïam?
DO. Oíei. PH. Alio pácto honeste, quó modo hinc abeam néscio
Áctumst si quidem tú me hic etiam, nébulo, ludificábere?
PY. Pármenonis tám scio esse hanc téchnam, quam me vívere.
DO. Síc est. PY. Inveniám pol hodie, párem ubi referam gratiám.

V. 47. 48. *Óra me. D. Obsecró te vero, Phaédria. PH. I intro? D. Eoi eï.*
PH. Álio pacto honéste quomodo hínc abscedam néscio.

V. 46. SEQUERE HAC: Quasi ad tormenta. *S.* MODO AIT, MODO NEGAT: Testis aut ab adversario convincitur falsitatis, aut a se ipso, si variaverit dicta. Ergo priora, quia non potuere convinci, ab inconstantia testis praesidium defensionis inquisitum est.

V. 47. ORA ME: Hoc lentius, ut sit causa non saeviendi. *S.* OBSECRO TE VERO, PHAEDRIA: Bene VERO. Nam quia ille dixerat, ut simularet preces: hic anxius VERO addidit, ostendens vero se rogare et ex animo, non ut ille iubebat, dolo. *S.* IN INTRO: Terribiliter, dummodo eum summoveat. *S.* INTRO: Utrum INTRO domum ad Phaedriam, an ad Thaidem? sed non oportet ad Thaidem intelligi, ne celandarum rerum index teneatur.

V. 48. OIEI: Bene OIEI *σχετλιασμὸν* rusticum posuit, utpote et servi et novitii. Et est deploratio ab eis sic dicta.

V. 49. ACTUM EST, SI QUIDEM: Hoc rursus clare. Et sic dicit tamquam adhuc iratus eunucho suo.

*V. 48. ALIO PACTO HONESTE: Contra officium fuit mentiri docuisse servum, et adfuisse mendacio liberalem adolescentulum. Sed vide quem ad modum defendatur animose: dum se mentiri coactum dicit, dum consulit honestati. Hanc autem causam longae sermocinationis ad hoc induxit artifex poeta, ut apud omnes iam certum sit, a Chaerea vitiatam virginem, ne ullo errore impediantur ulterius nuptiae vel finis fabulae differatur. *S.* ALIO PACTO HONESTE: Nullo alio scilicet nisi per hanc fallaciam.

V. 50. PARMENONIS TAM ESSE HANC TECHNAM, QUAM ME VIVERE SCIO: Deest *magis*, ut sit: *Magis scio, quam me vivere.*

V. 51. INVENIAM HODIE POL PAREM: Haec est *προοιχονο-*

Sét nunc, quid faciéndum censes, Dórias? DO. De istác rogas
Vírgine? PY. Ita, utrum táceamne an praedícam?
DO. Tu pol, sí sapis,
Quód scis nescis, néque de eunucho, néque de vitio vírginis:
Hác re et te omni túrba evolves ét illi gratum féceris.

V. 53. *Vírgine? PY. Ita, utrum praédicemne an táceam?*

μία ad futurum exitum fabulae. Nam dum se ulciscitur Pythias, fit indicium patri Chaereae et confirmantur nuptiae.

V. 53. UTRUM TACEAMNE AN PRAEDICEM?: Tertium παρέλκον. Abundat enim aut UTRUM aut NE aut certe hoc fit, ut sit figura τμῆσις. *J.* TU POL, SI SAPIS, QUOD SCIS, NESCIS: Non possumus nescire, quod scimus, sed ita, ut: *Concordia discors*, et Virgilius:

Sequiturque sequentem.

V. 54. DE EUNUCHO: Quod fuerit.

*V. 53. TU POL, SI SAPIS, QUOD SCIS, NESCIS: Videamus, cur nolit pocta de vitio virginis continuo scire Thaidem, utrum ne improviso malo vehementius commoveatur ac doleat, an ut ex eiusdem virginis habitu vultuque ista cognoscat? quod est actuosius: an quod proximum vero est, ut illam et Thais et frater ignorantes vitiatam animosius adversus militem defendant, repetitum eam venientem, cum tanto strepitu ac minis? Nam quo ore praeterea diceret Thais Chremeti de sororis pudore sollicito: EDUCTA EST ITA, UTI TEQUE ILLAQUE DIGNUM EST, si sciret eam virginem non esse?

*V. 54. DE EUNUCHO: Quod Chaerea sit, non eunuchus. *J.* QUOD SCIS, NESCIS, DE EUNUCHO: Unde in Heautontimorumeno: *Nescias, quod scis, si sapis.* Et hoc est, quod κακόζηλον dicitur. *J.* QUOD SCIS, NESCIS: Proverbiale est, et multum apud dialecticos tractatum, ut: *Facio et non facio*, et: *Amicus sum et non sum*, et: *Audio et non audio*, et cetera huius modi. *J.* DE VITIO VIRGINIS: Quod iam mulier facta sit.

V. 55. HAC RE ET TE OMNI TURBA EVOLVES: Causa quaesita, cur ante iurgium cum milite Thais nesciat vitiatam virginem. *J.* ET ILLI GRATUM FECERIS: Cui, nisi virgini? cuius crimen, ut supra silentio texeris, praesertim tacentis iniuriam suam

V. 7. *Virgilius Aen.* lib. XI. v. 695.
V. 22. *in Heautontimorumeno* Act. IV. sc. 4. v. 26.

Íd modo dic, abísse Dorum. PY. Ita fáciam. DO. Set videón Chremem?
Tháis iam aderit. PY. Quíd ita? DO. Quia quom inde ábeo, iam tum incéperat
Túrba inter eos. PY. Aúfer aurum hoc: égo scibo ex hoc quíd siet.

---

et sic dolentis amissam virginitatem, ut nec confessionem suae calamitatis subire possit.

V. 56. ID MODO DIC ABISSE DORUM: Id pro *hoc*, subiunctivum pro praepositivo.

V. 57. THAIS IAM ADERIT: Bene dixit: ADERIT. Huic enim aderit Thais. *S.* QUIA CUM INDE ABEO: Aliam causam ex alia supposuit, quasi diceret: *Video causam.*

ACTUS QUARTI SCAENA QUINTA.

CHREMES. PYTHIAS.

CH. Atát, data hercle vérba mihi sunt: vícit vinum, quód bibi.
Ac dum ádcubabam, quám videbar míhi esse pulcre sóbrius!
Postquám surrexi néque pes neque mens sátis suum officiúm facit.
PY. Chremés. CH. Quis est? ehem Pýthias: vah, quánto nunc formósior

---

V. 4. *Chremé.*

V. 1. ATAT DATA HERCLE VERBA MIHI SUNT: VICIT VINUM: Hic semigravis inducitur vino Chremes priorum memor, titubans in praesentibus, ut fere adpoti solent. *J.* ATAT: Interiectio est paulatim percepti atque intellecti mali. *J.* DATA VERBA: Fraus facta. *J.* DATA HERCLE VERBA: A milite an a meretrice, cuius iam pridem dolum malum in omni re suspicatus est? an magis a vino, quasi captioso aliquo, data verba sunt? quia bibere dulce est: ebrium fieri turpissimum. Adeo his, quae sequuntur, quasi subtilem fraudem ebrietatis inducit. Plautus de vino: *Pedes captat primo, luctator dolosus est.* Virgilius de uva: *Tentatura pedes olim vincturaque linguam.*

V. 2. AC DUM ACCUBABAM: Hic verba data sunt. *J.* QUAM VIDEBAR MIHI ESSE PULCRE SOBRIUS: Nihil elegantius. Non dixit: videbar mihi tunc esse sobrius, sed ut hoc ipsum iam erroris esset ac vinolentiae accumulatio: VIDEBAR, inquit, MIHI NIMIUM SOBRIUS. *J.* PULCRE: Fortiter ac nimis.

V. 3. NEQUE PES: Ad incessum. *J.* NEQUE MENS: Ad facta ac dicta. *J.* SATIS SUUM OFFICIUM FACIT: Bene. Non enim omnino non facit: nam hoc insani est, sed non satis facit, quod est ebrietatis.

V. 4. QUIS EST? EHEM PYTHIAS: *Γνωμικῶς* et satis miro

V. 9. *Plautus Pseud.* Act. V. sc. 1. v. 6.
V. 10. *Virgilius Georg.* lib. II. v. 94.

Vidére mihi, quam dúdum? PY. Certo tú quidem pol multo hílarior.
CH. Verbum hércle hoc verum erít, sine Cerere et Líbero frigét Venus.
Sed Tháis multo ánte venit? PY. Án abiit iam a mílite?
CH. Iam dúdum: aetatem. Lítes factae súnt inter eos máxumae.

V. 5. *certe.*
V. 7. *Sed Thâis multo me ánte venit. PY. Ánne abiit iam a mílite?*

exemplo mutatam credit, postquam ipse mutatus est. §. QUANTO NUNC FORMOSIOR VIDERE MIHI QUAM DUDUM: Hoc multum Academicos iuvat, qui aiunt: Prout habiti fuerimus atque affecti, ita nobis aliud atque aliud videri, et ideo nihil certi comprehendi posse.

V. 5. CERTE TU QUIDEM POL: Et CERTE et POL, haec dixit, ut appareret hanc vere loqui, quae sobria est: illum vero ex vino falli. Et honorifice atque ut sobria non dixit temulentior aut lascivior, sed HILARIOR.

V. 6. VERBUM HERCLE HOC: VERBUM, proverbium, ut idem in Andria:

Verbum illud verum est, vulgo quod dici solet.

§. SINE CERERE ET LIBERO FRIGET VENUS: Hoc si ad sententiam revoces, non convenict ebrio: si ad petulantiam, quam sic apte dictum est! Nam et improbior factus est, et cum tropice locutus sit, tamen ordinem naturalem servavit: nam primum cibus, deinde potus, postremo libido venerea. FRIGET autem, quia omnis eius modi voluptas in calore sanguinis constituta est, qui his rebus alitur. Et FRIGET proprie, non adhaeret. Translatum enim hoc proverbium FRIGET a picatione vasorum, quae frigida picem non tenent, cum alia multa meliora sunt ad usum frigida, ut ferrum, argentum, aurum et cetera huius modi. Nam sic alibi: *Ubi friget, huc evasit.* Et vide tres μετωνυμίας Cererem, Liberum, Venerem.

V. 7. SED THAIS MULTO ANTE VENIT?: Interrogative pronuntiandum hoc. Et scias de his interrogationibus hanc ipsam esse, in quibus ita quaerimus, ut qui interrogantur, responsuri nobis se nescire videantur.

V. 8. IAM DUDUM: AETATEM: Quia IAM DUDUM infinitae morae est, addit AETATEM, ut ostendat multum abiisse temporis,

V. 11. *idem in Andria* Act. II. sc. 5. v. 15.
V. 23. *alibi supra* Act. III. sc. 3. v. 11.

medium retof.

PY. Nil díxit, tu ut sequerére sese? CH. Níl, nisi abiens mi ínnuit.
PY. Eho nónne id sat erat? CH. Át nesciebam id dícere illam, nísi quia
Corréxit miles, quód intellexi mínus: nam me extrusít foras.
Set eccam ípsam: miror úbi ego huic ante vérterim.

V. 10. *nescibam.*

ut factum est. *S.* IAM DUDUM: AETATEM: Pro longinquo tempore. Lucilius:

Ut multos mensesque diesque:
Non tamen aetatem.

S. AETATEM: Diu longinquoque tempore ac prolixo, ut est aetas. Nam sic dicimus de die: et DIECULAM, aliquantulam moram.

V. 9. NIHIL DIXIT TUM, UT SEQUERERE SESE?: NIHIL pro non. Virgilius:

Deponunt animos nil magnae laudis egentes.

S. NIHIL, NISI ABIENS MIHI INNUIT: Apparet, quasi iratam discessisse Thaidem a milite, et tamen sic iratam, ut illi ira consilium non ademerit. *Innuit*, inquit, *quum abiret.*

V. 10. EHO NONNE ID SAT ERAT?: Adeo simplex hic inducitur adolescens, ut a Pythia reprehendi posset. Nam quid opus fuit dicere, si innuit? *S.* SED NESCIEBAM ID DICERE ILLAM: DICERE pro velle vel significare. Sic alibi: *Quasi tu dicas factum id consilio meo.* *S.* NISI QUIA CORREXIT MILES, QUOD INTELLEXI MINUS: Hoc videtur facetius et sapientius, quam dici ab ebrio rustico et adolescente debuisset. Hoc vitium tunc fit, cum poetae ingenium suum in personas conferunt.

V. 11. QUOD INTELLEXI MINUS: Veri simile hunc tantum extrusum fuisse, non etiam vapulasse, quia miles Thaidi magis quam huic irascitur.

V. 12. MIROR UBI EGOMET HUIC ANTEVORTERIM: Id est, hanc praecesserim. *S.* UBI: In qua parte viae.

V. 8. *Virgilius Aen.* lib. V. v. 751.
V. 16. *alibi in Andria* Act. III. sc. 2. v. 22.

ACTUS QUARTI SCAENA SEXTA.

THAIS. CHREMES. PYTHIAS.

TH. Crédo equidem illum iam ádfuturum esse, út illam a me eripiát: sine veniat.
Átqui si illam dígito adtigerit úno, oculi illico écfodientur.
Úsque adeo ego illius férre possum inéptiam, et magnífica verba,

---

V. 1. *ádfuturum, ut illam.*
V. 2. *attigerit, óculi illi ílico éffodientur.*
V. 3. *Usque adeo illius.*

V. 1. CREDO EQUIDEM ILLUM IAM AFFUTURUM ESSE, UT ILLAM A ME ERIPIAT: Videsne ex ipsis apparere verbis, quam concitata et recens a litigio veniat Thais. Itaque nec nominat militem nec virginem, sed pronomine utrumque significat, quasi in medio constituta negotio. *S.* AFFUTURUM ESSE: Id est adventurum, ut:

Affuit et Mnestheus.

S. SINE VENIAT: Quasi dicat, sine * nullis. Et comminantis est, ut: *Sine modo.*

V. 2. ATQUI SI ILLAM DIGITULO ADTIGERIT UNO: Moris comminantium est ad exiguum revocare commissa, quae se ulturos praedicent. *S.* OCULI ILLICO EFFODIENTUR: Et femineae minae sunt et in libidinosos quam maxime. Nam hunc suspicatur amatorem esse virginis. Sic et alibi:

Ut ego unguibus facile illi in oculos involem venefico.

In oculos autem maxime saevire feminas et tragoediae fere omnes et comoediae protestantur.

V. 3. USQUE ADEO EGO ILLIUS FERRE POSSUM INEPTIAS ET MAGNIFICA VERBA: Non dixit: Usque adeo illum possum amare, sed, quam insuavis iam diu sit, ostendit, dicendo:

V. 6. *ut Virgilius Aen.* lib. X. v. 143.
V. 15. *alibi supra* sc. 3. v. 6.

Vérba dum sint: vérum enim si ad rem cónferentur, vápulabit.
CH. Tháis, ego iam dúdum hic adsum. TH. O mí Chremes, te ípsum éxspectabam:
Scía tu turbam hanc própter te esse fáctam: et adeo ad te ádtinere hanc
Ómnem rem? CH. Ad me? Quí? quasi istuc . . . . TH. Quía dum tibi sorórem studeo
Réddere et restítuere, haec atque huíus modi sum múlta passa.
CH. Úbi east? TH. Domi apud me. CH. Hém! quid est?
TH. Éducta ita, uti téque illaque dígnumst. CH. Quid aïs? TH. Id quod res est:

V. 4. *vérum si.*
V. 5. *te ipsum éxpeto.*
V. 7. *qui quaeso istuc?*
V. 8. *Réddere ac restituere.*

FERRE POSSUM. Et cito ostendit, quae sit amicitia militis. INEPTIAS, inquit, ET MAGNIFICA VERBA.

V. 4. VERBA DUM SINT: Hoc est, quae vim non admisceant rerum. ℣. VERUM SI AD REM CONFERENTUR, VAPULABIT: Si discesserit a verbis et rem experiri coeperit, vapulabit. Et bona locutio, ut si dicas: *Verba ad rem contulit*, hoc est, agere, quod dicebat, aggressus est.

V. 7. AD ME! QUI! QUASI ISTUC: Et rusticus et timidus et pudens commotus est meretriculae dicto.

V. 8. HAEC ATQUE HUIUS MODI SUM MULTA PASSA: Mulier facunda meretrix haec imputat adolescenti, quae vidit, et alia, quibus non interfuit. ℣. REDDERE ET RESTITUERE: Proprie redditur cupientibus, ut domino servus: restituitur cupiens, ut patriae civis: redditur et restituitur, cupiens cupientibus, ut parenti filius. Ergo in hac utrumque est, et reddi et restitui.

V. 9. HEM: Extimuit adolescens, cum sororem suam in domo meretricis esse audivit, cui rei statim occurrit Thais.

V. 10. EDUCATA EST: Subauditur DOMI APUD ME. ℣. EDUCATA ITA, UTI TEQUE ILLAQUE DIGNUM EST: Bene purgavit, quod ex fastu meretricio spectabatur: non, inquit, ut me dignum est, apud me est. ℣. QUID AIS? Recte, quia mirum apud meretricem liberaliter educatam.

Hánc tibi dono dó: neque repeto pró illa quidquam abs té preti.

CH. Et habétur et referétur, Thais, íta uti merita es, grátia.

TH. Át enim cave, ne príus, quam hanc a me accípias, amittás, Chreme.
Nam haéc east, quam míles a me ví nunc ereptúm venit.
Abi tú, cistellam, Pýthias, domo écfer cum monuméntis.

CH. Viden tu íllum, Thais? PY. Úbi sitast? TH. In rísco. Odiosa céssas?

V. 11. HANC TIBI DONO DO: Ut dominus potior sit, veluti deus: et melius dixit, quam: *dono*, ut donum placidius videatur et praestantius. *S.* NEQUE REPETO PRO ILLA QUIDQUAM ABS TE PRETII: Ex eo, quod potuit iure facere, beneficium demonstravit, oratorie dicens serio non esse facturam.

V. 12. ET HABETUR ET REFERTUR, THAIS: Qui habet apud se gratiam, nondum rettulit. Rettulit, qui destitit habere. Multum ergo hic dixit: *et habetur gratia et refertur*: haberi tamen. Quem sensum transtulit Salustius in bellum Iugurthinum: *Arma, pecuniam sume, utere: et quoad vixeris, nunquam redditam tibi gratiam putaris, semper apud me integra erit.*

V. 13. NE PRIUS, QUAM HANC ACCIPIAS, AMITTAS, CHREME: Hoc in comoedia licet more vulgi dicere. Ceterum non potest amitti, quod nondum acceptum sit. An quia iam dudum sumptum sit?

V. 14. NAM HAEC EA EST, QUAM MILES, NUNC EREPTUM VENIT: Non ad deterrendum, sed ad praeparandum animum adolescentis haec dixit, quem audacem putat aliter, ac res ipsa est. Nam mox Thais mutabit orationem et dicet: *Quicum res est tibi, peregrinus est: minus potens quam tu, minus notus, amicorum hic habens minus.*

V. 15. ABI TU, CISTELLAM, PYTHIAS, DOMO EFFER CUM MONUMENTIS: Monumenta sunt, quae Graeci dicunt *γνωρίσματα καὶ σπάργανα.*

V. 16. VIDEN TU ILLUM, THAIS?: Longe videre timoris est indicium. *S.* UBI SITA EST?: Trepidantes personas immiscuit. *S.* IN RISCO: Cista pelle contecta: nomen Phrygium.

V. 10. *Salustius in bell. Iugurth.* cap. 110.

CH. Mílitem secum ád te quantas cópias addúcere!
Áttat. TH. Num formídulosus, óbsecro, es mi homo?
CH. Ápagesis,
Égon formidulósus? Nemost hóminum, qui vivát, minus.
TH. Átque ita opust. CH. Ah! métuo, qualem tú me esse hominem exístumes.
TH. Ímmo hoc cogitáto: quicum rés tibi est, peregrínus est.
Mínus potens quam tú, minus notus, mínus amicorum híc habens.
CH. Scío istuc. Set tu quód cavere póssis, stultum admítterest.
Málo ego nos prospícere, quam hunc ulcísci accepta iniúria.

V. 17. QUANTAS COPIAS: Proprie dixit COPIAS: Nam sic dicuntur legiones in unum collectae. Convenit tamen rudi et rustico adolescenti sex homines COPIAS dicere: militem scilicet, parasitum, Donacem, Syriscum, Simalionem, Sangam.

V. 18. NUM FORMIDOLOSUS OBSECRO ES, MI HOMO?: FORMIDOLOSUS et terribilis et timidus intelligitur. *S.* APAGESIS: Plautus in Trinummo: *Apage, amor.*

V. 20. ATQUE ITA OPUS EST: Ut minus formidolosus sis. *S.* METUO QUALEM TU ME ESSE HOMINEM EXISTUMES: Videtur ebrius factus hic Chremes iam etiam displicere nolle mulieri. Nam ideirco fatetur se timere malam opinionem Thaidis de se. Sed METUO QUALEM TU ME EXISTIMES nove dixit pro: *Metuo ne ignara sis.*

V. 21. PEREGRINUS EST, MINUS POTENS QUAM TU: Quam * post quam. Tamen ipsa non eloquitur, quid efficiatur ex eo, quod ait: PEREGRINUS EST, MINUS POTENS QUAM TU. Bene sic dixit, quia tardum fuit dicere: *Ille impotens, tu potens*, et cetera.

V. 23. SED TU, QUOD CAVERE POSSIS ETC.: Ostendere vult Terentius, plures sententias ad timiditatem congruere, quam ad audaciam. Nam et mox dicturus est: *Omnia prius experiri, quam armis, sapientem decet*: quia ex providentia timor, ex audacia temeritas provenit. *S.* STULTUM ADMITTERE EST: Fieri sinere. Et melius dixit, quam *pati*. Hoc generale est. Nam nunc ADMITTERE pati fieri significat.

V. 24. MALO EGO NOS PROSPICERE: Providere ne fiat, id

V. 7. *Plautus in Trinummo* Act. II. sc. 1. v. 25.

Tú abi, atque obsera óstium intus, dúm ego hinc transcurro ád forum.
Vólo ego adesse hic ádvocatos nóbis in turba hác. TH. Mane.
CH. Mélius est. TH. Mane. CH. Omítte, iam adero. TH. Níl opus est istís, Chreme:
Hóc modo dic, sorórem illam tuam esse, ét te parvam vírginem
Ámisisse: núnc cognosse: sígna ostende. PY. Adsúnt. TH. Cape.
Sí vim faciet, ín ius ducito hóminem: intellextín? CH. Probe.

V. 28. *sorórem esse illam tuam.*

est PROSPICERE et CAVERE. Ab eo, quod praecedit, id quod sequitur. *S.* ACCEPTA INIURIA: Hic causa ostenditur, cur illud malit.

V. 25. TU ABI ATQUE OSTIUM INTUS OBSERA: Pavidi consilium nihil aliud continet praeter claustra et fugam. Nam *sera* est claustrum ianuae. *S.* DUM EGO HINC TRANSCURRO AD FORUM: TRANSCURRO dixit, non *curro*, ut proximitatem fori ostenderet.

V. 26. VOLO EGO: Quasi minus timeat: *cupio*, non inquit, sed VOLO. *S.* IN TURBA HAC: Vide timidum TURBAM appellare, quam mulier non timet.

V. 27. MELIUS EST: Fugiendi occasionem hic cupit dari. *S.* MANE: Hoc gestu iam adiuvatur. *S.* OMITTE, IAM ADERO: Ex huius verbis apparet, etiam manu comprehensum esse adolescentem. *S.* OMITTE, IAM ADERO: Quia causam probari non videt, celeritatem redeundi pollicetur. *S.* NIHIL OPUS EST ISTIS: ISTIS, utrum advocatis an istis omnibus, quae dixisti? Virgilius:

Aut quid petis istis?

V. 28. HOC MODO DIC SOROREM ESSE TUAM: Ordine est exsecutus: primo utrum personam habeat, DIC SOROREM, inquit, ESSE ILLAM TUAM. Utrum negotium habeat: ET TE PARVAM VIRGINEM AMISISSE. Cur hodie agat, NUNC COGNOSSE. ET UNDE PROBET, SIGNA OSTENDE. Haec omnia sic pronuntianda sunt, ut et iusta et factu facilia demonstrentur.

V. 30. SI VIM FACIET, IN IUS DUCITO HOMINEM: Et recte, quia violento civiliter resisti solet.

V. 18. *Virgilius Aen.* lib. IX. v. 94.

TH. Fác animo haec praesénti dicas. CH. Fáciam. TH. Adtolle pállium.
Périi! huic ipsi est ópus patrono, quém defensorém paro.

V. 31. *praesénti ut dicas.*

V. 31. FAC ANIMO HAEC UT PRAESENTI DICAS: Haec non dicerentur a Thaide, nisi in illius vultu pavor nimis appareret. *S.* FACIAM: Adiuvandum pronuntiatione. FACIAM enim timide dictum est. *S.* ADTOLLE PALLIUM: His verbis Chremetis demonstravit nimium liberaliter pavidi adolescentuli animum. *S.* ADTOLLE PALLIUM: Vel quia simplex est vel quia ebrius pallium trahit Chremes.

V. 32. PERII, HUIC IPSI PATRONO OPUS EST, QUEM DEFENSOREM PARO: Haec meretricis querela rudem adolescentulum magis et honeste natum quam culpandum esse demonstrat.

ACTUS QUARTI SCAENA SEPTUMA.

THRASO. GNATHO. SANGA. CHREMES. THAIS.

TH. Hancine ego ut contumeliam tam insignem in me accipiam, Gnatho?
Morí me satiust. Símalio, Domáx, Syrisce, séquimini.

V. 1. HANCINE EGO CONTUMELIAM TAM INSIGNEM IN ME ACCIPIAM, GNATHO!: Hic rursus inepti vanitas militis demonstratur, ad amicam tamquam ad hostilem exercitum pergentis, irritato animo, concitato cursu, vadanti chlamyde, trepidi et quatientis caput. Et haec verba pro hortatu imperatoris accipienda sunt, quando quidem omnia de exercitu transferuntur. CONTUMELIAM vero propriè et ut miles. Sallustius: *Ne qua contumelia etc.* *f.* CONTUMELIAM TAM INSIGNEM IN ME ACCIPIAM, GNATHO!: Apparet Gnathonem et *deborrtatorem* esse certaminis et ad pocula militem provocare, maxime cum videat persuasisse ista consilia, ut haec certamen moveretur.

V. 2. MORI ME SATIUS EST: Ridicula praesumptio tamquam adversus meretricem ingia numquam Thraso sumere animum esset, nisi morte proposita. Ergo velut mortis contemptu opus est ad tale praelium. *f.* MORI ME SATIUS EST: Tamquam aliter miles adversus mulierem ardere non posset, vel quia amator. *f.* MORI ME SATIUS EST: Quasi ille sibi dicat, vel molestum esse certamen vel amicam non esse lacedendam.

*V. 1. TAM INSIGNEM: INSIGNEM ut miles dixit, quia insignia armorum sunt.

*V. 2. SIMALIO: Et hoc concitate pronuntiandum est. *f.* SEQUIMINI: Huius modi militia per tumultum repente suscipitur et dicitur *evocatio*: ubi dux alloquitur cives: QUI REM PUBLICAM SALVAM VULTIS, ME SEQUIMINI. Unde Virgilius sic ait:

denuntiaque bella
Aguina in arma vocat subita, ferrumque retractat.

Et alibi:

Ipse vocat pugnas, sequitur tum cetera pubes.

V. 24. *Virgilius Aen.* lib. VII. v. 683.
V. 27. *Et alibi Aen.* lib. VII. v. 614.

Primum aédis expugnábo. GN. Recte. THR. Vírginem eripiám. GN. Probe.
THR. Male múlcabo ipsam. GN. Púlcre. THR. In medium huc ágmen cum vectí, Donax:
Tu, Símalio, in sinístrum cornu, tú, Syrisce, in déxterum.
Cedo álios: ubi centúriost Sanga, et mánipulus furum? SA. Éccum adest.

V. 3. PRIMUM AEDES EXPUGNABO: Debet hic esse vociferatio vana ad hoc, ut verbum militis cum quodam motu ingenti et per immanes minas sine ulla vi rerum vanaque comminatione velle videatur aedes expugnare, cum foris sit meretrix.

V. 4. MALE MULTABO IPSAM: Vide ordinem belli. Primo expugnatio moenium, tum recuperatio captarum rerum, demum poena praedonum. *J.* PULCRE: Postquam non obtinuit quod volebat Gnatho, assentatur ad omnia. Vide autem manifestam irrisionem ex ipso genere laudandi. Nam quid est in aedium expugnatione recti? quid in virginis ereptione probitatis? quid in male multanda mulicre pulcritudinis? Sed hoc est, quod ait supra de se ipso parasitus: *Quidquid dicunt, laudo.* *J.* IN MEDIUM HUC AGMEN CUM VECTI, DONAX: Mire composita ad contemptum nomina legionariorum sunt. Nam DONAX ab arundine, veluti sit inanis et fragilis, nomen sortitus est: SIMALIO a simio vel a simia derivatum est ob foeditatem oris vel nasi: SYRISCUS iam diminutivum est a Syro. *J.* IN MEDIUM HUC: Ridicule satis armaturas leves non putat adversus Thaidem idoneas, et ideo agmen cum vecte vult venire in medium: aut ideo cum vecti, quia ad expugnationem venitur aedium?

V. 5. TU, SIMALIO, IN SINISTRUM CORNU: TU, SYRISCE, IN DEXTERUM: Hic agmen instruitur. Facetum autem, cum a rebus magnis res ridiculae derivantur.

V. 6. CEDO ALIOS: Non *reliquos* dixit, sed ALIOS, quasi multi sint. *J.* SANGA: Nec sangarius saltem, ut nomen esset. *J.* MANIPULUS FURUM: MANIPULUS propric est militis. Cum Romani et Latini sub uno centurione bellum aggressuri deputabantur, sibi sertum vel coronam ex manipulo herbae vel huius modi conficiebant, quam pro signo sequebantur. Merito ergo centurionem videns manipulum desideravit, hoc est, coquum videns convivas desiderat: qui apparuerant, quotiens coquus affuit, vel quotiens convivium est constitutum. Alii MANIPULUM FURUM coqui discipulos dici putant. *J.* ECCUM ADEST: Pro se ac pro discipulis Sanga.

THR. Quid ignáve, peniculón pugnare, qui istúnc huc portes, cógitas?
SA. Egone? ínperatorís virtutem nóveram et vim mílitum,
Sine sánguine hoc fierí non posse, qui ábstergerem vólnera?
THR. Ubi álii? SA. Qui, malum, álii? solus Sánnio servát domi.
THR. Tu hosce ínstrue: hic ego ero póst principia: inde ómnibus signúm dabo.

V. 7. *quí istum huc portes.*
V. 9. *Sine sánguine hoc non pósse fieri.*
V. 11. *Tu hósce instrue: ego ero póst principia.*

V. 7. QUID, IGNAVE?: Apparet coquum ad repentinum stre pitum sic exisse, ut ad artem suam fuerat expeditus. *S.* QUI ISTUNC: Peniculum scilicet.

V. 8. EGONE?: Haec causa est. *S.* IMPERATORIS VIRTUTEM NOVERAM ET VIM MILITUM: Hoc plus habebit salis, si sic intellectum fuerit, ut Sanga uno eodemque tempore et quaerat simulque respondeat quasi dicat: Hoc noveram fieri, sed sine sanguine fieri non posse, scilicet *ἀπροσδοκήτως*. Quid igitur si hoc sciebat?

V. 9. QUI ABSTERGEREM VULNERA?: Quasi hoc fuerit auxilii genus. Quid hoc est? unde vulnera? quorum vulnera? utrum utriusque partis an, quod magis ridiculum est, suorum?

V. 10. SOLUS SANNIO SERVAT DOMI: Haec figura *παρόμοιον* dicitur. *S.* SOLUS SANNIO SERVAT DOMI: Ut:

Sola mihi tales casus Cassandra canebat.

S. SOLUS SANNIO SERVAT DOMI: Pro remanet, ut observet. Nam *servat domum* rectum erat: non SERVAT DOMI, si custodit intelligeretur. Vel SERVAT pro sedet: ab eo, quod sequitur, id, quod praecedit. Nam non servat, nisi qui prius in eo loco sederit. *S.* QUI MALUM: MALUM per *παρένθεσιν* suaviter infertur. Plautus in Epidico: *Quae, malum, haec impudentia est?* Et non interponitur MALUM, nisi oculis conversis ad eum, qui id, quod reprehendimus, dixerit. *S.* MALUM: Nunc interiectio est.

V. 11. POST PRINCIPIA: Magnifice ad risum commovendum. Nam dicere debuit, *post vos*. Et hunc locum sibi optimum elegit, ut timidus. *S.* POST PRINCIPIA: Militare dictum

V. 15. *Ut Virgilius Aen.* lib. III. v. 183.
V. 21. *Plautus in Epidico.* Hodie non invenitur.

V. 10. [illegible] und [illegible] hat der Dichter zuerst d. [illegible] gegeben [illegible]
[illegible] S. 25.

GN. Illúc est sapere! ut hósce instruxit, ípsus sibi cavít loco.
THR. Idem hóc iam Pyrrhus fáctitavit. CH. Víden tu, Thais, quam híc rem agit?
Nimírum consilium íllud rectumst de óccludendis aédibus.
THA. Sané, quod tibi nunc vír videatur ésse, hic nebulo mágnus est:

V. 15. *qui tibi nunc vír videtur ésse.*

est. Et ambigunt multi, an in extremo agmine sit hic locus an in medio. *S.* INDE OMNIBUS SIGNUM DABO: Tamquam non omnibus dari possit, si aliunde detur.

V. 12. IPSUS SIBI CAVIT LOCO: An LOCO simpliciter, quia post principia? an LOCO, in loco, opportune et *εὐκαίρως*? Terentius in Adelphis: *Pecuniam in loco negligere interdum maximum est lucrum.* An pro de loco?

V. 13. IDEM HOC IAM PYRRHUS FACTITAVIT: Irridet quidem poeta, verumtamen ostendit officium imperatoris hoc esse, ne se in periculum proiiciat. Sic Salustius: *Et in praeliis actu promptus.* Et hoc totum, quasi in palliata, sed concessum poetis fuit. Pyrrhus autem peritissimus stratagematon fuit: primusque qui quem ad modum ars et disciplina per calculos in tabula traderetur ostendit.

V. 14. NIMIRUM CONSILIUM ILLUD RECTUM EST DE OCCLUDENDIS AEDIBUS: Et nova locutio et superiori similis: *Nimirum dabit haec Thais mihi nagnum malum*, pro sine dubio rectum est.

V. 15. SANE QUOD TIBI NUNC VIR VIDEATUR ESSE, HIC NEBULO MAGNUS EST: NE METUAS: Figurata locutio et praeterea *ὑπέρβατον* intermixtum. Nam hic ordo est: Sane hic nebulo est, ne metuas. An hic erit ordo et sensus, ut sit dictum: Ne metuas: sane qui tibi vir videtur esse, hic nebulo magnus est. Et recte: nam obterretur adolescens et aetate militis, quod iam vir est, et magnitudine, quod magnus corpore: quae utraque in illo vana esse meretrix ut experta denuntiat. NEBULO autem vel inanis vel vanus aut mollis, ut est nebula, dicitur. Et hoc *εἰρωνικῶς* dictum est. Meretrix frustra metuentem corripiens Chremetem, sane, inquit, nimis consilium rectum est de occludendis aedibus. Et deest, *non est*, ut sit: *Non est: quod tibi nunc vir videatur esse, hic nebulo magnus est.* Sic et alibi:

V. 6. *Terentius in Adelphis* Act. II. sc. 2. v. 8.
V. 32. *alibi infra* Act. V. sc. 8. v. 35.

Ne métuas. THR. Quid vidétur? GN. Fundam tíbi nunc nimis vellém dari,
Ut tu íllos procul hinc éx occulto caéderes: facerént fugam.
THR. Séd eccam Thaidem ípsam video. GN. Quám mox inruimús? THR. Mane.

Si te in platea hac offendero post unquam, quod dicas mihi, Alium quaerebam: iter hac habui: periisti.
Ut sit: Non est quod dicas mihi.

V. 16. QUID TIBI VIDETUR?: Non diceret miles, si staret in sententia, sed iam videtur timore mutatus. §. QUID VIDETUR: Dubitandum est quod dictum sit: QUID VIDETUR? Ego sane hoc militem puto dicere, quem paulatim a violentis atque acribus principiis ad terrorem desidiamque perducit timor. Nam primo ipse praecedit, utpote qui dicat: SEQUIMINI. Dum denique propius derentum est, post principia refert pedem. Post iam nihil ipse audet, sed quaerit consilium parasiti. Denique, ubi comminus res gerenda est, dixit MANE, et continet irruentes. Ad postremum dimissus nescit quid agat: ad parasitum spectans: *Quid agimus!* inquit. §. FUNDAM TIBI NUNC: Mire parasitus hoc ait, vel quia militem nolle videt, vel quia audet impugnare, consilium formidolosum et aptum metuenti dedit, subtiliter tamen. Nam funda pugnant, qui comminus non possunt: et ex occulto, qui non audent palam. Sed honesta causa, non quia timeas, inquit, sed ut fugiant, tamquam nisi hostes fugerint, non sit tutum accedere. §. FUNDAM TIBI: Non dixit hastam aut lanceam, sed sagittam, FUNDAM, quae nimirum longe iactatur, ut ex hoc intervallo pavorem ostenderet, non audentis accedere. Et mire TIBI, tamquam ipse parasitus nec hoc audeat. Sunt autem qui putant haec a Thaide ad Chremetem dici, sed male. Non enim conveniunt ista meretricis dictis superioribus, nisi quia movet me, quod EX OCCULTO dicit: quasi constet ei iamdudum videri militem et ipsum non vidisse, cum qua pugnaturus sit.

V. 17. UT TU ILLOS PROCUL EX OCCULTO: Meretricem scilicet cum suis, ut alibi: *Hos prius introducant.* §. FACERENT FUGAM: Deest rursus, *ut*, ut sit: *Ut facerent fugam*, vel ἀσυνδέτως illatum est. §. FACERENT FUGAM: Desiderat coniunctionem *enim*, ut sit: *Facerent enim fugam.* §. UT CAEDERES: Pro caedendo cogeres, ut facerent fugam.

V. 18. SED ECCAM THAIDEM IPSAM: ECCAM et IPSAM, figura ἔμφασις, quasi ECCAM principem belli, et IPSAM, contra quam pugnaturus est. §. QUAM MOX IRRUIMUS: Hoc parasitus

V. 29. *alibi supra* Act. III. sc. 2. v. 39.

C. Sydow (1878) S. 49.

Ómnia prius éxperiri, quam ármis, sapientém decet.
Quí scis an quae iúbeam sine vi fáciat? GN. Di vostrám fidem,
Quánti est sapere! núnquam accedo quín abs te abeam dóctior.
THR. Tháis, primum hoc míhi responde: quóm tibi do istam vírginem,
Díxtin hos mihí dies soli dáre te? THA. Quid tum póstea?

V. 19. *quam árma.*
V. 23. *Dixtin hosce mihi dies.*

irridens militem dixit. Et *irruere* proprie dicuntur, qui cum furore praelium ineunt.

V. 19. OMNIA PRIUS EXPERIRI, QUAM ARMIS, SAPIENTEM DECET: Animadverte quantam vim habeant ad delectandum in comoediis severae sententiae, cum a ridiculis personis proferuntur, quale est apud Plautum, ubi miles suam formam admirans ait: *Nimia est miseria nimis pulcrum esse hominem.* *S.* QUAM ARMIS SAPIENTEM: Ἀναχόλουθον pro: *quam arma*, aut ἔλλειψις est, si subaudiamus *agere*. Et mire non dixit *me*, sed SAPIENTEM, quod magis ridiculum est.

V. 20. QUI SCIS, AN QUAE IUBEAM: Et mire non *velim*, sed IUBEAM dixit. *S.* IUBEAM: Pro *velim*, ut: *Iubeo Chremetem.* *S.* DI VESTRAM FIDEM: Bona ἀναλογία: qui leviora laudaverat, hic exclamare iam debet. Et hoc est, quod supra ait: *Id rursum si negant, laudo id quoque.* Nam negat rursum male pugnandum esse, qui superius retineri non poterat, quin in praelium vel moriturus irrueret. *S.* DI VESTRAM FIDEM, QUANTI EST SAPERE! NUNQUAM ACCEDO QUIN ABS TE ABEAM DOCTIOR: Mire egit personam admirantis per trinam ἀποστροφήν: ad deos, ut, DII VESTRAM FIDEM, ad se ipsum: QUANTI EST SAPERE! ad militem: NUNQUAM ACCEDO, QUIN ABS TE ABEAM DOCTIOR. Et ridicule parasitus: *Nunquam accedo ad te*, dixit, qui nunquam recedit.

V. 21. QUIN ABS TE ABEAM DOCTIOR: Nimis impudens assentatio se fieri doctiorem ex militis sapientia.

V. 22. THAIS, PRIMUM HOC MIHI RESPONDE: Vide amissam intentionem repetendae virginis. Non enim iam puellam, sed pactum exigit, ut amator. *S.* CUM TIBI DO: Pro: *Cum tibi darem.*

V. 23. QUID TUM POSTEA: Aut *dixi* respondendum erat,

V. 6. *apud Plautum Mil. glor.* Act. I. sc. 1. v. 68.

THR. Rógitas? quae mi ante óculos coram amátorem adduxtí tuam:
THA. Quíd cum illoc agás? THR. Et cum eo clám te subduxtí mihi?
THA. Lúbuit. THR. Pamphilam érgo huc redde, nísi vi mavis éripi.
CH. Tíbi illam reddat, aút tu illam tangas? ómnium.... GN. Aha, quid agis? Tace.
THR. Quíd tu tibi vis? égo non tangam meám? CH. Tuam autem, fúrcifer?

V. 25. *Quid cum illoc agás? et cum eo clám te subduxti mihi.*, ut haec omnia Thrasoni continuentur.
V. 26. *nisi si mavis.*
V. 27. *aút tu eam tangas? ómnium. GN. Ah quid agis? tace.*

aut: *Non dixi.* Sed vide contumaciam meretricis in contemptionem personae militis interrogantem, interrogare maluit, quam per inductionem capi.

V. 24. ROGITAS?: Contentionis genus interrogativae. *S.* QUAE MIHI ANTE OCULOS CORAM: Utrum significat inepti militis dictum, an ANTE OCULOS minus est quam CORAM? Potest et ANTE OCULOS longe intelligi: CORAM proximitatem significat.

V. 25. QUID CUM ILLO AGAS: Omnino meretrix non putat illum idoneum, cui reddenda sit ratio, cuique se purget: adeo apud illam amicitiae eius pertaesum est. Nam errant qui dicunt, eam se velle militi reconciliare. *S.* ET CUM EO CLAM TE SUBDUXTI MIHI: Invidiose, ET CUM EO. Nam ut supra legimus, exclusit Chremem. *S.* SUBDUXISTI MIHI?: Furtim subtraxisti mihi. Virgilius:

Et fidum capiti subduxerat ensem.

V. 26. LUBUIT: Superbum est et meretricium verbum. Sic de Chelidone Cicero ait: *Libenter ait se facturam.* *S.* HUC REDDE: Idioma est pro contumelia reposcentis. Sic et in Hecyra: *Renumeret dotem huc: eat.* *S.* NISI VI MAVIS ERIPI: Utrum NISI pro *non* et *si*, ut sit: *si non.*

V. 27. TIBI ILLAM REDDAT?: Hic se primum interponit Chremes, ut adolescentulus potuit iam fracto milite. *S.* AUT TU ILLAM TANGAS? OMNIUM: Ait utrumque Chremes. Nam quia dixit: *Nisi tibi mavis eripi*, ait: TU ILLAM TANGAS? et addidit OMNIUM. Et est ἀποσιώπησις secunda. Sic autem loqui solent plus gestu, quam verbis conciti.

V. 28. QUID TU TIBI VIS?: Recte. Cum Thaide enim lo-

V. 14. *Virgilius Aen.* lib. VI. v. 524.
V. 17. *Cicero accusat.* lib. I. cap. 52. §. 138.

GN. Cáve sis: nescis cuí malè dicas núnc viro. CH. Non tu hínc abis?
Scín tu, ut tibi res se hábeat? si quidquam hódie hic turbae coéperis,
Fáciam ut huius locí dieique meíque semper mémineris.
GN. Míseret tui me, qui húnc tantum hominem fácias inimicúm tibi.
CH. Díminuam ego capút tuum hodie, nísi abis. GN. Ain veró, canis?

---

quebatur, non cum hoc. *S.* EGO NON TANGAM MEAM?: Bene addidit MEAM. Hinc enim probatur iniuste dictum: TU ILLAM TANGAS? *S.* TUAM AUTEM, FURCIFER?: Incongrue, ut imperitus adolescens, liberum servilibus convitiis exagitat.

V. 29. CAVE SIS, NESCIS CUI MALEDICAS: Animadverte parasitum neque tacere omnino, ne defuisse patrono videatur, neque in aliena causa rixam in se transferre. *S.* NON TU HINC ABIS? SCIN TU UT TIBI RES SE HABEAT?: Hoc parasito, illud militi Chremes. *S.* CAVE SIS: Quia imperativa verba sunt velut contumeliosa, addebant veteres *sis*, quod significat: *si vis.*

*V. 27. TIBI ILLAM REDDAT AUT TU ILLAM: Magna vis in pronominibus et significatio est, ut:

Cantando tu illum?

V. 30. SCIN TU: Non parasito, sed militi dicit.

V. 31. FACIAM UT HUIUS LOCI DIEIQUE SEMPER MEMINERIS: Moris est magnas esse minas hominum meticulosorum. Specta ergo quam acriter timidus comminetur. *S.* HUIUS LOCI DIEIQUE: Loci, in quo caesus: Diei, quo caesus: Mei, a quo caesus.

V. 32. MISERET TUI ME: Hic parasitus nunc quasi monitor Chremeti respondet. *S.* QUI HUNC TANTUM HOMINEM FACIAS INIMICUM TIBI: Ne nunc quidem parasitus a militis assentatione discedit.

V. 33. DIMINUAM EGO CAPUT TUUM HODIE, NISI ABIS: Rusticius dixit: *Caput tuum diminuam*, quam si diceret: *Diminuam tibi caput.* *S.* AIN VERO, CANIS?: Hoc verbo impudentibus inimicis convitium fieri solet. Nam militare dictum est in hostem CANIS, et apud Homerum pro gravi contumelia in adversarium dicitur, velut in illo loco:

Τιμὴν ὀρνύμενοι Μενελάῳ σοί τε, κυνῶπα.

V. 13. *ut Virgilius Eclog.* III. v. 25.
V. 29. *apud Homerum Iliad.* lib. I. v. 159.

Síccine agis! THR. Quis tú homo es? quid tibi vís? quid cum illa reí tibi est?
CH. Scíbis: principio éam esse dico líberam. THR. Hem! CH. Civem Átticam. THR. Hui!
CH. Meám sororem. THR. Os dúrum! CH. Miles, núnc adeo edicó tibi,
Né vim facias úllam in illam. Tháis, ego eo ad Sóphronam
Nútricem, ut eam addúcam, et signa osténdam haec. THR. Tun me próhibeas
Meám ne tangam? CH. Próhibebo, inquam. GN. Audín tu? hic furti se ádligat.

V. 34. QUIS TU HOMO ES? QUID TIBI VIS?: Ἐπιτροχασμὸς figura est, ubi multa terribiliter interrogantur, ut:

State viri, quae causa viae, quive estis in armis?
Quove tenetis iter?

V. 35. SCIBIS: Non obsequenter, sed figurate dicitur ab irato. *S.* PRINCIPIO ESSE EAM DICO LIBERAM: Quo tollitur: *Tuam videri.* *S.* SCIBIS: Et *scies* et *scibis* dicitur pro productione tertiae coniugationis. *S.* PRINCIPIO: In tria divisit officium defensionis suae: in assertoris: PRINCIPIO EAM DICO ESSE LIBERAM: in cognitoris: CIVEM ATTICAM: in fratris: MEAM SOROREM. Et bonus est ordo: *Libera, civis, nobilis.* *S.* CIVEM ATTICAM: Quo etiam negotium potest ei fieri, qui se pro domino gessit in civem. *S.* HUI: HUI, *hem* et cetera huius modi generis sannae sunt adversus eos, quibus irascimur.

V. 36. MEAM SOROREM: Quo constat praesto esse defensionem puellae. *S.* OS DURUM: Quasi ex omnibus hoc sit impudentius, quod et sororem suam dicat. *S.* OS DURUM: Os impudens, et e contra *mollis frontis* dicuntur, qui sunt reverentes. *S.* NUNC ADEO EDICO TIBI: Ut superbe, quasi militi. Nam *edictum* praetoris dicitur et imperatoris. *S.* MILES, NUNC ADEO EDICO TIBI: MILES contumeliose dixit. Ab iis enim officiis, qui suo nomine vocandi sunt, data vocabula contumeliosa censentur, sicut in Adelphis: *Delibera hoc, dum ego redeo, leno.*

V. 37. NE VIM FACIAS ULLAM IN ILLAM: Servavit praecepta meretricis, adeo ut meminerit: *Si vim faciet, in ius ducito hominem.* *S.* EGO EO AD SOPHRONAM: Hoc lentius dixit ad Thaidem Chremes.

V. 39. PROHIBEO, INQUAM: Non satis exercitate adolescens

V. 3. *ut Virgilius Aen.* lib. IX. v. 376.
V. 24. *In Adelphis* Act. II. sc. 1. v. 42.

THR. Sátis hoc tibi est. THR. Idem hóc tu ais, Thais?
THA. Quaére qui respóndeat.
THR. Quíd nunc agimus? GN. Quín redeamus: iam haéc tibi aderit súpplicans

V. 40. *Sátis tibi est? THR. idem hoc tú ais.*
V. 41. *quín redimus.*

totidem verbis dictum repetit militis. *S.* AUDIN TU? HIC FURTI SE ADLIGAT: Gnatho occasionem finiendi litigii iam dudum quaerit ob desiderium mensae et cibi, et ideo quasi de iure consilium suggerit, hunc reum militi esse posse, qui paratus sit alienam rem suam dicere. *S.* AUDIN TU?: Deest in iure profiteri, hoc est, apud praetorem. Ergo FURTI SE ADLIGAT, id est, reum se efficit fraudis. Nam *μεταληπτικῶς furtum* pro omni fraude et dolo accipimus et iniuria. *S.* ADLIGAT: Astringit, illaqueat et obnoxium facit. Omne igitur, quod fraude fit, furtum est. Sic Virgilius: *Furta paro belli*, id est, insidias, et *dulcia furta*, id est, adulteria. Omne malum factum.

Quae quis apud superos furto laetatus inani
Distulit in seram commissa piacula mortem.

Furtum duobus modis dicitur: uno, cum omne maleficium generaliter significatur, altero, cum res surrepta demonstratur. Nunc ergo furtum maleficium est.

V. 40. SATIS HOC EST TIBI?: Ad repetendam scilicet virginem sumendamque iniuriae vindictam. *S.* QUAERE QUI RESPONDEAT: Et contempsit interrogantem, et indixit inimicitias professione iracundiae, cum dixit indignum militem. *S.* IDEM HOC TU AIS, THAIS: IDEM, id est, hoc, quod Chremes et tamquam Chremes. Et ipsam circumventurus interrogat, quod illa intelligens malitiose ait: QUAERE QUI RESPONDEAT. Satis contumeliose: illud enim quaeritur, quod difficile reperitur. Ergo non modo indignus es, inquit, cui ego respondeam, sed vix invenies, qui te dignum responso iudicet.

V. 41. QUID NUNC AGIMUS?: Vide ut evanuerit actio militis. Primo dixit: OMNIA PRIUS EXPERIRI, QUAM ARMIS, SAPIENTEM DECET. Post: IDEM HOC TU AIS, THAIS? Et postremo: QUID NUNC AGIMUS? Et: QUID NUNC AGIMUS? consilium quaerentis est. *S.* QUID NUNC AGIMUS?: Languidi atque defessi est. *S.* QUID NUNC AGIMUS?: Ubi est illud, quod ait: PRIMUM AEDES EXPUGNABO, ET CETERA. Sed vani impetus hunc exitum semper accipiunt. *S.* QUIN REDEAMUS: QUIN, modo imo. Non abeamus, inquit, sed REDEAMUS, ut irritos conatus uno verbo ostenderet.

V. 10. *Virgilius Aen.* lib. XI. v. 515. *Dulcia furta Idem Georg.* lib. IV. v. 346. *Quae qui etc. Idem Aen.* lib. VI. v. 568.

Últro. THR. Credin? GN. Ímmo certe: nóvi ingenium múlierum:
Nólunt ubi velís: ubi nolis cúpiunt ultro. THR. Béne putas.
GN. Iám dimitto exércitum? THR. Ubi vis. GN. Sánga, ita ut fortís decet
Mílites, domí focique fác vicissim ut mémineris.
SA. Iám dudum animus ést in patinis. GN. Frúgi es. THR. Vos me hac séquimini.

V. 42. CREDIN?: Ex parte consentit, qui sic interrogat. *S.* CREDIN?: Credere dubitantis est, certum esse fidentis.

V. 43. UBI NOLIS, CUPIUNT ULTRO: Plus intulit spei non revocando verbum, quod exspectabatur, hoc est, *volunt*, sed CUPIUNT. Ergo variavit. Non enim intulit: *Volunt ultro*. *S.* BENE PUTAS: Hoc est: Recte putas, sapis vel intelligis. Virgilius:

Multa putans, sortemque animo miseratus iniquam.

Vel coniicis, vel PUTAS disputas, vel PUTAS cogitas.

V. 44. IAM DIMITTO EXERCITUM: Dimitti exercitus dicitur, vel pace facta vel vexatis hostibus. Ridicula ergo magnificentia dictorum est, cum sint facta deformia. *S.* SANGA, ITA UTI FORTES DECET MILITES, DOMI FOCIQUE FAC VICISSIM UT MEMINERIS: Ut mire in coquum, qui focum curat in domo. Quia milites vix fortiter pugnant, qui sunt memores domorum. Vide ergo quam utrumque comicum ad ineundum praelium resque bellicas. Donax enim primus est ad res domesticas, Sanga vero coquus, qui vicissim domi focique ministerium satagebat.

V. 45. DOMI FOCIQUE FAC UT VICISSIM MEMINERIS: DOMI et FOCI genitivi sunt. Caecilius: *Decora domi.* Plautus: *Quanquam domi cupio, opperiar tamen.*

V. 46. IAM DUDUM ANIMUS EST IN PATINIS: Hic aperuit causam poeta, cur et invitus Gnatho iret ad litem et libens domum redeat. *S.* FRUGI ES: Utilis et necessarius, a frugibus, quae, quod his fruamur, dictae sunt. Inde fructus et frumentum. Frui autem est vesci, a frumine, quae est summa pars gulae, a qua re, etiam his, quae nec cibo nec poculo sunt, frui dicimur, κατα χρηστικῶς, utpote rebus venereis et delectatione odoris, visus, auditus et cetera.

V. 7. *Virgilius Aen.* lib. VI. v. 332.
V. 20. *Plautus Trinum.* Act. IV. sc. 1. v. 22.

ACTUS QUINTI SCAENA PRIMA.

THAIS. PYTHIAS.

TH. Pergín, scelesta, mécum perplexé loqui?
Scio, néscio, abiit, audívi, ego non ádfui.
Non tu ístuc mihi dictúra aperte es quídquid est?
Virgó conscissa véste lacrumans óbticet.
Eunúchus abiit: quámobrem? quid factúmst? Taces? 5

V. 1. PERGIN SCELESTA MECUM PERPLEXE LOQUI!: Nunc demum virgo vitiata esse cognoscitur a Thaide: opportune postquam magnopere et defensa est et retenta. Nam statim consequentur nuptiae eius et Chaereae, qui illam vitiavit. *S.* PERPLEXE LOQUI!: Ideo PERPLEXE, quia statuerat crimen virginis celare.

V. 2. SCIO, NESCIO, ABIIT, AUDIVI: Mire ex dictis omnibus pauca decerpit et ostendit quid PERPLEXE dixerit, et stomachum saevientis expressit. Domi scio fiere puellam. Nescio vitiatam. Abiit eunuchus. Audivi domi hoc admissum. *S.* EGO NON ADFUI: Cum haec fierent. Acriter iratorum est, ea repetere, quae proxime dixerint, quibus irascuntur. Ut:

En ego victa situ, verique effeta senectus.

V. 3. NON TU ISTUC APERTE DICTURA ES QUIDQUID EST: Non est haec interrogatio.

V. 4. VIRGO CONSCISSA VESTE LACRIMANS OBTICET: Haec omnia rixam esse significant. *S.* VIRGO OBTICET: Tacemus consilia, ut: *Nec tacui demens.* Reticemus dolores, ut: *Ne verere, ne retice.* Obticemus, quorum nos pudet, ut in Phormione: *Heu quidnam obtices!*

V. 5. EUNUCHUS ABIIT: Non Chaerea, sed EUNUCHUS: non fugit, sed ABIIT dixit. *S.* QUAMOBREM! QUID FACTUM EST! TACES!: Haec ἀσύνδετα instantis dominae vultum habitumque demonstrant.

V. 12. *Ut Virgilius Aen.* lib. VII. v. 452.
V. 17. *Ut Virgilius Aen.* lib. II. v. 94.
V. 19. *in Phormione* cf. Act. V. sc. 9. v. 2.

PY. Quid tíbi ego dicam mísera? Illum eunuchúm negant
Fuísse. TH. Quis fuit ígitur? PY. Iste Chaérea.
TH. Qui Chaérea? PY. Iste ephébus frater Phaédriae.
TH. Quid aís venefica? PY. Átqui certo cónperi.
TH. Quid is, óbsecro, ad nos? quámobrem adductust?
PY. Néscio:
Nisi amásse credo Pámphilam. TH. Hem! misera óccidi;
Infélix, si quidem tu ístaec vera praédicas.
Num id lácrumat virgo? PY. Id opínor. TH. Quid aïs, sácrilega?
Istúcine interminata sum hinc abiéns tibi?

V. 10. *TH. Quid is óbsecro ad me, aut quámobrem adductust?*

V. 7. QUIS FUIT IGITUR?: Haec cunctative pronuntianda sunt, aut quia invita indicat, aut dubitat de nomine ignoti, aut trepidat per timorem, aut, ut non videatur affuisse, cum fuerit factum, aut quia non libenter dicat eius nomen, cui irascitur. Sed ego agnosco ancillarum consuetudinem, quae obliviosae sunt dominarum.

V. 8. ISTE EPHEBUS: Frater. EPHEBUS nomen ad aetatem rettulit, non ad facinus commissum. *S.* ISTE EPHEBUS: Cito ostendit, cur iste eunuchus creditur.

V. 9. QUID AIS, VENEFICA?: Redit rursum ad iracundiam. aptum convitium et comicum in ancillas, veneficas, utpotē venefica, lupa, vipera et sacrilega et cetera.

V. 10. QUID IS, OBSECRO, AD NOS?: Non rogantis est OBSECRO, sed dolentis.

V. 11. NISI AMASSE CREDO PAMPHILAM: Deest *quod*, ut sit: *nisi quod.*

V. 13. NUM ID LACRUMAT VIRGO?: Ut supra: *Id vero serio triumphat*, pro ob id. *S.* ID OPINOR: Callide Pythias OPINOR dixit, cum sciat. *S.* QUID AIS, SACRILEGA?: *Αὔξησις.* Nam primo SCELESTA, deinde VENEFICA, postremo SACRILEGA.

V. 14. ILLUCINE INTERMINATA SUM HINC ABIENS TIBI?: Moraliter. *S.* ILLUCINE INTERMINATA SUM: Pro: Non illuc tibi comminata sum? *S.* ILLUCINE INTERMINATA SUM HINC ABIENS TIBI: Apparet haec post scaenam esse mandata. Nam supra non meminit, sed dixerat tantum:

V. 17. *Ut supra* Act. III. sc. 5. v. 30.

PY. Quid fácerem? ita ut tu iústi, soli créditast.
TH. Scelésta, ovem lupo cónmisisti. Díspudet,
Sic míhi data esse vérba. Quid illuc hóminis est?
PY. Hera méa, tace: tace óbsecro, salvaé sumus:
Habémus hominem ipsum. TH. Ubi is est? PY. Hem ad sinísteram,
Vidésne? TH. Video. PY. Compréndi iube, quantúm potest.
TH. Quid illó faciemus, stúlta? PY. Quid faciás, rogas?

V. 16. *TH. Scelésta ovem lupó commisi. dispudet.*
V. 20. *Viden. TH. Video. PY. comprehéndi iube, quantúm potest.*

Hos prius introducam, et quae volo
Simul imperabo, post huc continuo exeo.

V. 15. QUID FACEREM? ITA UT TU IUSTI, SOLI CREDITA EST: Dixerat enim prius Chaerea: *Edicit, ne vir quisquam ad eam adeat, et mihi ne abscedam, imperat.* *S.* IUSTI: *Συγκοπὴ καὶ μεταπλασμὸς* pro *iussisti.*

V. 16. SCELESTA, OVEM LUPO COMMISISTI: Bene dilatum tot occasionibus proverbium personae Thaidis ascriptum est. Continet enim femineam reverentiam, meretricium sensum reditque rursus ad minora convitia, quia videt se esse convictam. Et est proverbium: OVEM LUPO COMMISISTI.

V. 17. SIC MIHI DATA ESSE VERBA. Videtur plura fuisse dictura, nisi supervenisset Chaerea. *S.* QUID HOMINIS ILLUC EST?: Per genitivum casum iniuriose dicitur, per nominativum honorifice. *S.* QUID HOMINIS ILLUC EST?: Non continuo agnoscit hunc hominem meretrix, quia etsi adhuc eunuchi veste indutus est, attamen exuit spadonis incessum, vultum habitumque mutavit, et praeter vestem totus in Chaeream rediit.

V. 18. HERA MEA TACE, TACE, OBSECRO: Blande ac puellariter arridet. *S.* TACE: Non silentium indicentis est, sed securam facientis, ut: *Tace, egomet conveniam ipsum.*

V. 19. HABEMUS HOMINEM: Mire HOMINEM dixit, ut reum.

V. 20. IUBE COMPREHENDI: Pro comprehende, ut *iubere velle* significat. *S.* QUANTUM POTEST: Deest *cito.*

V. 21. QUID ILLO FACIEMUS, STULTA?: Subauditur *comprehenso.* *S.* QUID FACIAS, ROGAS?: Moraliter expressit puellae stupentis verba et non habentis quid respondeat ad ea, quae dicta sunt.

V. 1. *Hos prius supra* Act. III. sc. 2. v. 39 sq.
V. 4. *Edicit supra* Act. III. sc. 5. v. 30.

V. 21.

Vide amábo, si non, quom áspicias, os ínpudens
Vidétur: non est: túm quae eius confidéntiast!

V. 23. *Vidétur. TH. non. PY. tum quaé eius confidéntiast?*

V. 22. VIDE AMABO, SI NON CUM ASPICIAS, OS INPUDENS VIDETUR: Mire ab eo, quod respondere coeperat, ad aliud transit, mirata confidentiam Chaereae, id est, NON EST: TUM QUAE EST EIUS: Non est inpudens, inquit, non est, nisi similis inpudenti. Sic alibi: *Severitas inest in vultu atque in verbis fides.*

V. 5. *alibi in Andria* Act. V. sc. 2. v. 16.

ACTUS QUINTI SCAENA SECUNDA.

CHAEREA. THAIS. PYTHIAS.

CH. Aput Ántiphonem utérque, mater ét pater,
Quasi dédita opera dómi erant, ut nulló modo
Intro íre possem quín viderent me: ínterim
Dum ante óstium sto, nótus mihi quidam ób viam
Venít: ubi vidi, egomet ín pedes, quantúm queo,
In ángiportum quóddam desertum: índe item

V. 5. *ego me in pedes.*

V. 1. APUD ANTIPHONEM UTERQUE, PATER ET MATER: Etiam rediens in viciniam suam, causam reddit Chaerea, cur non mutaverit vestem. Oportuit autem et de necessitate argumenti fuit, Chaeream non mutasse vestem, ut cum meretrix virginem a Chaerea vitiatam audiret, et eum cum turpi habitu incedentem intueretur, eum reum vitiatae virginis putaret. *S.* APUD ANTIPHONEM: Dixit pro in domo eius. *S.* UTERQUE, MATER ET PATER: Non, uterque pater et utraque mater, sed UTERQUE PARENS, quia pater et mater.

V. 2. QUASI DEDITA OPERA DOMI ERANT: Non tam mirum, si domi erant, sed illud magis mirum, quod in ea domus parte, qua in aedes introeundum erat adolescentulo. *S.* UT NULLO MODO INTROIRE POSSEM: Superius causa continetur, cur non mutaverit vestem, inferius autem, cur huc redierit.

V. 3. QUIN VIDERENT ME: QUIN modo pro quo minus.

V. 4. DUM ANTE OSTIUM STO: Antiphonis scilicet. *S.* NOTUS MIHI QUIDAM OBVIAM VENIT: An NOTUS, qui me posset agnoscere, an qui me noverit, id est amicus?

V. 5. QUANTUM QUEO: Deest velociter.

V. 6. IN ANGIPORTUM: Vide illum non vitasse sub una clausula bis IN dicere, IN PEDES, IN ANGIPORTUM. ANGIPORTUM dicebant vicum non pervium: angiportus ergo est via publica. *S.* IN ANGIPORTUM QUODDAM DESERTUM: Deest, fugiens.

In áliud, inde in áliud: ita misérrumus
Fuí fugitando, né quis me cognósceret.
Set éstne haec, Thais, quám video? ipsast: haéreo,
Quid fáciam? Quid mea aútem? Quid faciét mihi?
TH. Adeámus. Bone vir, Dóre, salve: díc mihi,
Aufúgistin? CH. Hera, fáctum. TH. Satin id tíbi placet?
CH. Non. TH. Crédin te inpune hábiturum? CH. Unam hanc nóxiam
Amítte: si aliam admísero umquam, occídito.

V. 7. ITA MISERRIMUS FUI FUGITANDO: Id est fatigatus, lassus et languidus sum, dum fugio. Et honesta locutio est, ut: *Miser amando, miser currendo.*

V. 8. NE QUIS ME COGNOSCERET: Nota improprie dictum pro agnosceret.

V. 9. SED ESTNE HAEC THAIS, QUAM VIDEO?: Iam pridem ipse visus nunc primum videt. *S.* HAEREO: Incertus remaneo atque defigor. Primus metus adimit consilium, sed recogitatio reddit confidentiam.

V. 10. QUID MEA AUTEM: Colligit se rursus ad impudentiam Chaerea. Et vide si non eadem est audacia in Chaerea, quae in suscipiendo facinore fuit. Et ἐλλειπτικῶς: QUID MEA AUTEM? QUID MIHI FACIET?: Opportune se confirmavit, quia, si extimuisset et fugisset, nihil nuptiae promoverentur.

V. 11. BONE VIR, DORE: Hoc totum figurate dicit, ut meretrix, et subtiliter. Nam scit Chaeream esse, quem alloquitur, non eunuchum. Et hic magna occasio datur meretrici adeundi adolescentis, qui habitum non mutavit: et adhuc quasi eunuchus et servus est. *S.* BONE VIR, DORE, SALVE: Maior obiurgatio est per hanc dissimulationem Thaidis adversus Chaeream, quam si illum id, quod est, appellet.

V. 12. HERA, FACTUM: Non potuit subtilius respondere Chaerea, quam accommodare se interroganti. *S.* SATIN ID TIBI PLACET?: Hoc potest et non figurate dici, sed aperte.

V. 13. UNAM HANC NOXIAM AMITTE: Trisyllabo nomine NOXIAM dixit, quasi noxam. Sic alibi dictum est: *Dominam esse extra noxiam.*

V. 14. SI ALIAM ADMISERO UNQUAM, OCCIDITO: Verba servorum, quibus nihil horribile est praeter praesentes plagas. Et non caedito, sed OCCIDITO, et non alias dixit, quasi illa dixerit: Adhuc irrisor es, uti fugitivus.

V. 26. *Alibi in Heautontimorumeno* Act. II. sc. 3. v. 57.

TH. Num meám saevitiam véritus es? CH. Non. TH. Quíd igitur?
CH. Hanc métui, ne me críminarétur tibi.
TH. Quid féceras? CH. Paullúm quiiddam. TH. Eho paullum, ínpudens?
An paúllum hoc esse tíbi videtur, vírginem
Vitiáre civem? CH. Cónservam esse crédidi.
PY. Consérvam! Vix me cóntineo, quin ínvolem in Capíllum, monstrum, etiam últro derisum ádvenit.
TH. Abin hínc insana? PY. Quíd ita? Vero débeam,

V. 15. *TH. Num meám saevitiam véritu's? CH. non. TH. non? quid igitur?*
V. 17. *paulúm quid.*
V. 19. *CH. meám conservam crédidi.*

V. 15. NUM MEAM SAEVITIAM VERITUS ES?: Ut fugeres.

V. 16. HANC METUI NE ME CRIMINARETUR TIBI: Perfecte imitatus est verba fugitivorum, quae apud dominos faciunt comprehensi.

V. 19. VITIARE CIVEM: Bene intulit CIVEM, quod plus est, quam virginem vitiare: *αὔξησις* gradatim facta. *J.* CONSERVAM ESSE CREDIDI: Locus erat ut diceret: SERVAM ESSE CREDIDI, sed admirabiliter CONSERVAM dixit. Et hoc ipsum miserabiliter pronuntiandum est, tamquam miserabiliter crediderit conservam esse, quae civis erat, atque eam quasi conservam vitiare debuerit.

V. 20. CONSERVAM: Opportune stomachabatur Pythias facta mentione conservae. *J.* VIX ME CONTINEO QUIN INVOLEM IN CAPILLUM: Minae istae proprie feminarum sunt et in se et in alios unguibus saevientium, ut:

Unguibus ora soror foedans, et pectora pugnis.

Sed INVOLEM ab avibus tractum est, ut apud Virgilium:

Praedam pedibus circumvolat uncis.

Ergo hoc gestu et dicto et corporis motu est adiuvandum. *J.* INVOLEM IN CAPILLUM: Apparet more veterum intonsum esse.

V. 21. ETIAM ULTRO DERISUM ADVENIT: Mire nunc addidit accusationem, quod non saltem fugeret.

V. 22. QUID ITA VERO?: Abeam subauditur, VERO autem *εἰρωνικῶς* pronuntiandum est. Sane debere dicimur poenas pro iniuria ei, cui iniuriam fecerimus: quas se non debituram Chae-

V. 15. *Ut Virgilius Aen.* lib. IV. v. 673.
V. 17. *apud Virgilium Aen.* lib. III. v. 233.

Credo ísti quidquam fúrcifero, si id fécero:
Praesértim quom se sérvom fateatúr tuum.
TH. Missa haéc faciamus. Nón te dignum, Chaérea,
Fecísti. Nam si ego dígna hac contumélia
Sum máxume, at tu indígnus qui facerés tamen.
Neque édepol quid nunc cónsili capiám scio
De vírgine istac: íta conturbastí mihi
Ratiónes omnis: út eam non possím suis,
Ita ut aéquom fuerat, átque, ut studui, trádere:

V. 23. *fécerim.*
V. 30. *út eam ne.*
V. 31. *ítaque ut studui.*

reae, ut furcifero, dicit Pythias, si illi caedem intulerit in servili habitu constituto.

V. 23. SI ID FECERIM: Si involaverim in capillum eius.

V. 25. MISSA HAEC FACIAMUS: Quae? haec scilicet iocularia et futilia. *S.* NON TE DIGNUM, CHAEREA, FECISTI: Artificiose meretrix ab eo, quod licuit, ad id, quod oportuit, transit, nec tractat quid sit legitimum, sed quid honestum. Itaque totam illam partem facti accusandi omittit, et ab accidentibus personae adolescentis obiurgat. Scit enim uno verbo obstari posse: Licuit mihi, in domo meretricia scilicet et contra meretricem, ne videatur irrationabilis audacia illa ingenui a poeta inducta esse. *S.* NON TE DIGNUM, CHAEREA, FECISTI: DIGNUM pro digne, aut deest *facinus*, ut sit: *Non te dignum facinus fecisti.* Mira accusatio mixta laudi et blandimento.

V. 26. NAM SI EGO DIGNA HAC CONTUMELIA SUM: Deest *et*, ut sit ordo: Nam etsi maxime. Et bene additum est MAXIME, ut appareat, quod, etsi digna pati sit meretrix, non tamen maxime digna pati Thais est.

V. 27. AT TU INDIGNUS, QUI FACERES TAMEN: Recte dixit. Quattuor enim sunt modi in huius modi rebus, ita ut aut uterque dignus sit aut uterque indignus, aut altero digno alter indignus, aut e contra.

V. 29. NEQUE EDEPOL, QUID NUNC CONSILII CAPIAM SCIO DE VIRGINE ISTAC: Intelligit Thais amari virginem ab hoc, et ideo sic ait, ut conciliet nuptias. Nam satis signi est, quod eunuchi habitum propter hanc sumpsit. Et vide quem ad modum ad captionem nuptiarum transeat, ut quod dicere non audet Thais, ostendat adolescenti coniecturis, quem tentat, sciens amantem virginem, et viam ostendit petendae sibi uxoris.

Ut sólidum parerem hoc mí beneficium, Chaérea.
CH. At núnc dehinc spero actérnam inter nos grátiam
Fore, Tháis: saepe ex huíus modi re quápiam et
Maló principio mágna familiáritas
Conflátast. Quid si hoc quíspiam voluít deus?
TH. Equídem pol in eam pártem accipioque ét volo.
CH. Immo íta, quaeso. Unum hoc scíto: contuméliae
Non mé fecisse caússa, sed amoris. TH. Scio.
Et pól propterea mágis nunc ignoscó tibi.

V. 35. *Malo éx principio.*

V. 32. HOC MIHI BENEFICIUM, CHAEREA: Blande nomen repetitum est, CHAEREA.

V. 33. AT NUNC DEHINC SPERO: Nunc iam Chaerea vera veris aequiparans recedit a iocularibus.

V. 34. SAEPE EX HUIUS MODI RE: Hoc est turbulenta. *S.* QUAPIAM: Quacumque vel aliqua.

V. 36. QUID SI HOC QUISPIAM VOLUIT DEUS?: Pleraque repentinis impulsionibus nata, mirisque proventibus deo ascribi solent, ut:

Descendo ac ducente deo flammam inter et hostes
Expedior.

Et:

Hinc me digressum vestris deus appulit oris.

Et Salustius: *Ut tanta repente mutatio non sine deo videretur.* *S.* QUID SI HOC QUISPIAM VOLUIT DEUS: Vult amorem intelligi deum.

V. 37. EQUIDEM POL IN EAM PARTEM ACCIPIOQUE ET VOLO: Ut aeterna inter nos sit gratia et ex malo principio compleatur magna familiaritas. *S.* ET VOLO: Evenire subauditur et est *σύλληψις* tertia.

V. 38. IMO ITA QUAESO: Utrum meretricem an deos? QUAESO enim utrumque accipi potest, an: QUAESO: UNUM HOC SCITO.

V. 39. SCIO: Unde sciat Thais, inepte quaeritur, cum ipsa res clamet, nunquam hanc condicionem subiturum Chaeream, ut pro eunucho etiam servo se fingeret sine amoris impulsu.

V. 40. NUNC IGNOSCO TIBI: Quod culpa non sit hominis, sed amoris.

V. 9. *ut Virgilius Aen.* lib. II. v. 632.
V. 12. *Et Virgilius Aen.* lib. III. v. 715.

Non ádeo inhumano íngenio sum, Chaérea,
Neque ita ínperita, ut quíd amor valeat nésciam.
CH. Te quóque iam, Thais, íta me di bene amént, amo.
PY. Tum pól tibi ab istoc héra cavendum intéllego.
CH. Non aúsim. PY. Nil tibi quídquam credo. TH. Désinas.
CH. Nunc égo te in hac re mi óro ut adiutrix sies.
Ego mé tuae conméndo et conmittó fidei.
Te míhi patronam cápio, Thais: te óbsecro.
Emóriar, si non háne uxorem dúxero.

V. 41. *Non ádeo inhumano égo sum ingenio, Chaérea.*
V. 44. *Tum pól ab istoc tibi, éra.*

V. 41. NON ADEO INHUMANO INGENIO SUM, CHAEREA: Hoc est, immitis non sum, quantum putas, ut:

Non obtusa adeo gestamus pectora Poeni.

V. 42. NEQUE TAM IMPERITA: Id est, non experta. *S.* UT QUID AMOR VALEAT, NESCIAM: Non INHUMANA, quia homo, non IMPERITA, quia meretrix. Et NEQUE TAM IMPERITA inquit, quasi dicat: Neque tam pudica sum, ut quid amor valeat nesciam.

V. 43. TE QUOQUE IAM, THAIS: Bene QUOQUE. Non enim iam hanc ita amat, ut negligat illam, sed hanc illius causa.

V. 44. POL TIBI AB ISTOC, HERA, CAVENDUM INTELLIGO: Facete, tamquam qui soleat capillum ac vestem eius conscindere, quam amaverit.

V. 45. NON AUSIM: Pro non audebo, et est verbum huius temporis tantum. *S.* NON AUSIM: Utrum propter aetatem an propter fratrem suum Phaedriam potius? *S.* NIHIL TIBI QUIDQUAM: *Παρέλκον* quartum, aut NIHIL pro NON. *S.* DESINAS: Pro eo, quod est, desine, aut deest *fac*, ut sit: *fac desinas.*

V. 47. EGO ME TUAE COMMENDO ET COMMITTO FIDEI: Satis amatorie, ut appareat nunc maxime-captum Chaeream ac mancipatum virgini. Commendamus nos cognitis, committimus ignotis. Ergo *αὔξησις* est maioris officii fideique circa Thaidem.

V. 48. TE MIHI PATRONAM CAPIO: Te adiectum vim habet et ex animo supplicantis habitum adolescentis ostendit.

V. 49. EMORIAR, SI NON HANC UXOREM DUXERO: Vide amatorem adolescentulum, cui in ipso flore nihil dulcius vita est, ipsam tamen despicere, si sibi uxor non datur.

V. 2. *Ut Virgilius* lib. I. v. 567.

TH. Tamen sí pater. CH. Quid? áh volet, certó scio:
Civís modo haec sit. TH. Paúllulum opperírier
Si vís: iam frater ípse hic aderit vírginis.
Nutrícem adcersitum iít, quae illam aluit párvolam.
In cógnoscendo túte ipse aderis, Chaérea.
CH. Ègo véro maneo. TH. Vín interea, dúm venit,
Domi ópperiamur pótius, quam hic ante óstium?
CH. Inmó percupio. PY. Quám tu rem actura óbsecro es?
TH. Nam quíd ita? PY. Rogitas? Húnc tu in aedis cógitas
Recípere posthac? TH. Cúr non? PY. Crede hoc meáe fidei,

V. 50. *TH. Tamen sí pater quid. CH. áh volet, certó scio.*
V. 55. *TH. Vísne interea, dúm venit.*

V. 50. TAMEN SI PATER: *Ἔλλειψις* aut *ἀποσιώπησις* secunda. *S.* QUID? AH VOLET, CERTO SCIO: QUID? deest *dicat*, sed ista omnia ad confirmationem valent.

V. 51. CIVIS MODO HAEC SIT: Mire hic in votum conversum est, quod timere potuit, non ducturus uxorem. *S.* PAULLULUM OPPERIRIER SI VIS, IAM FRATER IPSE HIC ADERIT VIRGINIS: Adeo cito probari potest.

V. 55. EGO VERO MANEO: Modo VERO consentientis est adverbium, alias confirmantis, alias coniunctio, alias particula ironiam iuvans, ut:

Egregiam vero laudem et spolia ampla refertis
Tuque puerque tuus.

V. 56. DOMI OPPERIAMUR POTIUS, QUAM HIC ANTE OSTIUM: Non ignara illecebrarum meretrix non solum Chaeream retinet, verum etiam vocat, ubi virgo est. Et satis callide interrogat an velit, quasi nesciat velle.

V. 57. IMMO PERCUPIO: Amatorie, non *volo*, sed PERCUPIO.

V. 58. HUNC TU IN AEDES: Pronomen in his plus valet, quam accusatio. *S.* HUNC TU IN AEDES COGITAS?: Mire, cum illa iam velit: COGITAS, dixit, volens ut ne cogitet. *S.* ROGITAS? HUNC TU IN AEDES COGITAS RECIPERE: Per ancillae verba vult ostendere, quam sit tractandorum adolescentium experta meretrix.

V. 59. POSTHAC: Post hoc factum, post hanc audaciam. *S.* CREDE HOC MEAE FIDEI: Puellariter dixit: MEAE FIDEI.

V. 12. *Ut Virgilius Aen.* lib. IV. v. 93.

Dabit hic pugnam aliquam dénuo. TH. Au, tace, óbsecro.
PY. Parúm perspexisse eius videre audáciam.
CH. Non fáciam, Pythias. PY. Nón pol credo, Chaérea,
Nisi sí conmissum nón erit. CH. Quin, Pýthias,
Tu mé servato. PY. Néque pol servandúm tibi
Quidquám dare ausim, néque te servare. Ápage te.
TH. Ádest óptume ipse fráter. CH. Perii hercle, óbsecro,
Abeámus intro, Thais: nolo me ín via
Cum hac véste videat. TH. Quámobrem tandem? an quía pudet?

V. 61. *PY. Parúm perspexe eius mihi videre audáciam.*

V. 60. DABIT HIC ALIQUAM PUGNAM DENUO: Pro stupro, ut:

At non in Venerem segnes nocturnaque bella.

Et: *Vereturque bella et ingens facinus.*

Ut Lucilius:

Vicimus, o socii, et magnam pugnavimus pugnam.

DABIT autem proprie pro inducet, ut:

Dabit ille ruinam,
Arboribus stragemque satis.

5. AU, TACE OBSECRO: AU interiectio est perturbatae mulieris, ut apud Graecos *ἰού*.

V. 61. PARUM PERSPEXISSE VIDERE EIUS AUDACIAM: PARUM *εἰρωνεία* est. Et non sensisse, sed PERSPEXISSE dixit, ut iam non sit experienda illius audacia, quae sit perfecte cognita.

V. 62. NON FACIAM, PYTHIAS: Bene et moraliter appositum PYTHIAS. *5*. NON POL CREDO, CHAEREA, NISI SI COMMISSUM NON ERIT: Ioculariter, ut ille, PYTHIAS dixit, ita haec CHAEREA.

V. 63. QUIN PYTHIAS: Iterum nomen vultuose est additum. *5*. QUIN: Pro immo.

V. 64. NEQUE POL SERVANDUM TIBI QUIDQUAM DARE AUSIM: Totum garrule et gesticulose, ut puellam cum adolescentulo fabulari videas.

V. 66. ADEST OPTIME IPSE FRATER: OPTIME, opportune. Et non est additum, cuius frater, utpote in re manifesta.

V. 67. NOLO ME IN VIA CUM HAC VESTE VIDEAT: Subtiliter adolescens, quia nihil profecerat dicendo: PERCUPIO, invenit causam, qua tandem ingredi possit.

V. 68. QUAMOBREM TANDEM: Pro tamen. Interrogatio

V. 2. *Ut Virgilius Aen.* lib. XI. v. 736.
V. 7. *Ut Virgilius Aen.* lib. XII. v. 453.

V. 4. 5.

modesto

CH. Id ípsum. PY. Id ipsum? vírgo vero. TH. I praé, sequor.
Tu istíc mane, ut Chremem íntroducas, Pýthias. 70

---

haec increpationem continet impudentissimi facti. *S.* AN QUIA PUDET?: Haec interrogatio irrisionis plena est in eum, quem nihil pudet.

V. 69. ID IPSUM: Hoc veluti molesto vultu dicitur, adeo ut imitetur dictum vultumque eius Pythias. *S.* VIRGO VERO: VERO εἰρωνικῶς. Nam εἰρωνεία est, ut:

Egregiam vero laudem.

S. VIRGO: Quasi qui minime pudicitiae statum ac verecundiae virginalis veneretur. *S.* I PRAE, SEQUOR: Manifestum est, cur meretrix docta capiendorum iuvenum praeire velit Chaeream, in consequendo ipsa sit tardior. Vult enim liberum sine arbitris cum puella esse colloquium, et licitum amorem. Nisi forte putamus Terentium haec sine causa fecisse, qui fuit artificiosissimus poeta. Nam neque ipsa ingreditur cum Chaerea neque ingredi simul permittit Pythiam.

V. 70. TU ISTIC MANE, UT CHREMEM INTRODUCAS: Pythias relicta est ob multas causas, et in primis, ut possit per eam delusus Parmeno pavore suo senem compellere, ingredi ad meretricem et praesentem fieri ad confirmandas nuptias.

V. 6. *Ut Virgilius Aen.* lib. IV. v. 93.

ACTUS QUINTI SCAENA TERTIA.

PYTHIAS. CHREMES. SOPHRONA.

PY. Quid, quíd venire in méntem nunc possít mihi,
Quidnám? qui referam sácrilego illi grátiam,
Qui húnc supposuit nóbis? CH. Move vero ócius
Te, nútrix. SO. Moveo. CH. Vídeo, sed nil prómoves.
PY. Iamne óstendisti sígna nutrici? CH. Ómnia.
PY. Amábo, quid ait? cógnoscitne? CH. Ac mémoriter.

V. 2. *Qui hunc súpposivit nóbis.*

V. 1. QUID, QUID VENIRE IN MENTEM: In hoc loco cogitantis disputatio est apud se ipsam Pythiae, quatenus Parmenonem dolo possit ulcisci.

V. 2. QUIDNAM: Sic Cicero: *Sed earum rerum artificem, quem? quemnam? recte admones, Polycletum esse dicebant.* *S.* QUIDNAM? QUI REFERAM: Qui quomodo vel ut.

V. 3. QUI HUNC SUPPOSUIT NOBIS?: Proprie SUPPOSUIT. Nam ut subduci dicuntur, quae nolumus amittere, ita supponi quae non desideramus. Sic Plautus: *Huic pro scorto supponetur hircus unctus nautea.* *S.* MOVE VERO OCIUS TE, NUTRIX: VERO pro interiectione posuit stomachantis.

V. 4. VIDEO, SED NIHIL PROMOVES: Hinc est illud Virgilianum:

Illa gradum celerans studio properabat anili.

Scilicet non re celerat, sed studio. *S.* PROMOVES: Proficis.

V. 6. AMABO QUID AIT? COGNOSCITNE?: Exhibitum spectatori est, quid post scaenam geratur, id est, agnitio puellae. *S.* Ac MEMORITER: Plus intulit quam interrogabatur. Nam magna sunt signa, in quibus anilis memoria non errat. *S.* Ac MEMO-

V. 4. *Cicero Accusat.* lib. IV. cap. III. §. 5.
V. 9. *Plautus Casina* Act. V. sc. 4. Gr. v. 7.
V. 13. *Virgilianum Aen.* lib. IV. v. 641.

PY. Bene édepol narras. Nam ílli faveo vírgini.
Ite íntro: iam dudum héra vos exspectát domi.
Virúm bonum eccum Pármenonem incédere
Videó. Vide, ut otiósus it, si dís placet!
Speró me habere, qui húnc meo excruciém modo.
Ibo íntro, de cognítione ut certúm sciam:
Post éxibo atque hunc pérterrebo sácrilegum.

V. 11. *qui húnc excruciem meó modo.*
V. 13. *Post éxeo.*

RITER: Responsionis brevitas attulit compendium perquirenti, ne plura interrogaret.

V. 7. NAM ILLI FAVEO VIRGINI: Quasi dicat, ILLI FAVEO, non Chaereae. Et simul causa est, cur illum ulcisci cupiat, quia scilicet multum illi favet.

V. 9. VIRUM BONUM: *Εἰρωνεία.* *Ƒ.* ECCUM PARMENONEM INCEDERE VIDEO: Res odio dignior, novitate scilicet incessus.

V. 10. VIDE UT OTIOSUS IT: Invidet illi securitatem, quem sollicitum redditura est. Non enim ulla alia erit vindicta post praeter istam. *Ƒ.* VIDE UT OTIOSUS IT: Vultu dicit et gestu eum esse securum. Et mire poeta laetum describit, ut repente ostendat esse commotum. *Ƒ.* SI DIS PLACET: Proprium est exclamantis propter indignitatem alicuius rei.

V. 11. SPERO ME HABERE: Pro habituram, aut SPERO pro credo, more suo. *Ƒ.* MEO MODO: Id est, ut volo.

V. 12. IBO INTRO, DE COGNITIONE UT CERTUM SCIAM: Eleganter defatigare Parmenonem non necessarium putat, sed ex occasione. Nam post eum dicit se ire intro, exitura autem, ut ipsum in timorem coniiciat.

ACTUS QUINTI SCAENA QUARTA.

PARMENO. PYTHIAS.

PA. Reviso quidnam Chaérea hic rerúm gerat.
Quod si ástu rem tractávit, di vostrám fidem!
Quantam ét quam veram laúdem capiet Pármeno?
Nam ut míttam, quod ei amórem difficíllumum et
Caríssumum ab meretríce avara, vírginem

V. 5. *Carissumum, a meretrice avara virginem,*

V. 1. REVISO QUIDNAM CHAEREA HIC RERUM GERAT. QUOD SI ASTU REM TRACTAVIT: ASTU pro astute modo adverbium est: alias nomen, ut: *An in Astu venit?*

V. 2. DI VOSTRAM FIDEM: Modo non invocantis est, sed admirantis. Et est figura ἐπιμονὴ per ἐκφώνησιν facta.

V. 4. NAM UT MITTAM, QUOD EI AMOREM ET DIFFICILLIMUM ET CARISSIMUM CONFECI: Quum dicere deberet: quod ei amorem et difficillimum et carissimum confeci, primo quasi oblitus dicti superioris transit ad virginem. Deinde addit causam ex abundanti. Quod si dixisset: *amorem confeci*, posset intelligi CONFECI expedivi, perfeci. At vero VIRGINEM CONFECI quid intelligemus, nisi hoc unum, quod insultanter Parmeno CONFECTAM VIRGINEM: quasi dicat, superatam atque devictam? Nam proprie hoc verbum convenit gladiatoribus iis, qui gravissimis vulneribus occubuerunt. Sic Cicero in Catilinam: *Gladiatori illi confecto et saucio.* Convenit ergo servilibus verbis et velut iocose vernaliterque iactanti, rem confectam esse in puella virgine, et non exhiberi Chaereae damnum vel negotium a meretrice avara.

V. 5. VIRGINEM, QUAM AMABAT: Ἀποσιώπησις secunda. DIFFICILLIMUM, quia virginem, quam amabat, CARISSIMUM, quia a meretrice avara.

V. 15. *Cicero in L. Catilinam* orat. II. cap. 11. §. 24.

Quam amábat, eam conféci sine moléstia,
Sine súmptu, sine dispéndio. Tum hoc álterum,
Id vérost quod ego míbi puto palmárium,
Me répperisse, quó modo adulescéntulus
Meretrícum ingenia et móres posset nóscere:
Matúre ut quom cognórit, perpetuo óderit.
Quae dúm foris sunt, níl videtur múndius,
Nec mágis compositum quídquam nec magis élegans:
Quae cum amátore suo quóm coenant, ligúriunt.
Harúm videre inlúviem, sordes, ínopiam,
Quam inhonéstae solae sínt domi atque avida écibi:

V. 6. *Quo amábat, eum conféci sine moléstia.*
V. 14. *[Quae, cúm amatore cúm cenant, ligúrriunt].*

V. 8. ID VERO EST: VERO nisi ornativum esset, nihil significaret. *S.* PALMARIUM: Palma dignum.

V. 9. QUO MODO ADOLESCENTULUS MERETRICUM INGENIA ET MORES POSSET NOSCERE: Optime, non meretricis dixit, sed potius MERETRICUM.

V. 11. MATURE: Cito et ante tempus. *S.* UT CUM COGNORIT: Suaviter non noverit, sed COGNORIT dixit, quod est plenae perspicaciae. *S.* MATURE UT CUM COGNORIT: Bene addidit MATURE. Fere enim cito cognovisse obfuit, sed id ad illicebram fuit quod cognotus est cito.

V. 12. QUAE DUM FORIS SUNT: Apud amantes scilicet. *S.* NIHIL VIDETUR MUNDIUS: Bene VIDETUR. Non enim sunt.

V. 13. NEC MAGIS COMPOSITUM QUIDQUAM NEC MAGIS ELEGANS: Bona varietas. Nam haec omnia per MAGIS adverbium profert, nec omnia per comparativum gradum. *S.* NEC MAGIS COMPOSITUM QUIDQUAM NEC MAGIS ELEGANS: More suo, ne diceret compositius aut elegantius, ut supra: *Hoc nemo fuit minus ineptus, magis severus.*

V. 14. QUAE CUM AMATORE SUO CUM COENANT: Unum CUM praepositio est, alterum coniunctio. Et dicitur haec figura λειπότης. *S.* LIGURIUNT: Ἀπὸ τοῦ λιγυροῦ, quod secundum Graecos suave intelligitur, ligurire dicitur, qui eleganter et more senum multo fastidio suaviora quaeque degustat.

V. 15. HARUM VIDERE INGLUVIEM: Ordo erat: HARUM VIDERE INGLUVIEM, SORDES, INOPIAM, QUAM INHONESTAE SOLAE SINT DOMI, id est, cum solae sint, ut illotae atque avidae cibi, quae cum foris sunt, coenant scilicet.

V. 17. *ut supra* Act. II. sc. 1. v. 21.

Quo pácto ex iure hestérno panem atrúm vorent:
Nosse ómnia haec, salús est adulescéntulis.
PY. Ego pól te pro istis dictis et factís, scelus,
Ulcíscar: ut ne inpúne in nos inlúseris.
Pró fidem deum! Fácinus foedum. O infélicem adulescéntulum!
Ó scelestum Pármenonem! qui ístum huc adduxít. PAR. Quid est?
PY. Míseret me: itaque ut né viderem mísera huc effugí foras,

---

V. 18. *salúti est.*
V. 20. *ut ne inpúne nos inlúseris.*
V. 21. *Pró deum fidem.*

V. 17. QUO PACTO EX IURE: Ex pro *cum* positum est, aut deest *madidum*, aut *maceratum*, aut *emollitum*. Nam apparet et sordidum eis et quasi acre, ut *Durus uterque panis*, qui ex iure hesterno sit comedendus. Cui contrarium Salustius posuit de deliciis militum loquens: *Panes enim in dies mercari*, inquit. *S.* EX IURE HESTERNO PANEM ATRUM VORENT: Hoc est, ut quídam volunt, ex antiquitate mucidum, quasi panem mucidum hesterno iure accipientes deglutiunt.

V. 19. EGO POL TE PRO ISTIS DICTIS ET FACTIS, SCELUS, ULCISCAR: Miro artificio poetae et ab initio non placatur Pythias nec in gratiam redit Chaereae. Et insuper nunc mire a Parmenone irritatur magis, ut per eam Parmeno terreatur, adeo ut per Parmenonem ingredi ad Thaidem cogatur senex: et demum per senem nuptiae confirmentur. Haec ergo artificibus et eruditis, cetera spectatoribus poeta exhibet.

V. 21. PROH DEUM FIDEM FACINUS FOEDUM: Vim magnam ostendit, deorum implorans fidem, quasi in hoc negotio nihil prosit humanum consilium. *S.* PROH DEUM FIDEM: Simulata perturbatione sui Parmenonem terret Pythias. *S.* PROH DEUM FIDEM: Haec singula pronuntianda sunt pavido et attonito vultu. *S.* FOEDUM: Crudele. Salustius: *Foedi oculi*. *S.* O INFELICEM ADOLESCENTULUM: Plus est miseriam adolescentis dicere Pythiam, quam irasci ei.

V. 22. O SCELESTUM PARMENONEM: Ut verba sunt, periit profecto miser adolescens, cum in eodem peccato irascitur Parmenoni Pythias, non Chaereae.

V. 23. MISERET ME: Haec omnia quasi secum loquitur et fingit se nescire, quod assistat Parmeno.

V. 5. *Salustius bell. Iug.* cap. 44.
V. 21. *Salustius in bell. Catil.* cap. 15.

Quaé futura exémpla dicunt ín eum indigna. PAR. O Iúppiter,
Quaé illaec turbast? númnam ego perii? Adíbo. Quid istuc, Pýthias?
Quíd aïs? in quem exémpla fient? PY. Rógitas, audacíssume?
Pérdidisti istúm, quem adduxti pro eúnucho adulescéntulum,
Dúm studes dare vérba nobis. PAR. Quíd ita? aut quid factúmst? cedo.
PY. Dícam: virginem ístam, Thaidí quae hodie donó datast,
Scís eam hinc civem ésse, et fratrem eius ésse adprime nóbilem?
PAR. Néscio. PY. Atqui sic inventast: éam iste vitiavít miser.

V. 29. *Thaidi hódie quae donó datast.*
V. 30. *Scís eam civem hinc ésse? et fratrem eii ésse.*

V. 24. QUAE FUTURA EXEMPLA DICUNT IN EUM INDIGNA: Graves poenae, quae possunt ceteris documento esse, EXEMPLA dicuntur. *S.* QUAE FUTURA DICUNT EXEMPLA IN EUM INDIGNA: Modo per INDIGNA foeda crudeliaque significat. Ut Virgilius:

atque illi Misenum in littore sicco,
Ut venere, vident indigna morte peremptum.

V. 25. QUAE ILLAEC TURBA EST?: An quam loquitur, an quam ostentat ex vultu ac dictis, sed apparet ex vultu Pythiae, turbam dicere, ut in Andria: *Sed quidnam Pamphilum exanimatum video? Vereor quid siet: opperiar ut sciam nunc, quidnam haec turba tristitiae adferat.*

V. 26. ROGITAS AUDACISSIME: Totum hoc terribile est in gestu ac vultu Pythiae ac nimis usitatum et femineum.

V. 27. PERDIDISTI ISTUM, QUEM ADDUXTI PRO EUNUCHO: Artificiose non accusat quid peccaverit adversus Thaidem, quasi ex poena adolescentis plus doleat quam irascatur ~~Parmenoni~~.

V. 28. DUM STUDES DARE VERBA NOBIS: Bene: STUDES DARE: neque enim dedisti. *S.* QUID ITA?: Deest *dicis*, ut sit: *Quid ita dicis?*

V. 30. SCIS EAM CIVEM HINC ESSE: EAM abundat, quem ad modum supra: *Quam amabat virginem, eam confeci sine molestia.* *S.* ET FRATREM EIUS ESSE APPRIME NOBILEM?: Haec ad terrorem et gratiam aucta sunt. Nam primo VIRGINEM posuit, post CIVEM, ad ultimum NOBILIS SOROREM.

V. 31. NESCIO: Perturbatur Parmeno nec negare potuit

V. 5. *Virgilius Aen.* lib. VI. v. 162.

V. 9.

Ílle ubi id rescívit factum, fráter violentíssumus ....
PAR. Quídnam fecit? PY. Cónligavit prímum eum miserís modis.
PAR. Cónligavit? PY. Átque equidem orante, út ne id faceret, Thaíde.
PAR. Quíd aïs? PY. Nunc minátur porro sése id, quod mocchís solet.
Quód ego nunquam vídi fieri, néque velim. PAR. Qua audácia
Tántum facinus aúdet? PY. Quid ita tántum? PAR. An non tibi hoc máxumumst?
Quís homo pro moecho únquam vidit ín domo meretrícia
Préndi quemquam? PY. Néscio. PAR. At ne hoc nésciatis, Pýthias,

---

V. 34. *et quidem orante.*
V. 38. *umquam pro moécho.*

nec consentire volebat, sed quasi defensionis loco dixit: NESCIO. *J.* ATQUI SIC INVENTA EST: Facile est, ut credat, quod nesciat. Ergo Pythias non laborat, ut suadeat civem esse. *J.* ATQUI SIC INVENTA EST: Magnum horrorem incutit audienti non accusando, sed miserando Chaeream.

V. 32. FRATER VIOLENTISSIMUS: Hoc inventum est, quod daretur ad nobilem.

V. 33. COLLIGAVIT PRIMUM EUM: Mira tarditas ad torquendum Parmenonem, simul etiam relictus ad succurrendum locus.

V. 34. ATQUE EQUIDEM ORANTE, UT NE ID FACERET, THAIDE: Adeo violentissimus, et recte hoc additum, ne speret auxilium a Thaide.

V. 35. NUNC MINATUR PORRO SESE: MINATUR, ut succurri possit ei, qui non sit passus. *J.* MINATUR PORRO SESE: Deest FACTURUM. *J.* QUOD MOECHIS SOLET: Deest *fieri.*

V. 37. QUID ITA TANTUM?: Nimis callide Pythias hunc dicit violentum, et tamen iniustum audacemque dici non patitur, sed defendit, ut magis terreat Parmenonem.

V. 38. IN DOMO MERETRICIS DEPREHENDI QUEMQUAM: Causa finalis, virginem civem apud meretricem vitiavit: mercedem offert: petitur ad supplicium.

V. 39. NESCIO: Quam astute dixit NESCIO, ne laborans ad contradicendum amitteret fidem simplicis personae ac vera dicentis. Vult enim magis nuntii officio fungi, quam persuadentis.

JH.162

Dico, edico vóbis, nostrum esse íllum herilem fílium.
PY. Hem,
Obsecro an is est? PAR. Né quam in illum Tháis vim fierí sinat:
Atque adeo autem cúr non egomet íntro eo? PY. Vide, Pármeno,
Quíd agas, ne nequeílli prosis ét tu pereas. Nam hóc putant,
Quídquid factumst, éx te esse ortum. PAR. Quíd igitur faciám miser?
Quídve incipiam? ecce aútem video rúre redeuntém senem:
Dícam huic an non dícam? dicam hercle, étsi mihi magnúm malum
Scío paratum: sét necesse est, huíc ut subveniát. PY. Sapis.

V. 44. *á te esse ortum.*

V. 40. DICO, EDICO VOBIS: *Αὔξησις*, ut supra: *Ubi quaeram, ubi investigem?* *S.* DICO: Tibi, Pythias. *S.* EDICO: Omnibus tuis. Ergo ad universos utrumque refertur, et DICO et EDICO.

V. 41. OBSECRO AN IS EST?: Insultantis, ut in Phormione: *Ah! tune is eras?* Nam sciebat eum esse. *S.* NE QUAM IN ILLUM THAIS VIM FIERI SINAT: Quam bene providet Pythias!

V. 42. ATQUE ADEO AUTEM CUR NON EGOMET INTRO EO? PY. VIDE, PARMENO, QUID AGAS, NE NEQUE ILLI PROSIS ET TU PEREAS: Totum hoc ad id addidit, ut senex intromittatur ad confirmandas nuptias, sed pocta hoc agit, personae nesciunt.

V. 45. QUIDVE INCIPIAM?: Facimus mediocria, incipimus ingentia. *S.* ECCE AUTEM VIDEO RURE REDEUNTEM SENEM: Choragi est administratio, ut opportune in proscaenium.

V. 46. DICAM HUIC, AN NON?: Quod non esset veri simile, nisi dubitasset. Quid enim ad Chaeream pertinet, si quid ad ipsum pertinet, dubitat?

V. 47. SCIO PARATUM, SED NECESSE EST: Haec causa dubitandi fuit, quod hinc Parmenonis, illinc adolescentis periculum cernitur. *S.* SAPIS: SAPIS dicit, non videns quid futurum sit, sed tamen derisisse contenta. *S.* SED NECESSE EST: *Me*

V. 6. *in Phormione* Act. V. sc. 8. v. 52.

Ego abeo intro: tu ísti narra omnem órdinem, ut factúm siet.

V. 48. *tu ísti narra omne órdine, ut factúm siet.*

huic dicere subaudiendum est, ut sit: *Sed necesse est dicere.* Et *ἀσυνδέτως* inferendum est, quod sequitur. Deest enim *propterea* vel quid tale.

ACTUS QUINTI SCAENA QUINTA.

LACHES. PARMENO.

LA. Ex meó propinquo rúre hoc capio cónmodi:
Neque agrí neque urbis ódium me unquam pércipit.
Ubi sátias coepit fíeri, conmutó locum.
Set estne ílle noster Pármeno? et certe ípsus est.
Quem praéstolare, Pármeno, hic ante óstium?

V. 1. EX MEO PROPINQUO RURE HOC CAPIO COMMODI: Annotandum, quod huius senis nomen apud Terentium non est, apud Menandrum Simon dicitur. *S.* EX MEO PROPINQUO RURE HOC CAPIO COMMODI: Firmatur status mentis trepidantis senis, ut appareat, quam inopinato malo amens fieri possit, quod ipsum superius etiam in Parmenone servatum est. Imparatis enim mentibus mala maiora sunt. Ergo nunc tam otiosus incedit senex, ut neque mores increpet nec quidquam suspicetur mali, sed agat gratias proximae villae, cuius beneficio non scit quid in urbe agerent filii. Et nunc adest, ubi opus est poetae. Et vide hanc causam fuisse, cur non ad villam diverterit: cum omnes villas comicas suburbanas esse, commoditatem ipsam nunc explicat et ostendit.

V. 2. NEQUE AGRI NEQUE URBIS ODIUM ME UMQUAM PERCIPIT: Tragicus apparatus. Delicias memorat, qui pericula cognituras est. *S.* ODIUM ME UNQUAM PERCIPIT: Fastidium ex abundantia est.

V. 3. UBI SATIAS COEPIT FIERI: Suffecerant ad hanc sententiam duo superiores ii versus: sed ἐνέργεια est senilis eloquii, facti et garruli simul. *S.* COMMUTO LOCUM: Mira brevitate duas res explicuit simul. UBI SATIETAS: et deest *nam*, ut sit: *Nam ubi satietas coepit fieri*, et COEPIT pro COEPERIT. *S.* SATIETAS: Odium, ab eo, quod praecedit, id, quod sequitur.

V. 4. SED ESTNE ILLE NOSTER PARMENO? ET CERTE IPSUS EST: Et dubitavit et firmavit postea, utpote senex, visu iam languido atque oculis aetate defessis.

V. 5. QUEM PRAESTOLARE, PARMENO, HIC ANTE OSTIUM?:

PAR. Quis homóst? Ehem, salvom te ádvenire, here, gaúdeo.
LA. Quem praéstolare? PAR. Périi: lingua haerét metu.
LA. Hem! quíd est quod tu trepidás? Satin salve? díc mihi.
PAR. Here, prímum te arbitrári, quod res ést, velim:
Quidquíd huius factumst, cúlpa non factúmst mea.

V. 6. *ehem, salvom te ádvenisse, gaúdeo.*
V. 7. *L. hem*
V. 8. *Quid est quód tu trepidas?*
V. 9. *arbitrári id quod res ést velim.*

Inquit nove: non: Cui praestolare, sed QUEM dixit. Aliter Tullius in Catilinam: *Qui tibi ad forum Aurelium praestolarentur.* Praestolari est praesto esse et apparere, hoc est, obsequi.

V. 6. QUIS HOMO EST? Quare: QUIS HOMO, quum praeviderit venientem, utrum non vult videri praevidisse, ne quid fallaciae parasse videatur? Sic et in Andria: *Quasi de improviso respice ad eum.* Vel quia perturbatur exanimatus, qui dum quid apud Thaidem geratur, auscultet, non videt senem propius accedere, quem longe viderat? An vero idcirco hoc fingit, quia quod parabat dicere de Chaerea, postquam comminus ventum est, non audet loqui?

V. 7. LINGUA HAERET METU: Virgilius:

Et vox faucibus haesit.

V. 8. QUID EST? QUID TREPIDAS?: Instandum est seni ad audienda quae de facili nunquam fateretur Parmeno. *S.* SATIN SALVE?: SALVE, integre, recte, commode. Plautus in Trinummo: *Benevolens tuus atque amicust.* LE. *satin salve?* *S.* SATIN SALVE? DIC MIHI: Nunc adverbium est, producta est E littera. Salustius: *Inde ortus sermo, percontantibus utrimque: Satin salve, quam grati ducibus suis, quantis familiaribus copiis agerentur.*

V. 9. HERE, PRIMUM TE ARBITRARI ID QUOD RES EST VELIM: Quod ante narrationem confirmatio inducitur, contra morem et praecepta est, sed merito, quia perturbatus est, licet simul * ut non possit dicere.

V. 10. QUIDQUID HUIUS FACTUM EST: Absolute, ut supra:

V. 2. *Tullius in Catilinam* orat. I. cap. 9. §. 24.
V. 7. *in Andria* Act. II. sc. 5. v. 6.
V. 13. *Virgilius Aen.* lib. II. v. 774.
V. 18. *Plautus in Trinummo* Act. II. sc. 2. v. 53.

V. 20 Salust.

LA. Quid? PAR. Récte sane intérrogasti: opórtuit
Rem praénarrasse me. Émit quendam Phaédria
Eunúchum, quem dono huíc daret. LA. Cui? PAR. Tháidi.
LA. Emít! perii hercle. Quánti? PAR. Vigintí minis.
LA. Actúmst. PAR. Tum quandam fídicinam amat hic Chaérea.
LA. Hem, quíd? amat? an scit iam ílle quid meretrix siet?
An in Ástu venit? áliud ex alió malum.

V. 15. *amat hinc Chaerea. L. hem*
V. 16. *Quid? ámat? an iam scit ílle quid meretrix siet?*

Et quidquid huius feci, causa virginis feci. Aut deest *rei*, ut sit: *huius rei:* Stomachose: QUID? interrogat. Quis enim ante crimen, quam obiiciatur aut proponatur, neget?

V. 11. RECTE SANE INTERROGASTI: Docte Terentius ipse se reprehendit. Nam ordine factum non est prae timore et conscientia.

V. 12. EMIT QUENDAM PHAEDRIA EUNUCHUM: Vide narrationem a necessariis et urgentibus coeptam non in se continere, nisi quod rei condicio cogit fateri. EMIT, inquit, QUENDAM EUNUCHUM, QUEM DONO HUIC DARET: Non dixit: Cui dono daret. Aliter ab amoris mentione coepisset. Deinde τὸ QUENDAM ἐξουθενισμὸν significat et εὐτέλειαν ἀνδρός.

V. 13. HUIC: HUIC more suo dixit potius, quam meretrici. Quin etiam interrogatus, THAIDI potius dicturus est, quam ut nomen dicat, quo offenditur senex. Eunuchi autem solius mentio necessaria est, quia dicturus est, pro eunucho deductum Chaeream.

V. 15. ACTUM EST: Desperantis verbum. *S.* QUANDAM FIDICINAM: Extenuatio criminis est, quod virginem, quod civem vitiaverit. *S.* TUM QUANDAM FIDICINAM AMAT HIC CHAEREA: Mire et necessario variavit. Ille emit ut eunuchum mittat ad Thaidem: hic amat, ut deduci se pro eunucho velit.

V. 16. HEM, QUID? AMAT?: Haec singula pronuntianda sunt, ut stuporem nimiae indignationis ostendat. *S.* AN SCIT ILLE IAM QUID MERETRIX SIET?: Quia fidicina meretrix est.

V. 17. AN IN ASTU VENIT: IN ASTU in urbem de Piraeeo. Sic Athenienses vocabant urbem suam, unde ipsi incolae ἀστοὶ

V. 1. *supra* Act. I. sc. 2. v. 122.

PAR Here, né me spectes: me ínpulsore haec nón facit.
LA. Omítte de te dícere: ego te, fúrcifer,
Si vívo. Sed istuc quídquid est, primum éxpedi.
PAR. Is pro íllo eunucho ad Thaídem dedúctus est.
LA. Pro eunúchon! PAR. Sic est. Húnc pro moecho póstea
Compréndere intus ét constrinxere. LA. Óccidi.
PAR. Audáciam meretrícum specta. LA. Núm quid est

V. 21. *ad Thaídem huc dedúctus est.*

vocantur. *S.* ALIUD EX ALIO MALUM: Hoc separatim dixit senex, fixis in Parmenonem oculis.

V. 18. HERE, NE ME SPECTES: ME IMPULSORE HAEC NON FACIT: Ipsum accusat conscientia. Non enim, quod levius est, dixit, *me sciente*, quum plus inferat: *me impulsore.*

V. 19. EGO TE, FURCIFER, SI VIVO: Modo omnis saevitia comica aut in comminatione est aut in apparatu verborum. *S.* SI VIVO: *Ἀποσιώπησις*: te ulciscar, quia necessario sequitur.

V. 20. SED ISTUC QUIDQUID EST: Inventa causa cur supplicia differantur, donec uxorem ducat Chaerea et ipse purget Parmenonem, secundum argumenta, quae sibi ipse prospexit, iussu coactuque fecisse et imperio herilis filii sui, Chaereae scilicet.

V. 21. IS PRO EUNUCHO AD THAIDEM HANC DEDUCTUS EST: Bene deductor ipse siletur.

V. 22. PRO EUNUCHON: Non interrogat, sed exhorrescit. *S.* HUNC PRO MOECHO POSTEA: Bene studuit Terentius PRO bis numero dicere, et PRO EUNUCHO et PRO MOECHO. PRO MOECHO autem quasi excusans dixit. Nam vere in virginem Atticam non pro moecho, sed moechus. *S.* SIC EST. HUNC PRO MOECHO POSTEA: Bene utrumque PRO, quia neque eunuchus est, qui vitiavit virginem, neque moechus, qui in domo meretricia. Et specta quam oratorie transtulerit mentionem vitiatae virginis. PRO MOECHO, inquit, ut culpam Chaereae sub meretricis accusatione celaret. *S.* HUNC PRO MOECHO: Bene totum PRO: quia neque eunuchus, qui ephebus, neque adulter, qui amator.

V. 23. COMPREHENDERE INTUS ET CONSTRINXERE: Quo dicto vim ingentem inferri significat Chaereae. *S.* COMPREHENDERE: Significat strictim aliquem in facinore deprehensum.

V. 24. AUDACIAM MERETRICUM SPECTA: Maior *ἔμφασις*

J. Engelbrecht, Stud. Ter. p. 31.

Aliúd mali damníve, quod non díxeris,
Relíquom? PAR. Tantum est. LA. Césso huc introrúmpere?
PAR. Non dúbium est, quin mi mágnum ex hac re sít malum:
Nisi quía necessus fúit hoc facere, id gaúdeo,
Proptér me hisce aliquid ésse eventurúm mali.
Nam iám diu aliquam caússam quaerebát senex,

V. 28. *Nisi quía necessum fúit.*

accusationis est per pluralem numerum, quam singularem. Sic alibi:

an potius ita me comparem,
Non perpeti meretricum contumelias?

J. AUDACIAM MERETRICUM: Oratorie avertit iram senis a se et Chaerea, atque dirivat in meretricem. *J.* NUM QUID EST ALIUD MALI DAMNIVE?: Bene interrogat, quia omnia invitus servus dicere videbatur. Et cum damnum malum sit, de proximo collatum discernitur: et damnum ad emptionem eunuchi, malum ad comprehensum pertinet et constrictum Chaeream.

V. 26. CESSO HUC INTRORUMPERE?: In tantam formidinem conjectus est senex, ut non miremur, quod tam cito nuptias firmet et ephebi et virginis, et quamvis non honestae, tamen quia ex ingenti metu vel indigno matrimonio filii vitam pacisci vellet.

V. 27. NON DUBIUM EST QUIN MIHI MAGNUM MALUM EX HAC RE SIET: Suave est nescire personas, quid agat poeta. Ita non periclitaturus Parmeno.

V. 28. NISI QUIA NECESSE FUIT: NECESSE est nomen. Nam *necessus*, *necessis* et *necessitas* et *necessum* lectum est. *J.* ID GAUDEO: Scilicet, ut succuratur Chaereae periclitanti.

V. 29. PROPTER ME: Plus dixit, quam si per me diceret. *J.* HISCE ALIQUID: Meretricibus, non adolescentibus. Et item pluraliter suo more, ut:

Audaciam meretricum specta.

Et:

Non perpeti meretricum contumelias.

V. 30. NAM IAM DIU ALIQUAM CAUSAM QUAEREBAT SENEX: Nota CAUSAM pro occasione.

V. 3. *Sic alibi supra* Act. I. sc. 1. v. 2 sq.

Quamobrem insigne aliquid fáceret iis: nunc répperit.

V. 31. *Quamobrem áliquid aegre fáceret iis: nunc répperit.*

V. 31. QUAMOBREM ALIQUID INSIGNE FACERET: Manifestius hoc Menander explicat, iam pridem infestum meretrici senem post corruptum ab ea Phaedriam, nunc demum se inventa occasione vindicaturum. *S.* QUAMOBREM: Quamvis dixisset CAUSAM, intulit QUAMOBREM. *S.* INSIGNE ALIQUID: Magnum et nobile facinus. *S.* FACERET: Ἀποστατικῶς dixit.

[illegible] : Kampe S. 14.

[illegible]

[illegible] = [illegible]

[illegible]

ACTUS QUINTI SCAENA SEXTA.

PYTHIAS. PARMENO.

PY. Nunquam édepol quidquam iám diu, quod mágis vellem evenire,
Mi evénit, quam quod módo senex intro ád nos venit érrans.
Mihi sólae ridiculó fuit, quae quíd timeret sciébam.
PAR. Quid hoc aútem est? PY. Nunc id pródeo, ut convéniam Parmenónem.
Set ubi óbsecro est? PAR. Me quaérit haec? PY. Atque éccum video: adíbo.
PAR. Quid ést, inepta? quíd tibi vis? quid rides? pergin? PY. Périi:

V. 6. *quíd tibi est.*

V. 1. NUMQUAM EDEPOL QUIDQUAM IAM DIU: Pythias egreditur veluti irrisura Parmenonem, ut ipsa putat. Egredi autem a poeta cogitur, ut doceat populum, quid intus egerit senex. Ergo persona cachinnans inducitur quaerens Parmenonem, aspectuque eius ob nimium risum vix loqui posse. *S.* NUMQUAM EDEPOL QUIDQUAM: Rarum est evenire, quod velis, et quod maxime velis, id rarum magis.

V. 2. INTRO AD NOS VENIT ERRANS: Non gressu errans nec via, sed animo et opinione.

V. 3. MIHI SOLAE RIDICULO FUIT: *Soli* regulariter dicitur: *solae* non recte, ~~sed~~ antique, ut alibi: *Hoc ipsa in itinere, alterae dum narrat, forte audivi.*

V. 4. QUID HOC AUTEM EST?: Ridentem miratur Parmeno. *S.* NUNC ID PRODEO: Propter id.

V. 6. QUID RIDES? PERGIN?: Ex huius verbis ostendit, quam multum rideat petulans puella. *S.* PERII: Proprie hoc verbum est aptum, quasi sit lassa ridendo.

V. 11. *alibi Heautontimorumeno* Act. II. sc. 3. v. 30.

Defessa iam sum misera te ridendo. PAR. Quid ita?
PY. Rogitas?
Nunquam pol hominem stultiorem vidi nec videbo: ah,
Non possum satis narrare, quos ludos praebueris intus:
At etiam primo callidum et disertum credidi hominem.
Quid? ilicone credere ea quae dixi, oportuit te?
An poenitebat flagiti, te auctore quod fecisset
Adulescens, ni miserum insuper etiam patri indicares?
Nam quid illi credis animi tum fuisse, ubi vestem vidit

V. 9. *quos praebueris ludos intus.*
V. 10. *ac disertum.*
V. 14. *Nam quid illi credis tum animi.*

V. 8. NUNQUAM POL HOMINEM STULTIOREM VIDI: Postquam ROGAS dixerat, quasi narratura videbatur, sed rediit ad insultationem.

V. 9. QUOS LUDOS PRAEBUERIS: Ex errore et metu nimio senis credentis constrictum filium se offensurum in domo meretricis.

V. 10. AT ETIAM PRIMO CALLIDUM AC DISERTUM CREDIDI HOMINEM: Haec omnia sic in scaena pronuntianda sunt, ut risu interrumpi verba puellae videantur morisque insultationis esse, si is, qui fagitat risu alterum, dicat se ante de illo multum risisse, quod illico crediderit. Non autem hoc ideo dicit, quod personae suae fidem deroget, sed quod res incredibilis fuerit, quam illi persuaserit, aut certe si credendum fuerit, non autem statim neque examinata neque facta rei cognitione.

V. 11. ILICONE CREDERE: Obiurgatio de tempore.

V. 12. AN POENITEBAT FLAGITII: Illud, quod supra, a stulto, hoc, quod nunc dicit, a malo fieri potuit. Illud ab imprudente, hoc, quod peius est, a sciente. *S.* AN POENITEBAT FLAGITII: Parum videbatur. Ipse alibi: *Quantum hic operae fiat, poenitet.* Plautus in Truculento: *Poenitetne te, quod ancillae sunt iam?*

V. 13. NI MISERUM INSUPER ETIAM PATRI INDICARES: Duo obiicit: unum, quod male consuluerit, alterum, quod male prodiderit consilia sua. Et bene INDICARES. Nam *indicium* dicitur eius, qui una peccaverit.

V. 14. NAM QUID ILLI ANIMI CREDIS TUM FUISSE?: Adolescenti scilicet.

*V. 13. NI MISERUM INSUPER ETIAM PATRI INDICARES?: Ad invidiam Parmenonis, miserum dicit adolescentem, eo modo, quo Iuno accusans Venerem ait:

Illam ésse cum indutúm pater? quid est? iám scis te perísse.
PAR. Hem, quíd dixisti, péssuma? an mentíta es? etiam rides?
Itan lépidum tibi visum ést, scelus, nos ínridere? PY. Nímium.
PAR. Si quidem ístuc inpune hábueris. PY. Verúm!
PAR. Reddam hercle. PY. Crédo.
Set ín diem istuc, Pármeno, est fortásse quod mináre.
Tu iám pendebis, quí stultum adulescéntulum nobílitas
Flagítiis, et eundem índicas: utérque in te exempla édent.

V. 15. *quid? iám scis.*
V. 20. *stúlte, qui adulescéntulum.*
V. 21. *Flagítiis et patri indicas: utérque exempla in te édent.*

an miseros qui Troas Achivis
Obiecit.

Sic enim agimus, quum ab his, qui falso rei sunt, in auctores culpam sceleris removemus.

V. 15. QUID EST? IAM SCIS TE PERIISSE: Hoc non stupentibus ac culpam patientibus dicitur.

V. 16. HEM, QUID DIXTI, PESSUMA?: Nunc demum intelligit Parmeno se esse delusum. *S.* ETIAM RIDES?: Apparet eam ex huius stomacho vehementius cachinnare.

V. 17. NOS IRRIDERE?: Nos superbius dixit, quam si diceret *me*.

V. 18. SI QUIDEM ISTUC, IMPUNE HABUERIS: [*Ἐλλειπτικῶς.*] Subauditur: T u m n i m i u m. *S.* VERUM: Irridentis interrogatio.

V. 19. SED IN DIEM ISTUC, PARMENO, EST FORTASSE: In longam dilationem, unde d i l a t i o est dicta diei prolatio.

V. 20. TU IAM PENDEBIS: IAM nimiam velocitatem significat. *S.* NOBILITAS FLAGITIIS, ET EUNDEM INDICAS: Duas res significat simul, et cogis flagitia facere et facientem indicas.

V. 21. UTERQUE EXEMPLA IN TE EDENT: Nova ac mira tormenta, quae pro exemplis narrentur, aut quae documenta sint ceteris, ne delinquant, EXEMPLA dicuntur. Et EDENT et EDET legitur. Si EDENT, figuratum est: si EDET, recte. Et plus est EDET, quam *dabit*.

V. 1. *an miseros Virgilius Aen.* lib. X. v. 89 sq.

PAR. Nullús sum. PY. Hic pro illo múnere tibi honós est habitus: ábeo.
PAR. Egomét meo indició miser, quasi sórex, hodie périi.

V. 22. NULLUS SUM: Hoc secum Parmeno. HIC PRO ILLO TIBI MUNERE HONOS EST HABITUS: ABEO: *Εἰρωνικῶς* et *μεταφορικῶς*. *J.* PRO MUNERE: Et HONOS munerigerulis haberi solet.

V. 23. EGOMET MEO INDICIO MISER, QUASI SOREX, HODIE PERII: Proprium soricum est, vel stridere clarius, quam mures, vel strepere magis, quum obrodunt frivola: ad quam vocem multi se intendentes, quamvis per tenebras noctis, transfigunt eos. Plautus: *Confessorem te faciam soricina naenia.* *J.* EGOMET MEO INDICIO: Proverbium in eos, qui ipsi se produnt, quia sorex non facile caperetur, nisi emitteret vocem noctu. *J.* QUASI SOREX HODIE PERII: Quia latere potuit nec occidi, si taceret.

Vg. Kant. 889

ACTUS QUINTI SCAENA SEPTUMA.

GNATHO. THRASO.

GN. Quíd nunc? qua spe aut quó consilio huc ímus? quid coeptás, Thraso?
THR. Égone? ut Thaidí me dedam, et fáciam quod iubeát. GN. Quid est?
THR. Quí minus, quam Herculés servivit Ómphalae? GN. Exemplúm placet.

V. 1. QUID NUNC? QUA SPE AUT QUO CONSILIO HUC IMUS?: Reminiscere hunc esse, qui supra militi dixerit de Thaide: *Iam dudum te amat*, et rursus: *Iam tibi haec aderit supplicans ultro:* et hinc videbis, quos exitus habeat assentatio. Nam idem militi auctor est summae desperationis. Et animadverte, quod semper a mensa Gnatho invitus abstrahebatur. Nam et supra, cum ad litem venitur, ex verbis Thrasonis manifestum est, et Gnathonem invitum sequi, ubi dicit: *Hancine ego ut contumeliam tantam? tam insignem in me accipiam, Gnatho? Mori me satius est.* Et bene QUA SPE, et QUO CONSILIO, tamquam omnia expertus et nec muneribus gratus nec terroribus metuendus. *S.* QUID NUNC? QUA SPE: A parasito intelligitur quid agat miles, sed ad hoc inducitur interrogare ipsum militem, ut populus audiat, quo consilio veniat ad Thaidem. *S.* QUID NUNC? QUA SPE?: Summa desperatio est apud militem reconciliandae amicae ad hoc, ut aequo animo ferat admitti Phaedriam, dum ipse quoque recipiatur. Nam neuter erit in fine fabulae contristandus. *S.* QUID INCEPTAS, THRASO?: Incipere magnorum facinorum est et audaciae.

V. 2. UT THAIDI ME DEDAM: Post indictionem belli et instructionem pugnae, quid sequatur nisi deditio superatorum? *S.* ET FACIAM QUOD IUBEAT: Proprie. Nam in deditione victores iubent, victi obsequuntur.

V. 3. QUI MINUS, QUAM HERCULES SERVIVIT OMPHALAE?: Hic Terentius exprimit consuetudinem, in qua ignavis rationes criminum et exempla suppeditant. Nam sic et supra de

Útinam tibi commítigari vídeam sandalió caput.
Sét fores crepuérunt ab ea. THR. Périi quid hoc autémst mali?
Húnc ego nunquam víderam etiam: quídnam hic properans prósilit?

Pyrrho. Omphale Lydiae regina fuit, quae Herculem sibi servientem etiam ad lanificium compulit, cum ipsa calathum et colum cultusque femineos cum sagittis et clava leonisque tegmine mutasset. *J.* HERCULES SERVIVIT OMPHALAE?: Subauditur: *Et ego serviam Thaidi?*

V. 4. UTINAM COMMITIGARI TIBI VIDEAM SANDALIO CAPUT: COMMITIGARI est tundendo deprimi atque deponi. *J.* SANDALIO CAPUT: Plus dixit CAPUT, quam si aliam partem corporis, ut alibi, diceret verberari: et mire calciamento caput.

V. 5. PERII, QUID HOC AUTEM MALI EST?: Eunuchi habitu Chaerea, sed virili confidentia prosilit et militem velut novi rivalis terret aspectu.

V. 6. HUNC EGO NUMQUAM VIDERAM: Ideo Chaeream miratur.

ACTUS QUINTI SCAENA OCTAVA.

CHAEREA. PARMENO. PHAEDRIA. GNATHO. THRASO.

CH. Ó populares, écquis me vivit hódie fortunátior?
Nemo hércle quisquam: nam ín me plane dí potestatém suam
Omnem óstendere, cuí tam subito tót contigerint cónmoda.
PAR. Quid hic laétus est? CH. O Pármeno mi, o meárum voluptatum ómnium
Invéntor, inceptór, perfector: scín me in quibus sim gaúdiis? 5

V. 1. *hodie vívit.*

V. 1. O POPULARES, ECQUIS ME VIVIT HODIE FORTUNATIOR?: Hic persona Chaereae est fervens gaudio, ut adolescentuli est in prosperis rebus. *S.* O POPULARES: Non mirum, si insane exsultat nuptiis, qui iam dudum ob id solum, quod vitiaverat virginem, laetabatur. 5

V. 2. NEMO HERCLE QUISQUAM: Et interrogavit et respondit sibi. *S.* NEMO HERCLE QUISQUAM: *Παρέλκον* tertium.

V. 3. CUI TAM SUBITO TOT CONTIGERINT COMMODA: TAM qualitatis et TOT quantitatis est.

V. 4. QUID HIC LAETUS EST?: Inventa persona est, ad 10 quam gesta haec narret Chaerea, ut populus et miles instruatur, quid intus gestum sit.

V. 5. INVENTOR, INCEPTOR: Invenire sapientis est, incipere audacis, perficere constantis. Ergo plena laudatio est, et constat hoc Chaeream laudative dicere. Nam in subditis solum consilium attributurus est Parmenoni. *S.* SCIN ME IN QUIBUS SIM GAUDIIS?: *Σύλληψις.* Et nota: SCIN ME, quum sufficeret SCIN. Ergo ME abundat, et est figura *ἀρχαϊσμός.* 15

Scis Pámphilam meam inventam civem? PAR. Audívi.
CH. Scis sponsám mihi?
PAR. Bene, íta me di ament, fáctum. GN. Audin tu hic quíd ait? CH. Tum autem Phaédriae
Meo frátri gaudeo ésse amorem omnem ín tranquillo: unást domus.
Thaís patri se cónmendavit ín clientelam ét fidem:
Nobís dedit se. PAR. Frátris igitur Tháis totast? CH. Scílicet.
PAR. Iam hoc áliud est quod gaúdeamus: míles pellitúr foras.

V. 9. *Tháis se patri cónmendavit: in clientelam ét fidem.*
V. 11. *míles pelletúr foras.*

V. 6. SCIS PAMPHILAM MEAM: Amatorie dixit MEAM, vel potius sponsam meam, vel quam amo. *S.* INVENTAM: Cognitam. *S.* CIVEM: Deest *esse*. *S.* SCIS SPONSAM MIHI?: Deest et *esse*. Et est SPONSAM nunc participium.

V. 7. AUDIN TU QUID HIC AIT?: Hoc vultu mutato et turbato dixit.

V. 8. AMOREM OMNEM IN TRANQUILLO: Bene, IN TRANQUILLO, quia mari et tempestatibus omnis amicae mobilitas et instabilitas comparatur. Sic Horatius:

Simplex munditiis, heu quoties fidem
Mutatosque deos flebit: et aspera
Nigris aequora ventis
Emirabitur insolens,
Qui nunc te fruitur credulus aurea, et cetera.

V. 9. THAIS PATRI SE COMMENDAVIT IN CLIENTELAM ET FIDEM: Hoc est, quod profuit Phaedriae, quia una est domus post Pamphilae nuptias. *S.* IN CLIENTELAM ET FIDEM: IN CLIENTELAM, ut ametur: IN FIDEM, ut defendatur.

V. 10. FRATRIS IGITUR THAIS TOTA EST: Bene TOTA, ut ne ex parte quidem sit militis.

V. 11. MILES PELLITUR FORAS: Sunt gaudia ex nostris bonis, sunt gaudia ex aliorum malis, hostium aut inimicorum. Ergo utrumque genus gaudiorum complexus est.

V. 9. *Horatius Carm.* lib. I. od. 5. v. 5 sqq.

Teuber (1881) p. 18 verba, et orationes' inducit falso . . . . . casus Fortunae' (Teuber).

CH. Tu, fráter ubiubi est, fác quam primum haec aúdiat. PAR. Visám domum.
TH. Num quíd, Gnatho, tu dúbitas, quin ego núnc perpetuo périerim?
GN. Sine dúbio opinor. CH. Quíd conmemorem prímum, aut laudem máxume?
Illúmne, qui mihí dedit consilium, út facerem, an me, qui aúsus sim
Incípere, an fortunám conlaudem, quaé gubernatrix fuit,
Quae tót res, tantas, tam ópportune in únum conclusít diem,
An meí patris festívitatem et fácilitatem? o Iúppiter,

V 15. *qui mi dédit consilium, ut fácerem, an me, qui id aúsus sim.*

V. 12. VISAM DOMUM: Bene domi quaeritur amator exclusus. Nam neque ruri neque in foro est.

V. 13. PERPETUO PERIERIM: Quia illud periisse supra temporale videbatur. *S.* QUIN EGO NUNC PERPETUO PERIERIM: Hic iam militi neque serviendi amicae, ut apparet, praebetur locus.

V. 14. SINE DUBIO OPINOR: Quia non quis dicitur perpetuo periisse. Quid enim opus hac exceptione est, quando nemo ita perit, ut temporaliter pereat et postea fiat non perditus? Correxit parasitus stulti dictum militis, non illum perpetuo, sed sine dubio periisse opinari respondens. Non est enim contrarium id: *Opinor te periisse sine dubio*, pro certo periisse. Confirmatur periisse miles, ut post tanta munera ex desperato supplex, ex supplice patiens rivalis exsistat. *S.* QUID COMMEMOREM PRIMUM: *Διαπόρησις* oratoria familiaris laudantibus. Cicero: *Unde igitur potius incipiam?* Hoc autem fit, ubi omnia et magna videntur et paria.

V. 15. ILLUMNE QUI MIHI DEDIT CONSILIUM?: Attribuuntur personis consilia, facta, casus et orationes. Ergo hic laudatur consilium Parmenonis, factum Chaereae, casus fortunae, id est eventus: oratio senis. *S.* ILLUM QUI MIHI DEDIT CONSILIUM: Tria sunt in vita hominum consilia, facta, successus. Consilium animi est, factum corporis, successus fortunae. *S.* ILLUM: Parmenonem scilicet.

V. 17. QUAE TOT RES TANTAS TAM OPPORTUNE IN UNUM CONCLUSIT DIEM: Bene TOT RES, quasi dicat eunuchum, pro quo duceretur, commendationem virginis, absentiam meretricis, occasionem vitii inferendi, patris interventum in nuptias.

V. 18. AN MEI PATRIS FESTIVITATEM?: Etiam patri laus

Serva óbsecro haec bona nóbis. PH. Di vostrám fidem!
incredíbilia
Pármeno modo quaé narravit! Sét ubi est frater? CH.
Praésto adest.
PH. Gaúdeo. CH. Satis crédo. Nihil est Thaídi hac, fratér, tua
Dígnius quod amétur: ita nostrae ómnist fautrix fámiliae.
PH. Hui
Míhi illam laudas? THR. Périi, quanto mínus spei est, tanto mágis amo.
Óbsecro, Gnatho, ín te spes est. GN. Quíd vis faciam? THR. Pérfice hoc

---

V. 22. *omni est.*

impartienda est. Nam non erat transeundum festivitatem, qua et festivus amatori non obstitit, quod ignovit, ut facilis: unde festivitas in dictis, facilitas vero in animo et factis. *S.* FESTIVITATEM: Laetitiam, ut: *Festivus dies est.*

V. 19. DI VESTRAM FIDEM: Cito intervenit Phaedria, utpote qui domi erat.

V. 20. QUAE NARRAVIT: Nimius affectus in utramque partem defectus orationis amat. Est ergo ἔλλειψις. Deest enim *gaudeo.*

V. 21. SATIS CREDO: Sic dici nota agentibus solet. Recte igitur huic dicitur, cui fiunt nuptiae: *gaudeo*, et ille sic respondet, ut amicis gratulantibus decet: SATIS CREDO. CREDO autem ideo, quia multi sese fingunt congratulari, quum invideant, gaudere, quum doleant.

V. 23. MIHI ISTAM LAUDAS?: MIHI, scilicet gaudenti amatori. Et HUI et MIHI pronuntiatione iuvandum est. *S.* PERII: QUANTO MINUS SPEI EST, TANTO MAGIS AMO: Hic vero est ardor insanissimus, ut Virgilius:

Formosum pastor Corydon ardebat Alexin,
Delicias domini.

Et profecto sic est: Sapientes spe maxime ad amorem coguntur, stulti forma tantum.

V. 24. OBSECRO, GNATHO, IN TE SPES EST: Mire, quasi desperatis omnibus auxiliis, abiecta nimis supplicatio inducitur. Nam et OBSECRO, et GNATHO id significant, et IN TE SPES EST. *S.* QUID VIS FACIAM?: Non est hoc interrogantis, sed ostendentis non esse quid faciat.

Feuber (1881) p. 20 gaudia (??)

Berkels p. 38

Précibus, pretio, ut haéream in parte áliqua tandem apud Thaídem.
GN. Difficile est. THR. Si quíd conlibuit, nóvi te. Hoc si efféceris,
Quódvis donum, praémium a me optáto: id optatúm feres.
GN. Ítane? TH. Sic erít. GN. Si efficio hoc, póstulo ut mihi túa domus,
Té praesente absénte pateat: ínvocato ut sít locus

V. 26. *si quíd conlíbitumst.*
V. 28. *ut tua míhi domus.*

V. 25. PRECIBUS, PRETIO: Nihil militi superest praeter precem, ut victo, et pretium, ut diviti. Nihil igitur aliud optat, quam sic res eant, ut persona Thaidis conveniri possit. *S.* PRECIBUS, PRETIO: *Ἀσύνδετα*, velut afflicta et lassa pronuntianda sunt. *S.* PRETIO: Varie, quia alibi dixit: *precario*. *S.* UT HAEREAM: *Τὸ* HAEREAM ultimum genus beneficii est. Et IN PARTE ALIQUA: Non enim PARTE dixit, ut aequa intelligatur. *S.* TANDEM: Et desperantis est et difficulter credentis. *S.* TANDEM: Non est adverbium temporis, sed *nunc saltem* significat.

V. 26. NOVI TE: Deest *perficere*, sed ubique plura gestu significat miles, utpote infantissimus. *S.* DIFFICILE EST: Vultu et pronuntiatione et asseveratione firmandum est. *S.* SI QUID TIBI COLLIBITUM EST: *Ἔλλειψις* pro: *Si quidem collibitum est, efficis.*

V. 27. QUODVIS DONUM ET PRAEMIUM A ME OPTATO: DONUM praemium est et munus praemium. Sed DONUM praemium dis datur, munus praemium hominibus. Nam separatim donum deorum est, praemium virorum est fortium, munus hominum. Et donum munusque tam ante factum, quam post factum datur, praemium non nisi post factum est. Donum voluntarium, praemium debetur. Omnia ergo *ἀσυνδέτως* pronuntiavit, primo DONUM, et sic PRAEMIUM, quasi unam partem orationis. *S.* QUODVIS DONUM PRAEMIUM: DONUM, ut a largo homine: PRAEMIUM, ut a praeclaro facinore. *S.* QUODVIS DONUM, PRAEMIUM A ME OPTATO, ID OPTATUM FERES: Donum optato, ob quod praemium accipias. *S.* PRAEMIUM A ME OPTATO: Totum militariter. Nam et optio dicitur et optari a militibus, ut alibi: *Vir fortis optet quod volet praemium.*

V. 28. SI EFFICIO HOC, POSTULO UT MIHI TUA DOMUS TE PRAESENTE ABSENTE PATEAT: Proverbiale est PRAESENTE ABSENTE, ut, *sursum deorsum*, *ultro citro* et cetera huius modi: *fanda infanda*, *iusta iniusta*, *digna indigna*, *velit nolit.*

V. 29. INVOCATO UT SIT LOCUS SEMPER: INVOCATO non

Sémper. TH. Do fidém futurum. GN. Adcíngar. PH. Quem ego hic aúdio?
Ó Thraso. THR. Salvéte. PH. Tu fortásse quae facta híc sient
Néscis. THR. Scio. PH. Cur te érgo in his ego cónspicor regiónibus?
THR. Vóbis fretus. PH. Scín quam fretus? míles, edicó tibi:
Sí te in platea offéndero hac post úmquam, quod dicás mihi:
Álium quaerebam: íter hac habui, périisti. GN. Eia haud sic decet.

---

vocato significat. *In* et auget et minuit dictionem. *J.* INVOCATO: Male intelligitur precibus vocato, quum sit *αὐτομάτῳ*, id est, etiam non invitando, quin ultro venire debeat in suam domum.

V. 30. DO FIDEM: Iuro, confirmo, spondeo. *J.* ACCINGAR: Non quia facile est, quod negavit supra, sed suis votis parasitus adductus est ad conandum. Ideo et ACCINGAR dixit. Sic enim dicimus in magnis rebus suscipiendis, ut: *Accingunt omnes operi.*

V. 31. SALVETE: Supplex sine gratia et sine timore, modo inimicus et infestus. *J.* TU FORTASSE QUAE FACTA HIC SINT NESCIS?: Hoc totum superbe ac minaciter inquit adolescens.

V. 32. SCIO: Compendium poetae, ne rursus eadem dicerentur. *J.* CONSPICOR: Commune verbum est CONSPICOR.

V. 33. VOBIS FRETUS: Et hoc stulte. Quis enim et rivalibus et inimicis fretum se esse dicat? Deinde *ἀναχόλουθον* et vitiosa responsio est. Nisi enim addideris SUM, erit soloecismus conveniens loquenti, impolito homini et militi. *J.* SCIN QUAM FRETUS?: *Esse debeas*, subaudiendum est. *J.* MILES, EDICO TIBI: Hoc contumeliose et proprie, ut militi: MILES, inquit, EDICO TIBI.

V. 34. SI TE IN PLATEA OFFENDERO HAC: Hoc est: Si vel casu invenero. Et IN PLATEA, inquit, non circa meretricis fores. *J.* NIHIL EST QUID DICAS: NIHIL pro non, ut sit: non est quod dicas mihi, id est, NIHIL EST QUOD DICAS, pro ut dicas mihi, ut sit: QUOD pro ut, QUOD pro quid dicas mihi. Certum est autem, sic veteres locutos esse.

V. 35. ALIUM QUAEREBAM: Aut ALIUM pro quendam posuit, ut sit: *quendam quaerebam*, id est, aliquem, aut ALIUM, hoc est, non quem tu putas, hoc est, alium, non Thaidem. Sed si *aliam* diceret, neque commode neque *ἐμφώνως* loqueretur. Praevalet enim masculinum genus. *J.* PERISTI: Ordo est, post-

PH. Dictumst. GN. Non cognósco vostrum tám superbum. PH. Sic erit.
GN. Prius audite paúcis: quod quom díxero, si plácuerit,
Fácitote. PH. Audiámus. GN. Tu concéde paullulum istúc, Thraso.
Príncipio ego vos ámbos credere hóc mihi vehementér velim:
Me húius quidquid fácio, id facere máxume caussá mea: 40

V. 38. *paulum.*
V. 39. *Príncipio ego vos crédere ambos hóc mi vehementér volo.*
V. 40. *fáciam.*

quam in platea hac offendero, periisti. *S.* EIA: Interdum hortantis est eia. Nunc EIA correctionem significat.

V. 36. NON COGNOSCO VESTRUM TAM SUPERBUM: Locutio annotanda. Mire laudavit, ut persuadere potuisset. *S.* VESTRUM TAM SUPERBUM: Non, vestrum superbum. *S.* VESTRUM SUPERBUM: Absolute, ut: *Pol Crito antiquum obtines.* Ergo subaudiamus vel *ingenium* vel *animum* vel *morem* vel *institutum.*

V. 37. PRIUS AUDITE PAUCIS: Mira insinuatione agit, qui non ut consentiant, sed ut audiant petit. Et bene PRIUS, quasi non obstet, quo minus faciant quod velint. Tum deinde quo attentiores exsistant, addidit PAUCIS. Deinde SI PLACUERIT. Facilius enim flectitur, cum quo non pugnamus, ut consentiat. *S.* PRIUS AUDITE: Quod fiduciam ostentat persuasoriam rem dicturi.

V. 38. AUDIAMUS: Bene non faciamus, sed AUDIAMUS dixit. Nam prima oratoris impetratio in mala causa est, audiri meruisse. *S.* TU CONCEDE PAULULUM ISTUC, THRASO: Thraso hoc in bonam partem accepit, et ideo paret. Putat enim vel turpe esse, si humiliter precetur suo nomine seque audiente parasitus: vel incongruum sibi, si in os praesens a Gnathone laudetur. *S.* ISTUC, THRASO: Non ad se vocat, sed locum ostendit, quo abeat atque concedat.

V. 39. PRINCIPIO EGO VOS AMBOS: Videt neque se odio haberi neque offendi animos audientium in militis nomine. Hoc ergo oratorie: Pro eo homine, in quo offenditur, eum, in quo non offenditur, posuit.

V. 40. ME HUIUS QUIDQUID FACIO, ID FACERE MAXIME CAUSA MEA: Deest *rei* aut *est*, ut sit: *Me huius quidquid est quod facio, id facere maxime causa mea.* Hic a persona dis-

Vérum si idem vóbis prodest, vós non facere inscítiast.
PH. Quíd id est? GN. Militem égo rivalem récipiendum cénseo. PH. Hem,
Récipiendum! GN. Cógita modo, tu hércle cum illa, Phaédria,

---

cessit, et rem non odiosam pro odiosa posuit, id est, parasiticam pro aemuli amore et commodo.

V. 41. VERUM SI IDEM VOBIS PRODEST: Multum attulit ad persuadendum, non esse commodum militi admitti, et suum commodum et ipsorum esse commodum. *J.* VOS NON ID FACERE, INSCITIA EST: Oratorie et secundum insinuationis praecepta sic dixit. Nam remittendo et dubitando magis flectit animos, quam si aperte ac pertinaciter asseveret.

V. 42. MILITEM EGO RIVALEM RECIPIENDUM CENSEO: Artificiose satis semel intulit omne, quod durum dictu ad persuadendum erat. Nam quod militem et rivalem dixit, ad eam rem valet, ut magis admittendus sit, quam excludendus. Et simul fiducia sic dicentis parat animos ad audienda, quae dicet. *J.* MILITEM EGO RIVALEM RECIPIENDUM CENSEO: Rivales dicuntur aemuli de mulieribus, facta translatione nominis a feris bestiis, quae sitientes cum ex eodem rivulo haustum petunt, in praelium contra se invicem concitantur. Sic Cicero pro Caelio: *Sin erit ex illo fonte rivalis*, inquit, et Homerus ..... *J.* CENSEO: Vide virtutem poetae. Non enim dixit peto, sed CENSEO, tamquam illis modo consulat, neque pro milite agat. *J.* MILITEM RIVALEM EGO: Considera quo vultu hoc dicendum sit, et intelliges et MILITEM et RIVALEM et RECIPIENDUM et EGO CENSEO, quanta significent. Non enim dixit Thrasonem, sed MILITEM, quod nomen ad stultitiam valet. Non socium, sed RIVALEM, quod ostendit, quando quidem rivalis in meretrice capiendus est, hunc potius eligendum. Nec non excludendum, sed RECIPIENDUM dixit: ut et ostenderet adeo prodesse, ut etiam de industria retinendus sit. Non volo aut rogo, sed CENSEO, ut consiliarius, non parasitus, videatur loqui. Nam quod EGO addidit, eo dicto usus est, quo uti solent, qui plus in negotio vident. Nam sic in Phormione iuris consulti: *Ego quae in rem tuam sint, ea velim facias. Ego sedulo hunc dixisse credo. Ego amplius deliberandum censeo.*

V. 43. COGITA MODO: Modo aut tantummodo significat aut temporis est adverbium, et simul incerta distinctio est.

V. 15. *cf. Cicero pro Caelio* cap. 8. §. 19.
V. 29. *in Phormione* Act. II. sc. 4. v. 9 sqq.

V. 18

(bu.1)
Hartman S. 79 (zimel bei zemel –

Et lubenter vívis: etenim béne lubenter víctitas.
Quód des, paullulum est: ét necesse est múltum accipere Tháidem,
Út tuo amori súppeditare póssit sine sumptú tuo:
Ad ómnia haec magis ópportunus, néc magis ex usú tuo
Némo est: principio ét habet quod det ét dat nemo lárgius.
Fátuus est, insúlsus, tardus: stértit noctes ét dies.

V. 44. *Út libenter vívis (et enim béne libenter víctitas).*
V. 45. *paulumst.*
V. 47. *Omnia.*
V. 49. *bardus.*

V. 44. ET LIBENTER VIVIS: Id est, bonorum ciborum es atque edax.

V. 46. SUPPEDITARE POSSIT SINE SUMPTU TUO: Aut SUPPEDITARE pro suppeditari, aut deest *se*, ut:

Accingunt omnes operi.

V. 47. AD OMNIA HAEC MAGIS OPPORTUNUS NEC MAGIS EX USU TUO NEMO EST: Locutio est ex negativis tertia, ut: *Agrum in his regionibus meliorem nemo habet.* *S.* MAGIS EX USU: Pro utilior, et MAGIS OPPORTUNUS pro opportunior. *S.* NEMO EST: Hoc est opportunus.

V. 48. HABET QUOD DET: Ut dives. *S.* ET DAT NEMO LARGIUS: Ut liberalis.

V. 49. FATUUS EST: Hoc est ex usu tuo. *S.* INSULSUS: Sine sale et sapientia, aut sine saltu et facilitate. *S.* TARDUS: In Venerem scilicet. *S.* STERTIT: Plus dixit quam dormit. *S.* NOCTESQUE ET DIES: Plus significat, quam si diceret diebus et noctibus, ut hoc ipso nomine consiliarii auctoritas inesse videatur. *S.* FATUUS: Inepta loquens: a fando *fatuus* dicitur: unde Fauni fatui et Nymphae fatuae dictae sunt. Fatui igitur sunt, qui verbis et dictis fatui sunt, insulsi vero corde et animo. *S.* TARDUS: Corpore et membris, quamquam et intellectu tardos vocamus, qui stulti sunt. Sed melius est sic intelligi, ut ea vitia videatur dicere, quae inamabilem faciant etiam divitem largumque amatorem. Nam aut verba commendant, ut:

Pendetque iterum narrantis ab ore.

Hic fatuus est: aut sapientia gratum facit, ut:

Multa viri virtus animo.

V. 4. *Ut Virgilius Aen.* lib. II. v. 235.
V. 25. *Ut Virgilius Aen.* lib. IV. v. 79.
V. 27. *Ut ibid.* v. 3.

Néque istum metuas, né amet mulier: fácile pellas, úbi velis.
PH. Quíd agimus? GN. Praetérea hoc etiam, quód ego vel primúm puto,
Áccipit homo némo melius prórsus neque prolíxius.
PH. Mírum, ni illoc hómine quoquo pácto opust. CH. Idem ego árbitror.

V. 52. *prórsum.*

Et hic insulsus est. Sed mihi videtur FATUUM dicere, tantum qui glorietur et blandiri amicae nesciat, insulsum, qui non sit salax et cupidus coitus, tardum, qui non facile explicet Venerem, quae res meretricibus odiosa est. *S.* FATUUS EST, INSULSUS: Sunt qui fatuum animo putant, insulsum dictis, sed male. Nam fatui quoque dii sunt, qui et Fauni dicuntur, et non stulti, sed multum fantes, id est, loquentes. *S.* FATUUS EST, INSULSUS: Haec, quae nunc addidit, non ex superioribus pendent, sed cum superiora valeant plurimum: nam quia dives et liberalis, potuit obesse rivalibus: haec omnia bona in milite corrumpuntur, quod fatuus, quod insulsus et cetera, quae ipse persequitur. *S.* FATUUS EST, INSULSUS: Haec bene adduntur, quia dixit: ET HABET QUOD DET, ET DAT NEMO LARGIUS. Ad rem eam valebat, ut amaretur miles a meretrice et praependendus omnibus esset, sed ingrata sunt mulieribus maximeque lascivis haec omnia, quae subiicit. *S.* FATUUS EST, INSULSUS: Hoc pro acervo vitiorum cum quadam vultus improbitate prolatum est, quo magis res in medio posita esse videatur.

V. 50. UBI VELIS: Quando vel cum.

V. 51. QUID AGIMUS?: Initium consensionis dubitatio est eius, qui negaverit. *S.* HOC ETIAM: Deest est vel habet. *S.* QUOD EGO: Parasitus scilicet. *S.* PRIMUM PUTO: PRIMUM PUTO, quasi parasitus.

V. 52. ACCIPIT HOMO NEMO: ACCIPIT, pascit, invitat, ut:

Illos porticibus rex accipiebat in amplis.

S. NEMO MELIUS PRORSUS NEQUE PROLIXIUS: Horum alterum apparatum, alterum indicat copiam.

V. 53. MIRUM NISI ILLOC HOMINE QUOQUO PACTO OPUS EST: Facete dixit adolescens rei parcus et qui putet amorem sine damno esse oportere, quique fefellerit meretricem, non solum eiiciendum non esse militem, sed etiam quovis modo sustinendum ac perferendum. *S.* MIRUM NI ILLOC HOMINE QUOQUO PACTO: Obtinuit parasitus iam, quod negabatur. Primo deliberatum, ut:

V. 24. *Ut Virgilius Aen.* lib. III. v. 353.

GN. Récte facitis. Únum etiam hoc vos óro, ut me in vostrúm gregem
Récipiatis: sátis diu hoc iam sáxum volvo. PH. Récipimus.
CH. Ác lubenter. GN. Át ego pro istoc, Phaédria, et tu, Chaérea,
Húnc comedendum et déridendum vóbis propinó. CH. Placet.
PH. Dígnus est. GN. Thraso, úbi vis adcede. TH. Óbsecro te, quíd agimus?

V. 54. *Únum etiam vos.*
V. 57. *et ébibendum.*

QUID AGIMUS? post concessum, ut: MIRUM NI ILLOC HOMINE QUOQUO PACTO OPUS EST. *S.* MIRUM NI ILLOC: Hic, inquit, eius modi est, ut etiam cum mala condicione patiendus sit. *S.* IDEM EGO ARBITROR: Sane opus fuit consensione, praecipue Phaedriae, cuius res agitur. Nam ita et servata persona est tarde consentientis amatoris.

V. 54. RECTE FACITIS: Gratiarum actio est. *S.* UNUM ETIAM HOC VOS ORO: Subtiliter etiam parasitus hic se adiungit suasque partes circa hoc agit.

V. 55. SATIS DIU IAM HOC SAXUM VOLVO: Vide quem ad modum serpat paullatim etiam in eorum assentationem ex vituperatione militis. *S.* HOC SAXUM VOLVO: Proverbium in eos, qui inextricabili labore afflicti sunt. Et bene SAXUM de stulto milite ait, et se ipsum Sisyphum Phaedriae fecit. *S.* HOC SAXUM VOLVO: Velut Sisyphus apud inferos.

*V. 54. UT ME IN VESTRUM GREGEM: Iam hos laudat, et nimis parasitus est, si recorderis eundem dixisse: *Facete, lepide, laute, nil supra.*

V. 56. AT EGO PRO ISTOC, PHAEDRIA: Subaudiamus et *sum hic.* Aliter non, ut parasitus ait. *S.* PHAEDRIA, ET TU, CHAEREA: Ambos nominat, quasi legibus paciscantur.

V. 57. HUNC COMEDENDUM: Cum ceteris rebus summus poeta etiam fidem ostendit amicitiae parasiticae, exemplo Gnathonis de milite loquentis hoc modo. *S.* PROPINO: Facete sic dixit, ut parasitus, et ut qui de eo convivio loqueretur.

V. 58. DIGNUS EST: Haec verba ultima longi sermonis eius modi sunt, ut miles haec audiens laudatum se esse et approbatum existimet. *S.* UBI VIS: Honorifice revocat ablegatum cum iniuria dicendo: UBI VIS, quia ACCEDE imperativum erat, et UBI nisi quando intellexeris, vitium est.

GN. Quíd? isti te ignorábant: postquam eis móres ostendí tuos,
Ét conlaudaví secundum fácta et virtutés tuas,
Ínpetravi. THR. Béne fecisti: grátiam habeo máxumam.
Núnquam etiam fui úsquam, quin me omnés amarent plúrumum.
GN. Díxin ego in hoc ésse vobis Átticam elegántiam?
PH. Níl praeter promíssum est. Ite hac. ω. Vós valete et plaúdite.

V. 61. *béne fecistis.*
V. 62. *amarint.*

V. 59. ISTI TE IGNORABANT: Figura διλογία. Ad utrumque enim pertinet, et ad laudem et ad mores. Ostendit et hoc ambiguum.

V. 60. SECUNDUM FACTA ET VIRTUTES TUAS: Et hoc ἀμφίβολον. Nam VIRTUTES εἰρωνικῶς pro vitiis posuit, ut: *Nescis qui vir siet*, et, *Ornatus esses ex tuis virtutibus.* ℑ. FACTA ET VIRTUTES: Proprie facta militibus adscribuntur. ℑ. FACTA ET VIRTUTES: Amarior est εἰρωνεία in vitiosos homines, quam veritas.

V. 62. NUMQUAM ETIAM FUI USQUAM: NUMQUAM et locum et tempus significat, USQUAM locum magis, NUMQUAM pro non. Et NUMQUAM USQUAM τῷ ἀρχαϊσμῷ pro non usquam, id est, nusquam. ℑ. QUIN ME OMNES AMARENT PLURIMUM: Contrarium superiori. Quid est enim, quod bene non fecerit quicquam, si in illo est, ut ametur?

V. 63. ATTICAM ELOQUENTIAM: Et hoc εἰρωνικῶς, ut illa quae supra. ATTICAM dicit veram atque germanam, quia excultior eloquentia dicitur Attica, et summi oratores Attici appellati sunt.

V. 64. PRAETER PROMISSUM EST: Et hoc anceps est, intellectu gemino ad utrumque. ℑ. ITE HAC: Quo vocat parasitus, an ad meretricem an ad coenam militis, ut promisit? *Hunc ego comedendum et deridendum vobis propino.* ℑ. ITE HAC: Comessatum ad militem vel ad Thaidem. Si coenae interfuit meretrix, quo modo post acta sunt omnia, cum mentio noctis non facta sit? Omnia post coenam gesta sunt, et non completa per rixam coena superfuit plurimum temporis ad agendum. AELII DONATI V. CL. ORATORIS URBIS ROMAE COMMENT. IN TERENTII EUNUCHUM EXPLICIT.

V.5.6.21.

superius nicht nur auf V. 61

J. Hartman S. 81 will non streichen. D. ganze Erklärg d. klaren Stelle unklar.
" 163.

INCIPIT

EUGRAPHII COMMENT.

IN PUB. TERENTII

EUNUCHUM.

PROLOGUS.

V. 1. Si quisquam est: Hic prologus habet controversias duas: unam ex accusatoris persona, aliam ex defensoris. Nam et Terentius obiicit crimen et obiectum purgat. In eo, quod obiicit, talis est controversia. Comoedias dedit adversarius, in his unam, qua priori loco causam dicit, a quo petitur, non ille, qui petit, hoc ita quod crimen stultitiae est et imprudentiae. Ita status est qualitas. Alia controversia est, qua obiicitur Terentio, quae talis est. Graecam Comoediam in Latinam transferre licet. Eunuchum Terentius dedit comoediam, parasiti et militis: quod Plautus in sua comoedia habuerit, nunc Terentius in Eunucho posuit. Reus est, quod contra legem fecerit. Hic status primo qualitas absoluta ex iuris ratione, deinde qualitas venialis per ignorantiam. Nunc iam singulas, ut proposuimus, explicemus. *S.* Si quisquam est, qui placere se studeat bonis: Controversiae principium semper est ad benevolentiam captandam auditorum, aut a nostra persona aut ab auditorum aut a iudicum aut a rebus ipsis. Hic nunc utrumque complectitur, et a nostra persona et ab auditorum: a nostra sic: si est aliquis, qui placere se studeat bonis, et minime multos laedere, in his poeta nomen profitetur suum: ab adversariorum: tum si quis est, qui dictum in se inclementius existimavit esse, sic existimet. *S.* Bonis quam plurimis: Quidam intelligunt, quam plurimis bonis. Nos intelligamus extrinsecus plurimos, nihil aliud posuisse nisi malos: boni enim admodum pauci sunt: ita quod dixit in numero, plurimis, qualitatem potius declaravit.

V. 2. Et minime multos laedere: Duo praecepta posuit, placere bonis, nec multos laedere, haec et hic tenuit: *in causis iudiciisque publicis ita sim versatus, ut defenderim multos, laeserim neminem.*

V. 4. Inclementius: Id est, iniustius, acerbius.

V. 6. Responsum, non dictum esse, quia laesit prior: Ne videatur Terentius improbam continuo maledici subisse personam, quod prior laederet, dixit, respondisse potius, non maledixisse: hoc enim est quod positum est: non dictum. Dictum enim Cicero de Oratore maledictum ponit, hoc est maledicere, *dicta dicere.* Sequitur controversia ipsa et criminatio a parte accusatoris: Qui bene vertendo et easdem describendo male. Bene vertit de Graeco in Latinum: male scribit, male verba componit.

V. 9. Idem Menandri phasma nunc nuper dedit: Aliter fana. Nomen fabulae fana est, et bene addidit nunc nuper, ut crimen istud, quod obiicit, non longi temporis, sed ut recens memoria videatur peccati esse.

V. 10. Scripsit caussam dicere: In comoedia sua hoc argumentum est. Quidam agrum vendidit, illic habuit patrium monimentum, in quo thesauros emptor invenit, comperit venditor. In iudicium venitur. Utique ex ratione et ex consuetudine prior loqui debet ille, qui petit. Petitor autem hic venditor est: ut secundo loco respondeat, a quo petitur, hoc est emptor. At contra Luscius Lanuvinus fecit, ut prior loqueretur, unde petitur, quam ille, qui petit. Ergo propositio criminis collocata est: incipit enim eius caussae quaestio. Ac primo praescriptionis est status potestque dicere Luscius Lanuvinus reprehendi non possum. Placuit in hac comoedia hanc praescriptionem solvi sic: Ne frustretur ipse se, aut sic cogitet, defunctus jam sum: nihil est quod dicat mihi. Sed hanc praescriptionem donat et admonet, ne peccet, quam rem subtili accusatione composuit. Ex hoc enim plus accusatur: si quidem de praeteritis se donare promittit crimen, et monet quasi iterum peccaturum. Simul et alia multa crimina se donare dicit. Nunc nolle, et nihilo minus postea nolle male dicere, si tum laedat inimicus: quibus rebus et personam suam commendat et adversarium ad confirmandam impudentiam iniecit.

V. 19. Ita uti facere instituit: Omni enim genere laborare debemus, ut adversarios aut in odium aut in contemptionem aut in invidiam ducamus. Ita enim in odium adduxit, quod dixit: si perget laedere, ita ut facere instituit: in contemptionem, quod dixit esse tali ingenio, ut ignoraverit, qui prior loqui in actione deberet. Subiungit deinde

---

V. 2. cf. Ciceronis divin. in Q. Caecilium Cap. I. §. 1.

alteram controversiam: QUAM NUNC ACTURI SUMUS MENANDRI EUNUCHUM POSTQUAM AEDILES EMERUNT: Hic a narratione incipit, quia supra exordium collocatum. Ergo haec tota narratio usque ad propositionem criminis et quaestionis, quae incipit ex hoc versu [v. 23.]: EXCLAMAT FUREM, NON POETAM, FABULAM DEDISSE, ET NIHIL DEDISSE VERBORUM. Pulcre primo generaliter proposuit illam ex adversarii persona: ita enim oportet, ut species sic subiiciatur, quae qualitatis est, ut diximus supra, de Latino in Latinum transferri non licere. Haec quaestio sic proponitur: Colacem esse Naevii et Plauti veterem fabulam: parasiti personam inde ablatam et militis, personam autem hic intelligo non nomina, quod postea declarabo. Subiungit responsionem, primo quasi quodam statu finitivo, quae sic iungit: Si id est peccatum, peccatum hoc est: an hoc peccatum sit verum donat. Hoc ad qualitatem ipsam descendit venialem, quam sic proponit peccatum imprudentia est poetae. Venia enim tribus modis fit, vi, casu, ignorantia. Cum autem imprudentia vel una de tribus fuerit, coniectura erit, nec aliquid animus faciet. Adiunxit ergo Terentius [v. 28.]: NON QUOD FURTUM FACERE STUDUERIT: Haec tantum verba repromissionem argumentorum tenent, non veritatem. Ergo adiungit: ID ITA VOS ESSE IAM IUDICARE POTERITIS. Quoniam diximus illa lege, ex Graeco in Latinum transferre liceat. Hoc namque dico, quod Colax Menandri est. In ea est fabula de parasito Colace et glorioso milite. Parasitus autem Colax, id est adulator: hoc enim significat et *miles gloriosus* apud Latinos, quod *Colax* apud Graecos. Sicut igitur supra diximus, inde est ablata persona parasiti et militis. Ergo hae personae in Menandri comoedia sunt: quod concludit. Eas se personas non negat transtulisse in Eunuchum suam ex Graeca. Ergo iam non contra legem fecit, quod ex Graeca transtulit, quoniam et Latinae comoediae sunt. Redit ad venialem statum, ut nescisse se dicat [v. 33.]: SED EAS FABULAS FACTAS PRIUS LATINAS SCISSE SE, VERO ID PERNEGAT: Sic iungitur qualitas absoluta de iuris ratione, quod licitum est ex necessitate rerum, ut nota similitudo personas singulas reservet. Hoc est enim, quod dicit: QUOD SI PERSONIS IISDEM ALIIS NON LICET UTI: haec enim semper necessitate naturali sunt apta et inligata personis. Ita fit, ut quicumque personam aliquam collocat, eius debeat mores exprimere: quam rem concludit: DENIQUE NULLUM DICTUM EST, QUOD NON DICTUM SIT. Sed hic res intelligamus non verba, hacc quae dicunt Graeci *πράγματα*, naturaliter sunt omnibus semper aequalia. At DICTA verba sunt: sed haec controversia est. Sequitur iam ratio prologi, quam in Andriam praecepi, ut audientiam a populo petat, concludens simul cum veniali statu prologum: QUARE AEQUUM EST VOS COGNOSCERE ATQUE IGNOSCERE, ut hic est absoluta qualitas per exempla, cum tacita sit: deinde sic audientia petitur. ET CUM SILENTIO ANIMADVERTITE, UT PER-

NOSCATIS QUID SIBI VELIT. Hic iam comoediae ipsius res pote statemque noscimus.

ACTUS PRIMI SCAENA PRIMA.

V. 1. QUID IGITUR FACIAM: Prima scaena deliberativam integram tenet, quae talis est. Deliberat adulescens an expulsus a meretrice, cui munera missurus est, rursus rogatus ut redeat, revertatur. Haec igitur deliberativa duas partes in propositione deliberantis continet ex utraque parte argumenta. Sed ea hic servus accedet, ut possit partem alteram persuadere. Deliberativa utique ab honesto est et ab utili et ab eo, an fieri possit et an necesse sit, semper dividitur. Haec igitur an servata sint considerare debemus. Ac propositio est primo: QUID IGITUR FACIAM, quae communis est ad utramque partem. Deinde incipit una pars: NON EAM. Adiecit causam, cur ire debeat: NE NUNC QUIDEM CUM ULTRO ACCERSOR. Deinde alterius partis est propositio: AN POTIUS ITA ME COMPAREM. Ab honesto divisio ponitur: NON PERPETI MERETRICUM CONTUMELIAS.

V. 4. EXCLUSIT: REVOCAT: Rursus divisio illa in alteram partem ex divisione illa, an fieri possit, ut amator contemnat quam diligit.

V. 5. SI QUIDEM HERCLE POSSIS NIHIL PRIUS, NEQUE FORTIUS: Et quasi asserit fieri non posse. Deinde adiungit ab honesto, quod ultro ad eam veniat. Atque hic adiungit et ab inutili, quod confessus fueris. Consideratis partibus adulescens concludit ad ipsam rursus deliberationem.

V. 11. PROIN TU DUM EST TEMPUS: Hic iam persuasio accedit, quoniam cogitatio superior ex utraque parte concepta, ad integrum aequali cogitationum ratione prorupit.

V. 12. HERE, QUAE RES: Persuadet Parmeno, ut revertatur ad meretricem, ab eo, quod fieri non possit, ut non revertatur. Respondet autem, se iniuriam passum. Verum quaestioni opponit illud, quod semper amantium ista sit consuetudo. Ergo primo an possit repugnare proponit. QUAE RES, inquit. Adversus iniuriam, quam passus est, opponitur consuetudo, ubi sic adsumitur: HAEC OMNIA VITIA SUNT: INIURIAE, SUSPICIONES: et post ita concludit: INCERTA IGITUR HAEC. Sensus est hic: si ea, quae in amore semper varia contigerunt ac propterea videntur incerta, tu volueris ratione corrigere, ut certa perficias, tale erit, inquit, ut, si operam des, ut cum ratione insanias. Subiungit deinde orationem irascentis amatoris exclusi: in qua exprimitur ira, quae nunquam verba complet, quod cogitat mens. Ita posuit: EGONE ILLAM, scilicet puniam. QUAE ILLUM, scilicet amat, et me exclusit. Sic enim iram exprimimus. Haec igitur

molesta iungit. Tu vero ea vitia noli cumulare, ne sollicitudo geminetur.

V. 25. O INDIGNUM FACINUS: Ex his, quae amori accidunt, et se et illam esse aliter asserit: se miseram, illam scelestam dicens. Cui servus persuadet, ut se ab ea redimat, quam minimo queat pretio. Quam etiam Bacchidem longius supra translatione definit quid sit, scilicet calamitas nostri fundi, id est miseria, per ὑπαλλαγὴν, quod miseros facit. Et quoniam servi persuasio parum profecerat circa adulescentis dolentis animum, quod erat exclusus, optima ratione subiungitur scaena, in qua meretrix ipsa est, cuius praesentia et oratio et vultus persuadere possint, ut amator iniuriam ignoscat.

ACTUS PRIMI SCAENA SECUNDA.

V. 1. MISERAM ME: In hac scaena primo controversia est: dein deliberativa. Controversia talis est. Adulescens amator missurus munera fuerat, quae eadem meretrix postulaverat, et multa alia. Cui alter amator promiserat quandam virginem, quae aliquando eius meretricis soror dicebatur. Sed aberraverat, a praedonibus rapta et venundata. Hanc, inquam, amator alius cum promisisset, meretrix adulescentem amatorem a se exclusit. Rea fit iniuriarum. Haec controversia venialem statum continet: confitetur enim se fecisse iniuriam. Verum dicit necessitate, quod velit eam puellam a milite recipere, quae sibi soror antea fuerat. Et quoniam semper venialis status sub qualibet purgatione coniecturam tractat, an hoc animo fecerit sive necessitate sive alia qualibet caussa: hic erit tractata etiam coniectura similiter, quam quidem rem breviter percurrit ipse dicens. Non quo quendam plus diligam, eo feci, sed ita erat res, faciendum fuit. Haec controversia accusationem habet et defensionem. Sed defensio perseverat usque ad deliberativam orationem. Nam petitura est meretrix aliquos dies et pollicetur haberi deinceps se a Phaedria adulescente suo amatore. Omnis autem petitio deliberativam tenet. Ergo secundum ordinem ad singula revertamur. Egreditur meretrix primo: ex hoc declarat, se quod fecerit, necessario fecisse, dicens: VEREOR NE ILLUD GRAVIUS PHAEDRIA TULERIT, NEVE ALIORSUM ATQUE EGO FECI, ACCEPERIT. Duo posuit, ne factum meum aliter acceperit Phaedria, quam a me factum est. Propositionem iniuriae tenuavit, non quod quasi minus est ab exclusо. Non enim dixit quod exclusus est, sed quod intromissus non est.

V. 5. ACCEDE AD IGNEM: Quidam intelligunt, AD IGNEM ad amorem, hoc est, ad ipsam meretricem. Sed melius est illud, quod quidem Menander aperte dixit, meretrices iuxta domum

suam vel in atrio solitas habere aram Veneris vulgariae, cui quotidie sacrificarent. Ut hoc sit: ACCEDE AD IGNEM, hoc est ad aram, ut iocatus servus sit Parmeno dicens: IAM CALESCES PLUS SATIS.

V. 6. TUN HIC ERAS: Optimum principium sumpsit meretrix. Cum rea ipsa sit facti, adulescentem coepit arguere, quod non ingressus est.

V. 7. CETERUM DE EXCLUSIONE: Hoc servus dicit, quod meretrix callide loquitur. Dicit tantum de iniuria: unde intelligi licet, quod hic exclusionem posuit. Quia servus accusatoris animo dicit ad illa supra, quod intromissus non est.

V. 9. SANE QUIA HAE: Accusatio hic sumit exordium, quod quanto temperamento dictum est? quod non semper fores meretricis amatori pateant: quod rivalis sibi praeponatur. Hoc enim dixit: QUIA SUM APUD TE PRIMUS. Et cum meretrix dissimularet totum impetum, rursus adulescens accusationes effudit.

V. 11. O THAIS, THAIS: Iteratio nominis accusantis ostendit iracundiam. *S.* UTINAM ESSET MIHI: Sensus hic est. Utinam et tu amatoris et partem mecum amoris habuisses. Si enim hoc fuisset, posset contingere, ut in hac iniuria aut tibi doleret, ut mihi dolet, aut mihi non doleret, ut tibi non dolet. Hoc enim dixit.

V. 14. EGO ISTUC ABS TE FACTUM: Hoc est, factum tuum contemnerem.

V. 15. NE CRUCIA, TE OBSECRO: Incipit defensio, quae optimum principium tenuit, ut irascentis primum animus temperaretur. Deinde consilio generaliter subiungit argumentum meretrix, sed coniecturale, quod non hoc animo fecerit, quo alium apud se videatur habere potiorem. Hoc enim dixit: NON POL QUO QUEMQUAM PLUS AMEM, AUT PLUS DILIGAM, EO FECI. Similiter subiungit generale aliud argumentum, status venialis ex necessitate: SED ITA ERAT RES. Post meretrix conturbata oratione servi, petit audientiam, ut plenior origo narretur. Non tantum exclusionem ipsius narrare debet, sed et caussam. Post principia petit audientiam, qua concessa narratio incipit.

V. 27. SAMIA MIHI MATER: Brevitas semper in narratione servanda est et in dictione aperta verba. Ita hic et nomen et affectum et locum posuimus habitationis. Narrat matri suae datam puellam dono, a quodam mercatore ab Atheniensi civitate sublatam. At se ignorare dicit, utrumne ipsa civis Atheniensium fuisset: tantum de civitate sublata sit. Adiecit illud, quod nomen matris et patris dicebat. Ipsum hoc proficit ad causam eius rei, quam petitura est. Scimus enim in narratione rationem futuris quaestionibus collocari. Quoniam ergo dictura est, concedi sibi debere aliquot dies, ut puellam recipiat, et hanc adiungit causam, ut suis parentibus reddat. Volo enim, inquit, amicos sic parare beneficio meo. Ideo praemisit matris nomen

et patris, ut veri simile sit, posse hinc parentes sciri, si nomina iam tenentur. Denique adiecit et alia signa: sibi cognitam esse quia mercator ex praedonibus unde emerat, se vidisse dixerit abreptam esse e Sunio. Sunio autem intelligit locum prope Athenas, iuxta mare collocatum. Redit rursus ad affectum, quod dicit, sibi carissimam esse puellam, cum mater sic eam educaverit, ut opinione populi filia diceretur. Inde narrat discessum suum. Excitat enim, quod cum hospite Athenas venerit, quae sibi haec omnia, quae habebat meretrix, dereliquit. Quam rem quidem illa non sine causa videtur adiecisse, sed ut ostenderet, quanta semper mercede dilecta sit, ut adulescens intelligat, non se maximum munus dedisse, cum videat, tantum donari meretrici. Hoc quidem servus negat factum, dicens et dominum multa donasse. Contendit mulier ad narrationem rediens: dicit, profectum militem amatorem adulescentis Phaedriae notitiam, sed hunc pervenisse. Qua in re commendat animum cum dixit [v. 47.]: TUTE SCIS POST ILLA, QUAM INTIMUM HABEAM TE, ET MEA CONSILIA UT TIBI CREDAM OMNIA. Pergit igitur narrationis partes universas complere, quod mortua matre frater materna bona invaserit, virginem venumdederit, et speciosam et peritam artis, quod fidibus sciret. Deinde, quod eam ille amator suus emerit miles, quod venerit et irascatur, quod meretrix coeperit alium amatorem habere. Hic intelligendum acriter illud est, quod supra dixit miles, te amatorem. INTEREA LOCI TE COGNOVI. Ut ideo miles puellam tanto pretio emerit, quod sciret se tantum amari a meretrice, quippe cum eam sic reliquisset, cum adhuc haberet nullum amatorem. Ergo consequenter hodie irasci miles, postea quam invenit meretricem cum hoc amatore. Hoc ergo adiungit [v. 58.]: FINGIT CAUSSAS NE DET SEDULO. Et hoc temperate ostendit, hoc militem velle, ut praeponatur alteri amatori. *Quare acceptasse pollicetur munus, miles quod comparaverat donaturus.

V. 59. SI FIDEM HABEAT, SE IRI PRAEPOSITUM TIBI: Hoc est, si accipiat fidem, me praeposuisse tibi.

V. 60. APUD ME AC NON ID METUAT: Duo sunt, si fidem habeat, et si non metuat. Quid autem non metuat? *S.* NE UBI ACCEPERIM SESE RELINQUAM: Hic iam caussas petitionis ostendit. Hoc autem petitura est meretrix, ut paucos interim dies, quousque puella dono detur, miles apud meretricem in amore praeponatur. Finita narratione concludit a suspicione, nescio quem exitum narrantis, quod idem miles iam amisso amatore meretricis, nunc virginem diligat. Hoc enim dixit [v. 62.]: SED EGO QUANTUM INTELLIGO, AD VIRGINEM ANIMUM ADIECIT. Petit rursus Phaedriam, ut paucos dies sibi commodet, quibus prior apud se miles esse possit. Dicit caussas, quod soror dicta est, quod velit parare amicos beneficio suo. Sed post haec iratus adulescens redit ad accusationem vehementer, quo eam de-

clarare possit ingratam: enumerans, quae beneficia sua, vel quae praestiterit, vel quae paraverit. Quibus accusationibus meretrix victa, quo facilius adulescenti persuadere possit, quod antea postulaverat, dicit se ei ad omnem voluptatem commodare consensum, ne cum aliquo offendat. Qua re victus adulescens omnia se, meretrix quae vellet, facturum esse promittit: et monet, ut memoriam sui nominis teneat * quidquid inciderit. Et ita secum loquitur, quod vehementer diligat Phaedriam, neque aliquid callide fecerit, sed cuncta ratione complerit.

ACTUS SECUNDI SCAENA PRIMA.

V. 1. Fac ita ut iussi: Haec scaena tenet prima parte mandata servi, ducantur ad meretricem illa dona, quae ante comparavit.

V. 2. Satin hoc mandatum: Aperte, inquit, dicta sunt ista tibi.

V. 3. Rogitare quasi: Sensus: quasi si quid me fugit, sic interrogas. *S.* Difficile sit: utinam aliquid: Sensus: Tam facile utinam lucri aliquid invenias, quam facile istud amittas.

V. 8. Aemulum quod poteris: Mandat adulescens servo, ut munus suum verbis ornet, et militem meretricis ab amore discludat.

V. 10. Nullus moneas: Hoc est, etsi non moneas, quod alio in loco ait: *Nullus dixeris, alias uti possim caussa hac integra.*

V. 19. Di boni, quid hoc: Servus confirmatus dat consilium domino, ut rus pergat, quia meretrici antea promisit. Secum conloquitur conquerens fortunas domini, quae est allocutio sola continens dolorem. Generaliter tractat tamen, cum non tam de domino, quam de amore conquiritur.

V. 24. Mirum, ni ego: Mirum est, inquit, ni turpiter ego hic accipiar.

V. 25. Cum decrepito eunucho: Decrepiti dicuntur magis senes, si quidem longa senectute vix loqui possunt, et tantum modo fractis vocibus loquuntur ac sunt quasi quaedam crepitacula.

ACTUS SECUNDI SCAENA SECUNDA.

V. 1. Di inmortales: Haec scaena exsultationem continet, in qua nihilo minus parasitus loquitur, cuius de moribus et persona . . . . . cum dixit colax, id est, adulator. Nam cum

parasitorum personae antea his moribus essent, uti plagis atque verberibus risum dominis concitarent, hic novo more artem exerceri monstratur, ut omnia omnibus consentiendo, hoc genus artis exerceat. Ita enim dixit, hanc novam personam de Graeco esse translatam. Ergo hic mores exprimit suos. Et fit comparatio per qualitatem, quae melior ars in parasito esse videatur, utrum illa quae plagis ac verberibus vitam turpiter continebat, an haec quae assentando et arridendo ipsa potius habere videatur in potestate dominos. *S.* HOMINI HOMO QUID PRAESTAT: Sensus est: Homini stulto homo non intelligens quid praestat, id est, praecellit. Hoc ad Salustianum accedit: *Omnis homines, qui sese student praestare ceteris animalibus.*

V. 3. MEI LOCI ATQUE ORDINIS: MEI LOCI pauperem dicit, ORDINIS parasitum.

V. 4. HAUD INPURUM: Non malum. Impuros enim crudeles ac saevos appellant, unde et *spurcos* dicebant saevissimos, ut Tullius in Gallia * *aqua spurce dictum commemorarent, in libera civitate.* *S.* PATRIA ABLIGURRIERAT: Abligurire est, leviter cibos suspensis quodam modo digitis tangere. Ut idem Terentius dixit de meretricibus: *quae foris cum coenant, ligurriunt.* Ita adiecta praepositione, *abligurrire,* plurimum consumere significat.

V. 5. VIDEO SENTUM: Miserorum expressio his modis semper impletur, vultu, habitu corporis atque vestitu. Ita vestitus est quod dixit: SENTUM ET PANNIS OBSITUM. Corporis habitus est, *squalidum annisque obsitum.* Vultus: AEGRUM. Sic Virgilius:

Respicimus, dira illuvies immissaque barba,
Consertum tegmen spinis.

Et supra: *memorandaque vultu.* Procedit: PANNIS ANNISQUE OBSITUM. Obtectum intelligimus OBSITUM, unde intellectus verbi ipsius efficitur: pannis obsitum et annis obsitum.

V. 6. QUID ISTUC ORNATI: Ornamenta et in malis dicimus, non solum in pulcris et melioribus, cum supra de deterioribus dixerit, subiecit: QUID, INQUAM, ORNATI EST. Ipse similiter paulo post, cum eunuchum mutata veste vestitum videret indecore: Ut, *ita iam adornabat fugam,* alibi: *ornatus esses ex tuis virtutibus.*

V. 8. HIC EGO ILLUM CONTEMSI: Hoc est, me considerans illum miserum dixi.

V. 11. *Hoc ad Salustianum in bell. Catilin.* cap. I. §. 1.
V. 17. *Tullius in oratione pro Q. Gallio* cf. Orell. Fragmenta Tulliana. Vol. IV. Part. II. p. 454.
V. 20. *Terentius in eunucho* Act. V. sc. 4. v. 14.
V. 27. *Virgilius Aen.* lib. III. v. 593.

V. 10. Ex eodem ortum loco: Scilicet, quia supra dixit: *quendam mei loci atque ordinis.*

V. 11. Qui color: Hoc est, quod supra positum, video aegrum. *S.* Nitor, vestitus: Quod supra dixerat: *sentum. S.* Quae habitudo: Id est, annis obsitum, cum contra Virgilius dixisset:

macie confecta suprema.

Hic interrogatus ille nescio, qui, cur tali habitu et miseria esset ornatus, docet illam quae in parasitis antea fuerat * ideo subiecit [v. 13.]: at ego infelix, neque ridiculus esse, neque plagas pati possum. Itaque utrumque, quod in disciplina fuerat, brevi responsione concludit, quod et ridiculus antea fuerit et verberatus. At contra colax parasitus, quod nunc melius artis genus parasitorum esse videatur, idque dicit a se primum institutum: propterea quod est hominum genus, qui omnium rerum sibi vindicant principatum, quos sectando et consensum his commodando, facile in amorem tuum possis inducere. Exinde natum dicit parasitorum hoc genus, ut colaces sint.

V. 17. Qui se primos omnium: Omnium rerum primos: in omnibus primos.

V. 22. Is quaestus nunc est: Et concludit, hanc parasitorum sectam omnibus esse potiorem.

V. 23. Scitum hercle hominem: Scitum inquit, id est elegantem. *Εἰρωνεία.* Quod autem dixit, hunc facile ex stultis reddere insanos, certa ratione concludit, quod semper insanos faciat prava laudatio. Ut Salustius.

V. 24. Interea loci ubi ad macellum: Significavit iam interea loci, nihil aliud tenere, nisi interim, ut loci adiectio sit, nihil significans.

V. 25. Cupedinarii omnes: Cupedinarii sunt qui cupiditatibus populi serviunt, quos omnes enumerat. Cetarii sunt, qui salsamenta vendunt. Nam cetariae dicuntur bolonae. Cete genere neutro pisces sunt, qui ad salsamenta proficiunt.

V. 26. Lanii, coqui, fartores, piscatores, aucupes: Aucupes sunt cupedinarii omnes. Fartores dicimus, qui farciunt, ut in meliorem sagena pinguescant.

V. 27. Quibus et re salva et perdita: Supra dixerat hic parasitus de alio, itidem patria qui abligurrierat bona. Unde et se bona quoque patria consumpsisse. Ergo sensus hic est: Quibus cupedinariis et de meo patrimonio demens ad victum necessaria profueram et de aliena cum aliis obsonaram. Hoc enim dixit: quibus et re salva, cum integrum patrimonium haberem, cum de meo emerem: et perdita, cum consumpto patrimonio de aliena re mercarer.

V. 7. *Virgilius Aen.* lib. III. v. 590.

V. 28. SALUTANT, AD COENAM VOCANT: Quidam intelligunt AD COENAM VOCANT, invitant. Solet enim advenientibus coena promitti. Plautus in multis comoediis:

advenienti quid tibi coenae dabitur.

Sed melior sensus est: AD COENAM VOCANT, hoc est, ad emenda, quae in coena sunt necessaria. Hoc est veri simile, quod qui aliquid vendat, lucrum potius velit ab eo, quam ad se venire, aut quiddam per obsequium velle.

V. 30. FACILE VICTUM QUAERERE: Hic vere quasi quidam intellectus superior ille explicatur, quod dixit AD COENAM VOCANT, ut inde intellexerit ille nescio qui facile quaerat victum. Quamquam et si ad coenam emendam intelligat, nihilo minus poterit cognoscere, facile sibi parasitos victum quaerere.

V. 32. TANQUAM PHILOSOPHORUM: Nomina disciplinae apud philosophos saepe ab auditoribus videntur imposita, ut a Platone Platonici, ab Epicuro Epicurei. Ita hic parasitus exsultans novamque disciplinam parasitorum cum adulatione complens, dicit suum nomen imponi, quod ipse eam primus invenerit: si quis se parasitus huic nationi et actui voluerit applicare, ut Gnathonicus esse dicatur.

V. 34. VIDEN OTIUM ET CIBUS: Duo ad detrectationem posuit. OTIUM, cum neque animus neque corpus excitus curationem humanitatemve cognoscit. Verum istud parum est, adiecit: CIBUS ALIENUS, ut et devinctus sit iam nulla cogitatione.

V. 37. RIVALIS SERVUM: Rivales dicuntur, qui unam amant vel meretricem vel amicam, quod quasi uno rivo amoris utantur. *S.* SALVA RES EST: Hic sensus est: Integra nobis sunt omnia, si quidem adversarii ante ostium stantes, propterea frigide agunt.

V. 38. NEBULONEM: Vel vanum, ut nebula est: neque enim aliquod corpus vel ulla soliditas. Vel NEBULONEM furem, quoniam nebula semper utuntur. Homerus: *Κλέπτῃ δέ τε νυκτὸς ἀμείνω.* *S.* HISCE HOC MUNERE: HISCE nominativus pluralis, quo hi credunt exinde suam Thaidem esse, quod tale munus adducit.

V. 40. IMPERTIT: Participem facit.

V. 41. NUM QUIDNAM HIC QUOD NOLIS: Hoc dicit Parmenoni obiiciens virginem in aspectum, quod cum videre se Parmeno frequenter dissimulasset, etiam frequenter obiectum parasitus interrogare maluit.

V. 42. SED QUID VIDETUR TIBI HOC MANCIPIUM, ut tam pulcra virgo mancipium diceretur. Deinde nunciat irridens servum, hoc munus Thaidi mitti: quod quidem ille cognoscit. Idcirco dicit, quod dominus suus intelligatur exclusus.

V. 32. *Homerus in Iliade* lib. III. v. 11.

V. 45. Omnium rerum heus vicissitudo: Ubique servis Terentius vehementes gravesque sententias applicavit, ut in Andria Sosia dixit: *Ut ne quid nimis.* Est enim astutum servorum genus, et satis ad intelligendum mente versutum. Sensus est, nihil in proprio statu perpetuo permanere, sed verso ordine in diversas vices cuncta mutari.

V. 46. Sex ego te totos: Familiare Terentio sex menses dicere: est enim dimidia anni pars, unde non paululum tempus est. Sic alibi: *Ac non prius sex mensibus olfecissem.*

V. 48. Ecquid beo te: Hoc est, beatum te reddo.

V. 50. Tum tu igitur paululum: Pulcra parasiti inlusio, ut cum ipse adducat munus, nuntiari ab adversario servo velit. Cum enim stultum est, cum adversarius adversarium nuntiat dona esse missurum.

V. 52. Nunc quem evocare: Et haec arte tractata sunt. Nam cum parasitus domum fuisset ingressus, Parmenoni dicit, an aliquem sibi velit evocari, tanquam ipse ingrediendi iam non habeat potestatem. *J.* Sine biduum hoc: Scit enim dominum affuturum, et ita eum meretrici absentiam promisisse.

V. 54. Calcibus saepe: Frustra in fores exsultabis calcibus, hoc est, insilies.

V. 55. Etiam nunc hic: Per silentium intelligimus parasitum iam ingressum esse ad meretricem, et dona tradidisse. Non ingredi Parmenonem, et nunc stare ante ostium.

V. 57. Facete dictum: Suave, iucunde.

V. 59. Ex Piraeo: Locus est mari vicinus iuxta Athenas, aptus ad voluptatem. Denique commemorat postea adulescens, illic sibi convivium praeparasse. Quibus Chaerea est ..... praepositus coenam contubernalibus praeparet. Ideo adiecit: Nam ibi custos publice est nunc.

V. 60. Non temere: Non passim, non sine caussa.

ACTUS SECUNDI SCAENA TERTIA.

V. 1. Occidi: Haec scaena prima parte questionem tenet, quod impeditus sit, cum virginem sequeretur, in cuius amorem inciderat, quo minus eam deduceret, et ubi habitaret agnosceret. Post cognitionem fit agnitio, ubi maneat, servo indicante. Efficitur deliberatio, an ad eam pro eunucho ire debeat. Illae divisiones plenae sunt suasoriis verbis, ab utili, ab honesto, ab eo, quod fieri potest: quas ut aequum est, suo loco per ordinem tractabimus. Nunc ad conquestionem revertamur.

V. 3. *in Andria* Act. I. sc. 1. v. 34.
V. 9. *Sic alibi in Adelphis* Act. III. sc. 3. v. 48.

V. 3. Ubi quaeram: Quaerere est, alicubi rem repositam persequi, investigare, suspicione aliquid, ubi lateat, inquirere. *S.* Quem perconter: Quem interrogem. Inter percontationem et interrogationem hoc interest, quod percontatio responsionem habet, non aut * ex scientia confirmante, vel ex narratione. Cum dicimus ubi habitat, hic enim hoc nescire se dicit responsurus * est in via, vel aliquid tale. Interrogatio vero est cui respondetur, velut fecisti quod iusseram? cui necessario de duobus superioribus afficitur ab eo, qui interrogatus est. Responsio ergo hic est. Quem perconter? Vides utique quia de habitatione futura fuerat interrogatio. Ita et in Andria, cum Crito quaereret ubi habitaret, et Chrysis dixisset: *Quos perconter video.*

V. 6. Taedet cotidianarum: Iam, inquit, me poenitet videre mulieres cotidianas et assueta forma.

V. 8. Hic vero est: Sensus est: hic adulescens, si amare coeperit, fratrem eius Phaedriam dices ludum et iocum fuisse, hoc est, non amasse: ita enim hic insanivit in amore.

V. 10. Ut illum di deaeque: Hic incipit conquestio.

V. 12. Quid tu es tristis: Dicitur cum quodam gaudio idem tristis. Nam ex hoc, quod vidisse se puleram virginem dicit, quadam laetitia contractus est, quod eandem tamen ex aspectu perdidit, tristis es, ut debes non solum in fine, verum et in principio significare.

V. 13. Unde is: Unde advenis?

V. 18. Cum in cellulam: Hoc in loco persuadet servo, ut auxilium sibi et consilium accommodet: et repetit gratiam, quam dicit se ante praestitisse, ut in Andria: *Si te in germani fratris dilexi loco, seu tibi morigera fuit in rebus omnibus. S.* In cellulam ad te patris penum: Apte se ante beneficium praestitisse, quod conveniret personae dixit, cum servulis de cellula patris omnem penum sit solitus transferre. Penum autem intelligimus omne quidquid ad victum est. Quidam enim tantum modo pulmentaria hoc sermone significata voluerunt. Ut Virgilius:

quibus ordine longo
Cura penum struere, et flammis adolere penates.

V. 19. Age, inepte: Ineptum prorsus est, quod non aptum est, ideo age inepte.

V. 20. Sive adeo digna: Sensus est: si talis res est haec, ubi omnes tuas cogitationes possis intendere, et plurimum laborare. Denique digna res est, ubi laborandum sit. Continuo

---

V. 11. *in Andria* Act. IV. sc. 5. v. 5.
V. 29. *in Andria* Act. I. sc. 5. v. 57 sqq.
V. 36. *Ut Virgilius Aen.* lib. I. v. 794.

subiungit: HAUD SIMILIS VIRGO EST: QUAS MATRES STUDENT DIMISSIS HUMERIS ESSE, non cibo in tota aliqua pinguedine sublevatis.

V. 22. VINCTO PECTORE: Macie ita deductae, ut vinctae esse videantur. *S.* GRACILES SIENT: Legitur et GRACILAE, ut declinaverit Terentius *haec gracila.*

V. 23. SI QUA EST HABITIOR PAULO: Si est aliqua corpulentior. *S.* DEDUCUNT CIBUM: Minus cibi dant.

V. 24. REDDUNT CURATURA IUNCEAS: Per hanc operam ita instituendi et ita cibos dandi, reddunt virgines iunco similes, quod herbae genus est ita in longitudinem aequali modo porrectum, ut nulla per corpus appareat vel nodo affecta pinguedo.

V. 25. NOVA FIGURA ORIS: Et in Andria diximus formam esse laudandam. Ibi: *Video adulescentulam forma, etc.*

V. 26. COLOR VERUS: Et hoc quoque ad pulcritudinem proficit, ut apud Virgilium:

lumenque iuventae purpureum,

in quo et anni declarati sunt, quod *iuventae*, ita et hic anni indicati sunt plurimi, id est *flos ipse.*

V. 27. VEL VI VEL CLAM: Petitio a maioribus ad inferiora descendit, sicut semper diximus in petitione esse faciendum.

V. 28. DUM POTIAR: Quaelibet caussa sit, dum modo ad hoc perveniam, ut possim potiri.

V. 29. QUID? VIRGO, CUIA: Hic iam quaeritur an fieri possit a facultate, quam rem interrogatus adulescens redit ad conquestionem, quod sic eam de conspectu impeditus amiserit.

V. 37. IMMO ENIMVERO: Recte adulescens reprehendit servum dicentem: INCOMMODE. Incommodum est enim, cum nos nobis caussa sumus, ut aliquid damni sentiamus. At vero hic parum feliciter gesta res est, vel INFELICITER potius, cum ex eventu et ex fortuna quidam occurreret senex, ut impedimento esset. Et certe mihi videtur ideirco mutasse genus calamitatis, ut infelicitatem potius quam incommodum diceret. Quod incommodum iam malum est, quod evenerit: infelicitas vero id malum est, quod perversa fortuna contingit: quod tamen consilio et virtute corrigi et sustineri potest.

V. 39. LIQUET MIHI DEIERARE: Manifeste, inquit, possum iurare. LIQUET enim, hoc est, clarum et manifestum est. Ut Cicero pro Cluentio: *Quidam sibi iudices non liquere dixerunt.* DEIERARE est sancte iurare.

V. 43. ACCURRIT AD ME: Hic in omnibus exprimenda est

V. 15. *Ibi* Act. I. sc. 1. v. 92.
V. 17. *apud Virgilium Aen.* lib. I. v. 593.
V. 40. *cf. Cicero pro Cluentio* cap. 28. §. 76.

tarditas, quod impedimentum non parvi temporis possit ostendere. Nam licet ADCURRIT dixerit, tamen certum est istam properationem in senem fuisse tardissimam. Deinde adiecit et locum, quod dixit: QUAM LONGE QUIDEM. Isti corporis qualitatem subiungit TREMENS, deinde LABRIS DIMISSIS. Haec iam ad impedimenta loquendi videntur apposita. Et quod dixit TREMENS, scimus enim retortis ad hiatum labris, sed praeminentioribus, minus facile sonus exprimi. Adiecit tamen GEMENS, quod tardius in gemitu naturae * senectutis expresso sono aliquid locutura prorumpat. Deinde congeminat quasi revocationem et salutationem. HEUS, HEUS, inquit. Ostenditur tarditas simulque istud declaratur, quod vere vox ista ab eo coeperit sono, qui et vocem et gemitum declararet.

V. 45. TIBI DICO: Et hic quam stulte, ut cum iam revocaverit, adiiceret TIBI DICO. Sed inde subiunxit, cum utique paratus esset adulescens ad audiendum: SCIN QUID EGO TE VOLEBAM. Quam enim stultum est, ut cum ante debeat dicere, veluti interroget ac dicat. *Scis quid ego te volebam?* Ita coactus est adulescens respondere, ut diceret: DIC. Inter vices vocum magna tarditas declaratur. Contra respondet ille: CRAS EST MIHI IUDICIUM. Et hoc stultum est, quod ait. Quod cras fuerat futurum pridie nuntiavit. Deinde tarda narratio est, quod dicit: EST MIHI IUDICIUM. Denique dolor adulescentis et hac narratione exprimitur, quod dicit: QUID TUM? atque ille verba pene non necessaria adiecit, cum respondet: UT DILIGENTER NUNTIES PATRI ADVOCATUS MANE MIHI ESSE UT MEMINERIT. Denique istac sic expressa et hoc intelligi datur, cum adiunxit: DUM HAEC DICIT, ABIIT HORA. Atque iniecit: ROGO NUNQUID VELIT. Quod quidem fortasse veri simile videatur esse, eum, qui properaret tacente eo, qui retinebat, amplius interrogare voluisse. Verum hoc ad festinantem magis pertinet. Cui enim dixit: ROGO NUNQUID VELIT, metuebat ne forte discedentem rursus senex revocaret. Denique cum ille respondisset: RECTE, INQUIT. Tunc dicit adulescens: ABEO. CUM HUC RESPICIO AD VIRGINEM: Post locutionem diu habitam, respicio, inquit, ad eam, quam sequebar, virginem.

V. 52. MIRUM NI HANC DICIT: Hic cognitio efficitur eius, quae quaerebatur.

V. 54. COMITES SECUTI: Interrogat signa, quo facilius quam suspiciatur, eam virginem esse cognoscat.

V. 55. IPSA EST, ILICET: Quoties caussa ab oratoribus finiebatur, et a iudice sententia ferri habuerat, semper conclamabatur ILICET, hoc est ire licet. Signum ergo finis et cognitionis plenae.

V. 57. ISTUC: Illud scilicet: DESINE CONCLAMATUM EST.

V. 62. DURAS FRATRIS PARTES: Si enim eum rivalem habet frater, cum ipse sit pauper. Et bene huius comparatione

lapsus est sermo ad id, quod necessarium fieri possit ad consilium, responderet servus: IMMO ENIM SI SCIAS QUOD DONUM HUIC DONO CONTRA COMPARET: Indicat enim eunuchum mitti, ex quo consilium nascitur, ut ipse pro eunucho ad meretricem pergat.

V. 65. INHONESTUM HOMINEM: Quod contra est, ut ipse dixit, facies honesta ac liberalis. *S.* SENEM MULIEREM: Singula sunt, ut aetatis indicium sit, quod senex mulier, quod sexus amare videatur alienus.

V. 70. OBSECRO, HERCLE: Res redit ad preces, quam quidem se effecturum servus pollicetur, et fingit se discessurum, sed tenetur a domino, et dum laudantur fortunae eunuchi, quod ad eam iturus est domum, ubi virgo pulcherrima est, sic subit ratio, ut ipse debeat pergere: quam rem providus servus agnovit.

V. 77. QUID SI NUNC TUTE FORTUNATUS FIAS: An fieri possit, ut dixit, deliberativae praecepta percurrit a facultate.

V. 78. CAPIAS TU ILLIUS VESTEM, PRO ILLO TE DUCAM, TE ILLUM ESSE DICAM. Deinde ab utili: TU ILLIUS FRUERE COMMODIS, QUIBUS TU ILLUM DICEBAS MODO, ET RELIQUA. Deinde an fieri possit: QUANDO QUIDEM ILLARUM NEQUE TE QUISQUAM NOVIT, NEQUE SCIT QUI SIES. Praeterea: FORMA ATQUE AETAS IPSA EST, FACILE UT PRO EUNUCHO PROBES. Hoc quidem ioco dicebat servus, sed rem inventam pulcre cogit fieri adulescens. Cumque diu repugnaret ad terrendum eum: Periculum futurum est, ait, ne in domo meretricia tanquam adulter teneatur. Hic ille respondet: Adulterum in domo meretricis esse non posse, per statum finitivum.

V. 89. IN ME CUDETUR FABA: Ex proverbio. Nam dicunt quendam avarum rusticum, cum fabam coxisset et cum socio invaderet, partem sibi depoposcisse, ut cum socio invaderet in eodem vasculo: et aquam adiecisse parti suae, quae corrupta et alteram quoque corrupit: unde communis faba corrupta et in eum qui hoc fecerat tota conversa est. Igitur proverbium, ut qui malefacit, in eum recidat quod fecit.

V. 91. NOS NOSTRAMQUE ADULESCENTIAM: Quasi incertam et ad se quadam divisione pendentem, quale est illud:

ferroque faces inspicat acuto.

V. 94. AN POTIUS HAEC PATI: Melius est, inquit, in domum meretriciam deducar, referam gratiam quam patrem fallam.

V. 96. IUBEO, COGO ATQUE IMPERO: Cum necessitate sunt.

ACTUS TERTI SCAENA PRIMA.

V. 1. MAGNAS VERO: Haec scaena gloriosi militis tenet iactationem exsultationis, quae narratio brevissime agitur: primo

---

V. 36. *illud Virgilius Georg.* lib. I. v. 292.

cum nuntiatum fuisset, meretricem libenter missa dona sumpsisse, parum credidit, nisi iterum diceretur. Itaque interrogat: MAGNAS VERO AGERE GRATIAS.

V. 2. INGENTIS: Hic persona Colacis parasiti custoditur. Nam cum ille dixisset: MAGNAS, hic adiecit: INGENTES. Ita cum ipse quaesisset: LAETA EST: adiecit parasitus: NON TAM IPSO QUIDEM VERO DONO, QUAM ABS TE QUOD DATUM EST, SERIO TRIUMPHAT.

V. 5. EST ISTUC DATUM: Haec oratio gloriosi est militis, nimiam sibi gloriam vindicantis: quippe cum dicat sibi fato, vel quadam natura esse concessum, uti cuncta, quae faciat, grata sint omnibus.

V. 7. VEL REX MIHI: VEL *et* significat, ut:

Carmina vel caelo possunt deducere lunam.

Est sensus: Et rex mihi maximas agebat gratias, et quaecunque feceram.

V. 8. ALIIS NON ITEM: Pulcre adiecit, ne natura regis talis esse videretur, ut maximas gratias omnibus ageret.

V. 9. LABORE ALIENO: Sensus: Ex alieno labore gloriam praeparatam solo sermone in se transferre potest, quicunque instructus est corde.

V. 16. EXSPUERET MISERIAM: Ut posset curam et solicitudinem ex animo removere.

V. 18. SIC HOMO EST PERPAUCORUM: Talis est, inquit, ut cum paucis esse velit. Denique hoc intellexit et Parmeno, cum dixit: IMMO NULLORUM ARBITROR, SI TECUM VIVIT.

V. 21. EGO FLOCCI PENDERE: Contemnere ac nullius momenti ducere.

V. 23. ELEPHANTIS QUEM: Quem praeposuerat elephantis, qui sunt ex India.

V. 28. QUIDNI ESSET: Dubium non est, quin mutus exsisteret.

V. 29. MISERUMQUE ET ILLUM SACRILEGUM: MISERUM dixit militem: SACRILEGUM, parasitum, quia is laudabat militem. ℣. ME HERCULE: Quod utique falso iuravit.

V. 30. RHODIUM TETIGERIM: Hoc est, quem ad modum per iocum male tractaverim atque pulsaverim.

V. 34. COEPIT AD ID LUDERE: Ad id scortum ludere.

V. 36. LEPUS TUTE ES: Hic est sensus: cum tute ipse praeda sis, praedam quaeris Quidam intelligunt: LEPUS TUTE ES, quod natura leporis talis est, ut incesto sexu vivat. Iterum ergo hic quasi tactus adulescens.

V. 42. EMORIRI: Comice tantum dicitur. Nam *emori* facit.

V. 44. HEUS TU, PURGON?: Hic quasi consilium petitur, an purget sese miles apud Thaidem, quod Thais credit, militem iam virginem amare. Sicuti etiam ipsa supra dixit: *Sed ego quantum suspicor, ad virginem animum adiecit.* Dat autem

consilium parasitus, ut magis augeat suspicionem, et huius argumentum profert, quod prosit, ut si quando illa mentionem Phaedriae fecerit, miles contra Pamphilam nominet. Et sic invicem iniuriae Thaidis parem gratiam referat. Hoc enim dixit: PAR PRO PARI REFERTO, QUOD EAM MORDEAT.

V. 56. SI QUIDEM ME AMARET: Bona quaestio, contempsisse doleat. Non, inquit, diligit. Hic respondet parasitus, probans, quia diligit, ex his argumentis, quando illud, quod dat miles, meretrix spectat atque amat. Ergo utile est consilium, quod tibi dedi.

V. 62. RIDICULE: NON ENIM COGITARAS: Parasitus, tametsi bonum consilium invenerit, tamen quoniam Colax est, dicit, ipsum militem, si cogitasset, melius invenire potuisse.

ACTUS TERTI SCAENA SECUNDA.

V. 1. AUDIRE VOCEM: Haec scaena sublationem munerum tenet, quippe Parmeno oblaturus Aethiopissam et eunuchum, quos ut oportet secundum praeceptum domini laudavit. Igitur demonstrativum genus caussae, ubi laus erit. Sed quoniam praesens est miles et eius parasitus, erit et vituperatio. Quae omnia ex oratoriae artis partibus tractabuntur. Quippe cum omnis laus vel vituperatio homines taxat, dividatur ex animi bonis vel malis. Haec omnia exsequentur suo loco. Ac primum miles meretricem convenit et ab ea petit, ut dicat, quem ad modum donum susceperit. *J.* AUDIRE VOCEM VISA SUM: Pulcre factum ut meretrix intus posita vocem militis audire se dixerit. Est enim consuetudo hominum, ut ob recens munus omnia officia et obsequia praebeamus. Superba illa meretrix et in amatores suos, quae et Phaedriam paulo ante excluserat, domo venientem, nunc post munus acceptum egreditur et audire se vocem militis dicit.

V. 4. FIDICINA ISTHAC: Quae fidibus scit, hoc est, citharam novit.

V. 5. PLURIMUM MERITO: Astuta meretrix, ne muneris gratia diceret se amare militem, respondit: A m o t e, sed m e r i t o t u o.

V. 7. UBI VIS, NON MOROR: NON MOROR, non impedimento sum.

V. 9. ITURAN, THAIS: Interrogat Parmeno, an aliquo itura sit.

V. 12. QUID STAMUS?: Miles, posteaquam rivalis servum videt adferre dona, properat, ut discedat meretrix, ne cogatur ea accipere.

V. 13. QUAESO, HERCLE, UT LICEAT: Bene tanquam cum milite: PACE QUOD FIAT TUA.

V. 15. PERPULCRA, CREDO: Vituperationis exordium su-

mitur: generale tamen, et a corporeis bonis vel malis; quippe sua dona per comparativam qualitatem ab donis corporis collaudavit. Hoc scilicet donis detrahens rivalis sui.

V. 18. Ex aethiopia: Hic quoniam supra adversarius dixerat, *perpulcra dona*, *haud nostris similia*, quam Aegyptus produxerat, a corporis bonis laudare non potuit, laudavit extrinsecus, scilicet ex loco et ceteris partibus, ut ex longinquitate regionis gratiam muneri praepararet. *J.* Hic sunt tres minae: Hic vituperatio rursus extrinsecus facta est ab opinione, ab existimatione, a proprii qualitate. Ubi totum donum * callide a Parmenone factum, uti primum ea, quae in corpore non placebat, primo promitteretur: post eunuchus, qui utique erat pulcherrimus, quia adulescens Chaerea. Hic omnis laus a corpore, quod dixit: Eunuchum tibi quam liberali facie, quam aetate integra? Haec quidem aetas naturalis est, et eunuchus equidem naturae datur. Sed haec omnia personae sunt attributa.

V. 21. Quid tu ais, Gnatho?: Hic exsultat Parmeno, quoniam pulcherrimum donum a meretrice iam probatum est. Et concludit ex eo, quod non audeat vituperare, et conticescant potius, quam satis laudent. Adiecit ab animi bonis laudem: Fac periculum, inquit, in litteris, fac in palaestra, in musicis, quae liberum scire aequum est, adulescentem sollertem dabo. Artes et disciplinas animi bona nos tradimus, et liberos adulescentes aequum est ista cognoscere. Sunt autem litterae, palaestra, musica. Et praecipua duo, palaestra vel musica, alia animi scientia, de quibus et Plato de Republica loquitur, dicitque omnes cives in adulescentia his artibus operam debere tradere, ut omnia . . . more adulescenti * robur ad virtutis indolem suscitetur. Et hoc igitur contra militem est. Nam his rebus dicit Plato milites et viros fortes posse existere meliores. Unde Achilles ab Homero inducitur, vir fortissimus ac arte doctissimus, ut reliqui qui in palaestra plurimum valent. Ideirco adiecit: quae liberum scire aequum est adulescentem sollertem dabo, id est, peritissimum exhibebo.

V. 26. Ego illum eunuchum: Pulcherrimum eunuchum quoniam negare non potest miles, detractionem repperit, quod in eunucho ad turpitudinem libidinis pulcritudo verti potest. Et quoniam sine Cerere et Libero friget Venus dixit: Hunc iam sobrius eunuchum si opus sit, intelligitur autem, quod consequatur.

V. 27. Atque haec qui misit: Memor est mandatorum. Nam quoniam dominus dixerat: *Munus nostrum ornato verbis quod poteris*, hoc supra factum est. Et quia adiecerat dominus: *Et istum aemulum quod poteris ab ea pellito*: nunc hoc exsequitur, cum dicit: Dominus meus neque pugnas narrat, neque cicatrices ostentat suas.

V. 24. Hercle nemo posset: Istum enim servum, quod

malus sit, nemo posset, inquit, perpeti, si haberet tantum, unde alium compararet, ut ostendatur dominus pauper. Haec propter malitiam, qui neque nudare se posset, ut alius compararetur.

V. 44. ISTUC, QUOD DIXTI: Colax parasitus suum ubique implet officium. Nam cum leviter locutus miles fuisset, qui dixerat Parmenoni: *Domini similis es*, continuo risum sibi commovet ex commemoratione illius dicti, quod Rhodium adulescentulum miles dixerat sese videre coepisse.

V. 48. SI CHREMES HUC: Hic est Chremes frater puellae, quae a milite Thaidi donata est: hunc fratrem esse eiusdem et meretricis suspicatur. Hanc caussam mandat ancillae, ut si venerit, maneat. Et vide, quemadmodum quae mandat tria praecepta sunt, quae scilicet secundum gradus petitionis ad minora descendunt. Primo enim, quod maius est, petimus, hoc dixit: UT MANEAT: deinde quod minus est, SI COMMODUM NON EST, UT REDEAT. Tertio, quod ultimum ex necessitate: SI ID NON POTERIT, AD ME DEDUCITO, quae tria servabit ancilla.

V. 51. QUID? QUID ALIUD: Expressit morem domo proficiscentium. Ut in properatione mandare aliquid cupiamus, et in oblivionem veniat, post memoria repetatur.

ACTUS TERTI SCAENA TERTIA.

V. 1. PROFECTO QUANTO: Haec scaena suspicionem habet adulescentis, quod sibi meretrix insidias praeparet, quo facilius se ad amorem posset adducere, unde sic ad coniecturam argumenta sumuntur. Ac primo ipsa summa est: PROFECTO QUANTO MAGIS MAGISQUE COGITO, NIMIRUM DABIT HAEC THAIS MIHI MAGNUM MALUM. Deinde incipiunt argumenta a dictis, quo me accersiri iussit. Deinde a factis, quod cum venissem, caussam ut ibi manerem repperit. Rursus a dictis, quod ait rem divinam fecisse se et rem seriam velle agere. A factis, quod ipsa accumbere mecum, mihi sese dare, sermonem quaerere. Deinde a dictis, quod quaesivit, quam pridem mihi mater et pater mortui essent. Rus Sunii ecquod nunc mihi sit. Haec a summo ad imum argumenta dicuntur, quorum quidem caussae denudatio manifesta est. Nam haec omnia fecit meretrix, non ut adulescentem in amorem possit inducere, sed ut de puella, quod quaerit, agnoscat. Haec omnia ex derivatione caussae. Explicabimus singula. Namque quaesivit, rus Sunii ecquod: quia supra in narratione dictum est, abreptam puellam e Sunio. Quaesitum est, quam longe a mari, propterea quod puella a praedonibus rapta est: deinde reliqua quae consequuntur, aperte hanc indicant caussam, de puella scilicet, quod adiecit. Ecqua inde parva perisset soror: ecquis cum ea una: quid habuisset cum periit.

V. 5. ROGET QUIS: Si quis interroget, quid mihi cum meretrice sit, respondebo: NE NORAM QUIDEM.

V. 7. REM DIVINAM FECISSE: Hoc est, sacrificium fecisse. *S.* REM SERIAM VELLE AGERE: Ei cum rem necessariam et gravem mecum loqui fingeret, ubi oratio deficit, et quod agat non haberet: HUC EVASIT, eo usque conscendit et exivit. Ut: *Evado summi fastigia culminis. Eam sese intendit esse, ut est fallacia.* Hanc sese mihi obiicit et intendit et probare cupit, ut est audacia.

V. 26. ANNOS NATAST SEDECIM: Certos adulescens dixit annos sororis suae, quod et nuper adulescens Phaedriae indicaverat: cum dixit: *anni sedecim sunt.* Et ita ut nos diximus, optimus sensus est, quod annos nata sedecim sit, non maior: post inferatur: THAIS QUAM EGO SUM MAIUSCULA EST.

V. 25. O CAPITULUM: Impetratura primum praebet obsequium, deinde mandata exsequitur tria illa, quae supra dixit. Nam primum, THAIS MAXIMO TE ORABAT OPERE, UT CRAS REDIRES. At cum hoc nollet offerre, aliud: AT TU APUD NOS HIC MANE: quod utique ordinem bene vertit. Post infert: SI ISTUC SATIS CERTUM EST, TE AMABO, UT ILLAC TRANSEAS, UBI ILLA EST.

ACTUS TERTI SCAENA QUARTA.

V. 1. HERI ALIQUOT: Hic adulescens unus ex illis est, qui in Piraeo convivium sibi praepararunt: cui praeparando praepositus Chaereas, qui in amorem pro eunucho nunc suppositus, ad meretricis domum deductus est. Quaerit igitur hic adulescens convivii praepositum.

V. 2. DE SYMBÓLIS: De collationibus. *S.* UT ESSEMUS: Hoc est, cibos sumeremus.

V. 5. QUID CONIECTEM: Quid suspicer.

V. 7. QUISNAM HINC: Quoniam supra dixerat Chaerea: *Nescivi Thaidem nobis vicinam.* Pergens e vicina domo meretricis exeuntem Chaeream videt, in habitu eunuchi, idcirco dicit: QUISNAM HINC EXIT.

ACTUS TERTI SCAENA QUINTA.

V. 1. NUM QUIS HIC EST: Haec scaena allocutionem tenet exsultantis et laetantis, quam brevi tempore amoris voluptatem compleverit. *S.* NUM QUIS HIC EST: Ita inquirere videtur adulescens, non tamquam metuat, ne aliquis superveniat, aut ut possit evadere: quam rem consequenti versu significat, quippe cum dixit:

V. 2. IAMNE ERUMPERE HOC LICET MIHI GAUDIUM: Sed

quod sequitur, repugnat: SED NEMINEM HIC CURIOSUM INTERVENIRE NUNC MIHI, QUI ME SEQUATUR, QUOQUO EAM INTERROGANDO OBTUNDAT.

V. 3. NUNC EST PROFECTO: Modo est, inquit, omne tempus, cum pati me possum necari. Ideo scilicet, ne gaudium meum aliqua turpitudine vita contaminet.

V. 5. SED NEMINEM HIC CURIOSUM: Ad aetatem adolescentiae et animos eorum, qui in re Venerea amoris sui effectum, cum tenuerunt * pertinet hoc, quod volunt, indicare semper. Nam integrum et honestum gaudium magis silentio crescit, ut hoc apud Terentium est: *Sed ut tacita mecum gaudeam.* Apud Virgilium:

Latonae tacitum pertentant gaudia pectus.

V. 10. CHAEREA, QUID EST?: Ea omnia, quae adulescentem velle cognoverat, interrogata sunt. Et tamquam non cito respondentem, rursus: QUID ME ASPECTAS? QUID TACES? O FESTUS DIES HOMINIS. Quid est, FESTUS DIES HOMINIS?

V. 14. OBSECRO HERCLE UT ME: Expressit morem laetantium, ut dixi, maxime eorum, qui rem Veneream compleverunt. Ipsi enim magis cupiunt indicare.

V. 15. NOSTIN HANC: Hinc est narratio, cum exordium a meretrice coepit. Virginem ei missam dono, dicit: simul et laudat et de amore confitetur. Indicat etiam, quod frater meretrici dare praeparasset eunuchum, quod consilium servi, quia ipse pro eunucho ad meretricem deductus sit. Et ne stultum videretur, adiecit caussas, quas et supra posuerat. Ut viderem, inquit, audirem, essem una, cum qua cupiebam.

V. 27. TRADITUS SUM MULIERI: Persequitur quemadmodum ad effectum suae cupiditatis pervenerit.

V. 29. SATIS TUTO TAMEN: In amicos dictum.

V. 33. ABDUCIT SECUM ANCILLAS: Quod ipsa meretrix descendit ad coenam, quod paucae circa virginem remaneant: eaedem novitiae puellae, ita ut et morem propter novitatem nesciant et propter aetatem nihil valeant suspicari.

V. 85. VIRGO IN CONCLAVI: Conclave dicimus locum, quem * multa patefaciunt.

V. 36. IOVEM QUO PACTO DANAAE: Haec pictura, inquit, erat in tabula, quomodo Iupiter Danaae imbrem aureum misit, sed in gremium.

V. 38. QUIA CONSIMILEM LUSERAT: Quia, inquit, Iupiter et ipse propter amoris flammas conversus in imbrem aureum sese commutaverat ad fraudem et similem lusum luserat, ut ego pro eunucho ad virginem veneram.

V. 39. IMPENDIO MAGIS: Amplius ex hac re, quod Iupiter fecerat, mihi gaudebat animus.

V. 40. DEUM SESE IN HOMINEM CONVERTISSE: Utique intelligimus Iovem venisse humana figura. Deinde per implu-

vium, per alienas regulas clanculum descendisse, fucum factum mulieri, fraudem scilicet. Sunt enim cum fraude, quae fuco videntur infecta.

V. 44. DUM HAEC MECUM REPUTO: De Iovis facto cogito.

V. 45. IT: LAVIT: REDIT: Apta narrationi oratio est, ubi facta multa breviter explicantur. Sicuti ipse in Phormione quaedam breviter explicat.

V. 50. FLABELLUM TENERE TE: Vehementer, inquit, veliem te videre, tantum asinum flabellum tenentem. *S.* QUI ESSET STATUS: Hoc est, quae forma, qui habitus in te erat, cum flabellum tantus asinus contineres. Hic turpiter quidam legunt potius * quam tantum, ut sit asinum tantum, quod in scaena esse dictum, ob indignitatem Terentiae comoediae, minime conveniebat.

V. 51. OMNES PRORUUNT SE: Se foras simul proferunt.

V. 53. EGO LIMIS SPECTO: Quidam intelligunt, LIMIS obliquis, quod limen cum ambulamus, itineri nostro obliquum est. Alii intelligunt LIMIS OCULIS, paululum tortis. Alii LIMIS, coniunctis ad flabellum: ut Plautus dixit: *Numquam cum ea limavi caput*, id est, coniunxi.

V. 55. PESSULUM OSTIUM OBDO: Id est, obduco.

V. 58. TUM POL EGO IS: Si enim occasionem istam praetermitterem, vere eunuchus essem, quem me esse fingebam. Postea adulescens hortatur, ut pergat propter id, quod sibi mandatum est. Deinde ut vestem mutet, et hanc mutationem in domo patris metuit, vel propter fratrem vel propter ipsum patrem. Exiit, ut ad amici domum pergat: illic mutet, illic consilium capiat, rursus ad meretricem quemadmodum revertatur.

ACTUS QUARTI SCAENA PRIMA.

V. 1. ITA ME DI AMENT: Haec scaena allocutionem ancillae tenet, quae coniecturali statu argumenta colligit, militem cum meretrice litem parare: ita prior propositio est, quod timere se dicit, ne ipse insanus hodie turbas faciat cum Thaide. Deinde incipit narratio: NAM POSTQUAM ISTE ADVENIT CHREMES ADULESCENS FRATER VIRGINIS. Deinde in narratione argumenta praeiaciuntur, quae veniant ad quaestionem: ideo adiecit: CONTINUO IRASCI. Deinde expurgat Thaidem: ID FACIEBAT, inquit, RETINENDI ILLIUS CAUSSA, QUIA ILLA, QUAE CUPIEBAT DE SORORE EIUS INDICARE, AD EAM REM TEMPUS NON ERAT. Concludit quaestionem. MILES VERO PUTARE SIBI ADDUCTUM ANTE OCULOS AEMULUM. Et quoniam in coniectura facta vel dicta sunt, ex quibus suspicio colligitur, facta sic ponit: VOLUIT FACERE CONTRA HUIC AEGRE. Deinde dicit: HEUS, inquit, PUER PAMPHILAM ACCERSE,

UT DELECTET HIC NOS. Memor est miles praeceptorum parasiti, cui cum dixisset: *Purgon me de isthac Thaidi*, quod eam me amare suspicatur: respondet militi: *Imo auge magis suspicionem: si laudabit haec illius formam, tu huius contra.* Concluditur. Quod negat meretrix, ipse perseverat: INDE AD IURGIUM, inquit, hoc est, ad litem.

ACTUS QUARTI SCAENA SECUNDA.

V. 1. DUM RUS EO: Haec scaena quaestionem habet adulescentis, quod nimio amore multa officia non integra mente compleverit.

V. 7. AD IPSUM VENI DIVERTICULUM: Ad ipsum locum, ex quo diverti ad villam deberet.

V. 12. EXTREMA LINEA: Quinque lineae esse dicuntur amoris: videre, accedere, conloqui, osculari, concumbere. Veluti enim postremam diximus rem atque usum, prior fit postrema illa, quam nos collocavimus: videre scilicet. Ergo ita concludit: **Si non tangendi est copia, nec videndi quippe erit.**

ACTUS QUARTI SCAENA TERTIA.

V. 1. UBI EGO ILLUM: Haec scaena controversiam tenet talem. Munera meretrici amator misit, in his eunuchum: qui commendatam virginem scissa veste laniavit, fugit. Reus est iniuriarum, qui dona misit. Hic primo qualitas, deinde coniectura, an hoc animo miserit, ut iniuriam faceret. Rursus alia coniectura, an eunuchus vitiaverit virginem vel vitiare potuerit. Haec per versus suos plenius explicabimus. Primo propositio fit summae per conquestionem. HOCCINE, inquit, TAM AUDAX FACINUS FACERE ESSE AUSUM. Deinde quasi testimonii genus adiicit: QUIN ETIAM INSUPER SCELUS POSTQUAM LUDIFICATUS EST VIRGINEM, VESTEM OMNEM MISERAE DISCIDIT.

V. 3. LUDIFICATUS EST: Per ludum et iocum inrisit.

V. 6. UT EGO UNGUIBUS FACILE: In eius oculos unguibus meis involem. *S.* VENEFICO: Scelerato, malo.

V. 7. PROFECTO ABSENTE NOBIS: Me absente.

V. 9. EHEM PHAEDRIA: Hinc incipit accusatio. Deinde narratio: CUM DONIS TUIS. Simul propositio: EUNUCHUM QUEM DEDISTI NOBIS, QUAS TURBAS DEDIT, VIRGINEM QUAM HERAE MILES DONO DEDERAT, VITIAVIT. QUAS TURBAS DEDIT, id est, quantas seditiones fecit. Deinde negatio. TEMULENTA ES, inquit, quae stuto * obices adiungit. INSANIS, QUI ISTUC FACERE POTUIT EUNUCHUS? Hic iam quaestiones sunt et argumentum a defensore,

an veri simile sit eunuchum adulterium facere potuisse. Sumpsit argumentum ergo a persona, sed contra argumentum personae accusatur: EGO ILLUM NESCIO QUI FUIT, HOC QUOD FECIT RES IPSA INDICAT. Deinde supponit de summo ad imum: VIRGO IPSA LACRUMAT, NEQUE CUM ROGITES QUID SIT, AUDET DICERE. Deinde a testimonio: ILLE AUTEM BONUS VIR NUSQUAM APPARET.

V. 21. VISE AMABO: Interponitur comica dictione. *J.* NUM: Ne hic significat.

V. 22. TAM INFANDUM FACINUS: Hoc est, tam infandum facinus non solum gestum non vidi, sed ne audivi quidem.

V. 23. AT POL EGO AMATORES: Hic non credunt virginem esse vitiatam, sed eunuchum incitatum ad vitiandam virginem, ut ei vellet facere, quod non posset implere. Ideo ait: Eunuchos audieram maximos esse amatores, tametsi nihil possent.

ACTUS QUARTI SCAENA QUARTA.

V. 1. EXI FORAS: Haec scaena adhuc superioris controversiae vim tenet: quippe hoc confirmat, quod vitiata virgo est: quod utique diximus esse coniecturae, ut ex hoc concluderet, quod Phaedria iniuriam amicae fecerit, cui talia miserit dono. Cognoscit Chaeream fratrem Phaedriae pro eunucho ad meretricem mutata veste venisse, et sic vitiasse virginem.

V. 2. MALE CONCILIATE: Male empte. Nam CONCILIUM nundinas dicimus.

V. 6. DOMI NON OFFENDISSEM: Domi non invenissem. *J.* ITA IAM ADORNARAT: Veste mutata se ad fugam praepararat. Ut supra diximus, ornamenta ponit ad utramque partem, et ad divitias et ad miseriam. Quomodo parasito dictum: *quid istuc ornati est.*

V. 14. NE COMPARANDUS IS: Sic distinguendum, ut sit sensus: Ad illum, qui ad nos venit, hic eunuchus ne comparandus quidem.

V. 16. VARIA VESTE EXORNATUS: Eunuchi veste utebantur versicolore, ut multis coloribus texta fulgerent.

V. 18. QUASI VERO PAULULUM: Vestis adiectio aliquid formae adiicit vel detrahit, non tamen novam efficit.

V. 21. VIETUS, VETUS, VETERNOSUS: Vietus ac turpitudine oppressus. Ut Virgilius:

Nec torpere gravi passus sua regna veterno.

V. 22. COLORE MUSTELINO: Nigro scilicet, qui color est in mustelis, supra domorum tecta currentibus. Cognoscitur deinde, quod hic eunuchus non venerit ad meretricis domum, ideo efficitur interrogatio a domino. AGEDUM HOC NUNC MIHI EXPEDI, PRIMUM ISTAM QUAM HABES, UNDE HABES VESTEM. Quam rem

interrogatus narrat eunuchus, venisse Chaeream, suam accepisse vestem, hanc, quam habet sibi dedisse. Deinde cum Parmenone continuo egressum foras. Qua re confirmata accusantis conclusio efficitur: IAM SATIS CREDIS SOBRIAM ESSE ME, ET NIHIL MENTITAM TIBI. SOBRIAM, quia supra illi adulescens dixerat: *Temulenta es.* Adiungit enim terminationis summam. Iam satis certum est, virginem vitiatam esse. Hic conclusionibus nihilo minus pugnat adulescens, dicens eunucho non esse credendum.

V. 37. AGE NUNC, BELUA: Illa rarius, quae accusabat a persona, rem ad facta deducit. Convictus adulescens, etiam cum tacito interrogasset eunuchum, ne vereatur iniuriam fecisse meretrici, monet, ut, quod dixerat, neget.

V. 45. POSSUMNE HODIE EX TE: Hoc est, producere et formare: quemadmodum formas reddunt illi, qui exsculpunt geminas.

V. 49. ALIO PACTO HONESTE: Quoniam, inquit, constat de iniuria, nullo pacto me hinc liberare possum, nisi dum neganti eunucho vehementer irascor. Haec autem secum loquitur.

V. 50. ACTUM EST, SI TU ETIAM ME HIC, NEBULO, LUDIFICABERE: Actum est, inquit, si etiam me tu inludis. NEBULO, hoc est, fraudator et pessimus.

V. 51. HANC TECHNAM: Hanc fraudem.

V. 53. SET NUNC QUID: Hic secum ancilla deliberat, an indicandum sit dominae, virginem esse vitiatam. Quod brevi argumento percurritur. Primum sic positum est: Taceam, an vero dicam. Suadet autem, ut taceat, ab utili: TU POL SI SAPIS, QUOD SCIAS NESCIS, NEQUE DE EUNUCHO, NEQUE DE VITIO VIRGINIS.

ACTUS QUARTI SCAENA QUINTA.

V. 1. ATAT DATA: Haec scaena adulescentis narrationem habet, quod sit inlusus.

V. 3. NEQUE MENS, NEQUE PES: Impedita omnia sunt vino, ut membra se ad actus suos explicare non possint.

V. 6. VERBUM HERCLE HOC: Hoc proverbium in aetate sempiternum.

V. 12. UBI ANTEVERTERIM: Ubi ergo iam antecesserim.

ACTUS QUARTI SCAENA SEXTA.

V. 1. CREDO EQUIDEM: Haec scaena repetit puellae accusationem, quod noluerit meretrix pacta servare. Verum anteponitur adulescens, qui adversus militem possit obsistere, ne con-

turbata, cum suam puellam duxerit, cedat, sed hanc audacter suam sororem esse dicat.

V. 6. TURBAM HANC: Turbationem.

V. 8. HAEC ATQUE HUIUS MODI: Commendat hic munus, cum maximas se iniurias passam dicit.

V. 10. QUID AIS?: Vehementer miratus adulescens, quod apud meretricem educta sit soror: quemadmodum dictum: ITA UTI TEQUE ILLAQUE DIGNUM EST.

V. 15. ABI, TU CISTELLAM: Soliti fuerant semper, quos exponebant, aliquid dare monumentorum pueris, ut ex his monumentis fieret postero tempore cognitio. Haec igitur monumenta petit, uti de cistella deferantur: quo facilius Chremes interlocutus sit, quod militem venire videat. Illa intercedit, tamen interrogans ubi cistella.

V. 16. IN RISCO: Riscum cistellae genus de vimine factum et tectum corio intelligimus.

V. 18. APAGE SIS: Hoc est, timidus ego, discede, non sum.

V. 25. OBSERA OSTIUM: Serare est claudere. Ita compositum obserare. Contrarium est vero, reserare, quod est aperire.

V. 30. IN IUS DUCITO: Ad forum in iudicium.

V. 31. ADTOLLE PALLIUM: Quoniam comoedia Athenienses personas habet, ideirco PALLIUM dixit. Sunt enim comoediae quae TOGATAE dicuntur, quae personas Romanas habent.

V. 32. IPSI EST OPUS PATRONO: Hic, inquit, qui mihi defensor paratur, ita timet, ut ei potius patronus adhibendus sit.

ACTUS QUARTI SCAENA SEPTUMA.

V. 1. HANCINE EGO: Repeturus, ut diximus, puellam, advenit miles extemplo: sic enim supra etiam Thais ipsa dixerat: Velle se illam mihi dare, verum id vereri, ne ubi acceperim, sese relinquam. Et alio loco: fidem habeat se iri praepositum tibi apud me. Nunc vero cum de Chaerea pactum sit, ut praeponatur ille, et hodie introduxerit Chremetem, quem miles suspicatur amatorem, dicit contra pactum esse hoc factum. Unde istum credit repeturum esse, quod dono dedit. Et vide militis gloriosi stultitiam, quasi aciem et praelium ante disponit: et eo consensum commodat parasitus, quem Colacem in hac comoedia intelleximus.

V. 4. IN MEDIUM HUC AGMEN CUM VECTE, MANIPULUS FURUM: Manipuli dicuntur in legione, certi et collecti milites, quemadmodum turma est, ita et manipulus. Et hic miles manipulum se habere dicit furum.

V. 7. QUID, IGNAVE? PENICULON: Intelligimus Sangam co-

quum cum peniculo egressum, ac propterea militem interrogare, cum peniculum portet. Sed quoniam et familiae et domini mores novit, perite respondit: EGONE IMPERATORIS VIRTUTEM NOVERAM ET VIM MILITUM.

V. 10. SOLUS SANNIO SERVAT DOMUM: Aut absolute dictum SERVAT DOMI, aut servat ea, quae domini sunt.

V. 11. EGO POST PRINCIPIA: PRINCIPIA dicuntur acies et frons prima exercitus. Ita POST PRINCIPIA est postrema aciei pars. Denique intelligens parasitus, prudentem appellat militem, quod sibi in periculoso loco caverit.

V. 22. THAIS, PRIMUM MIHI: Hic propositio est pactorum: unde arguit, quod sibi non sint pacta servata. Deinde proponit, quemadmodum servata non sint: QUAE MIHI ANTE OCULOS CORAM AMATOREM ADDUXTI TUUM.

V. 25. QUI CUM ILLO AGAS: Scit amatorem suum non esse, et ideo omnia militi permittit, ut nullum faciat, quem credit amatorem.

V. 26. PAMPHILAM EGO HUC: Quoniam meretrix dixit LIBUIT, ideo Pamphilam nunc repetit.

V. 27. TU ILLAM TANGAS: Tandem excitatus Chremes intercedit et furentis more verba non exprimit, quippe cum intercedat parasitus, iam intelligens futurum iurgium, quod dicit: HA QUID AIS? TACE.

V. 30. SCIN TU UT TIBI RES: Vis, inquit, scire, quemadmodum res istae sint? Si aliquid hodie hic turbaveris aut litis feceris, perficiam ut verberibus diei locique huius et mei semper memineris.

V. 32. MISERET TUI ME: Parasitus, quantum potest, refregit audaciam Chremetis, et miserere se dicit, quod talem inimicum militem faciat, cum repugnare non possit.

V. 35. EAM DICO ESSE LIBERAM: Hic iam respondetur militi repetenti puellam, et primum opponitur libertas, deinde quod civis est, tertio quod nobilissimi adulescentis soror: postremo edicitur militi, ne vim faciat in Thaidem.

V. 39. AUDIN TU HIC FURTI SE ALLIGAT: Dum hoc proponitur, furti tibi crimen intenditur.

V. 44. UT FORTES DECET MILITES: Quoniam pro labore satis exactum est, vicissim id agit, ut procuret milites.

V. 45. FOCI ET DOMI: Ad cibos scilicet praeparandos.

ACTUS QUINTI SCAENA PRIMA.

V. 1. PERGIN?: Et haec coniecturali modo accusat: quippe conqueritur, an virgo vitiata sit: denique argumenta colligit. VIRGO CONSCISSA VESTE LACRUMANS OBTICET. Satis plenum est. Nam si iniuria fuerat, facile loqueretur: nunc vero tacet, quae est pudoris amissio.

V. 13. QUID AIS SACRILEGA, ISTUCCINE: Quasi intendat crimen, quod neque custodierit virginem. At illa praecepto se paruisse respondet: QUID FACEREM? ITA UT IUSTI, SOLI CREDITAST.

V. 16. OVEM LUPO COMMISISTI: Praedam, inquit, praedatori dedisti. *S.* DISPUDET: Valde ego hic et vehementer erubesco.

V. 17. SIC MIHI DATA ESSE VERBA: Sic me esse deceptam. *S.* QUID ILLIC HOMINIS EST?: Hic intelligitur reverti Chaeream, adhuc eunuchi veste indutum, sicuti post cognoscitur: et ideo miraculum fit. ERA MEA TACE OBSECRO, SALVAE SUMUS.

V. 22. VIDE AMABO, SI NON CUM ASPICIAS, OS IMPUDENS: AMABO dixit, quod semper inter poetas nulla significatione est. Sensus autem talis: vide impudentiam, vide aspectum, quem ad modum incedit. Os ergo impudens videtur, cum aspicias venire. Et quasi aliquid meretrix dixerit, ita subiungit: NON EST? quasi negas esse, quod dico. Et hoc, ut confirmet adiungit: Cur igitur tanta confidentia fretus incedit.

ACTUS QUINTI SCAENA SECUNDA.

V. 1. APUD ANTIPHONEM: Haec scaena iniuriarum actionem tenet. Reum facit Chaeream meretrix iniuriae. At ille se veniali statu purgat dicens, se quod fecerit amore fecisse. At primo quidem loquitur, cur non mutata veste nunc venit.

V. 6. IN ANGIPORTUM QUODDAM: ANGIPORTUM dicimus et angustum et tortuosum * nam anguis modo flectitur.

V. 11. BONE VIR, DORE: Fingit adhuc meretrix illum eunuchum esse, uti sic salutatum facilius tanquam subiectum et sibi deditum invehi possit.

V. 16. HANC METUI NE: Hanc, inquit, Pythiam timui, ne me reum apud te faceret.

V. 17. EHO PAULULUM INPUDENS: An paululum hoc esse tibi videtur, virginem vitiare civem. Hic iam intelligimus, quod non eunuchum credat esse, cum quo loquitur meretrix. Verum adhuc latet, quis iste sit. Ita quamvis ille convictus est de vitiata virgine, adhuc tanquam servus proponit ut dicat: CONSERVAM ESSE CREDIDI.

V. 24. PRAESERTIM CUM SE SERVUM: Nihil est, inquit, quod metuam, si iniuste aut per iniuriam aliquid fecero, maxime cum hic servum tuum fateatur se esse.

V. 25. MISSA HAEC FACIAMUS: Hic iam meretrix sublata simulatione accusat adulescentem iniuriarum, dicens, quod non dignum factum adeo fecerit, etsi digna pati potuerit ipsa. Exprimit deinde quid incommodi sibi evenerit ex vitiata virgine, quod non possit suis illam, uti decreverat, reddere, et maximum beneficium et perpetuam gratiam collocare.

V. 33. At nunc dehinc: De fensionem adulescens sub promissione inchoat: dicit enim aeternam ex hac re futuram gratiam. Hoc enim intelligi vult, quod illam sit ducturus uxorem. Denique adiecit: Saepe ex huius modi re quapiam, et malo principio magna familiaritas conflata est. Frequenter, inquit, ex tali re aliqua et initio non bono ad familiaritatem maximam concordiamque perventum est.

V. 34. Huiusmodi re quapiam: Comico loquendi stilo quapiam aliquam intelligimus.

V. 37. Equidem pol in eam: Intelligit meretrix quid sibi ab adulescente dictum sit, et ideo adiecit, hoc quidem accipio ex dictis tuis, quod vehementer desidero.

V. 38. Unum hoc scito: Hic illa defensio, quam venialem supra diximus.

V. 41. Non adeo inhumano: Quoniam meretrices ab amatoribus suis quasi quasdam exigant poenas, ideo se purgat, ut dicat, non tam inhumano ingenio se esse, ut amor quid sit ignoret.

V. 45. Non ausim: Quoniam Pythias dixerat, timendum esse dominae Chaeream, hoc est, ne quam vim pateretur, respondit ille: Non audeo. Scit enim fratris amicam esse.

V. 50. Tamen si pater: Pendens haec oratio sensum plenum habet: tamen si voluerit pater. Sed continuo, cum hoc intellexisset adulescens, respondit: Quid volet scio, civis modo haec siet. Apud Athenas dedecoris maximi erat, non civem ducere uxorem. Unde et in Andria Simo ita loquitur: *Adeon est demens ex peregrina?*

V. 51. Paululum opperirier: Exspectare.

V. 57. Immo percupio: Cupit adulescens, ut ingredi vellet domum, quoniam illic ea puella est, quam videre desiderat. Sed hoc intellexit Pythias et propugnat dicens: Quam tu rem actura obsecro es?

V. 60. Dabit hic aliquam pugnam: Proprium verbum est et familiare ad exprimendum semper, cum aliquid fieri dicitur. Ut, *imbelles dant praelia cervi*, et hic: dabit aliquam pugnam.

V. 62. Non pol credo: Verbis talibus fidem non habeo, neque quod dicit fieri credo, nisi fuerit factum.

V. 66. Perii hercle: Ex hoc exprimitur, quod supra dixit: Immo percupio. Viso enim Chremete noto et nobili viro, vehementer erubescit, quod cum eunuchi veste sit.

V. 69. Id ipsum? virgo: Quidam intelligunt, confusus es quasi virgo: erubescis ex veste et confusionem pateris, quod virgo patiatur, quam vitiasti. Et rursus est quasi admo-

---

V. 26. *in Andria* Act. III. sc. 1. v. 11.

nitio, ut et pudori non sit, quod ista veste indutus est, si quidem vitiavit virginem. *I.* I PRAE, SEQUOR: Antecede, ego te sequar.

ACTUS QUINTI SCAENA TERTIA.

V. 1. QUID? QUID VENIRE: Haec scaena consilium quaerentis ancillae tenet, quem ad modum se possit ulcisci. Deinde admonitionem, ut Chremes cum nutrice ingrediatur.

V. 4. NIHIL PROMOVES: Expressit tardos gradus ancillae ambulantis. Motum, inquit, corporis video, sed itineris nulla progressio est.

V. 10. VIDE UT OTIOSUS: Attende, inquit, ut securus Parmeno ambulat et otiosus.

V. 11. SPERO ME HABERE: Credo iam me repperisse consilium, quem ad modum istum tormentis afficiam et cruciem pro mea voluntate.

V. 12. IBO INTRO: Pergam intro, ut cognoscam an puella cognoscatur.

ACTUS QUINTI SCAENA QUARTA.

V. 1. REVISO, QUIDNAM: Haec scaena allocutionem tenet servi gloriantis, quod consilio tantum beneficium dederit, uti amorem ei difficillimum explicaverit. Cuius partes enumerat, quod eum confecit sine molestia, sine sumptu, sine dispendio. Illud maxime providisse gloriatur, ut adulescens meretricum ingenia moresque cognosceret, ut cum cognovisset, semper odisset.

V. 8. PUTO ESSE PALMARIUM: Hoc est, quod ego arbitror mihi esse gloriosum, ibi palmam debere sumi.

V. 14. LIGURRIUNT: Ut supra dixi, leviter cibos tangunt, cui contrarium ABLIGURRIRE, quod significat absumere.

V. 17. QUO PACTO EX IURE: Expressit meretricum sordes, si quidem praeter cetera et ius dixit hesternum, quod significat aquam pinguem, quod ab amatore tulerunt, aut domi fuerit ac remanserit, quod foris coenaverint.

V. 20. NE INPUNE IN NOS: Ne sine poena nobis iniuriam feceris.

V. 21. PRO DEUM FIDEM: Dum progreditur Pythias, fingit adulescentem Chaeream intus captum et pro moecho deprehensum, quo facilius Parmeno terreatur.

V. 24. EXEMPLA: *Exemplum* dicit gravem poenam, scili-

eet quae ceteris esse possit ad exemplum. Nam alias dicit: *uterque in te exempla edent.*

V. 30. Scis istam civem: Ut vitiatori crimen increscat, dicit virginem esse civem et eius fratrem adulescentem nobilem, qui facile possit consurgere. Praeterea dixit esse violentissimum.

V. 35. Id, quod moechis solet: Hinc intelligimus quaedam in moechos esse supplicia, vel spadari vel aliud quidlibet ad crudelitatem sive turpitudinem. Haec Pythias reticet.

V. 38. Quis homo pro moecho: Et supra isto consilio usi sunt, ut impunitatis spem sibi in domo meretricis pollicerentur: ita et nunc arguit Parmeno, quod pro moecho in domo deprehensus sit meretricia adulescens.

V. 40. Dico, edico: Uti iracundiam vel meretrix vel quilibet alius temperare possit, maluit qui ille adulescens sit confiteri, ne propter nobilitatem in eum aliquid constituatur.

V. 41. Ne quam in eum thais: Bene adiecit Thais, quae eius fratrem habet amatorem.

V. 42. Cur non ego: Credit iam se non posse succurrere. Verum quoniam Pythias mentitur, metuit ne ingressus Parmeno aliud inveniat, ideo obsistit et prohibet, ne ingredi vellet, quod illi potius irascuntur, quod credunt ipsius consilio cuncta perfecta.

V. 45. Ecce autem video: Supponit deliberativae speciem, utrum indicet domino an non: ut oportuit, celeri consultatione quid faciendum esset elegit, dicens: necessitatem esse dicendi. Ita et honestum et utile semper vincitur, si modo necessitas sit, ob quam aliter quam cogitur, fieri non potest.

ACTUS QUINTI SCAENA QUINTA.

V. 1. Ex meo propinquo: Haec scaena narrationem continet, quem ad modum filius eius in domo meretricis pro eunucho captus simul cum defensione et adulescentis, qui captus est, et ipsius, qui narrat, ne videatur ipse suis ad periculum consiliis dominum impulisse. *S.* Ex meo propinquo: Ex solo et vicino agro.

V. 5. Quem praestolare: Notandum quod hic per accusativum protulit: quem praestolare. At vero Cicero per dativum: *Qui tibi ad forum Aurelium praestolentur armati.*

V. 9. Primum te arbitrari: Ante quam crimen vel admissum aliquod facinus narraret, prius voluit quod factum esset a se removere. Ne me, inquit, spectes, hoc est, ne de me esse credas. Sed hoc stulte factum, nisi crimen vel facinus dixisset, purgare non debuit personam suam. Ideo senex inter-

---

V. 2. *Cicero in Catilinam* orat. I. cap. 9. §. 24.

rogat quid factum sit. Et Parmeno: RECTE, inquit. OPORTUIT REM PRAENARRASSE ME. Hoc est crimen, quod est admissum, prius oportuit dicere, et sic adhiberi in omnibus purgationem.

V. 12. EMIT QUENDAM PHAEDRIA EUNUCHUM: Cum Aethiopissam etiam, tamen de eunucho tantum narrat, quia ipse pertinet ad caussam et ne dominum in muneribus onerare videatur.

V. 18. HEM QUID! AMAT? AN SCIT IAM: Licet breviter supra Parmeno utrumque narraverit, vel ipsum emisse * meretrici, vel Chaeream amare coepisse, tamen utriusque calamitatis sensus, senex graviter indignatus conqueritur: SCIT IAM ILLE QUID MERETRIX? Sed ita non adulescenti crimen instituit, quod vir sit, sed quod scit, quid meretrix siet. An quia quodam astu et calliditate, mala haec mihi ingeminata sunt, ut aliud malum ex alio nasceretur. Aliud enim malum computat eunuchum, aliud quod minor filius coeperit amare meretricem.

V. 18. HERE, NE ME SPECTES: Narratio caussae redit ad defensionem suam, quam supra dimiserat.

V. 22. HUNC PRO MOECHO: Bene ita PRO MOECHO dixit, quia in domo meretricis moechi crimen nullum est.

V. 23. ET CONSTRINXERUNT: Hoc est, vinculis alligarunt.

V. 24. AUDACIAM MERETRICUM: Iam servus meretrices accusare coeperat et audaces dicere, ut exinde a crimine suo per accusationem avocet dominum. *S.* NUM QUID EST ALIUD MALI DAMNIVE: MALI pertinet ad hoc, quod Chaereas pro moecho intus est deprehensus et ligatus: DAMNI ad illud, quod est a Phaedria emptus eunuchus.

ACTUS QUINTI SCAENA SEXTA.

V. 1. NUNQUAM EDEPOL: Haec scaena continet insultationem, quod cum ingressus esset senex in domum Thaidis, quasi timidus et sollicitus de filii poena, invenerit eum indutum veste eunuchi, quod se Pythias per dolum fecisse laudat, ut Parmeno deciperetur, ac metu territus domino indicaret, quod celare debuerat. Pulcre autem factum, quod metu quodam compulsus senex ingressus est in domum meretricis, ut filio subveniret et sic dum illic Chremes est, frater quoque vitiatae virginis adest et Chaereae promissio ad nuptias completur.

V. 11. QUID? ILLICONE: Accusat Parmenonem stultitiae, primum, quod credit ea, quae sibi ab ancilla et ab amata dicerentur. Deinde quod ea, quae celare debuerat, indicaverit domino.

V. 12. AN POENITEBAT: An, inquit, te poenitebat eius flagitii, quod factum esset ab adulescente * indicare patri et proderc, quo eius facinus publicaretur.

V. 14. QUID ILLI CREDIS ANIMI: Qualem, inquit, credis adulescenti fuisse animum eo tempore, quo se visum vidit a patre, quod eunuchi veste esset indutus.

V. 17. NOS IRRIDERE SCELUS: TU SCELUS, hoc est, sceleratus. Sic enim res ipsa ponitur pro persona. Ut Sallustius in Iugurthino: *Ad hoc facinorum circum se tanquam stipatorum catervas habebat.*

V. 19. IN DIEM ISTHUC: Videlicet, quod mihi minitaris supplicium adhuc imminet et impendet: at tu iam punieris.

V. 20. QUI STULTUM ADULESCENTEM NOBILITAS: Hoc est, peccatis notum omnibus reddis: eundem indicas.

V. 21. UTERQUE EXEMPLA IN TE EDENT: Adulescens, qui nobilitatus est flagitiis, et pater, cui hoc est indicatum.

ACTUS QUINTI SCAENA SEPTUMA.

V. 1. QUID NUNC?: Inducitur in hac scaena miles Thraso ad Thaidem reverti velle, ut recipiatur, quoniam se intelligit exclusum esse. Eius autem posterior vis est, quamquam hoc dissuadet parasitus. Sed quoniam colax est, dat consensum.

V. 3. QUI MINUS QUAM HERCULES: Omphalen dicitur Herculcs amasse vehementer, ita ut indutus muliebri habitu, opera quoque feminea faceret, et habitum suum amicae eidem daret. Ergo miles, quoniam serviturum se esse meretrici dicere volebat, ne turpe videretur, quod miles esset, et vir meretrici se subiiceret, exemplum ab Hercule suscepit. Ita enim gloriosi faciunt, ut peccent, et peccendi tamen se habere profiteantur exempla.

V. 4. CONMITIGARI VIDEAM SANDALIO CAPUT: Sandalium genus calciamenti est. Utinam tibi comminui et percuti videam caput, ut vere servire videaris. Hoc quidem paululum summissiore voce parasitus dixit.

ACTUS QUINTI SCAENA OCTAVA.

V. 1. O POPULARES: Exsultationem haec scaena habet, quod Chaerea consilium complere potuerit suum: est ergo hic allocutio gaudentis. Laudat ergo Parmenonem, se atque fortunam. Parmenonem, quod consilium dederit, [se] quod aggressus est, fortunam, quae cuncta complevit. Mox ea, quae istic acta sunt, narrat, et sibi esse sponsam et illam cognitam civem: et meretricem tantum fratris esse Phaedriae et militem exclusum. Idcirco Parmeno adiecit: FRATRIS IGITUR THAIS TOTAST. Hoc cum miles audisset, vehementer in amoris flammas incensus deliberat, quid facere debeat. Sumit consilium, ut hos roget. Ac primum allocutio. Rursus interponitur Phaedria, qui exsultationem gaudii sui exprimit, et de suis facultatibus gaudet: gratias agit patri, quod festive et iocunde interveniens cuncta compleverit.

V. 19. Di vostram fidem: Ingressus Parmeno Phaedriae narravit universa, quae dixerat frater: ita cum fratrem continuo vidisset, nihil aliud dixit, quam gaudium et laetitiam se habere. Nam ostendit se cuncta a Parmenone cognovisse.

V. 21. Nihil est Thaide hac tua frater dignus, quod ametur: Melius nihil quod amari possit.

V. 23. Mihi Thaidem illam laudas: Utique, cum scias me amatorem, quodam modo supervacuum est mihi illam quod laudas. *S.* Perii, quanto minus spei: Amorem etiam concitari manifestum est, et rursus, ut hic Terentius dixit, desperatione incendi. Verum illa desperationis quadam spe ducatur * quod pervenire possit amor, minus incenditur. Denique hoc miles, quoniam recipi se in partem sperat, idcirco quanto minus spei est, inquit, tanto magis amo.

V. 24. Perfice hoc precibus: Hic persuadet Parmenoni, ut quocunque pacto hoc compleatur, ad meretricem possit admitti.

V. 26. Si quid conlibuit, novi te: *Εἰρωνεία* est: quidquid conlibitum est.

V. 27. Quodvis donum, praemium: Novi te, si hoc effeceris, quod vis donum praemio donasse, hoc inquam, a me posito: id, cum optaveris, accipies. Atque ultra merita sunt dona, praemium vero est, quod quasi ob meritum datur. Proprium enim verbum est, ut: *Optet praemium vir fortis, quod volet.*

V. 28. Si efficio hoc, postulo: Varia distinctio: quidam enim sic dicunt, sic distingunt. Si efficio hoc, ut postea subiungant: Postulo ut mihi tua domus te praesente absente pateat. Parasitus nil aliud desiderat praemii loco, nisi ut sibi cibus suppeditari possit: et sive praesens miles sive absens sit, nunquam vocatus, semper tamen ad coenam veniat.

V. 30. Do fidem futurum: Iam fidem promitto, spondeo.

V. 33. Scin quam fretus: Etsi praesumis, inquit, de nobis, praedico, ut scias istam nos habere sententiam. Quod si te in hac platea aliquando invenerimus, ita accipieris, ut nunquam tibi subvenire possit ista defensio, quod alium quaerebas, aut iter quod hac te habere dicas.

V. 36. Non cognosco vestrum: Hoc, quod respondisti, est superbum. Nam vestrum esse non cognosco, nec credo.

V. 37. Prius audite paucis: Hoc deliberativae speciei est. Deliberat Phaedria an rivalem in partem meretricis recipiat. Est ergo principium ab . . . . collocatum, cum dixit: si placuerit, facitote.

V. 39. Principio ego vos ambos etc.: In hoc principio rursus Gnatho, quoniam scit odiosum militem interponi, se utilitatis caussa id facere confitetur. Verum ne sibi consulere intelligatur tantum, cum utique alienus sit, qui cupiat persuadere, adicit: Verum si id vobis prodest, vos non facere inscitiast. Exemplum deinde apponit ipsius sententiae, per propositionem.

V. 42. MILITEM EGO RIVALEM RECIPIENDUM CENSEO: Primum hoc deliberativum est, ut qui suadet, aliquam sententiam dicat, quemadmodum in Philippicis: *Qua re ita censeo.*

V. 43. COGITA MODO, TU HERCLE: Post sententiae propositionem subnectit ea, quae utilia sunt Phaedriae, ut libenter capiat victum. Ipsum quidem non plurima dare, Thaidem contra plurima velle accipere.

V. 47. NEC MAGIS EX USU TUO: Hoc est, nec est aliquis, qui magis sit ex tua utilitate, quia habet quod det, et largius nemo dat. Sed ne incidat quaestio, forte datorem amare incipiat meretrix, subiunxit: FATUUS EST, INSULSUS, TARDUS, STERTIT NOCTES ET DIES: NEQUE ISTUM METUAS, NE AMET MULIER: FACILE PELLAS, UBI VELIS. Ad ista omni genere aptus est miles, velut dona det, velut facile contemni possit.

V. 51. PRAETEREA HOC ETIAM: Post ea, quae supra commoda narraverat, adiungit, quod etiam sibi maxime necessarium est, quod nemo melius accipiat, quam miles. ACCIPIT autem pascit. Virgilius:

Illos porticibus rex accipiebat in amplis.

V. 53. MIRUM NI ILLOC HOMINE: Sive quia nemo melius accipiat, neque prolixius, id est abundantius: sive quoniam multa dona meretrici donare potest. Ad quaecunque hic homo necessarius est.

V. 54. UT ME IN VESTRUM GREGEM: Etiam de se persuadere voluit, ut non excludatur, sed pariter cum his possit vivere, etiam horum auxilio.

V. 55. DIU HOC IAM SAXUM: Olim cum isto milite laboro: quem silicem ob stultitiam appellavit, ut quasi

dura silex, aut stet Marpesia cautes.

Ubicunque enim quaedam stupiditas, silici comparatur.

V. 63. DIXIN EGO IN HOC: Quidam intelligunt hoc versu de Terentio dici, qui et comoediam scribit, ut is in se habeat Atticam, hoc est, Menandri eloquentiam, qui fuit Atticus. Quidam de milite, ut per εἰρωνείαν dictum sit, quasi ad praesentem, ut credat se esse laudatum. Dixin ego quod miles habeat in se eloquentiam Atticorum? si quidem modo dixerat: NUNQUAM ETIAM FUI USQUAM, QUIN ME OMNES AMARENT PLURIMUM. Ita usque ad extremum melius servata est militis gloriosi oratio.

V. 64. NIHIL PRAETER PROMISSUM: Omnia, quae dixisti invenimus, in milite: an omnia quae promisimus tibi implebuntur, et nihil est vel erit praeter id, quod diximus.

EXPLICIT COMMENT. EUNUCHI.

V. 18. *Virgilius Aen.* lib. III. v. 353.
V. 28. *Dura Virgilius Aen.* lib. VI. v. 470.

83894

Terence
Comoediae; ed. by Klotz. Vol. 1[3].

LL
T316K.3

NAME OF BORROWER.

University of Toronto
Library

DO NOT
REMOVE
THE
CARD
FROM
THIS
POCKET

Acme Library Card Pocket
LOWE-MARTIN CO. LIMITED